

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Mieścisko na lata 2021 - 2024

Lipiec, 2021 r.

Zamawiający:

Gmina Mieścisko
Urząd Gminy Mieścisko
Plac Powstańców Wielkopolskich 13
62 – 290 Mieścisko

Wykonawca:

Green Key Joanna Masiota - Tomaszewska
ul. Wagrowska 2/207
61-369 Poznań
www.greenkey.pl

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Mieścisko na lata 2021 - 2024

Właściciel firmy:

mgr Joanna Masiota-Tomaszewska

Autorzy opracowania:

mgr Joanna Masiota-Tomaszewska
mgr Daniel Wiśniewski

Lipiec, 2021 r.

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	4
SŁOWNIK POJĘĆ.....	5
I. WSTĘP	9
1.1. Charakterystyka gminy	10
1.2. Charakterystyka społeczno–gospodarcza	12
1.3. Charakterystyka przyrodnicza	14
II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	15
III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	16
IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO..	18
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ..	18
4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	21
V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	26
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	26
5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	34
5.2.1. Zarys historii Gminy Mieścisko	34
5.2.2. Krajobraz kulturowy	47
5.2.3. Zabytki ruchome	54
5.2.4. Zabytki w zbiorach muzealnych	56
5.2.5. Dziedzictwo niematerialne	58
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	66
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków – zabytki nieruchome	68
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków – zabytki archeologiczne	89
5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	100
VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	106
VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	108
7.1 Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami	109
7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami	110
7.3. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami	110
VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	115
IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	116
X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI...	117
XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW.....	121
XII. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I OPRACOWANIA	124
SPIS RYCIN.....	127
SPIS TABEL	127
SPIS WYKRESÓW	128
SPIS FOTOGRAFII	128
XIII. ANEKSY	130

WYKAZ SKRÓTÓW

1. ANR – Agencja Nieruchomości Rolnych;
2. ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
3. AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski;
4. GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków;
5. GPOnZ – Gminny Program Opieki nad Zabytkami,
6. GUS – Główny Urząd Statystyczny;
7. Dz. U. – Dziennik Ustaw;
8. KGW – Koło Gospodyń Wiejskich;
9. KOWR – Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa;
10. KPOZiOnZ – Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami;
11. KSRR – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego;
12. LPR – Lokalny Program Rewitalizacji;
13. MKiDN – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
14. MPZP – Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego;
15. MŚP – małe, średnie przedsiębiorstwa;
16. NFOZ – Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków;
17. NID – Narodowy Instytut Dziedzictwa;
18. OZW – Obszar o znaczeniu dla wspólnoty;
19. PGR – Państwowe Gospodarstwo Rolne;
20. POnZ – Program Opieki nad Zabytkami;
21. PPP – partnerstwo publiczno – prywatne;
22. PZP – Plan zagospodarowania przestrzennego;
23. RPO – Regionalny Program Operacyjny;
24. SRKS – Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego;
25. SUiKZP – Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego;
26. SWOT – ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (mocne, słabe strony, szanse i zagrożenia);
27. UG M – Urząd Gminy Mieścisko;
28. WEZ – Wojewódzka Ewidencja Zabytków;
29. WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków;
30. WPOnZ – Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami;
31. WPOnZ WW - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego;
32. WUOZ – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków;
33. WW – Województwo Wielkopolskie;
34. WWKZ – Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków.

SŁOWNIK POJĘĆ¹

1. **AZP** – Archeologiczne Zdjęcie Polski. Program badawczy rozpoczęty w 1978 roku, polegający na metodycznym ewidencjonowaniu stanowisk archeologicznych na terenie Polski metodą badań powierzchniowych. Obszar kraju został podzielony na obszary w kształcie prostokąta, o powierzchni 37,5 km² każdy. Obszary zostały ponumerowane i po kolei poddano je metodycznej prospekcji powierzchniowej. Wynikiem prospekcji obszaru jest zaewidencjonowanie w postaci kart zabytków (KEZA – kart ewidencji zabytku archeologicznego) wszystkich stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w terenie. Wyniki badań AZP przekształcone zostały w wojewódzką i krajową ewidencję zabytków archeologicznych. Współcześnie prowadzone badania AZP służą prowadzeniu i aktualizacji krajowej i wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie archeologii.
2. **Badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego.
3. **Badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancje zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń.
4. **Badania sondażowe** – rodzaj badań wykopaliskowych polegający na zakładaniu niewielkich wykopów w celu sprawdzenia obecności stanowiska archeologicznego bądź jego charakterystyki (np. datowanie, zasięg, przynależność kulturowa, funkcja).
5. **Badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich.
6. **Funkcja stanowiska archeologicznego** – sposób użytkowania stanowiska w przeszłości, np. cmentarzysko, osada, miejsce wymiany handlowej, miejsce kultu.
7. **Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.
8. **Historyczny zespół budowlany** – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.
9. **Instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

¹ Słownik pojęć stanowi zbiór wybranych pojęć znajdujących się w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także wybranych pojęć zamieszczonych na portalu <http://samorząd.nid.pl/>

10. **Konserwacja zabytków (prace konserwatorskie)** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tego procesu. Podstawowym celem prowadzenia prac konserwatorskich jest ocalenie materii i formy obiektu zabytkowego dla przyszłych pokoleń (...).
11. **Krajobraz kulturowy** – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.
12. **Kształtowanie krajobrazu kulturowego** – świadome działanie polegające na zachowaniu, przekształcaniu, dodawaniu albo eliminowaniu obiektów lub układów przestrzennych zgodnie z obowiązującymi zasadami ochrony zabytków i przyrody. Ochrona krajobrazu kulturowego jest funkcją działań wielopreżmiotowych – architektury krajobrazu, planowania przestrzennego, urbanistyki, metod rewaloryzacji zespołów miejskich, wiejskich i konserwacji obiektów architektonicznych.
13. **Nadzory archeologiczne** – rodzaj badań archeologicznych realizowanych w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych. Polegają na stałej obecności archeologa w miejscu prowadzenia inwestycji, którego zadaniem jest udokumentowanie wszystkich obiektów mogących mieć charakter zabytkowy, a także wstrzymanie prac ziemnych i budowlanych w przypadku natrafienia na nieruchomy zabytek archeologiczny bądź zabytek ruchomy wymagający konsultacji z konserwatorem (...).
14. **Otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.
15. **Prace konserwatorskie** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.
16. **Prace modernizacyjne (modernizacja zabytku)** – unowocześnienie, uwspółcześnienie obiektu. W przypadku budynków i budowli zabytkowych, wbrew pozorom, ten typ prac jest prowadzony bardzo często w związku z adaptacją do nowych funkcji lub utrzymaniem w obiekcie pierwotnego sposobu użytkowania, a także przystosowaniem go do obecnej roli.
17. **Rekonstrukcja** – wierne odtworzenie fragmentu zabytku bądź jego całości. Częściowa rekonstrukcja prowadzi do przywrócenia obiektowi wartości estetycznych i funkcjonalnych, co umożliwia wykorzystanie go w celach muzealnych, edukacyjnych i turystycznych. Zrekonstruowana część zabytku powinna zostać w taki sposób wykonana i oznakowana, by wprawny obserwator mógł odróżnić oryginalne fragmenty obiektu od części dodanych. Warto zauważyć, że konserwacja zespołów budowlanych, układów urbanistycznych i ruralistycznych bądź zespołów zieleni zabytkowej czy krajobrazów kulturowych charakteryzuje się użyciem rekonstrukcji jako metody przywrócenia wartości zabytkowi obszarowemu. Poza nielicznymi wyjątkami całkowita rekonstrukcja nieistniejącego dzieła historycznego jest negatywnie oceniana w środowisku naukowym ze względu na brak w nowym obiekcie substancji zabytkowej oraz historycznych rozwiązań technicznych i technologicznych.

18. **Renowacja zabytków** – przywrócenie oraz utrzymanie estetycznego wyglądu obiektu zabytkowego. Każdorazowo renowacja powinna być prowadzona z uwzględnieniem aktualnej wiedzy o historycznym wyglądzie i formie obiektu. Typowymi pracami renowacyjnymi jest odmalowanie elewacji albo wnętrza budynku zabytkowego, uzupełnienie zieleni niskiej w zabytkowym zespole zieleni (np. trawników, łąk kwietnych). Renowacja zabytku nie powinna prowadzić do naruszenia substancji zabytkowej lub doprowadzenia obiektu do wyglądu ahistorycznego.
19. **Remont zabytku (prace remontowe przy zabytku)** – rodzaj robót budowlanych przy zabytku nieruchomym, których celem jest odtworzenie stanu pierwotnego. Możliwe jest używanie materiałów innych niż te, które zostały zastosowane pierwotnie. Remont polega na wymianie elementów zużytych, zniszczonych lub uszkodzonych. W przypadku budynków i budowli zabytkowych obejmuje zazwyczaj prace polegające na naprawach lub wymianie elementów wtórnych albo intensywnie użytkowanych, których wartość zabytkowa jest niewielka bądź jej nie mają, a w obecnym stanie technicznym negatywnie wpływają na estetykę i funkcjonalność obiektów. Najczęściej spotykane remonty w obiektach zabytkowych obejmują elementy dachów i więźby dachowe, wnętrza mieszkań pozbawionych detalu architektonicznego, klatki schodowe nie wymagające prac konserwatorskich, instalacje, izolacje przeciwwilgociowe fundamentów.
20. **Restauracja zabytków (prace restauratorskie)** – dziedzina szeroko pojętej konserwacji zabytków, pojęcie odnosi się do prac mających na celu przywrócenie dawnej, pierwotnej formy obiektowi zabytkowemu. Każdorazowo musi być poprzedzona badaniami architektonicznymi, konserwatorskimi oraz kwerendą archiwalną, która jest koniecznym elementem dla rozpoznania wartości zabytku i zrozumienia jego historii. Prowadzi do zniszczenia późniejszych nawarstwień, dlatego może być prowadzona jedynie w przypadku wyraźnie niższej wartości obecnej formy zabytku od kształtu obiektu, do którego planujemy wrócić. Powinna być prowadzona z użyciem zachowanych oryginalnych elementów.
21. **Rewaloryzacja zabytków** – przywrócenie wartości zabytku, w szczególności walorów użytkowych oraz wyeksponowanie wartości obiektu. Pojęcie używane głównie w odniesieniu do zabytków architektury i budownictwa oraz urbanistyki. Rewaloryzacja łączy w sobie działania konserwatorskie adaptacyjne w celu ocalenia, a nawet przywrócenia wartości obiektu zabytkowego i przystosowania go do pełnienia nowej funkcji bądź utrzymania pierwotnego sposobu użytkowania, przy spełnieniu potrzeb współczesnych użytkowników, w sposób nie naruszający najważniejszych wartości zabytku.
22. **Roboty budowlane przy zabytku lub w jego otoczeniu** – pojęcie zdefiniowane w prawie budowlanym, polegające na budowie, rozbiórce, modernizacji, montażu, rozbudowie, nadbudowie i przebudowie obiektu budowlanego objętego ochroną konserwatorską. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków remont wymaga uzyskania pozwolenia odpowiedniego konserwatora zabytków w oparciu o projekt budowlany albo wyciąg z tego projektu przygotowany w celu oceny wpływu inwestycji na zabytek.

23. **Stanowisko archeologiczne** – miejsce, gdzie w ziemi, na jej powierzchni lub pod wodą znajdują się ślady obecności człowieka w przeszłości, które mają charakter zabytkowy. W przepisach prawa stanowisko archeologiczne nazwane jest nieruchomym zabytkiem archeologicznym.
24. **Strefa ochrony konserwatorskiej** – wyznaczony granicami obszar, na którym obowiązują określone ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Strefy ochrony konserwatorskiej definiowane są przez swoje cechy (zawartość i wyróżniki) oraz cele, dla których zostały wyznaczone.
25. **Studium krajobrazu kulturowego** – rodzaj dokumentacji studialnej przedstawiającej zasób obiektów i obszarów zabytkowych i diagnozę stanu zachowania dziedzictwa kulturowego na danym obszarze, rys historyczny rozwoju przestrzennego oraz wnioski w postaci zaleceń konserwatorskich. Studium krajobrazu kulturowego jest najważniejszym opracowaniem w interesie ochrony zabytków wyjściowym w interesie ochrony zabytków potrzebnym do sporządzania zapisów dotyczących ochrony zabytków w dokumentach planistycznych.
26. **Termomodernizacja** – modernizacja mająca na celu poprawę warunków termicznych budynku, zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii. W obiektach zabytkowych zazwyczaj możliwa w ograniczonym stopniu ze względu na wartości zabytkowe obiektu. Na ogół dopuszczalny zakres prac termomodernizacyjnych obejmuje docieplenie dachu, stropu najwyższej kondygnacji, poprawę izolacyjności albo wymianę stolarki i ślusarki, docieplenie fundamentów (...).
27. **Warstwa kulturowa** – nawarstwienie ziemne powstałe na skutek działalności człowieka w przeszłości.
28. **Zabytek** – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.
29. **Zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.
30. **Zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości o cechach j.w.;
31. **Zabytek ruchomy** – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych o cechach j.w.;

I. WSTĘP

Przedmiotem opracowania jest Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Mieścisko na lata 2021 – 2024. Jest to aktualizacja poprzedniego programu pn. „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Mieścisko na lata 2016-2019”, będąca jednocześnie już czwartą edycją programu. Pierwszy Program poświęcony ochronie i opiece nad zabytkami obowiązywał w latach 2008-2011, a następny w latach 2011-2014. Doświadczenia jakie udało się zdobyć władzom samorządu spowodowały wypracowanie nowych, a zarazem opartych na działaniach z poprzedniej edycji Programu, efektywnych koncepcji związanych z opieką nad dziedzictwem kulturowym gminy.

Przedmiotem opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Mieścisko (zwanego dalej Programem lub GPOnZ) jest weryfikacja zasobów dziedzictwa kulturowego gminy oraz wypracowanie programu zarządzania zabytkami, w tym praca nad ich potencjałem. Program jest dokumentem strategicznym w zakresie ochrony zabytków, pozwoli na kontynuację koordynacji działań polityki przestrzennej w zakresie opieki i zarządzania dziedzictwem kulturowym. Ponadto, umożliwi ochronę dziedzictwa niematerialnego, co skutkować będzie wzrostem zainteresowania lokalną tradycją wśród mieszkańców. W okresie najbliższych czterech lat realizowany będzie dostępnymi środkami prawnymi oraz finansowymi.

Celem Programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz wzmocnienie pozytywnych tendencji związanych z dziedzictwem kulturowym. Głównym założeniem obecnej edycji GPOnZ będzie kontynuacja oraz wzmocnienie ochrony i opieki zabytków, które to zostały wyznaczone w poprzedniej perspektywie czasowej, a także ogólna poprawa stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy Mieścisko. Program powinien być znany nie tylko władzom lokalnym, ale i społeczności regionu. Ma za zadanie uświadamiać mieszkańców o konieczności dbania o lokalną tradycję przejawiającą się w inicjatywach społecznych, jak i w potrzebie ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy. Mieszkańcy i władze Gminy powinni dbać o utrzymanie indywidualnego charakteru regionu, w tym o zachowanie jego znamiennych elementów zabytkowych i przyrodniczych.

W porównaniu do poprzedniej edycji GPOnZ wprowadzono nowe zagadnienia, bądź też w znaczny sposób je rozwinęto. Liczba ludności w Gminie Mieścisko została zaktualizowana i wyszczególniona na miejscowości. Ponadto charakterystyce i analizie poddano rejestrowe zabytki archeologiczne wraz z przedstawieniem ich lokalizacji. Program wzbogacono o liczną dokumentację fotograficzną. Do treści Programu wprowadzono nowe zagadnienia dotyczące dziedzictwa niematerialnego, które mają na celu zwiększenie świadomości o tożsamości lokalnej oraz zwiększenie zainteresowania tradycją i zwyczajami gminnymi. Ponadto, zaktualizowano dane dotyczące gminnej ewidencji zabytków, która to jest podstawą opracowania niniejszego dokumentu. Szczegółowej analizie poddano obiekty zabytkowe uwzględniając z osobna: budynki mieszkalne, kościoły, cmentarze, dwory i parki. Wskazano także, jakie dotacje otrzymały parafie na prace konserwatorskie przy obiektach sakralnych. Wszelkie zapisy dotyczące dokumentów programowych oraz aktów prawnych zostały uaktualnione. Dotyczy to głównie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które zostały szczegółowo rozpisane z uwzględnieniem ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

Niniejszy Program powstał na podstawie poradnika metodycznego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz został opracowany mając na uwadze art. 4 pkt 2 ustawy Prawo autorskie i pokrewne.

1.1. Charakterystyka gminy

Gmina Mieścisko znajduje się w województwie wielkopolskim, na północny-wchód od Poznania i graniczy od strony wschodniej z województwem kujawsko-pomorskim. Do miasta wojewódzkiego – Poznania odległość w linii prostej wynosi ok. 50 km , zaś do Bydgoszczy ok. 60 km. Gmina Mieścisko znajduje się w południowo-wschodniej części powiatu wągrowieckiego. Odległość z Mieściska do Wągrowca wynosi w linii prostej ok. 12 km. Analizowana gmina jest jedną z 7 gmin powiatu i jedną z 4 gmin wiejskich. Sieć osadniczą gminy tworzą miejscowości wiejskie, zajmuje obszar o powierzchni 135,6 km² (11,6 % powierzchni powiatu). Graniczy z 6 gminami:

- na północnym-zachodzie – z Gminą Wągrowiec (powiat wągrowiecki, województwo wielkopolskie);
- na północnym-wschodzie – z Gminą Damasławek (powiat wągrowiecki, województwo wielkopolskie);
- na wschodzie – z Gminą Janowiec Wielkopolski (powiat żniński, województwo kujawsko-pomorskie);
- na południowym-wschodzie – z Gminą Mieleszyn (powiat gnieźnieński, województwo wielkopolskie);
- na południu – z Gminą Kłecko (powiat gnieźnieński, województwo wielkopolskie);
- na południowym-zachodzie z Gminą Skoki (powiat wągrowiecki, województwo wielkopolskie).

W skład Gminy Mieścisko wchodzi 22 wsie sołeckie: Budziejewko, Budziejewo, Gołaszewo, Gorzewo, Jaroszewo Pierwsze, Jaroszewo Drugie, Jaworówko, Kłodzin, Mieścisko, Miłosławice, Mirkowice, Nieświastowice, Piastowice, Płaskowo, Podlesie Kościelne, Podlesie Wysokie, Popowo Kościelne, Sarbia, Wiela, Zakrzewo, Zbietka, Żabiczyn. Ponadto odnotowuje się 8 wsi niesołeckich: Gółka, Mirkowiczki, Popowo-Huby, Popowo-Kolonia, Strzeszkowo, Tumidaj, Wybranówko, Wymysłowo.

Tabela 1. Sołectwa i wsie wchodzące w skład sołectw w Gminie Mieścisko

Lp.	Sołectwo	Wsie wchodzące w sołectwa
1	Budziejewko	Budziejewko
2	Budziejewo	Budziejewo
3	Gołaszewo	Gołaszewo
4	Gorzewo	Gorzewo
5	Jaroszewo Pierwsze	Jaroszewo Pierwsze
6	Jaroszewo Drugie	Jaroszewo Drugie
7	Jaworówko	Jaworówko
8	Kłodzin	Kłodzin
9	Mieścisko	Mieścisko
10	Miłosławice	Miłosławice, Strzeszkowo
11	Mirkowice	Mirkowice, Mirkowiczki
12	Nieświastowice	Nieświastowice
13	Piastowice	Gółka, Piastowice
14	Płaskowo	Płaskowo
15	Podlesie Kościelne	Podlesie Kościelne,
16	Podlesie Wysokie	Podlesie Wysokie
17	Popowo Kościelne	Popowo Kościelne, Popowo Kolonia, Popowo-Huby, Wymysłowo
18	Sarbia	Sarbia
19	Wiela	Wiela

Lp.	Sołectwo	Wsie wchodzące w sołectwa
20	Zakrzewo	Zakrzewo, Tumidaj, Wybranówko
21	Zbietka	Zbietka
22	Żabiczyn	Żabiczyn

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 1. Położenie Gminy Mieścisko w układzie gmin sąsiednich

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 2. Położenie Gminy Mieścisko na tle Polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie geoportal.gov.pl

Najbardziej skrajne odległości na terenie gminy oddalane są od siebie w odległości ok. 18 km w linii wschód-zachód.

1.2. Charakterystyka społeczno-gospodarcza

Z dniem 02.07.2021 r. wg danych wykazu ilościowego mieszkańców prowadzonego przez Urząd Gminy Mieścisko, obszar gminy zamieszkiwało 5 911 mieszkańców stałych oraz 5 973 osób zamieszkujących obszar gminy na pobyt stały i czasowy.

Liczba ludności zamieszkująca Gminę z roku na rok maleje, zgodnie z danymi GUS, wynosiła na koniec roku 2020 (najnowsze dostępne dane GUS) 5 909 osób, liczba ta uległa zmniejszeniu o 156 osób w porównaniu z rokiem 2015. Do największych jednostek osadniczych pod względem ludności należy zaliczyć wsie: Mieścisko – 2 423 os., Popowo Kościelne – 660 os., Sarbia – 296, Żabiczyn – 291, Zbietka – 260, Gołaszewo – 209 os. (VII 2021 r., UG M). W poniższej tabeli zaprezentowano liczbę ludności w Gminie Mieścisko z wyszczególnieniem na miejscowości. Liczba ludności ogółem uwzględnia liczbę mieszkańców stałych, jak i czasowych.

Tabela 2. Liczba ludności w Gminie Mieścisko z podziałem na miejscowości

Lp.	Nazwa miejscowości	Liczba ludności ogółem
1	Budziejewko	28
2	Budziejewo	97
3	Gołaszewo	209
4	Gorzewo	117
5	Gółka	6

Lp.	Nazwa miejscowości	Liczba ludności ogółem
6	Jaroszewo Drugie	57
7	Jaroszewo Pierwsze	107
8	Jaworówko	43
9	Kłodzin	175
10	Mieścisko	2 423
11	Miłostawice	155
12	Mirkowice	59
13	Mirkowiczki	32
14	Nieświastowice	127
15	Piastowice	10
16	Pląskowo	86
17	Podlesie Kościelne	150
18	Podlesie Wysokie	163
19	Popowo Kościelne	660
20	Popowo-Huby	23
21	Popowo-Kolonia	55
22	Sarbia	296
23	Strzeszkowo	47
24	Wielea	177
25	Wybranówko	24
26	Wymysłowo	16
27	Zakrzewo	80
28	Zbietka	260
29	Żabiczyn	291
Suma		5 973

Źródło: UG Mieścisko, stan na 02.07.2021 r.

Zgodnie z danymi GUS na terenie Gminy Mieścisko wg stanu na 31.12.2020 r. zarejestrowanych było jedynie 106 bezrobotnych (zmniejszenie o 128 os. w porównaniu do 2015 r.). Najmniejszą liczbę osób bezrobotnych w latach 2015-2020 odnotowano w 2019 r. – 86 osób. Na terenie gminy nie odnotowuje się turystycznych obiektów noclegowych wg danych GUS.

Gmina posiada charakter rolniczy. Na jej obszarze znajduje się 10 510 ha użytków rolnych razem, co stanowi 78 % powierzchni ogółem jednostki.

Biorąc pod uwagę dane Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (stan na rok 2020), na terenie Gminy Mieścisko działało 478 podmiotów gospodarczych (w tym 447 w sektorze prywatnym), tj. o 81 podmiotów więcej w porównaniu do 2015 r. Jest to zarazem największa liczba podmiotów odnotowana w latach 2015-2020.

Na terenie Gminy Mieścisko najbardziej rozwiniętą działalnością gospodarczą jest budownictwo (sekcja F – 117 podmiotów) oraz „handel; naprawa pojazdów samochodowych” (sekcja G – 97 podmioty). W sekcji S i T odnotowano 52 podmioty, co oznacza że liczba podmiotów w latach 2015-2020 została prawie podwojona w tej sekcji. W sekcji A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) odnotowano największy spadek z 21 do 14. W sekcji C (przetwórstwo przemysłowe) zarejestrowano 37 działalności. W zdecydowanej większości są to małe działalności zatrudniające do 9 osób (460 podmiotów). Na terenie gminy występują 2 przedsiębiorstwa z liczbą pracowników od 50 do 249.

1.3. Charakterystyka przyrodnicza

Pod względem fizycznogeograficznym teren Gminy Mieścisko znajduje się w prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego. Opisany obszar mieści się w podprowincji Pojezierza Południowobałtyckie, w makroregionie Pojezierze Wielkopolskie. W układzie mezoregionalnym wg Kondrackiego gmina mieści się w zasięgu jednostki Pojezierze Gnieźnieńskie oraz w mezoregionie Pojezierze Chodzieskie.

Większość terenu charakteryzowanej jednostki jest płaska bądź lekko falista (wysokości wahają się ok. od 85 do 130 m n.p.m.). Najwyższe wzniesienie występuje we wsi Gołaszewo, w jej wschodniej części.

Przez obszar jednostki przepływa rzeka Wełna w jej północnej części, w tym przez północną część Mieściska. Występują tu również mniejsze ciek wodne dopływające do rzeki Wełna. Nie odnotowuje się większych jezior, występują nieliczne oczka wodne, np. w miejscowościach: Wiela, Strzeszkowo, Miłosławice, Zbietka, Popowo Kościelne, Żabiczyn, Gorzewo.

Na podstawie danych GUS z 2020 r. (najnowsze dostępne dane) – lesistość na terenie gminy wyniosła 16,1%. Powierzchnia gruntów leśnych to 2 215,62 ha, z czego grunty leśne publiczne liczyły 1 817,62 ha. W związku z powyższym należy uznać, że lesistość na terenie gminy zwiększyła się w porównaniu do roku 2015 o 28,24 ha ogółem.

W granicach charakteryzowanego terenu występują następujące obszary i obiekty chronione (na podstawie Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody):

- obszar chronionego krajobrazu „Dolina Wełny i Rynna Gołaniecko – Wągrowiecka”;
- użytek ekologiczny;
- pomnik przyrody – lipa szerokolistna w miejscowości Popowo Kolonia przy kościele;
- pomnik przyrody – lipa szerokolistna w miejscowości Popowo Kolonia przy kościele;
- pomnik przyrody – kamień św. Wojciecha, to głaz narzutowy położony ok. 300 m na południowy-wschód od kościoła w Budziejewku. Jego wymiary to: w obwodzie 20,5 m, wysokość nad ziemią 1,3 m, głębokość w ziemi 2,7 m. Od 1840 r. jest on wpisany do księgi wieczystej, jako obiekt chroniony na wieczne czasy. To najstarszy, prawnie chroniony zabytek przyrody w Wielkopolsce i drugi pod względem wielkości (po kamieniu św. Jadwigi koło Gołuchowa) głaz narzutowy w Wielkopolsce.

Fot. 1. Głaz narzutowy w Budziejewku

Źródło: fotografia własna

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Mieścisko na lata 2021 – 2024 sporządzono na podstawie art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 poz. 710 ze zm.) oraz na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 poz. 713 ze zm.).

Niniejsza aktualizacja jest kontynuacją „Gminnego Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019” z uwzględnieniem obecnych wymogów prawnych oraz aktualnej sytuacji ochrony i opieki zabytków. Ww. program został przyjęty uchwałą Nr XX/117/16 z dnia 26 sierpnia 2016 roku przez Radę Gminy Mieścisko.

Art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami mówi o tym, że „Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami”.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Mieścisko:

- sporządzany jest na okres 4 lat przez Wójta Gminy Mieścisko;
- co 2 lata wymaga sprawozdania z jego realizacji przez Wójta Gminy Mieścisko poprzez przedstawienie go Radzie Gminy Mieścisko;
- przyjmuje Rada Gminy Mieścisko po uzyskaniu opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami Program Opieki nad Zabytkami ma na celu m. in.:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym związany jest z obowiązkami Gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

System prawny w Polsce gwarantuje obecnie ochronę zabytkom i całości dziedzictwa kulturowego na terenie kraju. Poniżej przedstawiono obowiązujące akty prawne, które nawiązują do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm., z dnia 2 kwietnia 1997 r.).
 - *Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwa obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.*
 - *Art. 6. 1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*
 - *Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.*
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 poz. 710 ze zm.) jako główny akt prawny regulujący zasady ochrony i opieki nad zabytkami.
 - *Art. 1. Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.*

Jednocześnie z ww. ustawy wynikają następujące formy ochrony zabytków zgodnie z art. 7:

- 1) *wpis do rejestru zabytków;*
- 1a) *wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;*
- 2) *uznanie za pomnik historii;*
- 3) *utworzenie parku kulturowego;*
- 4) *ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*

Ponadto ww. ustawa nakłada zadania na gminy, do których należy zaliczyć:

- *utworzenie parku kulturowego (art. 7 pkt 3, art. 16 i 17);*
- *prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (art. 22 ust. 4, 5 i 6)*
- *sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87);*
- *przekazywanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętych zawiadomień o odkryciu przedmiotu o cechach zabytku lub znalezieniu zabytku archeologicznego (art. 32 ust. 2);*
- *udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej*

ewidencji zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez gminę uchwale (art. 81 ust 1).

3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 poz. 713 ze zm.). Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów.
 - *Art. 7. 1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:*
 - 9) *kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.*
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2021, poz. 741 ze zm.).
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2020, poz. 1333 ze zm.).
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020, poz. 1219 ze zm.).
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021, poz. 1098).
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020, poz. 1990 ze zm.).

Art. 13 ust 4 Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 13 ust 5 Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020, poz. 194).
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020, poz. 1057 ze zm.).
11. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2021, poz. 485).
12. Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2020, poz. 1947).
13. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018, poz. 2337).
14. Ustawa z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. 2020, poz. 711 ze zm.).
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354).
16. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021, poz. 56).
17. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy

zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021, poz. 81).

18. Rozporządzenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2021, poz. 731).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020, poz. 902).
2. Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019, poz. 1479).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020, poz. 164 ze zm.).

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Mieścisko sporządzono z uwzględnieniem zewnętrznych uwarunkowań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym aktów prawa oraz innych opracowań strategicznych, w których poruszono tematykę dziedzictwa kulturowego.

Ustalenia niniejszego Programu korespondują z zapisami (cele, zasady, kierunki) dokumentów sporządzonych na różnych szczeblach administracyjnych. Metodologia planowania zakłada spójność dokumentów programowych w układzie hierarchicznym: kraj, województwo, powiat, gmina.

W niniejszym rozdziale scharakteryzowano wyżej wymienione dokumenty pod kątem wyznaczonych priorytetów i kierunków działań, a także krajobrazu kulturowego oraz substancji zabytkowej.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030

Strategia jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, obejmującym okres co najmniej 15 lat. Stanowi najszerszy i najbardziej ogólny element nowego systemu zarządzania rozwojem kraju. Uzupełnieniem ramy strategicznej rozwoju Polski do 2030 roku jest Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju. Strategia została przyjęta uchwałą Rady Ministrów w dniu 5 lutego 2013 roku. Celem głównym dokumentu Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030 trzecia fala nowoczesności jest poprawa jakości życia Polaków mierzona zarówno wskaźnikami jakościowymi, jak i wartością oraz tempem wzrostu PKB w Polsce.

Dokument składa się z dwóch części:

I. wstępu wraz z diagnozą i opisem kontekstu społecznego, gospodarczego i międzynarodowego Strategii (w tym szkicu proponowanych rozwiązań w trzech obszarach strategicznych) oraz prezentacji ram makroekonomicznych rozwoju Polski do 2030 r.

II. charakterystyki proponowanych kierunków interwencji (czyli działań do podjęcia w perspektywie 2030 r. służących osiągnięciu celu głównego Strategii) oraz opisu zasad monitorowania i ewaluacji wdrażania projektu Polska 2030.

Kierunki interwencji podporządkowane zostały schematowi trzech obszarów strategicznych, które zostały podzielone na osiem części (zgodnych ze strategicznymi celami rozwojowymi). Są to:

I. W obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki:

i. Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna

ii. Polska Cyfrowa

iii. Kapitał ludzki

iv. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko

II. W obszarze równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski:

v. Rozwój regionalny

vi. Transport

III. W obszarze efektywności i sprawności państwa:

vii. Kapitał społeczny

viii. Sprawne państwo

W dokumencie wskazano na potrzebę digitalizacji i udostępnienia zasobów dziedzictwa i kultury, a także upowszechnianie zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym, dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju, jest Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. W dokumencie tym zakłada się rozwój bogactwa polskich regionów w oparciu o wykorzystanie wewnętrznych potencjałów polskiej przestrzeni – ich dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, potencjału gospodarczego, innowacyjnego oraz naukowego. W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju określono cel strategiczny polityki przestrzennego zagospodarowania kraju: *„Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększania zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie”*. Osiągnięcie celu strategicznego musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

W dokumencie wskazano 6 celów, w tym cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski. W jego ramach znalazły się działania w 7 obszarach, w tym w obszarze 3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. Wdrożenie EKK powinno obejmować trzy poziomy działań: rozpoznanie zasobów, gospodarowanie nimi i edukację wspomagającą. Wskazano, iż powinny powstać listy – krajowa i regionalna dla krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych dla Polski oraz lista czerwona – dla krajobrazów zagrożonych. Podkreślono znaczenie tożsamości narodowej i regionalnej, które są elementem dbałości o wspólne europejskie dziedzictwo kulturowe. Działania ukierunkowane

zostaną na objęcie ochroną prawną najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazów naturalnych i/lub historycznych, w tym układów urbanistycznych i ruralistycznych w celu osiągnięcia przewag konkurencyjnych regionów. Wprowadzony zostanie obowiązek wykonywania studiów krajobrazowych i ocen oddziaływania na krajobraz. Wskazano na potencjał rozwoju regionów, np. obiekty zabytkowe.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (zwana dalej KSRR) rozwija postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). KSRR jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r.

W dokumencie wyszczególniono 7 głównych wyzwań przed którymi stanie Polska do 2030 r., a także najważniejsze kierunki zmian w polityce regionalnej. Ponadto, określono następujące cele główne:

1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.
2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.
3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie

W ramach celu głównego nr 1 wskazano 5 celi szczegółowych, w tym Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów. Wskazano na poprawę dostępności przestrzeni publicznej oraz usług publicznych m.in. w aspekcie architektonicznym. Poprawa dostępności obejmuje nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz zabytki i miejsca kultury.

W ramach celu głównego nr 2 wymieniono 3 cele szczegółowe, a jeden z nich to: Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. W jego ramach wskazano na potrzebę pełniejszego wykorzystania zasobów kultury i dziedzictwa narodowego przez np. promocję i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich oraz zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Z dniem 13 sierpnia 2019 r. Rada Ministrów przyjęła Uchwałę w sprawie "Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022".

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022 ma na celu realizację przepisu art. 84 w związku z art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Program 2019–2022 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Realizacja Programu 2019–2022 będzie prowadzona w ramach środków finansowych pochodzących z budżetu państwa, w części 24 – kultura i ochrona dziedzictwa narodowego. w łącznej kwocie równej 25 617 089,00 zł. Wydatki przeznaczone na realizację Programu w następujących latach:

- 2019 – 1 912 600 zł;
- 2020 – 7 638 014,00 zł;
- 2021 – 8 363 300,00 zł;
- 2022 - 7 703 175,00 zł.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Samorząd Województwa Wielkopolskiego prowadzi działania z zakresu ochrony zabytków jako jednostka samorządu terytorialnego, realizując zadania wynikające z zapisów ustawowych. Prócz tego Samorząd Województwa Wielkopolskiego sprawuje opiekę nad zabytkami, będąc ich właścicielem.

Na szczeblu wojewódzkim zostały opracowane dokumenty strategiczne, które są podstawą prawną oraz pozwalają wskazać kierunki działań dla programów na niższych poziomach jednostek samorządu terytorialnego.

Odnotować należy, że Powiat Wągrowiecki nie posiada Programu Opieki nad Zabytkami, a okres programowania Strategii Rozwoju Powiatu obowiązywał do 2020 roku. Z kolei Regionalny Program Operacyjny Województwa Wielkopolskiego nie został jeszcze zaktualizowany na perspektywę 2021-2027 ponieważ Umowa Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 nie została jeszcze zatwierdzona przez Radę Ministrów i Komisję Europejską.

Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku

27 stycznia 2020 r. Sejmik Województwa Wielkopolskiego przyjął Strategię Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku Uchwałą Nr XVII/287/20.

W dokumencie strategicznym wskazano następującą wizję: *„Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia,*

pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.”. Określono także misję: „Samorząd Województwa umacnia krajową i europejską pozycję Wielkopolski, rozwija jej potencjał społeczny i gospodarczy, podnosi poziom życia mieszkańców oraz dba o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń w myśl zasad zrównoważonego rozwoju.”.

Ochronę zabytków wskazano jako jeden z najistotniejszych elementów zgłaszanych przez jednostki samorządu terytorialnego w nawiązaniu do infrastruktury na obszarach wiejskich. Z kolei promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego, tożsamość regionalna, turystyka kulturowa, rekreacja, turystyka sanatoryjna to jedno z najczęściej poruszanych zagadnień w ramach konsultacji społecznych przeprowadzonych na rzecz Strategii.

W części Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i wyzwania rozwojowe wskazano wyzwanie nr 5, w ramach którego pojawiło się następujące sformułowanie: Łącznie z bogatym dziedzictwem kulturowym, obszary zalesione i cenne przyrodniczo tworzą podstawy dla rozwoju.

Walorem turystycznym regionu o randze krajowej i międzynarodowej są m.in. Szlak Piastowski i Wielka Pętla Wielkopolski. W silnych stronach Wielkopolski uwzględniono dużą różnorodność i wartość dziedzictwa kulturowego oraz tożsamość regionalną.

Dziedzictwo kulturowe to także jeden z pakietów działań w ramach celu operacyjnego 2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu. Dla niego wskazano 2 najważniejsze potrzeby:

- Rozwój wielkopolskich instytucji kultury,
- Rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego.

Innym pakietem działań, który nawiązuje do ochrony i opieki zabytków jest pakiet pn. Rozwój obszarów wiejskich w Wielkopolsce w ramach celu operacyjnego nr 4.2. Wzmocnienie mechanizmów koordynacji i rozwoju. Wskazano w nim, że realizacja programu służy zachowaniu i promocji dziedzictwa kulturowego wielkopolskiej wsi, jak i istotne jest kontynuowanie podejścia oddolnego, angażującego mieszkańców wsi w rozwój obszarów wiejskich, w zachowanie i promocję dziedzictwa kulturowego wielkopolskiej wsi, z wykorzystaniem zarówno sprawdzonych narzędzi/ mechanizmów (m.in. specjalnych programów dedykowanych na obszary wiejskie, Lokalne Grupy Działania), jak i nowatorskich rozwiązań.

W Programie wskazano także na potrzebę stworzenia programu promocji dziedzictwa kulinarnego Wielkopolski i żywności wysokiej jakości.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017 - 2020

Sejmik Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 r. przyjął Uchwałę Nr XXXVIII/90/17, której załącznikiem został POnZ WW.

Prezentowany Program jest kolejną, drugą edycją tego dokumentu, realizowaną przez samorząd województwa wielkopolskiego. To aktualizacja „Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2013 – 2016”. Głównym zamierzeniem POnZ WW na lata 2017 – 2020 jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Wielkopolskiego, służących polepszeniu stanu zachowania zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego Wielkopolski. W Programie opisano prawne i strategiczne uwarunkowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, scharakteryzowano zasób dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego oraz zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków będące w posiadaniu Województwa Wielkopolskiego i Wojewódzkich

Samorządowych Jednostek Organizacyjnych. Wskazano także na cele POnZ WW oraz kierunki działań programu i przykładowe źródła finansowania zabytków.

W POnZ WW wskazano 7 głównych celów:

- poprawa stanu zabytków poprzez podjęcie działań mających na celu poprawę ich zachowania;
- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych i turystycznych;
- włączenie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego Wielkopolski do działań edukacyjnych;
- prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych.

Opisano także kierunki działań Programu, gdzie podkreślono zgodność zadań we wcześniejszym okresie programowania z obecnymi, a także potrzebę obecnych tendencji ochrony zabytków, co związane jest z 100. Rocznicą wybuchu Powstania Wielkopolskiego, jako wydarzenie niezwykle ważne dla mieszkańców Wielkopolski. Nacisk położono także na założenia zawarte w Strategii Rozwoju Turystyki w Województwie w Wielkopolskim do roku 2020. To element wspomagający, który ma się przyczynić do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz wzrostu ruchu turystycznego.

Program w perspektywie od 2021 r. nie został na obecną chwilę zaktualizowany.

Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 - 2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Wielkopolskiego na lata 2014 – 2020 został zatwierdzony przez Komisję Europejską dnia 17 grudnia 2014 roku. RPO WW jest jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego. RPO składa się z 9. Osi Priorytetowych wraz z poszczególnymi działaniami.

Celem głównym Regionalnego Programu jest: *„Poprawa konkurencyjności i spójności województwa”*.

Osie priorytetowe programu to:

1. *Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka.*
2. *Spółeczeństwo informacyjne.*
3. *Energia.*
4. *Środowisko.*
5. *Transport.*
6. *Rynek pracy.*
7. *Włączenie społeczne.*
8. *Edukacja.*
9. *Infrastruktura dla kapitału ludzkiego.*

W ramach osi **4. Środowisko** wskazano priorytety inwestycyjne, którym jednym z nich jest priorytet 6 c. *Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego*. W jego ramach określono cel szczegółowy: *zwiększona atrakcyjność obiektów kultury regionu*. Wymieniono poszczególne typy przedsięwzięć:

- wsparcie instytucji kultury, obiektów oraz obszarów zabytkowych,

- wsparcie obiektów przemysłowych i powojennych o wartościach historycznych,
- ochrona, zachowanie i zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym obiektów zabytkowych,
- zakup trwałego wyposażenia oraz konserwacja i zabezpieczenie muzealiów, archiwaliów i starodruków, jako integralne elementy szerszego projektu infrastrukturalnego,
- organizacja wydarzeń o charakterze kulturalnym, wnoszących trwały wkład do dziedzictwa kulturowego regionu.

W chwili projektowania GPOnZ dla Gminy Mieścisko na lata 2021-2024 RPO WK-P nie został uaktualniony o nową perspektywę czasową, tj. od roku 2021. Obecnie trwają prace nad przygotowaniem RPO 2021-2027. Należy pamiętać, że Regionalny Program Operacyjny może być rozliczany do 2023 r. (tzw. zasada n+3).

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego Wielkopolska 2020+

Uchwałą Nr 14/588/18 z dnia 25 marca 2019 r. Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwalił Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego wraz z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania.

Plan jest najważniejszym dokumentem Samorządu Województwa Wielkopolskiego określającym politykę przestrzenną w granicach administracyjnych regionu, w tym dla miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego. Określa model rozwoju przestrzennego, cele polityki przestrzennej i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa oraz rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, a także zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych.

W dokumencie wyodrębniono podrozdział 3.3. Dziedzictwo kulturowe w ramach rozdziału 3. Synteza uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego województwa. Zwrócono szczególną uwagę na:

- dużą różnorodność dziedzictwa kulturowego;
- wysoką wartość kulturową obiektów zabytkowych;
- bogactwo obszarów i obiektów zabytkowych;
- liczne zabytki archeologiczne;
- obszary cenne kulturowo;
- niewielki stopień rozpoznania dóbr kultury współczesnej;
- gęstą sieć szlaków kulturowych;
- duże znaczenie obiektów kultu religijnego;
- liczne miejsca pamięci narodowej;
- szeroki zakres instytucjonalnej działalności kulturalnej;
- wysoką rangę wydarzeń kulturalnych;
- bogactwo niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego;
- zróżnicowane walory krajobrazowe.

Wartym odnotowania są dane liczbowe dotyczące obiektów zabytkowych, ponieważ obszar województwa charakteryzuje się bogactwem obiektów i obszarów objętych ochroną prawną. W rejestrze zabytków ujętych jest 7 153 obiektów nieruchomych, co plasuje Wielkopolskę na trzecim miejscu w kraju (ponad 10% wszystkich obiektów z rejestru

w Polsce) po województwie dolnośląskim i mazowieckim. Pod względem liczby obiektów nieruchomych ujętych w ewidencji zabytków Wielkopolska zajmuje pierwsze miejsce w Polsce, obejmując 13% wszystkich zewidencjonowanych obiektów zabytkowych. W wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomych znajduje się 65 457 zabytków, w tym 17 145 z kartami i 48 312 w wykazach przeznaczonych do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków (2015). Województwo zajmuje ponadto drugie, po województwie dolnośląskim, miejsce pod względem zabytków urbanistycznych wpisanych do rejestru zabytków. Wielkopolska charakteryzuje się największą w Polsce liczbą obiektów architektury rezydencjonalnej – dworskiej i pałacowej oraz folwarcznej wpisanych do rejestru zabytków (spośród około 1300 dawnych majątków do rejestru wpisano 790 obiektów rezydencjonalnych stanowiących ponad 16% wszystkich obiektów tego typu wpisanych do rejestru w Polsce i 917 obiektów folwarcznych – ponad 17% tego typu obiektów w Polsce).

W rejestrze zabytków ujęto 681 obiektów archeologicznych, co stawia Wielkopolskę na trzeciej pozycji wśród województw w Polsce. W ewidencji zabytków znajduje się 70 700 stanowisk (około 15% zewidencjonowanych zasobów krajowych – najwięcej spośród wszystkich województw), które w całości zostały rozpoznane archeologicznie. Największą koncentracją zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych charakteryzuje się powiat poznański, koniński, wągrowiecki, szamotulski, kościański i gnieźnieński.

W niniejszym dokumencie wskazano także cele polityki przestrzennej, w tym ochronę potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwój konkurencyjnych form turystyki i rekreacji. Dla realizacji celu polityki przestrzennej określono następujące kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa:

- wzmocnienie tożsamości narodowej i regionalnej realizowany przez działania:
 - kształtowanie głównego obszaru kulturowego;
 - zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego;
 - poprawa jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu;
 - rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej;
- rozwój zróżnicowanych form turystyki i rekreacji realizowany przez działania:
 - zwiększenie atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla rozwoju zróżnicowanych form;
 - rozwój turystyki kulturowej;
 - rozwój turystyki kwalifikowanej;
 - rozwój turystyki wypoczynkowej;
 - rozwój turystyki biznesowej;
 - poprawa obsługi ruchu turystycznego;

Na jednej z rycin zaznaczono Europejski Szlak Cysterski, który przebiega przez teren Gminy Mieścisko. Zachodnia część Gminy Mieścisko została zaliczona, jako obszar o zachowanych wartościach kultury ludowej grup regionalnych – Pałuki. Zaznaczono także układ urbanistyczny Mieściska – układ niewpisany do rejestru zabytków.

Strategia Rozwoju Powiatu Wągrowieckiego 2001-2020

Strategię Rozwoju Powiatu Wągrowieckiego przyjęła Rada Powiatu Wągrowieckiego dnia 8 marca 2001 roku uchwałą Nr XXVIII/39/2001.

Strategia określa cele rozwoju oraz warunki, zasady i etapy ich osiągnięcia. Dokument ten jest nadrzędnym instrumentem zarządzania rozwojem lokalnym i podstawą

długookresowej, lokalnej polityki społeczno - gospodarczej w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju.

Misją rozwoju określoną w Strategii jest: *„Powiat Wągrowiecki obszarem trwałego rozwoju społeczno - gospodarczego zgodnego z wymogami ochrony środowiska przyrodniczego, dostosowanym do wyzwań cywilizacyjnych XXI wieku i wymogów Unii Europejskiej”*.

Dokument określa następujące cele strategiczne:

- *trwały rozwój lokalnego rynku pracy w sferze produkcji i usług komercyjnych oraz wspieranie działań na rzecz poprawy efektywności i konkurencyjności rolnictwa oraz wielofunkcyjnego rozwoju terenów wiejskich,*
- *stała poprawa poziomu świadczonych usług społecznych w sferze edukacji, opieki medycznej, pomocy socjalnej oraz stanu bezpieczeństwa publicznego,*
- *zachowanie cennych zasobów i walorów środowiska przyrodniczego i osiągnięcie europejskich standardów jego stanu.*

Dokument wyznacza ponadto 4 cele operacyjne, a w ich ramach znalazło się 21 zadań realizacyjnych.

W silnych stronach powiatu przedstawiono istnienie wielu cennych zabytków kultury materialnej, w tym licznych stanowisk archeologicznych. Ponadto w ogólnej charakterystyce powiatu, wśród jego atutów znalazły się zabytki kultury materialnej (kościół, zespoły pałacowo - parkowe, liczne wykopaliska archeologiczne).

W momencie opracowania GPOnZ dla Gminy Mieścisko na lata 2021-2024 Strategia Rozwoju na szczeblu powiatowym nie została uaktualniona o nową perspektywę czasową, tj. od roku 2021.

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Zagadnienia w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy powinny być uwzględnione w dokumentach na szczeblu gminnym. Poniżej zaprezentowano dokumenty strategiczne dla Gminy Mieścisko, w których zawarto przynajmniej podstawowe informacje na temat stanu zasobu kulturowego gminy. Programy strategiczne stanowiły wytyczne do opracowania niniejszej dokumentacji.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Mieścisko

Studium po raz ostatni zmienione zostało uchwałą Nr II/9/2014 z dnia 22 grudnia 2014 r. przez Radę Gminy Mieścisko.

Wskazano, że naczelnym celem lokalnym jest: *„Uczynienie gminy Mieścisko gminą o wysokim, europejskim poziomie rolnictwa oraz gminą oferującą tereny osadnicze i tereny turystyczne w bezpośrednim kontakcie z naturą – dla miast: Gniezna i Wągrowca”*.

Dokument składa się z 2 części: I – uwarunkowania oraz II – kierunki. Integralną częścią Studium jest także jego rysunek w skali 1:10 000, obejmujący obszar całej Gminy. W części dotyczącej uwarunkowań w rozdziale 5 opisano uwarunkowania wynikające z ochrony dóbr kultury. W jego ramach wyodrębniono:

- przedmiot ochrony – wymieniono obiekty wpisane do rejestru zabytków, zabytkowe parki, cmentarze oraz obiekty znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakres i cel ochrony;
- charakterystyczne zjawiska przestrzenne w Gminie Mieścisko – opisano układ przestrzenny Mieściska;
- stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej terenów objętych zmianą studium oraz uzupełnienie o aktualny stan dziedzictwa kulturowego zabytków oraz dóbr kultury współczesnej obrębie terenów objętych zmianą studium;
- obiekty i tereny chronione na podstawie przepisów odrębnych.

Ponadto podano, że walory turystyczne gminy to znajdujące się na jej terenie zabytki i pomniki przyrody. Najbardziej cenne zabytki to:

- Drewniane kościoły w Podlesiu Kościelnym i Popowie Kościelnym;
- Kościoły w Sarbii, Mieścisku, Gołaszewie i Budziejewku;
- Zespoły pałacowo-parkowe w Budziejewie, Podlesiu Kościelnym, Popowie Kościelnym, Żabiczynie, Zbietce, Jaworówku oraz park w Nieświastowicach.

W części 2. kierunki opracowano podrozdział 2.1.1. pn. Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Wypracowano następujące cele przestrzenne i kulturowe:

- budowanie tożsamości lokalnej mieszkańców poprzez pielęgnowanie zabytków, pamiątek historycznych, wszystkich przejawów kultury lokalnej;
- dążenie do uatrakcyjnienia poszczególnych miejscowości;
- tworzenie spójnych układów urbanistycznych poszczególnych miejscowości;
- propagowanie historii miasta i gminy;
- zwiększenie liczby imprez kulturalnych, gospodarczych, sportowych, szerokie propagowanie ich i zwiększenie zasięgu popularności;
- dbałość o stosowanie historycznego nazewnictwa;
- rozszerzenie prawnej ochrony obiektów o walorach historycznych i estetycznych.

Załącznik nr 2 do Studium przedstawia część graficzną - mapę, na której zaznaczono m.in.:

- szlak cysterski;
- granice stanowisk archeologicznych;
- obszary zabytkowych parków;
- obszary zabytkowych cmentarzy;
- strefy ochrony konserwatorskiej.

Strategia Rozwoju z Planem Lokalnego Rozwoju Gminy Mieścisko na lata 2021 – 2030

Dokument przyjęto Uchwałą Nr XXVI/187/2020 przez Radę Gminy Mieścisko w dniu 26 października 2020 r.

Zawarta misja w Strategii brzmi: „zapewnienie wzrostu jakości życia jej mieszkańców poprzez wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, rozwój mikroprzedsiębiorczości i rolnictwa, infrastruktury, edukacji, ochrony zdrowia, opieki społecznej, agroturystyki i sportu z wykorzystaniem współpracy i lokalnych zasobów, mocnych stron gminy oraz szans dla przezwyciężenia słabych stron i zagrożeń, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju”. Opracowano także następującą wizję: „Gmina Mieścisko oferuje społecznie akceptowalne warunki życia i interesujące miejsca pracy z dostępem do usług publicznych wyższej jakości, przy eliminacji wykluczeń w dostępie do Internetu, usług zdrowotnych, opieki społecznej oraz w zakresie korzystania z infrastruktury w oparciu o ekologiczne, innowacyjne rozwiązania. Gmina Mieścisko przedsiębiorcza i efektywna rolniczo, atrakcyjna inwestycyjnie, bezpieczna dla życia i biznesu, lokalny lider promocji upraw ekologicznych, produkcji zdrowej żywności, zwierzęcej i przetwórstwa, atrakcyjna dla agroturystyki, sportu, rekreacji, wypoczynku i odnowy biologicznej, miejscem zintegrowanej współpracy społecznej nastawionej na rozwój z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii oraz wyższą jakość edukacji i kultury z zachowaniem jej dziedzictwa”.

W dokumencie opisano kulturę i dziedzictwo kulturowe. Przywołano historię Mieściska poczynając od XIV w., kończąc na czasach współczesnych. Ponadto wypisano obiekty rejestrowe z terenu gminy, zabytkowe parki i cmentarze, a także stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Podkreślono także, że w chwili przyjęcia charakteryzowanego dokumentu gminna ewidencja zabytków była na etapie uzgodnień z WKZ. Obecnie jest już zaakceptowana.

W Strategii przedstawiono analizę SWOT. Dla każdego zagadnienia przypisano wagi punktowe, (skala 0,00-0,10) z zaznaczeniem, że im jest ona wyższa, tym większe ma znaczenie w sensie pozytywnym, czy negatywnym dla rozwoju gminy. W poniższej tabeli na potrzeby GPOnZ wyodrębniono mocne i słabe strony w nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego.

Tabela 3. Analiza SWOT Gminy Mieścisko uwzględniona w Strategii Rozwoju z Planem Lokalnego Rozwoju Gminy Mieścisko na lata 2021 – 2030 w nawiązaniu do dziedzictwa kulturowego

Mocne strony	Słabe strony
Średni poziom oferty i wydarzeń kulturalnych w gminie – 0,04	Konieczność rewitalizacji obiektów zabytkowych i zdegradowanej przestrzeni publicznej – 0,06
Szanse	Zagrożenia
Pozytywne zmiany oferty kulturalnej, a także związanej z turystyką, sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 0,08	Spadek zainteresowania turystyką lokalną, w tym agroturystyką na rzecz preferowania turystyki zagranicznej – 0,06
Rozwój ruchu turystycznego z wykorzystaniem systemu NEFAR – 0,08	Brak działań i kapitału na skuteczną i efektywną restytucję obiektów zabytkowych w gminie dla zachowania dziedzictwa kulturowego – 0,07

źródło: Strategia Rozwoju z Planem Lokalnego Rozwoju Gminy Mieścisko na lata 2021 – 2030

Opracowano działania strategiczne stanowiące realizację wypracowanych celów Strategii Rozwoju Gminy Mieścisko 2021-2030. W ramach celu strategicznego:

IV. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ OBSZARÓW SOŁECKICH GMINY, cel szczegółowy IV.2 Zrównoważony rozwój sołectw i siedlisk gminy wskazano działanie strategiczne:

Ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego

Ponadto podano cel strategiczny:

V. ROZWÓJ POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO GMINY W OPARCIU O WARUNKI NATURALNE I DZIEDZICTWO KULTUROWE. Dla niego wskazano następujące cele szczegółowe i działania strategiczne:

V.1 Opracowanie broszur, folderów turystycznych, map, przygotowanie strony Internetowej, aplikacji mobilnych, akcji mailingowej z programami planowanych imprez w gminie, w tym materiałów reklamowych dla określonych grup docelowych dotyczących wykorzystania usług profilaktyki zdrowia, fizjoterapeutycznych oraz rehabilitacyjnych.

V.2 Rozwój potencjału turystycznego gminy, w tym działania strategiczne w oparciu o działania strategiczne: Wypracowanie specjalizacji turystycznej w gminie, w tym: 1. Wykreowanie produktów turystycznych z kompleksową ofertą w skali gminy. 2. Rozwój turystyki kulturowej w gminie 3. Rozwój systemu zarządzania produktami i bazą turystyczną, informacji i promocji, aplikacji w tym: Internetowych map turystycznych (wraz z wizualizacją).

V.3 Rozwój potencjału turystycznego gminy w oparciu o działania strategiczne: Rozbudowa gminnej infrastruktury turystycznej.

Ustalono następujące priorytety Strategii:

1. Integracja społeczna i współpraca lokalna
2. Rozwój turystyki
3. Edukacja wszystkich
4. Rozbudzanie odpowiedzialności
5. Tworzenie miejsc pracy
6. Rozwój kultury - Upowszechnianie uczestnictwa w kulturze, w tym własnej lokalnej, rozwój instytucji i organizacji kulturalnych, odbudowanie bądź ożywienie kultury i tradycji miejscowych, tożsamości kulturowej społeczeństwa.
7. Dostosowanie obszarów wiejskich gminy do standardów UE
8. Bezpieczeństwo
9. Rozwój mikroprzedsiębiorczości lokalnej
10. Wzrost jakości życia mieszkańców gminy

LISTA PROGRAMÓW I PROJEKTÓW PLANU LOKALNEGO ROZWOJU GMINY MIEŚCISKO 2021-2030 zawiera 15. programów, w tym:

12. PROGRAM: GMINA Z KULTURĄ BEZ GRANIC

PROJEKTY:

1. Uaktualnienie Programu Opieki nad Zabytkami w gminie.
2. Restauracja obiektów gminnego dziedzictwa kulturowego w gminie.
3. Poprawa infrastruktury kultury, koordynacja i animacja działalności kulturalnej w gminie.
4. Promocja i upowszechnianie książki i czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży oraz dorosłych w gminie.
5. Wspieranie, promocja oraz modernizacja miejsc tradycji, kultury i historii związanych z Gminą Mieścisko.
6. Zapewnienie rozwoju i promocji orkiestry gminnej oraz doposażenie jej w instrumenty i stroje do kultywowania ludowej twórczości muzycznej gminy.

Program Rewitalizacji dla Gminy Mieścisko na lata 2017-2023

Program Rewitalizacji dla Gminy Mieścisko został przyjęta uchwałą Nr XXXIV/225/17 z dnia 27 grudnia 2017 roku przez Radę Gminy Mieścisko.

Niniejszy dokument składa się z 20. rozdziałów. W rozdziałach 4-8 przedstawiono diagnozę obszaru gminy w celu delimitacji obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji. W podrozdziale 8.2. Zabudowa techniczna, wskazano że ważną częścią infrastruktury technicznej są obiekty zabytkowe, wpisane do rejestru zabytków. Ich struktura i stan techniczny wymagają systematycznych prac modernizacyjnych. Wskazano także, że występuje tu 9 zabytkowych parków krajobrazowych, 23 zabytkowe cmentarze i 4 rejestrowe stanowiska archeologiczne, a także że Gmina Mieścisko należy do jednego z najbogatszych, pod względem archeologicznym, obszarów województwa wielkopolskiego.

W rozdziale 11. podano wizję stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji: *„Mieścisko, Popowo Kościelne i Gołaszewo po zakończeniu rewitalizacji: obszarem na którym przeciwdziała się problemowi wykluczenia społecznego, likwidując jego przyczyny, miejscem, charakteryzującym się uporządkowaną przestrzenią publiczną, atrakcyjnym dla mieszkańców i turystów, będą obszarem o dobrych dla rodzin warunkach rozwojowych, miejscem, na którym zmniejszeniu ulegnie poziom bezrobocia, wsparciem zostaną objęte osoby uzależnione, ubogie, niepełnosprawne, charakteryzować się będzie zintegrowaną społecznością lokalną, która będzie pielęgnowała wspólne wartości i realizowała działania na rzecz rozwoju prospołecznego, na terenie których, poprzez stworzenie nowych warunków infrastrukturalnych i przestrzennych dla rozwoju działalności gospodarczej, ożywieniu ulegnie lokalna gospodarka - dzięki czemu powstaną nowe miejsca pracy, miejscem charakteryzującym się dobrze rozwiniętą infrastrukturą techniczną, obszarem, na terenie którego wzrośnie poczucie bezpieczeństwa zarówno w wymiarze społecznym (spadek przestępczości), jak i w pozostałych sferach (zabezpieczenie budowli wymagających modernizacji, likwidacja barier architektonicznych)”*.

W rozdziale 13. przedstawiono przedsięwzięcia rewitalizacyjne, w tym odnoszące się do obiektów zabytkowych. Jako podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne wskazano:

1. Prace konserwatorskie zabytkowego kościoła i kapliczek w Popowie Kościelnym oraz zagospodarowanie terenu w jego otoczeniu. Zaplanowano wykonanie w kilku etapach następujących prac rewitalizacyjnych dotyczących zabytkowego kościoła:
 - prace konserwatorskie cennych zabytków ruchomych stanowiących wyposażenie kościoła,
 - prace z zakresu zagospodarowania terenu w bezpośrednim otoczeniu kościoła, w tym wyrównanie pasa wokół obiektu ułatwiającego poruszanie się osobom niepełnosprawnym i starszym,
 - prace konserwatorskie zabytkowych kapliczek wokół kościoła.Szacowana wartość przedsięwzięcia: 2 200 000,00 zł.
2. Rewitalizacja zabytkowego dworu w Popowie Kościelnym. Zakres projektu obejmować będzie m.in.
 - remont elewacji, wymianę pokrycia dachowego, wykonanie izolacji pionowej, remont tynków wewnętrznych, miejscową naprawę stropów i więźby dachowej.
 - zakup wyposażenia obiektu z przeznaczeniem na cele społeczne, kulturalne i turystyczne,
 - rewitalizacja terenu zabytkowego parku dworskiego - wytyczenie ścieżek, wykonanie oświetlenia,

- budowa dwóch nowych budynków o przeznaczeniu gastronomicznym, administracyjnym i gospodarczym.

Szacowana wartość przedsięwzięcia: 3 800 000,00 zł.

Ponadto wśród przedsięwzięć uzupełniających wskazano na promocję oferty turystycznej w regionie poprzez wydawanie cyklicznych publikacji na stronie gminy.

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Mieścisko

Na terenie Gminy Mieścisko obowiązuje 8. miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Plany uchwalane były w latach 2003-2019. Poniżej wymieniono obowiązujące MPZP wraz z uwzględnieniem zapisów odnoszących się do zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków na danym terenie:

1. Uchwała Nr V/49/2003 Rady Gminy Mieścisko z dnia 24 czerwca 2003 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przeprzestrzennego Mieścisko – ul. Ruda Koźlanka dz. nr 55 i 56/3.

Ze względu na występowanie na terenie objętym planem dużej ilości stanowisk archeologicznych ustala się warunki ochrony konserwatorskiej:

- w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu obowiązuje ustanowienie stałego nadzoru archeologicznego nad całością prac ziemnych,
- inwestor zobowiązany jest powiadomić z 7 dniowym wyprzedzeniem Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu o zamiarze przystąpienia do robót budowlanych.

2. Uchwała Nr XV/120/04 Rady Gminy Mieścisko z dnia 14 października 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy jednorodzinnej i usługowej w Mieścisku, rej. ul. św. Wojciecha.

Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

1. W obrębie granicy obszaru zabytkowego układu urbanistycznego ustala się możliwość modernizacji i przebudowy obiektów pod warunkiem kontynuowania zasad sytuowania budynków zgodnych z istniejącą kompozycją urbanistyczną i respektowanie innych warunków ustalonych przez konserwatora zabytków.

2. Wszelkie prace budowlane dotyczące obiektów wpisanych do rejestru bądź ewidencji zabytków powinny być zgłaszane do Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu i poprzedzone zezwoleniem.

3. Z uwagi na położenie obszaru opracowania w strefie występowania stanowisk archeologicznych inwestorzy są zobowiązani do:

- zlecenia stałego nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego nad całością prac ziemnych a w przypadku odkrycia obiektów archeologicznych zobowiązani są do zlecenia ratowniczych badań archeologicznych w celu sporządzenia ewidencji obiektów zabytkowych oraz skróconej dokumentacji naukowej tych partii obiektów, które następnie ulegną bezpowrotnemu zniszczeniu w trakcie prac budowlanych.
- do nawiązania kontaktu z Wydziałem Archeologicznym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu w celu ustalenia realizacji warunków konserwatorskich wymienionych powyżej,
- z 7-dniowym wyprzedzeniem powiadomienia Wydziału Archeologicznego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu o terminie rozpoczęcia realizacji inwestycji i podać nazwę (stanowisko) wykonawcy ww. prac archeologicznych,

- w razie przypadkowego odkrycia obiektów archeologicznych przez ekipę budowlaną należy zabezpieczyć znalezisko i zgłosić ten fakt do Wydziału Archeologicznego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

3. Uchwała Nr VIII/60/07 Rady Gminy Mieścisko z dnia 12 września 2007 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy letniskowej w Piastowicach, działki nr ewid. od 45/1 do 45/84, 33, 36/3 oraz część drogi gminnej nr ewid. 35.

Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

Z uwagi na położenie obszaru opracowania w strefie występowania stanowisk archeologicznych inwestor jest zobowiązany przed uzyskaniem pozwolenia na budowę do zlecenia stałego nadzoru archeologiczno--konserwatorskiego nad całością prac budowlanych. Sposób realizacji ww. warunków konserwatorskich winien być ustalony z Wydziałem Archeologicznym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

4. Uchwała Nr XIV/113/08 Rady Gminy Mieścisko z dnia 20 sierpnia 2008 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i zabudowy techniczno-produkcyjnej z funkcją mieszkaniową w rejonie dróg powiatowych nr 1697P Popowo Kościelne – Budziejewo oraz nr 1652P Ruda Koźlanka – Granica Gminy Mieścisko.

W zakresie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, z uwagi na położenie obszaru opracowania w strefie występowania stanowisk archeologicznych zobowiązuje się inwestora do zlecenia stałego nadzoru archeologiczno--konserwatorskiego nad całością prac budowlanych. Sposób realizacji ww. warunków konserwatorskich winien być ustalony z Wydziałem Archeologicznym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

5. Uchwała Nr XXXI/242/14 Rady Gminy Mieścisko z dnia 28 maja 2014 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów aktywizacji gospodarczej, w tym w zakresie energii ze źródeł odnawialnych w Jaworówku.

W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1. dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek prowadzenia badań archeologicznych podczas realizacji inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem przedmiotowego terenu a wymagających prac ziemnych.

2. dopuszczenie adaptowania dla funkcji usługowej szachulcowego budynku nieczynnej cegielni z kominem z 1905 r. wpisanego do gminnej ewidencji zabytków i umieszczonego w spisie zabytków nieruchomych, wyznaczonych do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Wszelkie roboty budowlane prowadzące do zmiany zewnętrznych form cegielni z kominem należy uzgodnić z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

6. Uchwała Nr XXV/159/17 Rady Gminy Mieścisko z dnia 22 marca 2017 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej w Mieścisku – rejon ulicy św. Wojciecha.
Brak informacji o zmianach w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

7. Uchwała Nr XLIV/287/18 Rady Gminy Mieścisko z dnia 7 listopada 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego tereny obrębu geodezyjnego Żabiczyn – wieś Żabiczyn część Zachodnia, gmina Mieścisko.

W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1. zachowanie i ochronę konserwatorską budynków, zgodnie z pkt 2:

a) czworaka, na terenie **1MW**,

b) rządówki – dawnego domu włodarzy, na terenie **3MW**;

2. dla budynków wymienionych w pkt 1, wskazanych na rysunku planu:

a) zakaz:

- nadbudowy i rozbudowy,

- lokalizacji stacji bazowych telefonii komórkowej,

b) zachowanie:

- kąta nachylenia połaci dachowych,

- stolarki okiennej z dopuszczeniem wymiany na nową pod warunkiem zachowania jej kształtu, wielkości i podziałów,

- artykulacji elewacji,

c) pokrycie dachów dachówką ceramiczną w kolorze z palety barw czerwonych,

d) kształtowanie elewacji budynku z wykorzystaniem kamienia naturalnego i cegły klinkierowej.

Obszar objęty planem miejscowym sąsiaduje z zespołem dworskim składającym się z zabudowań (dwór, budynki gospodarcze itp.) oraz z parkiem, ujętym w Gminnym Programie Opieki Nad Zabytkami. W granicach opracowania planu miejscowego znajdują się natomiast czworak i rządówka (dawny dom włodarzy) wchodzący w skład ww. zespołu dworskiego. W planie miejscowym uwzględniono lokalizację ww. zabudowań, wprowadzając ustalenia mające na celu zachowanie ich tradycyjnych gabarytów i rozwiązań architektonicznych.

8. Uchwała Nr IV/22/19 Rady Gminy Mieścisko z dnia 28 stycznia 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części wsi Kłodzin i Jaworówko.

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, ustala się:

1. odkryte w trakcie prac ziemnych przedmioty zabytkowe oraz zabytki nieruchome i nawarstwienia kulturowe podlegają ochronie prawnej, zgodnie z przepisami odrębnymi;

2. w obszarze opracowania planu, zlokalizowane są stanowiska archeologiczne zgodnie z rysunkiem planu. W granicach w/w stanowisk, roboty ziemne lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności na terenie zabytku archeologicznego, należy prowadzić na zasadach określonych w przepisach odrębnych, dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

3. w granicach określonych na rysunku planu, ustala się konserwatorskie strefy ochrony archeologicznej, w których nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru archeologicznego, przy realizacji robót ziemnych lub dokonywaniu zmiany dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszaniem struktury gruntu. Wydanie pozwolenia na nadzór archeologiczny regulują przepisy odrębne.

W granicach opracowania planu zlokalizowane są obiekty architektoniczne umieszczone w gminnej ewidencji zabytków, wskazane graficznie na rysunku planu:

- Kłodzin, szkoła nr 28, nr ewid. dz. 32/2,

- Kłodzin, dom nr 18, nr ewid. dz. 16,

- Kłodzin, dom nr 19, nr ewid. dz. 14/9,

- Kłodzin, dom nr 25, nr ewid. dz. 30/2,

- Kłodzin, dom nr 33, nr ewid. dz. 65
- Kłodzin, chlew w zagrodzie nr 34, nr ewid. dz. 66.

Dla obiektów architektonicznych wskazanych powyżej:

1. ustala się zachowanie lub odtworzenie detalu architektonicznego elewacji, historycznego podziału okien, zachowanie kształtu dachu oraz zachowanie rozplanowania elewacji budynków;
2. dopuszcza się rozbiórkę obiektu na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

W tym miejscu należy sprostować, że zgodnie z gminną ewidencją zabytków, która została uzgodniona w 2020 r. z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, na terenie planu znajdują się:

- Kłodzin, szkoła, ob. dom nr 28,
- Kłodzin, zespół folwarczny: dwojak nr 44,
- Kłodzin, zagroda: obora z chlewem nr 20,
- Kłodzin, zagroda: dom nr 31,
- Kłodzin, dom nr 18,
- Kłodzin, dom nr 19,
- Kłodzin, szkoła, ob. dom nr 29,
- Kłodzin, budynek gospodarczy nr 29,
- Kłodzin, dom nr 33,
- Kłodzin, budynek mieszkalno-gospodarczy nr 35,
- Kłodzin, dom nr 25,
- Kłodzin, zespół folwarczny.

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii Gminy Mieścisko

Historia tych ziem jest bardzo bogata. Odkryto tu około tysiąc stanowisk archeologicznych z różnych epok. Najstarszymi śladami bytności człowieka w tym rejonie (okolice Mieściska i Popowa Kościelnego; Mirkowiczki – wioska łowców reniferów) są pochodzące sprzed ok. 12 tys. lat pozostałości po miejscach obozowania ludności mezolitycznej. Na terenie gminy znajdują się liczne zabytki. Do najcenniejszych należą kościoły w – Popowie Kościelnym, Podlesiu Kościelnym, Mieścisku, Budziejewku, Sarbii i Gołaszewie oraz dwory i pałace - w Budziejewie, Podlesiu Kościelnym, Żabiczynie, Popowie Kościelnym, Jaroszewie Pierwszym i kaplica Janty Połczyńskiego w Żabiczynie. Wyjątkowym obiektem i dużą atrakcją turystyczną jest kamień św. Wojciecha w Budziejewku. Z woli ludu, dla upamiętnienia daty uwłaszczenia chłopów w Budziejewku, w 1840 r. został wpisany do księgi wieczystej w Sądzie Powiatowym w Wągrowcu, jako obiekt chroniony na wieczne czasy. Zapis ten chroni głąz przed wykorzystaniem na cele budowlane.²

Pierwsza wzmianka związana z pochodzeniem miejscowości z terenu gminy dotyczy Żabiczyna i pochodzi z 1216 r. Pozostała większość miejscowości pochodzi z XIV-XV wieku.

² Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. *Lokalny przewodnik po Gminie Mieścisko*, str. 9.

Mieścisko było ośrodkiem miejskim, ulokowanym z dala od głównych szlaków handlowych, znajdujące się nad rzeką Wełną, w puszczy Gola. W 1474 r. ulokowane zostało na prawie magdeburskim uzyskując urząd wójta. Od ok. XVII w. zauważyć można rozwój folwarków wiejskich. W tym czasie Mieścisko posiadało 2 rzemieślników, czterech zagrodników i młyn. Od 1793 r. miasto oraz pobliskie wsie dostały się pod panowanie pruskie. Wraz z XIX w. dokonały się kolejne zmiany na obszarach wiejskich. Chłopi zostali uwłaszczeni, wprowadzono płodozmian, a osadnictwo uległo rozproszeniu. W 1919 r. Mieścisko stało się siedzibą Komisariatu dla Obszarów Wiejskich, a od 1929 r. Wójtostwa Obwodowego.³

W 1931 r. do Obwodu Wójtostwa Obwodowego w Mieścisku wchodziły następujące miejscowości: Augustynowo folwark, Budziejewo, Budziejewko, Dobiejewo, Gole, Gółka, Gołaszewo, Gorzewo folwark, Gorzewo wieś, Gruntowice, Imielinko folwark, Imielinko wieś, Jabłkowo, Jaroszewo, Jaworówko, Strzeszkowo, Kłodzin, Łopiennica, Łopienno, Mieścisko, Mieścisko Ulica, Miłosławice, Mirkowice, Mirkowiczki, Nieświastowice, Nowawieś folwark, Piastowice, Płaskowo, Płaskówko, Podlesie Kościelne z obszarem dworskim, Popowo Kolonia, Popowo Kościelne z obszarem dworskim, Redgoszcz z obszarem dworskim, Ruda Koźlanka, Stępuchowo z obszarem dworskim, Strzeszkowo, Strzeszkówko, Tumidaj, Wiela, Wymysłowo, Zakrzewo obszar dworski, Zbietka z obszarem dworskim, Żabiczyn z obszarem dworskim, a także 4 folwarki w Mieścisku. W 1933 r. zniesiono gminy jednostkowe i obszary dworskie. Mieścisko pozostało siedzibą gminy. Do końca II wojny światowej wójtem Gminy Mieścisko był kapitan Herman Jung mianowany przez Starostę. 1 kwietnia 1934 r. Mieścisko utraciło prawa miejskie i zostało włączone do gminy wiejskiej będąc jej siedzibą wraz z 28 wsiami. Po II wojnie światowej reformy administracyjne miały miejsce kilkanaście razy. Od 1954 r. działały gromady i osiedla. Z Gminy Mieścisko utworzono 4 gromadzkie rady. W latach 1958-1961 na terenie Gminy Mieścisko działały 3 rady narodowe w: Mieścisku, Łopienno i Popowie Kościelnym. W 1961 r. Łopienno zostało wyłączone z gromady Mieścisko i włączone do gromady Mieleszyn. Od 1973 r. tereny podlegające pod gromadę w Popowie Kościelnym zostały włączone nowo powstałej Gminy Mieścisko, wprowadzono urząd naczelnika gminy. W 1974 r. Naczelnikiem został Adam Mesysasz, który sprawował urząd do lutego 1982 r. 1 czerwca 1975 r. w wyniku reformy administracyjnej, w której to zniesiono 3 stopniowy podział na 2 stopniowy, zlikwidowano powiat wągrowiecki, do którego należała Gmina Mieścisko. Wraz z Gminą Skoki pozostała w województwie wielkopolskim, pozostałe gminy z terenu powiatu wągrowieckiego utworzyły nowe województwo pilskie. Od 1 stycznia 1999 roku Gmina Mieścisko znajduje się w powiecie wągrowieckim, w województwie wielkopolskim.⁴

³ Na podstawie: Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019.

⁴ Na podstawie: Miejscowości wchodzące w skład Gminy Mieścisko, G. Patro.

Ryc. 3. Gmina Mieścisko i okolice w 1924 r.

Źródło: maps.mapywig.org

W dalszej części opracowania wymieniono oraz krótko scharakteryzowano ważniejsze miejscowości w gminie, które odznaczają się zachowanym i widocznym dziedzictwem kulturowym. Dołączono również ryciny przedstawiające układy przestrzenne z lat 1936–1940.

MIEŚCISKO

niem. Markstadt

Pierwsza wzmianka historyczna o Mieścisku pochodzi z 1340 r., kiedy to miejscowość powstała na dużej polanie w puszczy Gola, była osadą królewską. W zachowanych dokumentach, które potwierdzają, iż w 1436 r. Mieścisko było już miastem, miejscowość występuje pod różnymi nazwami: Nowemiasto Sen Kczane, Nowe Miasto lub Łyczane Miasto a także Nowemyaczysko, Myesczysko, Nowe Miasto. Obecna nazwa miejscowości ukształtowała się pod koniec XVI wieku. W czerwcu 1474 r. król Kazimierz Jagiellończyk nadał Mieścisku prawo magdeburskie, co wiązało się z powołaniem samorządu wójta, który sprawował władzę wykonawczą i sądowniczą niezależną od wojewody i kasztelana. Prawa miejskie Mieściska potwierdzili później królowie: Stefan Batory (12.01.1578r.), Jan Kazimierz (9.02.1668r.), Jan III Sobieski (7.06.1681 r.), August II Sas (26.01.1716 r.). Mieścisko było niewielkim miastem, posiadającym w centralnej części rynek, z którego rozchodziły się trzy uliczki. Miasto było własnością królewską i było oddawane w dzierżawę zasłużonej szlachcie: Nowomiejskim, Dobrzeleńskim i Grzymułtowski. Natomiast pierwszym burmistrzem Mieściska, którego działalność w latach 1731-1733 została odnotowana w annałach, był Walenty Cichy. Miasto ma także w swojej historii trudne rozdziały. Jeden z nich obejmuje lata 1709, 1710 oraz 1851, kiedy to na skutek panującego

morowego powietrza, śmierć poniosło wielu mieszkańców Mieściska. Natomiast w 1793 r. na skutek rozbiorów Polski, miasto dostało się pod panowanie pruskie. W tym okresie w Mieścisku zamieszkiwało 228 osób, z czego 97% stanowili katolicy. Zabudowa miejska składała się z 27 domów krytych trzeczą, 21 stodół, kościoła katolickiego oraz drewnianego ratusza. Pod koniec XVIII wieku część Mieściskich ulic pokrywał bruk, a przez rzekę Wełnę prowadził drewniany most. Natomiast w XIX wieku nastąpił dynamiczny rozwój miasta, co potwierdzają dane dotyczące liczby ludności oraz stan zabudowy. W 1885 r. liczba mieszkańców Mieściska przekroczyła 1000 osób. W 1848 r. miasto przeżyło dramatyczne chwile związane z najazdem pruskich dragonów. W czasie Powstania Wielkopolskiego powstała w Mieścisku Straż Ludowa licząca 80 osób, której komendantem został mistrz stolarski Jan Lemański. Straż Ludowa walczyła z Niemcami pod Strzeszkowem w 1919 r. oraz brała udział w walkach o Chodzież. Po odzyskaniu niepodległości w 1919 r. pierwszym burmistrzem Mieściska został Stefan Kamieniecki. W 1934 r. Mieścisku odebrano prawa miejskie, jednak nie zakłóciło to umacniania się pozycji centralnego ośrodka dla okolicznych miejscowości, ponieważ zostało stolicą dużej gminy zbiorczej obejmującej 28 wsi i osad. W okresie okupacji hitlerowskiej mieszkańcy Mieściska przeżyli aresztowania, wysiedlenia oraz rozstrzeliwania, które miały miejsce w Łopiennie, Mirosławicach, Podlesiu Kościelnym i Popowie Kościelnym. Szczątki 14 obywateli Mieściska, którzy stracili życie w 1939 r. pod Kłeckiem i Gnieznem, zostały sprowadzone po odzyskaniu niepodległości przez Koło Towarzystwa Przyjaciół Żołnierza i uroczystie złożone na miejscowym cmentarzu. Dla upamiętnienia poległych, w 1946 r. w centrum Mieściska zbudowano pomnik. Wyzwolenie Mieściska przez czołwkę wojsk radzieckich miało miejsce 23 stycznia 1945 r. W połowie marca 1945 r. powstała 25 osobowa Gminna Rada Narodowa, której przewodniczącym został Teodor Branicki. W tym okresie Wójtem Mieściska został Tadeusz Kozłowski. Miejscowość w dalszym ciągu posiadała typowo rolniczy charakter. W okresie powojennym oprócz licznych gospodarstw chłopskich funkcjonował również PGR utworzony na bazie majątku liczącego 1133 ha. Obecnie Mieścisko, w którym znajduje się siedziba lokalnych władz, stanowi główny ośrodek gminy, w którym koncentruje się życie społeczne i kulturalne.⁵

Zachowane dziedzictwo materialne miejscowości tworzą: zachowany układ urbanistyczny, liczne budynki mieszkalne, szkoła, kościół, dworzec (nieczynny) wraz z budynkami pokolejowymi, cmentarze (katolicki, ewangelicki, żydowski), budynki użyteczności publicznej: posterunek policji, ob. dom, poczta, ob. dom, kasa oszczędnościowa, ob. dom, budynek obecnej poczty, zespół kolejowy z dawnym dworcem, a także dawny zespół młyna i pozostałości 3. zespołów folwarcznych.

To największa miejscowość w gminie, którą zamieszkuje 2 423 osób (40,6% wszystkich mieszkańców Gminy Mieścisko).

⁵ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. *POM Mieścisko na lata 2009-2016*, str. 6-7

Ryc. 4. Mieścisko w 1940 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3269, 3270

BUDZIEJEWO

Pierwsza wzmianka o Budziejewie pochodzi z 1364 roku. Wówczas dobra te należały do rodu Porajów. W 1846 roku stały się własnością Swinarskich, którzy byli tu dziedzicami aż do II wojny światowej. To za ich czasów powstał późnoklasycystyczny dwór. Do majątku należało 431 ha gruntów. Obok folwarku istniała włościańska część wsi. W 1880 r. liczyła ona 10 domów i 102 mieszkańców, podczas gdy folwark miał 8 domów i 131 mieszkańców. W okresie międzywojennym mieszkali tu sami Polacy. Ostatnią dziedziczką majątku w Budziejewie była Anna ze Swinarskich – Daszkiewiczowa. Po wojnie folwark został odebrany prawowitym właścicielom i na jego bazie utworzono zakład rolny należący do PGR Popowo Kościelne. Hodowano tu owce, krowy i trzodę chlewną. W dworze przez wiele lat mieściły się biura i przedszkole.⁶

Zachowane dziedzictwo materialne miejscowości tworzą: dwór wraz z licznymi budynkami popolwarcznymi – jeden z największych zachowanych folwarków w gminie, a także domy dawnych robotników folwarcznych (dwojaki, trojak i czworaki).

Miejscowość zamieszkuje 97 osób.

⁶ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. Lokalny przewodnik po Gminie Mieścisko, str. 41.

Ryc. 5. Budziejewo w 1936 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3269

GOŁASZEWO

niem. Gr. Golle

Pierwsza wzmianka o miejscowości Golaszino pochodzi z 1387 r. W późniejszych wiekach wieś podzieliła się na części - folwarczną i włościańską. W okresie międzywojennym folwark był już podzielony. Jedną część (składającą się z 179 ha) posiadała Wiktoria Łuszczewska, drugą (120 ha) – Dereziński, trzecią (200 ha) – Nepomucen Sołtysiński z Czeszewa. Istniało tu także ponad 20 gospodarstw chłopskich. Wieś liczyła wówczas około 300 mieszkańców, w zdecydowanej większości (ok. 230) Polaków. Stał tu wiatrak, była torfiarnia, funkcjonowały dwa sklepy kolonialne, pracowało dwóch kowali i dwóch stolarzy, działała straż pożarna.⁷

Zachowane dziedzictwo materialne miejscowości tworzą: budynki mieszkalne, budynek dawnej szkoły, ob. dom, kościół, dworzec (nieczynny) wraz z budynkami pokolejowymi, cmentarz ewangelicki, ob. katolicki, a także pozostałości zespołu folwarcznego I oraz zespołu folwarcznego III.

To jedna z większych miejscowości w Gminie Mieścisko, którą zamieszkuje 209 osób.

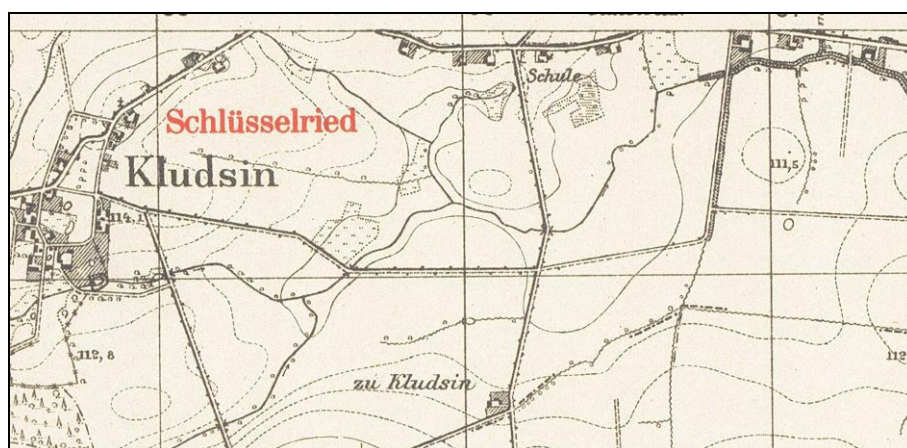
KŁODZIN

niem. Kludsin

O osadzie Kłodzin w parafii Łopienno wspominają źródła z 1387 r. Jej istnienie potwierdza też stare cmentarzysko sprzed ok. 500 lat odkryte niedawno podczas prac ziemnych. Wiadomo natomiast, że już w XVIII wieku była tu średniej wielkości wieś, w której do 1880 r. stała oberża. W XIX wieku były tu dwa folwarki i wolne gospodarstwa chłopskie. Większy należał do rodziny Dziembowskich, która za siedzibę miała stylowy pałac z wieżyczką. Drugi znajdował się w części wsi zwanej Ostrowem. W 1889 r. miała miejsce częściowa kolonizacja majątku Dziembowskich. Na nowych parcelach osadzono Niemców z Nadrenii, co na kilkadziesiąt lat zmieniło tu stosunki narodowościowe. W okresie międzywojennym w Kłodzinie było 28 gospodarstw niemieckich i 6 polskich, mieszkało tu około 250 osób. Stał tu wiatrak, była mleczarnia, szkoła (od 1910 r.), działała straż pożarna. W środku wsi rósł potężny dąb, na którym Niemcy umieścili tablicę z napisem: „My Niemcy mamy być tak silni, jak ten dąb”. W 1937 r. młodzież polska ścięła drzewo i zniszczyła tablicę, za co już na początku wojny spotkały ją srogie represje. W latach 1939-45 z rąk hitlerowców zginęło (m.in. w obozach koncentracyjnych) 10 Polaków. W wolnej Polsce, dla ich upamiętnienia, postawiono we wsi pomnik. Natomiast na miejscu ściętego dębu stanęła kapliczka z figurką Matki Boskiej. Pałac Dziembowskich został rozebrany w 1974 r.⁸

Zachowane dziedzictwo materialne miejscowości tworzą: liczne domy, budynki gospodarcze, 2 budynki dawnych szkół, ob. domy, niewielki budynek straży pożarnej, zadbane cmentarz ewangelicki, pozostałości założenia folwarcznego.

Miejscowość zamieszkuje 175 osób.

Ryc. 7. Kłodzin w 1940 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3370

NIEŚWIASTOWICE

Jest to jedna z nielicznych wsi, która prawie w całości zachowała swój pierwotny charakter i układ. Składa się z dwóch, położonych blisko siebie części. Pierwszą tworzą stare czworaki, usytuowane po obu stronach wąskiej drogi. Druga, położona w pobliżu uroczego stawu, to zabudowania dawnego folwarku, z których zachowały się obiekty gospodarcze, m.in. duża obora. Brakuje tam niestety pałacu, który stał w parku. Obiekt ten został rozebrany w latach 70. XX w. Na jego miejscu pobudowano blok dla czterech rodzin. W Nieświastowicach (wymienianych już w źródłach z XVI w.) siedzibę miał ród Nieświastowskich, herbu Lubicz. W XIX wieku powstały czworaki. Mieszkało tu średnio ok.

⁸ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. *Lokalny przewodnik po Gminie Mieścisko*, str. 47.

180 osób. W 1885 r. część włościańska (obecne Huby) obejmowała około 80 ha gruntów i 6 domów, zaś obszar dworski miał ponad 500 ha i 9 domów. Od 1868 r. folwark należał do rodziny Brodnickich. Ostatnią przed II wojną światową dziedziczką była Felicja Brodnicka. Majątek miał wtedy 544 ha, należały do niego: pałac, siedem czworaków, torfiarnia i mała cegielnia. Po wojnie na bazie folwarku utworzono PGR.⁹

Zachowane dziedzictwo materialne miejscowości tworzą: park przydworski, liczne zabudowania gospodarcze folwarku – jeden z największych zachowanych folwarków w gminie, budynki mieszkalne dawnych robotników folwarcznych (czworaki).

Miejscowość zamieszkuje 127 osób.

Ryc. 8. Nieswiadowice w 1936 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3269

PODLESIE KOŚCIELNE

niem. Kirchen Podlesche

Podlesie Kościelne ma długą i bogatą historię. Ludzie osiedlali się w tej okolicy już w bardzo zamierzchłych czasach, o czym świadczą wykopaliska archeologiczne, podczas których znaleziono kilka grobów skrzynkowych kultury (z glinianymi popielnicami) z młodszej epoki brązu. Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1367 r. Należała ona wtedy do Jana Pięty z rodu Nowinów ze Skoków. W XVI i XVII w. wieś należała do Rydzyskich, następnie wchodziła w skład dóbr Seredyńskich z Popowa Kościelnego. Potem jej właściciele zmieniali się dość często. Folwark obejmował około 400 ha gruntów, a w obszarze dworskim mieszkało średnio 140 osób. Na części majątku, zwanej Hubam i Podleskimi w XIX wieku powstało siedem wolnych gospodarstw. Ostatnim przed II wojną światową dziedzicem był Stanisław Brzeziński. Na początku wojny, 8 września 1939 r. w Podlesiu Kościelnym żołnierze Wehrmachtu rozstrzelali ośmiu Polaków, mieszkańców Rogoźna. Po wyzwoleniu, na tym miejscu postawiono pamiątkowy obelisk. Po wojnie na bazie folwarku powstało PGR, które obejmowało również Budziejewo, łącznie około 750 ha gruntów. Dla jego pracowników, sprowadzonych z zewnątrz, wybudowano 12-rodzinny blok. Obecnie na majątku gospodaruje zakład rolny. We wsi są jeszcze cztery gospodarstwa – tzw. proboszczówka i trzy na Hubach.¹⁰

Zachowane dziedzictwo materialne miejscowości tworzą: kościół z cmentarzem przykościelnym, cmentarz wyznaniowy, dawny budynek szkoły, ob. dom, dwór wraz

⁹ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. *Lokalny przewodnik po Gminie Mieścisko*, str. 50, 51.

¹⁰ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. *Lokalny przewodnik po Gminie Mieścisko*, str. 52.

z parkiem i licznymi gospodarczymi budynkami pofolwarcznymi - jeden z największych zachowanych folwarków w gminie, kolonia mieszkalna dawnych pracowników folwarku, cmentarz poewangelicki.

Miejscowość zamieszkuje 150 osób.

Ryc. 9. Podlesie Kościelne w 1936r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3269

POPOWO KOŚCIELNE

niem. Kirchen Popowo

Popowo Kościelne to druga pod względem wielkości miejscowość w gminie i od wieków ważny ośrodek dla otaczających je łańcuszek miejscowości. Tu wybudowano pierwszy kościół na tych terenach, tu w późniejszych wiekach był duży majątek, a następnie PGR, tu – we współczesnych już czasach – istnieje, drugie po Mieścisku, centrum gospodarcze gminy. Miejscowość ta ma również ogromne znaczenie dla historii i tradycji gminy, gdyż znajdują się tu bardzo ważne zabytki dla całego regionu. Popowo Kościelne jest jedną z najstarszych wsi w gminie. Według najstarszych wzmianek pierwszy kościół stanął tu już na przełomie XI/XII wieku. Parafia pw. Zwiastowania NMP mogła powstać w tym samym okresie, co oznacza, że wieś istniała już wcześniej. W źródłach z 1391 r. wymieniony jest proboszcz parafii – ksiądz Stanisław. Popowo Kościelne na początku XIV wieku było w rękach rodu Opalów, następnie przez dwa wieki Popowskich. Na początku XVII wieku właścicielem wsi był Jan Smuszewski, a po nim nastąpił Stanisław Zagórski. Pod koniec XVIII wieku właścicielem lub dzierżawcą majątku był kanonik gnieźnieński Dorpowski. Od 1900 r. aż do końca II wojny światowej popowska majątność, która obejmowała około 520 ha, znajdowała się w rękach niemieckiej rodziny Gersdorffów. Był to nowoczesny i dobrze prosperujący folwark, prowadzono w nim m.in. hodowlę koni. Po wojnie majątek przejął Skarb Państwa. Przez wiele lat Popowo Kościelne było siedzibą dużego Przedsiębiorstwa PGR, które gospodarowało na ponad 8200 ha. Na dawnym folwarku powstał zakład rolny z fermą bydła. XIX-wieczny pałac – kiedyś siedziba dziedziców, potem dyrekcji PPGR, kupiła osoba prywatna. Popowo Kościelne od początku rozwijało się w kilku kierunkach. Obok majątku już w XVII wieku istniały wolne gospodarstwa chłopskie. Od XIX wieku część włościańska obszarowo i pod względem ludności nie ustępowała obszarowi dworskiemu. W 1921 r. w obu częściach mieszkało po około 260 osób, w tym w zdecydowanej większości

Polacy. Do wspólnego sołectwa należy też wieś Wymysłowo, która powstała prawdopodobnie w XIX wieku.¹¹

Zachowane dziedzictwo materialne miejscowości tworzą: liczne budynki mieszkalne wraz z gospodarczymi, szkoła, budynek poczty, ob. dom, kościół wraz z zespołem folwarcznym kościoła i cmentarzem przykościelnym, dworzec (nieczynny) wraz z budynkami pokolejowymi, cmentarz wyznaniowy, zespół dworski z dawym dworem i parkiem, budynki gospodarcze w zespole folwarcznym, w tym gorzelnia oraz kolonia mieszkalna dawnych pracowników folwarku (czworaki).

To druga największa miejscowości w Gminie Mieścisko, którą zamieszkuje 660 osób.

Ryc. 10. Popowo Kościelne w 1936 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3269

SARBIA

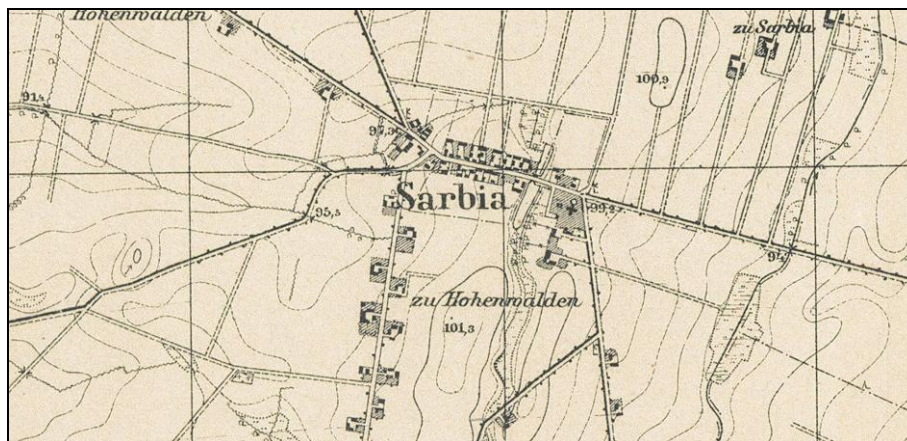
Pierwsza wzmianka o tej miejscowości, nazywanej wówczas Sarp, pochodzi z dokumentu „Liber Beneficiorum” ks. abp. Jana Łaskiego z 1512 r. W Sarbii istniał duży majątek ziemski, którego właścicielami byli kolejno: Grzymułtowski (XVII w.) i Podolscy (XVIII w.). U schyłku XVIII wieku dziedzicem był tu Stanisław Brodziński, a po nim Leon Koszutski. Od 1845 r. majątek należał do Niemca Knolla. W Sarbii, składającej się z dwóch części – folwarcznej i włościńskiej, zwanej Podlaskami Wysokimi (w 1930 r. zostały włączone do Sarbii) było wówczas ponad 250 mieszkańców i 33 domy. Pod koniec XIX wieku Komisja Kolonizacyjna rozparcelowała majątek i osadziła tam niemieckich kolonistów - ewangelików. To dla nich, w latach 1903–1905 zbudowano kościół. Budowniczym był Naumann, który zmarł w 1904 r. W zapiskach z tamtego okresu można wyczytać znamienne zdanie: „robili to rozmaici ludzie”. Po wyzwoleniu w 1945 roku ludność niemiecka została wysiedlona, a świątynia 10 sierpnia 1947 r. została wyświęcona na katolicką pw. Matki Boskiej Bolesnej. Opiekę nad nią objął proboszcz arafii w Podlesiu Kościelnym ks. Antoni Musiał. On też przeniósł siedzibę parafii do byłej pastorówki w Sarbii. 3 września 2005 r. odbyły się obchody 100-lecia kościoła. Centralnym punktem jubileuszu było nabożeństwo ekumeniczne z udziałem Polaków, Niemców i Holendrów – katolików i ewangelików. Arcybiskup Henryk Muszyński poświęcił pamiątkową tablicę oraz krzyż na cmentarzu poewangelickim. W okresie międzywojennym w Sarbii mieszkało ponad 480 osób, po połowie Polacy i Niemcy. We wsi działa zespół folklorystyczny „Sarbianie”, do którego należy

¹¹ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. Lokalny przewodnik po Gminie Mieścisko, str. 56, 57.

kilkanaście osób. Do współczesnych czasów zachował się m.in. zabytkowy wóz bojowy z sikawką z 1902 roku, który niedawno został odrestaurowany.¹²

Zachowane dziedzictwo materialne miejscowości tworzą: liczne budynki mieszkalne wraz z budynkami gospodarczymi, kościół z plebanią, cmentarz poewangelicki oraz dawna szkoła, ob. dom.

To jedna z większych miejscowości w Gminie Mieścisko, którą zamieszkuje 296 osób.

Ryc. 11. Sarbia w 1936 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3269

WIELA

niem. Altdorf

Pierwsza wzmianka o miejscowości znajduje się w aktach konsystorskich z 1445 roku, a dotyczy sporu o dziesięcinę. Wieś była królewsczyzną, składających się z samych ról kmiecych. Z dawnych dokumentów wynika, że w 1620 roku istniało tu tylko kilka gospodarstw. Tak było prawdopodobnie przez dłuższy czas. Dopiero od XIX wieku Wiele zaczęła się rozrastać – w 1846 r. miała 115 mieszkańców, w 1864 r. – 151, a 1921 już ponad 200. W okresie międzywojennym mieszkało tu sporo Niemców. W pierwszych latach powojennych istniały tu aż 33 gospodarstwa.¹³

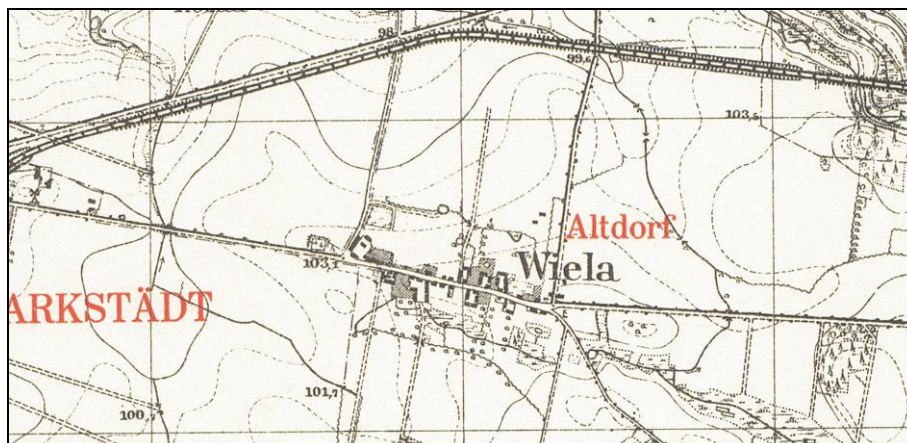
Zachowane dziedzictwo materialne miejscowości tworzą: liczne budynki mieszkalne wraz z budynkami gospodarczymi, budynki pokolejowe, cmentarz poewangelicki oraz pozostałości niewielkiego folwarku (ob. dom).

Miejscowość zamieszkuje 177 osób.

¹² Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. Lokalny przewodnik po Gminie Mieścisko, str. 60,

⁶¹

¹³ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. Lokalny przewodnik po Gminie Mieścisko, str. 62.

Ryc. 12. Wiele w 1940 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3270

ZBIETKA

Najstarsza wzmianka o tej miejscowości pochodzi z 1380 r. W późniejszych czasach we wsi wykształciły się dwie części – folwarczna i włościańska. Pod koniec XIX wieku do dworu należało 378 ha ziemi, pałac i siedem domów zamieszkałych przez 133 mieszkańców. Obszar chłopski liczył 130 ha, a było w nim 12 domów. Od 1903 r. do II wojny światowej majątek należał do Kazimierza Grabowskiego. Dziedzic mieszkał w murowanym dworze, postawionym w 1884 r. przez poprzedniego właściciela. W okresie międzywojennym w Zbietce mieszkało średnio prawie 300 osób. Folwark należał do najnowocześniejszych w okolicy. Szczycił się zarejestrowaną hodowlą trzody chlewnej rasy „Cornwall”. Budynki były zelektryfikowane. Kazimierz Grabowski był polskim patriotą i aktywnym działaczem Kółek Rolniczych, walczących o podniesienie wiedzy rolników. W okresie Powstania Wielkopolskiego. był przewodniczącym Powiatowej Rady Ludowej. W 1932 r. rozparcelował część swojego majątku i utworzył na nim 20 gospodarstw. W 1946 r. folwark został przejęty przez Skarb Państwa. Początkowo ziemię i budynki użytkowali byli pracownicy majątku. Na początku lat 50 powstała Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna, potem gospodarowało tu Kółko Rolnicze, a od 1979 r. ponownie spółdzielnia, która przez całą dekadę działała z dużym rozmachem. Niestety, z początkiem lat 90. XX wieku rozpoczął się kryzys i stopniowy upadek spółdzielni, która rozwiązała się w 2005 r.¹⁴

Zachowane dziedzictwo materialne miejscowości tworzą: dwór z oficyną i dawnym domem rządcy, budynki gospodarcze folwarku, domy mieszkalne dawnych pracowników folwarku (czworaki), cmentarz poewangelicki.

To jedna z większych miejscowości w Gminie Mieścisko, którą zamieszkuje 260 osób.

¹⁴ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. Lokalny przewodnik po Gminie Mieścisko, str. 64, 65.

Ryc. 13. Zbietka w 1936 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3269

ŻABICZYN

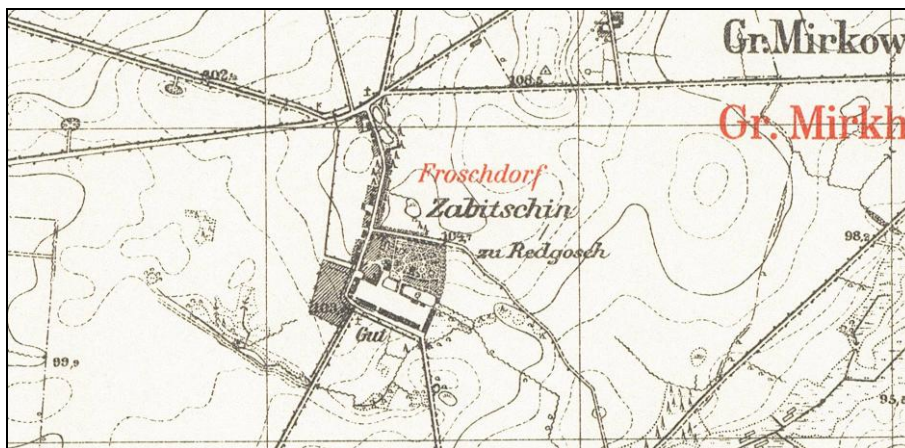
niem. Froschdorf, Zabitschin

Jest to najstarsza miejscowość w gminie. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 1216 r. Wspomniany w niej jest niejaki Świętosław, który rozporządzając swoim majątkiem, polecił sprzedać Żabiczyn, a część dochodu przeznaczyć na spłatę wierzycieli, zaś resztę przekazać dla Ziemi Świętej i Rzymu. Lata świetności nadeszły dla Żabiczyna w połowie XIX wieku, kiedy tutejszy folwark kupił Stanisław Edward Janta-Połczyński, herbu Bończa, ze znaczącego rodu, który miał siedzibę w Redgoszczy. W 1879 r. posiadłość tę objął Roman Stanisław Janta-Połczyński - poseł do parlamentu niemieckiego, sekretarz Koła Polskiego, prezes komitetu wyborczego na powiat wągrowiecki, wicepatron Kółek Rolniczych, członek Koła Naukowego Poznańskiego i Toruńskiego. Majątek ten był stale wydierżawiany. Obszar dworski wynosił ponad 600 ha. Większe kompleksy pól miały swoje nazwy: Staw, Graniczki, Wyręba, Lasek Suchy, Jeziorko. Drogę z Żabiczyna, która w lesie rozchodziła się do Mirkowic, Mirkowiczek i Zakrzewa nazywano „Przybyłówką”. Folwark znakomicie prosperował aż do czasu II wojny światowej. Dziedzice unowocześniali gospodarstwo, wprowadzali nowinki techniczne, postępowe metody upraw i hodowli. Dbali też o wieś. Wizytówką majątku był piękny pałac, który powstał w latach 1873– 1879 (najpierw powstała część środkowa, do której potem dobudowano skrzydła). W jego otoczeniu urządzono duży park. Do 1939 r. w Żabiczynie mieszkali sami Polacy. W czasie okupacji folwark dostał się w niemieckie ręce. Podobnie stało się z czterema gospodarstwami, z których wysiedlono prawowitych właścicieli. Po wyzwoleniu Janty-Połczyńscy powrócili na swoje włości, ale władza ludowa nie pozwoliła im już na nich osiaść. Janta-Połczyńscy wybudowali też w Żabiczynie kaplicę. Pierwsza i jedyna msza św. przed okupacją odbyła się w niej 1 września 1939 r. W okresie wojny kaplica była nieczynna. Uruchomiono ją po wojnie. W 1957 r. została utworzona parafia pw. św. Andrzeja Boboli. Pierwszym proboszczem został ks. Edward Grzonek. W latach 1978–1979 kaplicę rozbudowano na kościół. W ostatnich latach świątynia przeszła kapitalny remont. Wieś składa się z dwóch części. Pierwszą tworzą pałac, popegeerowskie bloki (trzy 12-rodzinne i trzy 8-rodzinne) oraz domy skupione przy drodze na Zakrzewo. Druga część, nazywana Hubami, to osiem gospodarstw powstałych w XIX wieku w wyniku częściowej parcelacji majątku. Są to rodzinne gospodarstwa od kilku pokoleń.¹⁵

¹⁵ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. *Lokalny przewodnik po Gminie Mieścisko*, str. 66, 67

Zachowane dziedzictwo materialne miejscowości tworzą: kościół z plebanią i cmentarzem oraz zespół dworski: dwór i park, liczne budynki gospodarcze folwarku - jeden z największych zachowanych folwarków w gminie, a także pozostałe obiekty pofolwarczne: czworak, oficyna, rządcówka.

To jedna z większych miejscowości w Gminie Mieścisko, którą zamieszkuje 291 osób.

Ryc. 14. Żabiczyn w 1940 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3270

5.2.2 Krajobraz kulturowy

Na krajobraz kulturowy wpływa wiele elementów, które wyróżniają daną jednostkę terytorialną na tle innych. Za krajobraz kulturowy uważa się krajobraz przekształcony przez człowieka w wyniku rozwoju cywilizacyjnego. Stanowi on ewolucyjne następstwo krajobrazów pierwotnych (przyrodniczych - różniących się strefowo i piętrowo) jakie istniały na Ziemi do czasów neolitu. W literaturze geograficznej, i z pogranicza nauk geograficznych, a także w architekturze krajobrazu istnieją dziesiątki definicji krajobrazu. Jedna z nich brzmi następująco: Krajobraz kulturowy to ogół obiektów i cech fizycznych, obserwowalne wzrokowo wyrażenie kultury ludzkiej na powierzchni Ziemi, łączący elementy środowiska przyrodniczego i kulturowego. Krajobraz kulturowy jest wynikiem przekształcania krajobrazu naturalnego przez grupę lub kilka grup kulturowych i nakładania zróżnicowanych elementów kulturowych różnego wieku na tę samą rzeźbę terenu. Przestrzeń przyrodnicza, która znajduje się w sferze oddziaływań człowieka przyjmuje formę kulturową, wyrażoną w postaci krajobrazu kulturowego. Krajobraz ten można rozumieć jako antropogenicznie ukształtowany fragment przestrzeni geograficznej, powstały w wyniku zespolenia oddziaływań środowiskowych i kulturowych, tworzących specyficzną strukturę, objawiającą się regionalną odrębnością, postrzeganą jako swoistą fizjonomię (Myga-Piątek, 2001, Nita, Myga-Piątek, 2006).¹⁶

Niezwykle ważna jest ochrona najcenniejszych obiektów, obszarów, zespołów, która pozwoli następnym pokoleniom poznać je i obcować z nimi. Należy zatem przy kształtowaniu krajobrazu kulturowego kierować się zasadą zrównoważonego rozwoju, unikać deformacji i zatarć obiektów zabytkowych przy jednoczesnym rozwoju przestrzenno – funkcjonalnym

¹⁶ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opisu z witryny internetowej <http://www.krajobraz.kulturowy.us.edu.pl>

oraz gospodarczym miejsca. Należy również chronić i przywracać dziedzictwo niematerialne, które kształtowało się na przestrzeni wieków w danym regionie.

Do zagrożeń dóbr kultury należy zaliczyć:

- kradzieże i włamania;
- pożary;
- powodzie, ulew i podtopienia;
- wichury i huragany;
- katastrofy budowlane, awarie;
- demonstracje i rozruchy uliczne, rabunki i akty wandalizmu;
- ataki terrorystyczne;
- konflikty zbrojne.

Działalność człowieka na przestrzeni wieków pozostawiła na terenie Gminy Mieścisko wiele śladów (tzw. spuścizna historyczno – kulturowa). Obecnie można dostrzec historyczne kształty (układy) jednostek przestrzennych, w których mieszkali dawni mieszkańcy z terenu analizowanej gminy.

Na obszarze Gminy Mieścisko występują 2 główne typy osadnictwa wiejskiego, wg podziału Kielczewskiej - Zaleskiej, 1965:

- na terenie większości gminy – sieć osadnictwa skupionego z domieszką osiedli rozproszonych – sieć małych wsi średniej wielkości skupionych, o układzie węzłowym dróg, starszego pochodzenia, z domieszką osiedli rozproszonych i rzędówek nowszego pochodzenia (XIX i XX w.);
- we wschodniej części gminy – sieć osadnictwa skupionego, sieć wsi średniej wielkości (20-100 domów mieszkalnych) o śródpolnym położeniu zabudowań i węzłowym układzie dróg. Przeważnie feudalnego pochodzenia.

Wsie Gminy Mieścisko reprezentują różne typy układów przestrzennych. Częściowo zatraciły one swoje pierwotne układy, jednakże w większości układy są czytelne i zbliżone do pierwotnych założeń. Część układów przestrzennych nie uległa zatarciom.

Poniżej wskazano miejscowości gminne wraz z ich charakterystycznymi rodzajami kształtów (układy wsi):

- Budziejewko – zabudowa rozproszona;
- Budziejewo – zabudowa folwarczna;
- Gołaszewo – owalnica;
- Gorzewo – wieś podwójna – na północy pozostałości folwarku, na południu wieś „L-kształtna”;
- Jaroszewo Pierwsze – pozostałości zabudowy folwarcznej wraz z pozostałą zabudową rozproszoną;
- Jaroszewo Drugie - pozostałości zabudowy folwarcznej wraz z pozostałą zabudową wiejską w formie luźnej wielodrożnicy;
- Jaworówko - zabudowa rozproszona;
- Kłodzin – wieś podwójna – na wschodzie pozostałości zabudowy folwarcznej, na zachodzie pozostała część zabudowy wiejskiej w formie wielodrożnicy, które łączą się drogą przy której występuje luźna zabudowa w formie łańcuchówki;
- Mieścisko – wielodrożnica z wyodrębnionym miejskim rynkiem;
- Miłosławice – zabudowa folwarczna wraz z odchodzącą od niej w kierunku północnym łańcuchówką;

- Mirkowiczki – ulicówka;
- Mirkowice – wieś „L-kształtna”;
- Nieświastowice – zabudowa folwarczna;
- Piastowice – pierwotnie rzędówka, obecnie na skutek licznych ubytków zabudowy oraz nowo pobudowanych domów wieś utraciła charakter rzędówki;
- Płaskowo – ulicówka wraz z pozostałą zabudową rozproszoną;
- Podlesie Kościelne - zabudowa folwarczna;
- Podlesie Wysokie – zabudowa rozproszona;
- Popowo Kolonia – łańcuchówka;
- Popowo Kościelne – wielodrożnica;
- Sarbia – ulicówka z odchodzącą od niej na południe łańcuchówką oraz pozostałą zabudową rozproszoną;
- Strzeszkowo – łańcuchówka, pierwotnie ulicówka;
- Wiela – ulicówka;
- Zakrzewo – zabudowa folwarczna;
- Żabiczyn – zabudowa folwarczna wraz z pozostałą nieliczną zabudową rozproszoną;
- Zbietka – zabudowa rozproszona.

Poniżej scharakteryzowano ww. układy przestrzenne wsi znajdujących się na terenie Gminy Mieścisko.

- a) ulicówka/przydrożnica (*Strassendorf/street village*) – układ jednodrożny o zwartej zabudowie po obu stronach drogi;
- b) łańcuchówka – wieś leśno – łanowa (*Waldhufen*). Wieś o datowaniu feudalnym, o regularnym układzie przestrzennym, którą cechuje luźna zabudowa wzdłuż drogi po obu jej stronach. Występujące zagrody znajdują się w równych odstępach od siebie na początku każdego łanu, przypominają ogniwa rozrzuconego łańcucha;
- c) owalnica - kształt wsi przypomina wydłużone wrzeciono wokół podłużnego placu, w miejscu centralnym znajdował się staw, w późniejszym czasie ośrodki służące mieszkańcom. To układ przejściowy między okolicą i przydrożnicą.
- d) okolnica (*Runddorf, round village*) - mała wieś, w której zabudowania są zwarte rozlokowane wokół okrągłego lub nieregularnego placu zwanego nawsiem, który tworzy zamknięty pierścień z jednym lub dwoma wejściami do wsi;
- e) wielodrożnica – wieś kupowa/zwarta (*compact village*). Charakteryzuje się bezładną i chaotyczną zabudową z nieregularnym przebiegiem dróg;
- f) zabudowa folwarczna – ośrodkiem najwyższej rangi jest folwark lub dwór wraz z zabudowaniami gospodarczymi;
- g) zabudowa rozproszona - wieś o zabudowie luźnej (*loose-knit village*) – zabudowania występujące na obszarze wsi nie są zwarte, dystans między zagrodami przekracza 100m, gospodarstwa zlokalizowane w sąsiedztwie przynależnych im pól uprawnych.
- h) wieś podwójna (*double village*) – wieś, w której występują dwie wyraźne części z zabudowaniami i nie są one ze sobą połączone.
- i) rzędówka – wieś, którą cechuje luźna zabudowa wzdłuż drogi tylko po jednej stronie.
- j) wieś „L-kształtna” – kształt wsi przypomina literę „L”. Zabudowa koncentruje się przy dwóch drogach lub przy jednej drodze ze skretem ok. 90°.

Na terenie gminy Mieścisko nie występują układy ruralistyczne/urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków. Jednakże w wojewódzkiej ewidencji zabytków ujęty został urbanistyczny układ Mieściska. Warto go scharakteryzować w kilku zdaniach. Poniżej przedstawiono zasięg układu.

Ryc. 15. Układ urbanistyczny Mieściska

Źródło: GEZ

Układ urbanistyczny dawnego miasta wyznacza od zachodu teren cmentarza parafialnego oraz dołącza do niego teren dawnego cmentarza żydowskiego, dalej biegnie ulicą Zaczysze włączając pocmentarny teren starego cmentarza rzymsko-katolickiego oraz zespół folwarczny probostwa, przebiega dalej pomiędzy ul. Kościuszki, a Gnieźnieńską, przecinając jednocześnie ul. Pokoju i kończąc północną granicę na ul. Janowieckiej. Wschodnia granica układu wyznaczona została na podstawie biegu torowiska, dalej graniczy z dawnym cmentarzem ewangelickim, a w części południowo-wschodniej bieg granicy układu wyznacza dawny zespół folwarczny. Południowa granica przebiega od założenia folwarcznego poprzez zespół dawnego dworca kolejowego, następnie granica założenia przebiega ul. Strzelecką, Różaną, św. Wojciecha, kończąc na cmentarzu parafialnym.

Fot. 2. Część układu urbanistycznego Mieściska z widocznym rynkiem

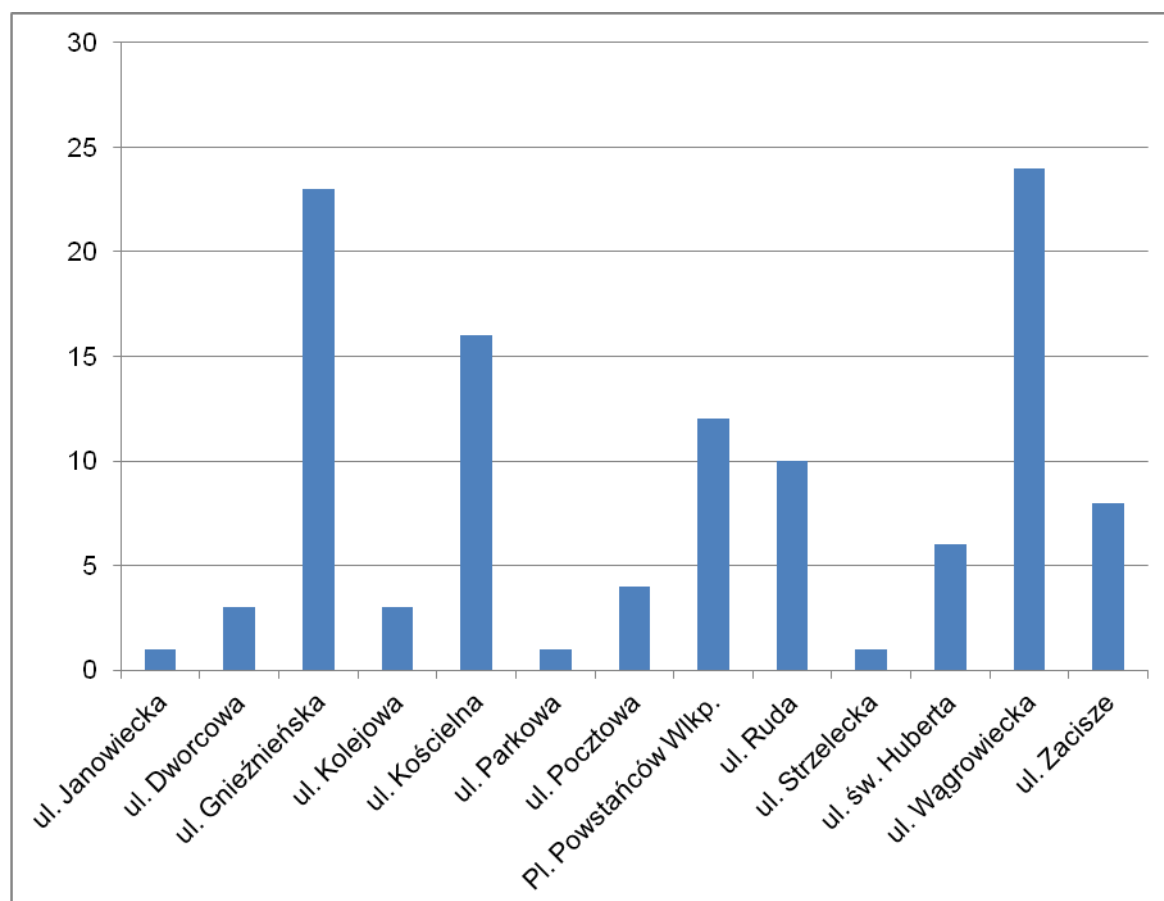
Źródło: www.wagrowiec.naszemiasto.pl

Na podstawie gminnej ewidencji zabytków przeanalizowano przestrzenne rozmieszczenie zabytkowych obiektów w Mieścisku. W analizie uwzględniono wszystkie pozycje będące w GEZ, prócz pozycji - urbanistyczny układ przestrzenny Mieściska. Należy jednocześnie wyjaśnić, iż w celu takiej analizy każda pozycja została przyporządkowana do jednej konkretnej ulicy. I tak cmentarz wyznaniowy oraz bramę na cmentarzu wyznaniowym przypisano do ul. Wągrowieckiej (w GEZ ul. Wągrowiecka i Słoneczna), kuźnię z zespołu folwarcznego II do Placu Powstańców Wlkp. (w GEZ brak ulicy ponieważ znajduje się między Placem Powstańców Wlkp. a ulicą Strzelecką), a zespół folwarczny III (probostwa) do ul. Kościelnej (w GEZ ul. Kościelna i Zacisze).

Należy stwierdzić, iż zabytkowa tkanka mieści się na 13 ulicach, spośród wszystkich 37 na terenie Mieściska. Ilość poszczególnych obiektów przedstawiono na poniższej rycinie. Łącznie na terenie Mieściska zarejestrowano 112 obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 3 zespoły folwarczne oraz zespół młyna. Na terenie Mieściska występuje tylko jeden zabytek rejestrowy – kościół. Największa kumulacja obiektów zabytkowych znajduje się na ul. Wągrowieckiej – 24, ul. Gnieźnieńskiej – 23, ul. Kościelnej – 16, Pl. Powstańców Wlkp. - 12.

Jedynie poniżej wymienione obiekty nie znajdują się w granicach urbanistycznego układu przestrzennego Mieściska, większość z nich występuje na ul. Ruda, która kiedyś stanowiła osobną miejscowość, a z czasem została włączona do Mieściska:

- dom, ul. Parkowa 6;
- budynek gospodarczy, ul. Kościelna 7;
- dom, ul. Kościelna 16;
- zespół młyna: spichlerz, ul. Ruda;
- zespół młyński, ul. Ruda;
- cmentarz poewangelicki – ul. Ruda;
- zagroda: dom, ul. Ruda 2;
- zagroda: chlew, ul. Ruda 2;
- zagroda: dom, ul. Ruda 6;
- zagroda, obora, ul. Ruda 6;
- dom, ul. Ruda 3;
- młyn, ul. Ruda 7
- dom, ul. Zacisze 8;
- dom, ul. Zacisze 14;
- dom, ul. Wągrowiecka 21.

Wykres 1. Liczba obiektów ujętych w GEZ na terenie Mieściska z podziałem na ulice

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Z powyższego zestawienia wynika, że 75 obiektów zabytkowych (67%) z terenu Mieściska znajduje się w obrębie 4 ulic: Wągrowiecka, Gnieźnieńska, Kościelna, Plac Powstańców Wlkp. Oznacza to, że zabudowa dawnego miasta miała charakter liniowy i koncentrowała się wzdłuż obecnej drogi wojewódzkiej nr 190, a także w mniejszym stopniu, wzdłuż obecnej ul. Kościelnej znajdującej się na północ od centrum Mieściska.

Poniżej analizie poddano centrum Mieściska, tj. Plac Powstańców Wielkopolskich, który jest najbardziej reprezentatywną część miejscowości. Rynek, świadczy o dawnej randze Mieściska. Nawet obecnie jednym z kryteriów przyznania praw miejskich jest występowanie placu o charakterze miejskim. Małomiasteczkowy prostokątny plac wokół którego koncentrują się nie tylko obiekty mieszkalne, ale również usługowe zlokalizowany jest na linii północny-zachód – południowy-wschód i delikatnie zwęża się w kierunku północnego-zachodu. Rynek w kształcie prostokąta stanowi centralną część miejscowości. W północno-zachodniej części rynku znajduje się wielorodzinna kamienica, z dachem krytym papą o niewielkim kącie nachylenia. Ten zabytkowy, tynkowany obiekt wyróżnia się w tej części wsi ze względu na ilość mieszkających w nim rodzin. Posiada dobrze zachowaną, zabytkową stolarkę okienną. W tej części pierzei znajduje się także współczesny dom piętrowy oraz sieć połączonych ze sobą bliźniaczych budynków dwukondygnacyjnych bez cech zabytkowych, zaadaptowanych w większości w części parterowej na usługi. W ich połaciach dachowych znajdują się lukarny świadczące o zagospodarowaniu poddaszy na cele użytkowe. W północnej części rynku znajduje się także zabytkowy 3-kondygnacyjny, masywny budynek mieszkalny z częścią usługową na parterze. Wchodnią granicę rynku wyznaczają 3 zabytkowe budynki jednokondygnacyjne, w tym 2 z tynkowanymi opaskami okiennymi, drewnianą stolarką okienną ze szprosami oraz dwuskrzydłowymi, drewnianymi

drzwiami wejściowymi. Warto nadmienić, iż w latach 2012-2018 w budynku nr 10 położono dachówkę i zdjęto eternit, który znajduje się jeszcze na budynkach nr 8 i 17. W części parterowej przebudowanego budynku nr 9, mieści się kwaciarnia. Północną pierzeję rynku tworzy 7 budynków, w tym 5 ujętych w GEZ. Znajduje się tu 2-kondygnacyjny budynek straży pożarnej połączony z budynkiem Urzędu Gminy. Obiekty te stanowią spójną całość architektoniczną, wybudowane zostały na przełomie lat 70./80 i nie są ujęte w ewidencji. Dalej znajdują się dwa niegraniczące ze sobą domy jednorodzinne, w tym budynek nr 15, który w latach 2012-2018 został całkowicie przekształcony. W południowo-zachodniej części znajdują się 3 budynki połączone ze sobą. Dawny, jednokondygnacyjny budynek mieszkalny nr 17 zaadaptowano na sklep spożywczy. Graniczy on z przebudowanym, dwupiętrowym bliźniakiem. Najbardziej wysunięty jest zabytkowy, jednokondygnacyjny dom nr 19. W latach 2012-2018 do obiektu dołączono element dekoracyjny - boniowane naroża. Zachodnią część rynku stanowią dwa budynki zabytkowe. Pierwszy o nr 1, to jednokondygnacyjny, 5-osiowy budynek mieszkalny. Drugi przypisany do ul. Wągrowieckiej, wyróżnia się na tle pozostałych ze względu na swoją bryłę. Posiada on elementy zdobnicze, pierwotne wejście znajdowało się w narożu budynku. W części parterowej od strony rynku znajdował się jeszcze w 2020 r. sklep elektryczno-ogrodniczy. Obecnie ta część budynku została zaadaptowana na część mieszkalną.

Sam Plac Powstańców Wielkopolskich przedzielony jest na pół pod kątem 45% przez drogę wojewódzką nr 190. W jego północno-zachodniej części znajduje się niewielki pas zieleni z tablicą ogłoszeń, osobną mapą gminy oraz segregacyjnymi śmietnikami. W części południowo-wschodniej oprócz zielonego skweru znajdują się elementy małej architektury, takie jak: lampy, czy zegar. Znajduje się tu również pomnik-głaz z tablicą: „W hołdzie mieszkańcom Gminy Mieścisko, którzy oddali swoje życie za Ojczyznę, Społeczeństwa Gminy Mieścisko, 3 maja 2004 r.”. Tuż obok niego zachowała się zabytkowa pompa wody. Zewnętrzna część placu w częściach: północnej, wschodniej i południowej przeznaczona jest w większości jako parking. Z terenu rynku dobrze widoczny jest kościół parafialny, który znajduje się tuż obok niego na północno-zachód. Z północno-zachodniej części rynku wychodzi ul. Kościelna biegnąca w kierunku północnym, z południowo-zachodniej ul. Wągrowiecka, a z północno-wschodniej ul. Gnieźnieńska. Ul. Wągrowiecka i ul. Gnieźnieńska stanowią drogę wojewódzką, która przebiega wzdłuż linii wschód-zachód. Jedynie południowo-wschodni narożnik rynku jest zamknięty.

Na ul. Gnieźnieńskiej znajduje się zwarta zabudowa jednokondygnacyjnych budynków mieszkalnych, typowych dla małomiasteczkowych obszarów Wielkopolski. Są to obiekty tynkowane, często graniczące ze sobą, kryte w większości dachówką z przekształconą, współczesną stolarką okienną i drzwiową. Z kolei na ul. Wągrowieckiej zabudowa nie jest już tak zwarta. Domy mieszkalne nie graniczą w większości ze sobą. Cechy stylowe domów nie są tak jednorodne jak na ul. Gnieźnieńskiej. Występują różne bryły budynków, jednakże część z nich również została przekształcona.

Fot. 3. Południowa pierzeja ul. Gnieźnieńskiej w Mieścisku

Źródło: fotografia własna

Ogólny stan budynków mieszkalnych w Mieścisku ocenić należy jako dobry, jednak większość remontów która miała miejsce w ostatnim czasie została przeprowadzona w taki sposób, że obiekty te zostały przekształcone, a skromne elementy dekoracyjne zostały zakryte. Pozytywnym przejawem jest np. remont domu w latach 2012-2019 przy ul. Kościelnej 2. Obiekt przeszedł całościowy remont. Wymieniono pokrycie dachowe, wyremontowano oraz pomalowano na biało zewnętrzną elewację budynku, okna zostały wymienione, wstawiono okna PCV ze szprosami o pierwotnych wymiarach i podziałach.

Fot. 4. Odremontowany dom przy ul. Kościelnej 2 w Mieścisku

Źródło: fotografia własna

5.2.3. Zabytki ruchome

Na walory kulturowe gminy składają się wartościowe obiekty materialne ściśle związane z działalnością człowieka w danym regionie, w tym zabytki ruchome. W myśl art. 6, ust. 1, pkt 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do zabytków ruchomych zalicza się obiekty będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 Ustawy o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r.,
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Poznaniu prowadzi rejestr zabytków ruchomych na terenie województwa wielkopolskiego. W Gminie Mieścisko jako zabytki ruchome wpisane są głównie przedmioty znajdujące się we wnętrzach zabytkowych kościołów. Do rejestru zabytków ruchomych wpisano obiekty znajdujące się w kościołach oraz ich otoczeniu w: Budziejewku, Mieścisku i Popowie Kościelnym. Z związku z faktem, że dane dotyczące zabytków ruchomych są danymi wrażliwymi, w poniższej tabeli wskazano podstawowe informacje na temat zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Tabela 4. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru	Data rejestru	Ilość obiektów
1	Budziejewko	wystrój i wyposażenie kościoła fil. p.w.św. Wojciecha	143/Wlkp/B	22.12.2008 r.	6
2	Mieścisko	wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Michała Archanioła	327/Wlkp/B	28.01.1977 r. 24.02.2014 r.	31
3	Popowo Kościelne	kościół p.w. Zwiastowania NMP – wystrój i wyposażenie	126/Wlkp/B	30.07.2008 r.	38
4	Popowo Kościelne	zespół 9 kapliczek okalających budynek kościoła p.w. Zwiastowania NMP	163/Wlkp/B	26.10.2009 r.	9

Źródło: Rejestr zabytków ruchomych Województwa Wielkopolskiego

Fot. 5. Wnętrze kościoła w Mieścisku

Źródło: fotografia własna

5.2.4. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie Gminy Mieścisko nie funkcjonują muzea. W Mieścisku znajduje się Regionalne Centrum Tradycji, mieszczące się w budynku Domu Kultury.

Utworzone zostało z inicjatywy Dyrektora Gminnej Biblioteki Publicznej w Mieścisku Czesławy Wieczorek oraz z aprobatą Władz Gminy i Wójta Andrzeja Banaszyńskiego. Otwarte dnia 4 września 2004r. podczas inauguracji XXVI Targów Michałowskich w Mieścisku. Zgromadzone eksponaty pochodzą z darów i depozytów mieszkańców gminy i osób spoza społeczności lokalnej; to pamiątki kultury narodowej i lokalnej znalezione w zakamarkach domostw i archiwach rodzinnych. Wśród nich m.in. dokumenty i fotografie, stroje, pamiątki rodzinne, książki, sprzęt gospodarstwa domowego, prace miejscowych artystów, rzeźby oraz eksponaty sakralne, obozowe i wojenne. Na planszach zaprezentowane są najstarsze zabytki kultury materialnej ludów zamieszkujących niegdyś w okolicach Mirkowiczek i Popowa Kościelnego, które odkryli archeolodzy w czasie prac wykopaliskowych. Zwiedzane przez miejscowych mieszkańców, gości z kraju i zagranicy. Regionalne Centrum Tradycji Gminy Mieścisko – to „szacunek do tradycji i historii”, chluba miejscowej społeczności oraz lekcja historii dla młodego pokolenia. Czynne w godzinach otwarcia Biblioteki.¹⁷

Zbiór archeologiczny liczy ok. 200 zabytków datowanych od neolitu po czasy nowożytne, częściowo pochodzą one z terenu Gminy Mieścisko. Są to prywatne zbiory Stanisława Pijanowskiego, które zostały przekazane Gminie Mieścisko po jego śmierci w 2010 r. Na uwagę zasługuje także kolekcja rzeźb drewnianych wpisana do rejestru zabytków pochodząca z XVI – XIX w. – figury świętych.

¹⁷ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania znajdujący się na witrynie internetowej: www.miescisko.naszabiblioteka.com

Fot. 6. Ekspozyty w Regionalnym Centrum Tradycji w Mieścisku
Źródło: fotografia własna

Fot. 7. Zabytki archeologiczne z terenu Puszcza Zielonka
Źródło: fotografia własna

Ponadto w budynku po dawnym gimnazjum przy ul. św. Wojciecha, część pomieszczeń została zaadaptowana na Instytut Pamięci Powstańców Wielkopolskich. Otwarcie miało miejsce w 2019 r. Znajdują się tu przedmioty codziennego użytku z tamtych czasów, np. maszyny do szycia, żelazka, maselnice, wrzeciona, lampy naftowe, ale także mundury powstańców i ich wyposażenie. Oprócz Instytutu mieści się tu również przedszkole, klub seniora, centrum wsparcia opiekunów oraz usługi fizjoterapeutyczne.

Fot. 8. Budynek dawnego gimnazjum w Mieścisku

Źródło: fotografia własna

5.2.5. Dziedzictwo niematerialne

Transformacja ustrojowa na przełomie lat 80. i 90. XX w. spowodowała wśród mieszkańców Polski chęć przemian i poczucie wolności. Z biegiem czasu poszczególne regiony kraju mając na uwadze odrębną historię, tradycje, zwyczaje zaczęły zwracać uwagę na tożsamość lokalną. Jednostki samorządowe mogły dokonać ponownej oceny faktycznego stanu historii regionu i związanych z nią symboli. Dziedzictwo niematerialne regionu jest niewątpliwym walorem kulturowym świadczącym o lokalnej wyjątkowości i odrębności. Tworzy ono krajobraz kulturowy oraz wyodrębnia daną jednostkę w oparciu o historię oraz ściśle związane działalności człowieka. Ważnym jest, aby pamiętać oraz krzewić niematerialne dziedzictwo będące spuścizną wielu pokoleń. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu Konwencji UNESCO obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe;
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
- wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

PRZYNALEŻNOŚĆ ETNOGRAFICZNA

Zgodnie z poniższą mapą, tereny znajdujące się na północ od rzeki Wełny przynależą do regionu etnograficznego Pałuki. Z obszaru Gminy Mieścisko są to odpowiednio miejscowości: Ruda Koźlanka (część Mieściska), Tumidaj, Wybranówko, Zakrzewo, Mirkowiczki, Mirkowice oraz Żabiczyn. Z kolei wg. Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego Wielkopolska 2020+ to zachodnia część Gminy Mieścisko należy do Pałuk (Zbietka, Sarbia, Podlesie Wysokie i Popowo Kościelne). Przyjmując razem powyższe wiadomości, należy uznać, że prawie połowa Gminy Mieścisko należy do Pałuk. To niewielki region etnograficzny Polski znajdujący się w północno-wschodniej Wielkopolsce. Można zauważyć pewne cechy, które wyróżniają ten obszar na tle pozostałych. To region będący kolebką Słowian i Państwa Piastów. Pałuki utrzymały oryginalną kulturę, i choć graniczą z większymi regionami, jak Kujawy, czy Wielkopolska, gdzie elementy kultury tych regionów są widoczne na Pałukach, to znajdują się tu pałuckie tradycje i zwyczaje świadczące o odrębności Pałuk oraz silnej tożsamości regionalnej.

Ryc. 16. Pałuki na tle pozostałych jednostek etnograficznych

Źródło: Mapa z Muzeum Etnograficznego w Toruniu

GWARA

Podstawową cechą gwary pałuckiej jest przenikanie się wpływów kujawskich, wielkopolskich i w mniejszym stopniu – pomorskich.

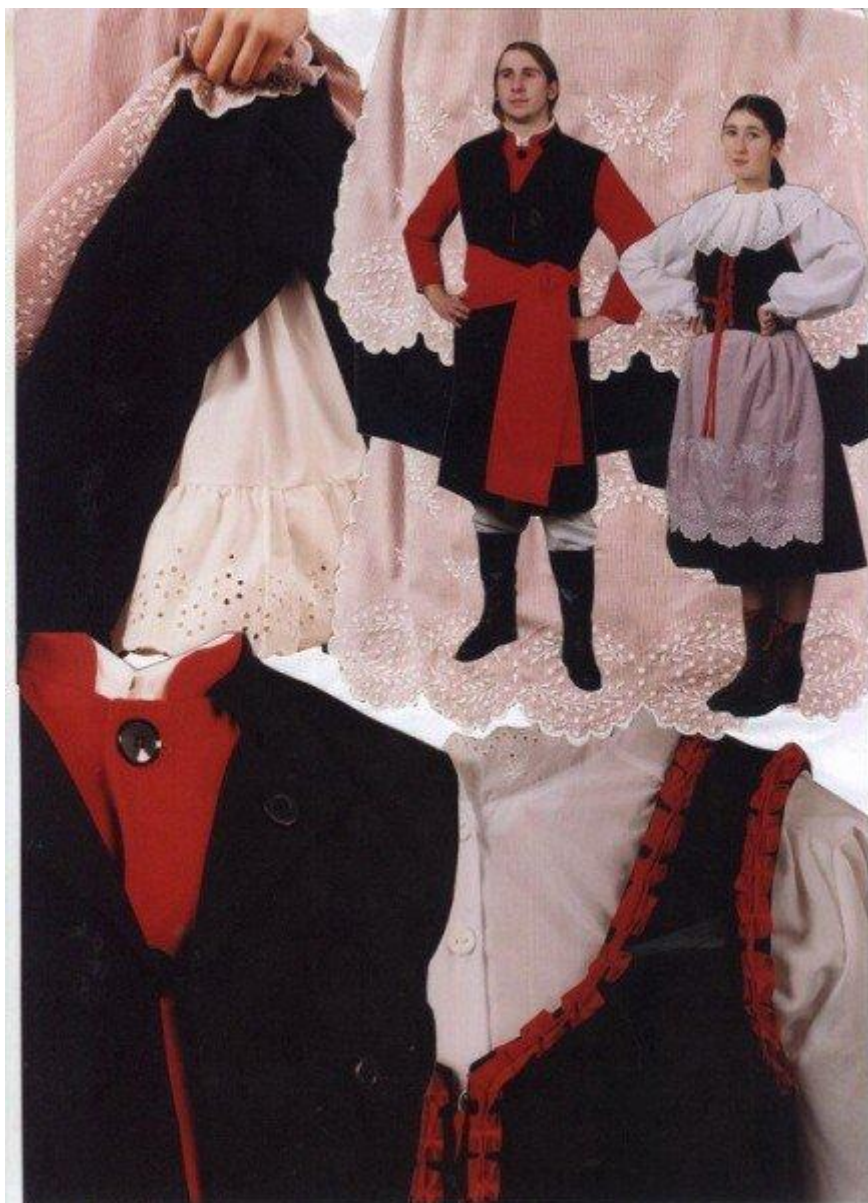
Cechą charakterystyczną dla gwary pałuckiej jest występowanie, podobnie jak w Wielkopolsce, tendencji do zmiany samogłoski „o” na „ue” np. kuezka, muedzie (drożdże), wymowa „o” z przeddźwiękiem „u” na początku wyrazów. Często zmianie ulegała końcówka „ą” na „om”. Tak jak w Wielkopolsce zmieniano tu końcówkę „eczek” na „yszek” lub jak na Kujawach końcówkę „ył” na „eł”. Podobieństwem z Krajny jest używanie końcówki „ów”, np. „dużo garów”, „dużo jajów”.¹⁸

¹⁸ Niniejsza charakterystyka opracowana została na podstawie publikacji „Pałuki region historyczno-etnograficzny, powiat żniński i okolice, 2009”

STRÓJ LUDOWY

Elementem wyróżniającym Pałuki jest strój ludowy. Strój pałucki kobiecy: składał się z białej koszuli ujętej w mankiet, pod szyją wykończoną tzw. stójką, często zdobioną haftem. Na koszulę nakładano haftowany kołnierz tzw. kryzę. Sznurowany gorset w kolorze ciemnym np. czarnym, ciemnozielonym, granatowym lub niebieskim zdobiony był wzdłuż dekoltu przodów i podcięć pod pachami czerwoną lamówką. Spódnica z tkaniny kiedyś tkanej a obecnie gotowej także w ciemnym kolorze np. granatowym, bordowym, fioletowym, u dołu ozdobne naszytka w kolorze tła lub czarnym. Charakterystyczny fartuszek w drobne paseczki w kolorze biało – niebieskim lub biało – czerwonym ozdobiony haftem w kolorze białym. Pod spodem halka, czerwona z czarnym haftowanym wzorem tzw. piekielnica. Pod piekielnicą kolejna halka w kolorze białym, ozdobiona w dolnej części białym haftem pałuckim. Włosy zaplecione w warkocze i przyozdobione kwiatami u panny, a u mężatek nakrycie głowy w postaci czepca z ozdobionymi haftem bandami, które służyły do wiązania i ozdoby. Strój kobiecy zdobiony był haftem pałuckim. Zdobnictwo to wyróżnia region Pałuk spośród wszystkich innych regionów etnograficznych. Haft ten charakteryzuje się wypukłością uzyskaną poprzez nakładanie tzw. podkładu a następnie wykonywano odpowiednim ścięciem np. dziergany lub na tzw. okrętkę wzór. Haft jest biały. Wyjątkiem jest piekielnica, na której haft pałucki wykonuje się czarną nicią.

Strój męski: składa się z nakrycia głowy w postaci wysokiego kapelusza zwanego od kształtu świnińskiego ryja - ryjokiem, ozdobiony kwiatami w różnych kolorach. Zależało to od dostępności kolorowego papieru. Często w kapeluszach można było spotkać tzw. plotki czyli wyplatane ze słomy niewielkie ozdoby z dodatkiem kolorowego kwiatka. Koszula była biała, na nią zakładano drugą koszulę w kolorze czerwonym, tzw. jakę. Szyto ją z wełny, sukna lub flaneli. Zapinana była na dwa rzędy guzików. Spodnie w kolorze białym, a wg. opisu Oskara Kolberga również w kolorach ciemnych, wpuszczanych do wysokich czarnych butów i kaftana w ciemnym kolorze takim jak czarny lub granatowy. Kaftan z sukna (jego regionalna nazwa to żupan) sięgał do kolan i przewiązany był czerwonym pasem.

Ryc. 17. Pałucki strój ludowy

Źródło: www.stroje.pl

LOKALNE POTRAWY

W Gminie Mieścisko nie wykształciła się tradycyjna potrawa, którą wyróżniałaby się na tyle, aby można było ją utożsamić jako lokalne danie na Pałukach. Nie ma także żadnego produktu, który byłby wpisany na listę produktów tradycyjnych prowadzonych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju wsi. Jednakże z ogólnodostępnych informacji można odnaleźć, iż z Mieściska pochodzą regionalne pierniki. W okresie PRL z wypieku tradycyjnych pamperów słynął niegdyś Kazimierz Pijanowski z Mieściska. Pierniki miały także charakterystyczną formę. Swoim wyglądem przypominały wielkie „pajace”. Piernikarz przygotowywał pierniki zgodnie ze starymi wzorami sprzed stu przynajmniej lat, zdobi je kolorowym lukrem w drobniutkie wzory. Pierniki Kazimierza Pijanowskiego sprzedawane były także na jarmarkach i odpustach zarówno na terenie województwa wielkopolskiego, jak i kujawsko-pomorskiego. Wypieki są w kolekcji np. Muzeum Etnograficznego w Toruniu.

Fot. 9. Pierniki pałuckie Stanisława Pijanowskiego

Źródło: Sztuka ludowa i jej twórcy, wojewódzki dom kultury, Bydgoszcz, styczeń 1963 r.

BAŚNIE I LEGENDY

Kamień św. Wojciecha w Budziejewie.

Legenda głosi, że od niepamiętnych czasów leżał on na jednym ze wzgórz Budziejewka. Za panowania Bolesława Chrobrego, w drodze z misją do pogańskich Prusów zawitał w te strony św. Wojciech i czerwony głaz uczynił swoją kazalnicą, z której głosił ewangelię dla miejscowego ludu. Jak wiadomo, wyprawa św. Wojciecha zakończyła się tragicznie, poganie zadali mu męczeńską śmierć. Wieść o tym rozeszła się szybko, dotarła także do Budziejewka. Jego mieszkańcy otoczyli opieką głaz, z którego Święty ich nauczał. Po pewnym czasie postanowiono w szczególny sposób uczcić pamięć męczennika, a można było to uczynić przenosząc jego kamienną ambonę przed katedrę do stołecznego Gniezna. Zbudowano ogromne sanie, zaprzężono w nie pięćdziesiąt koni (niektórzy twierdzą, że dwadzieścia cztery woły) i gdy mróz ściał całą ziemię, zaczęto ostrożnie przewozić skałę w kierunku Gniezna. Nie ujechano jednak daleko. Gdy cały zaprzęg znalazł się w dolinie za Budziejewkiem, pod ogromnym ciężarem pękła skorupa lodowa i wielki głaz razem z saniami zapadł się głęboko w ziemię. Nie pomogły żadne wysiłki, ani zwiększona liczba koni i wołów. Kamień ani drgnął. Nie ma rady, widać święty Wojciech tak chce, aby kazalnica pozostała tu, gdzie lud nauczał – orzeczono.¹⁹

Podobno w niedostrzegalny sposób głaz zapada się w ziemię, legenda głosi, że kiedy skryje się cały i pamięć o nim zaginie, nastąpi koniec świata. Kamień (czerwony granit) od wieków budził ogromne zainteresowanie. Zawsze wzbudzał podziw i otaczano go szacunkiem.

Miłosławice, Mieścisko, Tumidaj.

Gdy trzech bracia: Lech, Czech i Rus nacieszyli się spotkaniem po długiej nieobecności, każdy z nich udał się w inną stronę ze swoją ukochaną. Lech ruszył na północny-zachód. Po długiej wędrówce miła Lecha zmęczona drogą, chcąc odpocząć powiedziała do swojego towarzysza – pomiluj mnie. W tym miejscu po wielu latach powstała wieś, którą nazwano „Miłosławice”. Po odpoczynku powędrowali dalej. Po pewnym czasie

¹⁹ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. *Lokalny przewodnik po Gminie Mieścisko*, str. 13.

towarzyszka Lecha powiedziała „Uściskaj mnie”. W tym miejscu powstała miejscowość „Mieścisko”. Wędrując dalej Lech powiedział do swojej miłej „Tu mi daj buzi”. Stąd pochodzi nazwa miejscowości „Tumidaj”. Ponieważ Lech z towarzyszką wędrowali nie prostą drogą lecz zakolami – Mała Wełna również płynie zakolami.²⁰

Legenda o Kałdonówce.

W XVIII w. dziedzic musiał płacić proboszczowi tak zwaną dziesięcinę w postaci zboża. Pewien dziedzic oddał proboszczowi snopy nieczystego zboża. Proboszcz ten przyniósł do kościoła jeden snopek tego zboża i pokazał je ludziom. Podczas mszy świętej dziedzic doszedł do księdza i zabił go sztyłem. Potem wybiegł z kościoła, dosiodłał konia i począł uciekać. Miejscowi chłopci dogonili go w odległości dwóch kilometrów od kościoła (w kierunku Gniezna). Przerżeli mu brzuch, czyli kałdon, i wyrzucili go do torfowiska. Od tego czasu miejsce to nazywa się Kałdonówką. Ludzie opowiadają, że w tym miejscu kusi. O dwunastej w nocy przez szosę, na białym koniu przejeżdża ten dziedzic. Inni ludzie opowiadają, że o dwunastej w nocy ukazuje się czarny pies. Z pyska tego psa bucha ogień.²¹

TWÓRCY LUDOWI

Do twórców ludowych z terenu Gminy Mieścisko należy zaliczyć:

- Klub „Pasjonatki” działający przy Domu Kultury w Mieścisku. Panie zajmują się pracami związanymi z rękodziełem, np. biżuteria, bransoletki, ozdoby wielkanocne, zdobione butelki, itp.;
- Jadwiga Sobieszewska i Chrostkowska Janina – sztuka decoupage;
- Gabriela Mantej - rękodzielnictwo, dekoracje na szkle.
- Barbara Nojgebauer z Mieściska – haft. Pani Barbara przynależy do Koła Hafciarskiego działającego przy Muzeum Regionalnym w Wągrowcu. Koło to funkcjonuje od 2013 r.

ZESPOŁY LUDOWE

Żywyymi formami aktywności ludowej na terenie gminy prócz wyżej wspomnianych kół gospodyń wiejskich są działalności zespołów ludowych. Na terenie Gminy Mieścisko, działa Dziecięcy Zespół Ludowy „Jarzębinki” przy Gminnej Bibliotece Publicznej w Mieścisku. Zespół został założony w 2016 roku. Uczestnikami projektu są dzieci w przedziale wiekowym od 8 do 12 lat. Dzieci poznają różne style taneczne przynależące do tzw. kultury ludowej. Zespół ludowy „Jarzębinki” prezentuje swoją twórczość przy okazji imprez środowiskowych czy obchodów rocznicowych. Dzięki założeniu zespołu śpiewu i tańca „Jarzębinki” podtrzymane zostaną rodzime tradycje lokalne. Zespół ludowy „Jarzębinki” reprezentował Gminę Mieścisko w trakcie różnych uroczystości: XXXVIII Targi Michałowskie: wrzesień 2016 r., Jarmark Bożonarodzeniowy w Wągrowcu, Dom Seniora w Jabłkowie występ okolicznościowy z okazji Dnia Babci i Dziadka.²²

Na terenie Gminy Mieścisko swoją działalność prowadzi Zespół Folklorystyczny Sarbanie. Początki powstania zespołu sięgają listopada 1995 roku podczas spotkania z mieszkańcami wsi Sarbia. Program przygotowywany przez Zespół Ludowy Sarbanie jest

²⁰ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. *Miejscowości wchodzące w skład Gminy Mieścisko*, G. Patro, str. 52.

²¹ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. *Miejscowości wchodzące w skład Gminy Mieścisko*, G. Patro, str. 52.

²² Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania znajdujący się na witrynie internetowej: www.miescisko.naszabiblioteka.com

bardzo ciekawy, kultywuje stare, zapomniane zwyczaje, „ocala od zapomnienia” folklor ziemi pałuckiej. Zespół koncertuje odnosząc liczne sukcesy.

KOŁA GOSPODYŃ WIEJSKICH

Żywyimi formami aktywności ludowej na terenie gminy są koła gospodyń wiejskich, które starają się łączyć tradycję z nowoczesnością. Poniżej wymieniono KGW z terenu Gminy Mieścisko wraz z ich krótką charakterystyką.

1. Koło Gospodyń Wiejskich w Mieścisku. Od 1964 roku 30 kobiet, przewodnicząca Mariola Adamkiewicz, spotykają się w celu przeprowadzania szkoleń i pokazów, przygotowują potrawy na Dożynki i Targi Michałowskie, gospodynie organizują spotkania z okazji Dnia Kobiet i Dnia Dziecka, pomagają osobom starszym i potrzebującym.
2. Koło Gospodyń Wiejskich w Podlesiu Wysokim. KGW działa od 66 lat. Przewodniczącą jest Zdzisława Bruss. Obecnie do koła należy 16 kobiet. Członkinie koła organizują spotkania opłatkowe, Gwiazdkę dla dzieci, imprezy integracyjne, udzielają się charytatywnie.
3. Koło Gospodyń Wiejskich Popowo Kościelne. KGW działało w latach 50.-90. XX wieku, ponownie zostało reaktywowane w 2008 roku. Przewodniczącą Bożena Zochowska. KGW współpracuje z OSP Popowo Kościelne, biorą udział w uroczystościach świeckich i kościelnych, udzielają się charytatywnie.
4. Koło Gospodyń Wiejskich Sarbia. KGW działa od 1964 roku. Przewodniczącą jest Grażyna Pietras. Członkinie koła organizują imprezy okolicznościowe, biorą udział w obcych wydarzeniach i festiwalach, uczestniczą w szkoleniach, dbają o wygląd wsi.
5. Koło Gospodyń Wiejskich Kłodzin. Reaktywacja KGW nastąpiła w 1960 roku. Liczy 40 członków. Przewodniczącą jest Katarzyna Herra. Główne cele działalności koła to prowadzenie działalności społeczno-wychowawczej i oświatowo-kulturalnej w środowisku wiejskim, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości kobiet i rozwój kultury ludowej.
6. Koło Gospodyń Wiejskich Żabiczyn. Koło powstało w 2010 roku. Przewodniczącą jest Małgorzata Kowalewska. Koło organizuje uroczystości okolicznościowe, działa charytatywnie.
7. Koło Gospodyń Wiejskich Miłosławice. KGW Miłosławice powstało w 2019 roku. Przewodniczącą jest Hanna Urbańska. Koło liczy 20 członkiń. Organizuje konkursy, udziela się charytatywnie, organizuje święta okolicznościowe.
8. Koło Gospodyń Wiejskich Nieświastowice. KGW Nieświastowice działa od 2019 roku. Ma 22 członków. Członkinie aktywnie uczestniczą w wystawach, konkursach, organizują uroczystości okolicznościowe, pozyskują dofinansowania z innych źródeł na organizowanie m.in. wyjazdów.
9. Koło Gospodyń Wiejskich Zbietka. KGW głównie zajmuje się organizowaniem spotkań integracyjnych dla mieszkańców. W skład wchodzi 15 osób. Koło udziela się w imprezach gminnych.

STOWARZYSZENIA I ORGANIZACJE ZWIĄZANE Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM:

- Stowarzyszenie Miłośników Gminy Mieścisko – Stowarzyszenie działające na rzecz ochrony środowiska naturalnego, wartości kulturowych i społecznych na obszarze Gminy Mieścisko.;
- Stowarzyszenie "Popowo Kościelne i Przyjaciele" – założone w 2012 r. Jednym z celów działania jest działalność w zakresie kultury, sztuki i ochrony tradycji.

- Stowarzyszenie na rzecz rozwoju wsi Żabiczyn w Żabiczynie – założone w 2009 r. Jednym z celów działania wspieranie wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju społecznego, oświatowego, kulturalnego i gospodarczego wsi Żabiczyn w Gminie Mieścisko.

WYDARZENIA I IMPREZY

Zgodnie z kalendarzem imprez kulturalno-sportowych Gminy Mieścisko na rok 2020 (najnowszy rok) do najważniejszych imprez i wydarzeń związanych z dziedzictwem kulturowym i lokalnej historii należy zaliczyć (kolejno: nazwa imprezy, miejsce imprezy, data):

1. II Wielkopolski Przegląd Zespołów Folklorystycznych – Gminna Biblioteka Publiczna w Mieścisku - kwiecień. Projekt jest integralną częścią przedsięwzięcia, które powstało, aby uczcić pamięć o Powstańcach Wielkopolskich. Przegląd adresowany jest do grup, zespołów lub artystów indywidualnych śpiewających utwory ludowe lub wykonujących tańce o charakterze folklorystycznym. Uczestnicy konkursu oceniani są w poszczególnych kategoriach wiekowych. Celem konkursu jest konfrontacja dorobku artystycznego zespołów ludowych oraz repertuaru artystów indywidualnych ceniących polski folklor oraz popularyzowanie kultury ludowej.
2. IX Mieściskie Spotkania Śpiewacze – Gminna Biblioteka Publiczna w Mieścisku – czerwiec. Organizowane od 2011 r. W wydarzeniu uczestniczą zespoły z regionu, a także z partnerskich gmin. Spotkanie rozpoczyna się przemarszem korowodu uczestników ulicami Mieściska, prowadzonego przez orkiestrę dętą oraz mažoretki.
3. Dożynki Gminne – co roku w innym sołectwie – sierpień.
4. 42 Targi Michałowskie – stadion w Mieścisku – wrzesień. Organizowane od 1978 roku. Jest to impreza kulturalno-handlowa, o zasięgu regionalnym, łącząca teraźniejszość (kiermasz handlowy) z historyczną przeszłością (targ). W jej trakcie prezentowany jest dorobek kulturalno-sportowy gminy, występują zespoły folklorystyczne i zaproszeni artyści. Należy pamiętać, że to Jan III Sobieski przyznał przywilej organizowania jarmarku. W Mieścisku w przeszłości hodowane były gęsi i to one były jednym z przedmiotów handlu podczas targów przez okolicznych przyjezdnych. Geneza nazwy wydarzenia związana jest z patronem kościoła parafialnego w Mieścisku – św. Michałem. To największa impreza cykliczna organizowana na terenie gminy.

Ponadto do imprez związanych z dziedzictwem kulturowym gminy należy zaliczyć także festiwal smaków „Gąska dobra na wszystko” organizowany w listopadzie. Festiwal odbywa się od 2015 r. w świetlicy wiejskiej w Sarbii i związany jest z wyrobami i przetworami z gęsi przez poszczególne wsie z terenu Gminy Mieścisko.

HERB

Herbem Gminy Mieścisko są dwa symbole. Znajdują się one na przedzielonej w pół tarczy. Po prawej stronie widnieje biała postać św. Michała Archanioła stojący na czarnym smoku, z którym walczy na niebieskim tle. Po lewej stronie znajduje się pół białego orła piastowskiego na czerwonym tle. Taką tarczę pod dużą koroną używano na pieczęciach już w XVII wieku. Tarcza otoczona jest czarnym obrysem. Herb ustalony został w załączniku nr 1 do Statutu Gminy Mieścisko.

Ryc. 18. Herb Gminy Mieścisko

Źródło: www.miescisko.bip.net.pl

FLAGA

Na fladze Gminy Mieścisko znajduje się jej herb w prawym górnym rogu. Kolorystykę flagi stanowi w pół czerwień i biel. Barwy Gminy określa jej flaga określona w załączniku nr 2 Statutu Gminy Mieścisko.

Ryc. 19. Flaga Gminy Mieścisko

Źródło: www.miescisko.bip.net.pl

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Formami ochrony prawnej zabytków są: wpis do rejestru zabytków, wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ustalenia ochrony w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy.

REJESTR ZABYTEKÓW

Rejestr zabytków województwa Wielkopolskiego prowadzony jest przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Może on przystąpić do procedury wpisu do rejestru zabytków na wniosek strony – właściciela, bądź użytkownika obiektu lub też z urzędu. Jednakże trzeba pamiętać, że w przypadku rejestru zabytków ruchomych wojewódzki konserwator zabytków może z urzędu wydać decyzję o wpisie zabytkowego obiektu ruchomego, jeśli jest to uzasadnione wyjątkowymi okolicznościami. Precyzuje to art. 10, ust 2. ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami: „Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.”

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu prowadzone są trzy rejestry zabytków:

1. Rejestr zabytków nieruchomych (księga A).
2. Rejestr zabytków ruchomych (księga B).
3. Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

W rejestrze zabytków nieruchomych województwa Wielkopolskiego, z terenu Gminy Mieścisko, znajduje się 15 pojedynczych obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych, zgodnie z rejestrem zabytków znajdujących się pod adresem: <http://poznan.wuoz.gov.pl/>. Obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdują się w 8. miejscowościach, którymi to są: Budziejewko (2), Budziejewo (1), Gołaszewo (1), Mieścisko (1), Podlesie Kościelne (3), Popowo Kościelne (5), Sarbia (1), Żabiczyn (1).

Nieruchome zabytki rejestrowe powinny być oznaczone wzorem znaku informacyjnego, który przedstawiony jest poniżej. Za jego umieszczenie odpowiedzialny jest starosta danego powiatu. Wzór znaku został ustanowiony w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.

Ryc. 20. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Źródło: załącznik do rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. (poz. 259)

W rejestrze zabytków archeologicznych województwa Wielkopolskiego, z terenu Gminy Mieścisko, znajdują się 4 stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków archeologicznych. Obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdują się w miejscowościach:

Budziejewo (1), Podlesie Kościelne (1), Mirkowice (3). Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków odznaczające się szczególnymi walorami zostały krótko scharakteryzowane w podrozdziale 5.5. - Zabytki w gminnej ewidencji zabytków – zabytki archeologiczne. Ich charakterystyka znajduje się również w załączniku 2.

W rejestrze zabytków ruchomych województwa Wielkopolskiego, z terenu Gminy Mieścisko, znajdują się zabytki ruchome stanowiące wyposażenie kościołów w Mieścisku i Popowie Kościelnym oraz zespół 9 kapliczek przy kościele w Popowie Kościelnym, łącznie 78 zabytków ruchomych. Zabytki ruchome zostały scharakteryzowane w podrozdziale 5.2.3.

Na terenie Gminy Mieścisko nie występują obiekty uznane przez Prezydenta RP za Pomnik Historii. Na obszarze gminy nie funkcjonuje też Park Kulturowy. Nie odnotowuje się także wpisów na Listę Skarbów Dziedzictwa.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków – zabytki nieruchome

Ochrona zabytków należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej, precyzuje art. 4 ustawy z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Ponadto mają obowiązek podjęcia działań mających na celu „udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków”.

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w art. 22. Punkt 4 tego artykułu mówi: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Narodowy Instytut Dziedzictwa podaje następującą definicję ewidencji zabytków. „Ewidencja to uporządkowany zbiór wykonanych według jednolitych wzorów opracowań, zawierających podstawowe informacje o obiektach zabytkowych. Ewidencja zawiera: dane administracyjne i adresowe, rys historyczny, opis obiektu, fotografie i plany. Ewidencja obejmuje pojedyncze obiekty architektoniczne, zespoły budowlane (np. folwarki), zespoły urbanistyczne i ruralistyczne, stanowiska archeologiczne oraz zabytkowe parki i cmentarze”.

Celem ewidencji zabytków jest „rozpoznanie obiektów zabytkowych w terenie i ich udokumentowanie, zebranie i opracowanie podstawowych informacji merytorycznych o nich, zebranie informacji administracyjno-adresowych, tworzenie opracowań dla obiektów

zagrożonych rozbiórką, destrukcją lub gruntowną przebudową, monitoring zasobu zabytkowego”. Podkreślono, że sporządzenie ewidencji zabytków jest działaniem obowiązkowym dla gmin.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH UJĘTYCH W GEZ

W listopadzie 2019 r. Gmina Mieścisko przystąpiła do opracowania gminnej ewidencji zabytków. Przeprowadzono prace terenowe polegające na dokumentacji fotograficznej obiektów zabytkowych. Inwentaryzacja pozwoliła na udokumentowanie zmian jakie zaszyły w ostatnich latach. Część obiektów nie odnaleziono w terenie, obecnie nie istnieją, dlatego też nie ujęto ich w GEZ. Należy do nich zaliczyć następujące obiekty:

1. Czworak w m. Budziejewo
2. Stajnia ob. budynek inwentarski w zespole folwarcznym nr II – zagrodzie sołtysa w m. Gołaszewo
3. Wiatrak w m. Gołaszewo
4. Obora, stajnia ob. owczarnia w zespole folwarcznym nr II w m. Gołaszewo
5. Spichlerz w zespole folwarcznym w m. Gorzewo
6. Stodoła w zespole folwarcznym w m. Gorzewo
7. Obora w zespole folwarcznym w m. Gorzewo
8. Mleczarnia w m. Kłodzin
9. Stodoła w zespole folwarcznym w m. Kłodzin
10. Kuźnia ob. warsztat mechaniczny w zespole folwarcznym III w m. Mieścisko
11. Rządówka w zespole folwarcznym w m. Nieświastowice
12. Stajnia, stodoła, ob. dom mieszkalny w m. Podlesie Wyokie
13. Mleczarnia w zespole folwarcznym nr I w m. Popowo Kościelne
14. Obora w zespole folwarcznym nr II (kościelnym) w m. Popowo Kościelne
15. Spichlerz w zespole folwarcznym nr II (kościelnym) w m. Popowo Kościelne
16. Spichlerz w zespole folwarcznym w m. Wiela.

Ww. obiekty zostały wyłączone z wojewódzkiej ewidencji zabytków na podstawie Zarządzenia nr 40/WEZ/2020 z dnia 10 listopada 2020 r. z uwagi na ich rozbiórkę.

Ponadto Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków:

- na podstawie Zarządzenia nr 16/WEZ/2020 z dnia 06.04.2020 wyłączył kartę ewidencyjną zabytku nieruchomego w zakresie – części magazynowa przy budynku dworca kolejowego przy ul. Kolejowej w Mieścisku z wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- na podstawie Zarządzenia nr 22/WEZ/2020 z dnia 18.05.2020 wyłączył kartę ewidencyjną zabytku nieruchomego – owczarnia, żrebięciarnia, cielętnik, obora opasów, ob. magazyny i warsztaty w zespole folwarcznym w m. Żabiczyn z wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- wyłączył kartę ewidencyjną zabytku budynek gospodarczy w zespole stacji kolejowej „Mieścisko” w m. Mieścisko przy ul. Kolejowej 3, dz. nr 354/3 z wojewódzkiej ewidencji zabytków.

GEZ opracowano w postaci 384 kart adresowych gminnej ewidencji zabytków, w tym kart dla całych zespołów, głównie folwarcznych. Karty adresowe GEZ opracowane zostały na podstawie Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021, poz. 56). GEZ otrzymała pozytywną opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu w dn. 10 listopada 2020 r. (znak pisma: Po-WD.5140.12209.6.2019, Po-WD.5140.777.3.2020).

Gminna ewidencja zabytków została przyjęta Zarządzeniem nr 372 Wójta Gminy Mieścisko.

W nawiązaniu od wcześniejszego okresu programowania do chwili obecnej GEZ można scharakteryzować następująco:

1. GEZ została opracowana w 2019 r.
2. GEZ uzyskała pozytywną opinię WKZ w 2020 r.
3. GEZ została przyjęta Zarządzeniem Wójta w 2021 r.
4. Nie dokonano nowych wpisów w rejestrze zabytków nieruchomych.
5. Ogólny stan obiektów będących w GEZ ocenia się jako dobry.

Pozostałe wnioski jakie należy odnotować w zakresie dziedzictwa kulturowego w ostatnich latach to:

1. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków dokonał wyłączeń z WEZ z terenu Gminy Mieścisko.
2. Gmina Mieścisko w latach 2016-2020 udzieliła dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków na terenie Gminy Mieścisko.
3. Do najważniejszych pozytywnych zmian jakie zaszły należy zaliczyć polepszenie stanu zabytkowego kościoła w Mieścisku, poprzez wykonanie prac wewnętrznych, które finansowane były ze środków własnych parafii, Gminy Mieścisko oraz środków zewnętrznych.

W świetle przytoczonych powyżej wyjaśnień, charakterystyka obiektów zabytkowych z terenu Gminy Mieścisko została w dalszej części GPOnZ przedstawiona na podstawie gminnej ewidencji zabytków (załącznik nr 1), w której to znajdują się również obiekty wpisane do rejestru zabytków.

Gminna ewidencja zabytków zawiera **384** pozycji, w tym obiekty znajdujące się w rejestrze zabytków i ewidencji wojewódzkiej, w której znalazły się karty adresowe:

- architektury i budownictwa (w tym obiekty użyteczności publicznej, rezydencjonalnej oraz architektury sakralnej);
- zabytkowej zieleni;
- zespołów budowlanych;
- cmentarze;
- zabytków techniki;
- układu urbanistycznego.

Obiekty będące w gminnej ewidencji zabytków (bez rejestru zabytków) datowane są przede wszystkim na pocz. XX w., a także na wiek XIX, czy przełom XIX i XX wieku. Nieliczne budynki/zespoły budynków powstały poza wskazanymi ramami czasowymi. Najstarsze pozycje ujęte w GEZ, ale nie wpisane do rejestru zabytków, to

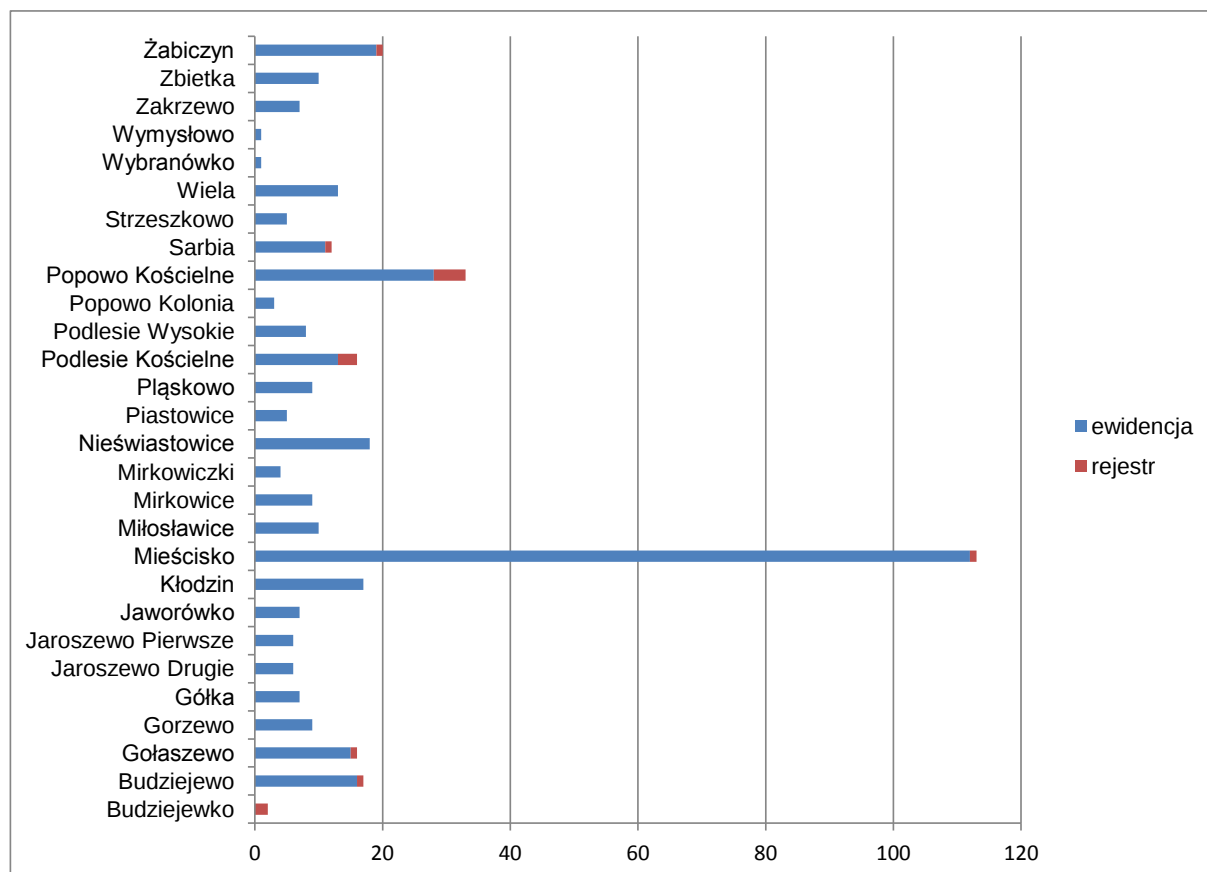
- układ urbanistyczny Mieściska – XVI-XVII w.;
- cmentarz przykościelny w Mieścisku – XV w.?
- cmentarz przykościelny w Podlesiu Kościelnym – przed 1712 r..

W GEZ znajdują się także zespoły obiektów zabytkowych, dla których opracowano osobne karty adresowe GEZ. Należy do nich zaliczyć:

1. Zespół folwarczny – Budziejewo.
2. Zespół folwarczny I – Gołaszewo.

3. Zespół folwarczny III (zagroda sołtysa) – Gołaszewo.
4. Zespół folwarczny – Gorzewo.
5. Zespół folwarczny – Jaroszewo Pierwsze.
6. Zespół folwarczny – Jaroszewo Drugie.
7. Zespół folwarczny – Jaworówko.
8. Zespół folwarczny – Kłodzin.
9. Zespół młyński – Mieścisko, ul. Ruda.
10. Zespół folwarczny I – Mieścisko, ul. św. Huberta.
11. Zespół folwarczny II – Mieścisko, ul. Strzelecka.
12. Zespół folwarczny III (probostwa) – Mieścisko, ul. Kościelna, ul. Zacisze.
13. Zespół folwarczny – Miłosławice.
14. Zespół folwarczny – Nieświastowice.
15. Zespół folwarczny – Podlesie Kościelne.
16. Zespół folwarczny – Podlesie Wysokie.
17. Zespół folwarczny I – Popowo Kościelne.
18. Zespół folwarczny II (kościelny) – Popowo Kościelne.
19. Zespół folwarczny – Strzeszkowo.
20. Zespół folwarczny – Wiele.
21. Zespół folwarczny – Zakrzewo.
22. Zespół folwarczny – Zbietka.
23. Zespół folwarczny – Żabiczyn.

Zgodnie z GEZ Gminy Mieścisko obiekty w niej ujęte występują na obszarze 28 miejscowości. Poniżej przedstawiono rycinę, która obrazuje, na terenie których miejscowości występuje największa liczba obiektów ujętych w GEZ. Wyszczególniono także obiekty rejestrowe oraz pozostałe ujęte w ewidencji. Jednakże trzeba pamiętać, że obiekty wpisane do rejestru zabytków są jedną ze składowych GEZ. Zdecydowanie najwięcej obiektów ujętych w GEZ znajduje się w Mieścisku – 112 (29% wszystkich obiektów będących w GEZ), a także w Popowie Koscielnym – 33 oraz Żabiczynie – 20.

Wyk. 1. Nieruchome zabytki architektury i budownictwa z terenu Gminy Mieścisko z wyszczególnieniem na miejscowości

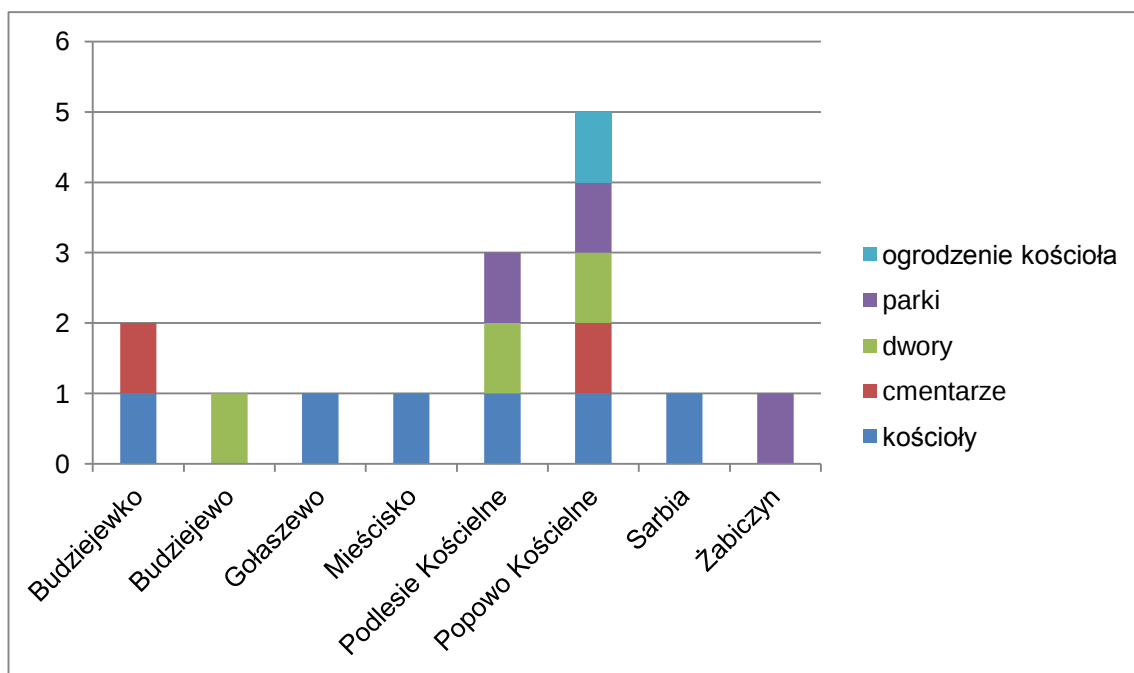
Źródło: opracowanie własne

OBIEKTY REJESTROWE

W granicach gminy znajduje się 15 pojedynczych pozycji wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa wielkopolskiego. Ogólny stan zachowania obiektów rejestrowych należy ocenić jako dobry. Warto odnotować, że część zabytków rejestrowych znajduje się w zespołach dworskich. Są to dwory i parki w Podlesiu Kościelnym oraz Popowie Kościelnym.

Najstarszym zabytkiem rejestrowym na terenie Gminy Mieścisko jest kościół w Popowie Kościelnym, datowany na 1620 r. oraz znajdujący się w jego otoczeniu cmentarz z XVII w. Z kolei kościół w Podlesiu Kościelnym pochodzi z 1712 r. Większość obiektów rejestrowych datowana jest natomiast na XIX w. Obiekty wpisane do rejestru zabytków odznaczające się szczególnymi walorami zostały krótko scharakteryzowane wraz z fotografiami w podrozdziale 5.2.6. - Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy. Ich charakterystyka znajduje się również w załączniku 1.

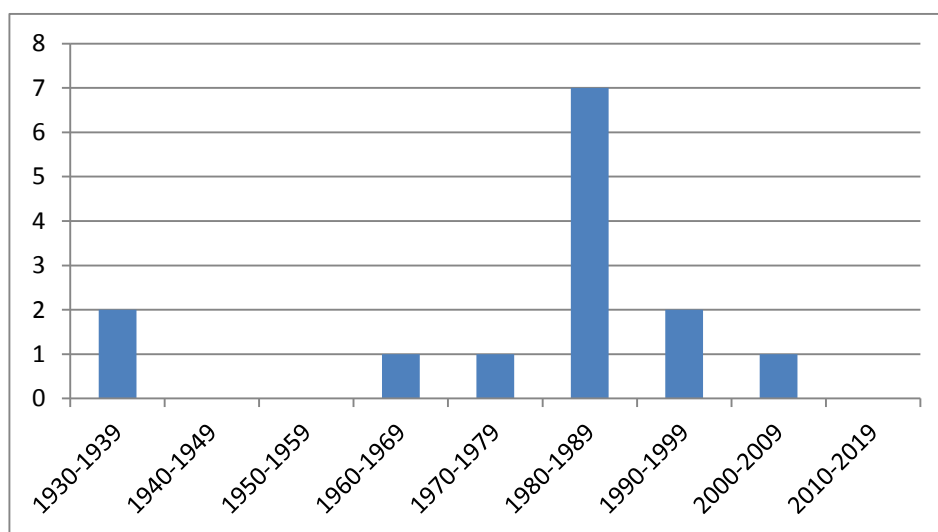
Zabytki wpisane do rejestru charakteryzują się dużą różnorodnością pod względem funkcji. Wyodrębniono 5 charakterystycznych rodzajów zabytków. Największą grupę zabytków wpisanych do rejestru stanowią kościoły (6). Ponadto na terenie gminy występują dwory (3), parki (3) oraz cmentarze (2). Pojedynczo odnotowano jedynie ogrodzenie kościoła w Popowie Kościelnym. Miejscowością, w której występuje największa liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków obiektów architektonicznych i budowlanych z terenu gminy jest Popowo Kościelne (5). Żadna funkcja obiektu nie powtórzyła się w danej miejscowości.

Wyk. 2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków z uwzględnieniem ich funkcji i lokalizacji

Źródło: opracowanie własne

Poniżej przedstawiono charakterystykę obiektów zabytkowych ze względu na datę wpisu zabytków do rejestru. Większość obiektów zabytkowych została wpisana do rejestru zabytków w latach 1980-1989. W latach 30. oraz 90. XX w. do rejestru zabytków wpisano po 2 obiekty. Już 1933 r. do rejestru zabytków wpisano kościoły w Popowie Kościelnym i Podlesiu Koscielnym. Ze względu na datę wpisu najmłodszym zabytkiem rejestrowym jest kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Wojciecha w Budziejewku, który otrzymał wpis w 2008 r.

Wyk. 3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków z wyszczególnieniem na datę wpisu

Źródło: opracowanie własne

W poniższej tabeli przedstawiono obecny stan zabytków rejestrowych. W najlepszej sytuacji są obiekty sakralne, które na bieżąco są remontowane. Najgorzej prezentuje się zabytkowy dwór w Podlesiu Kościelnym, który poprzez brak opieki popada w powolną

degradację. Ogólny stan zachowania obiektów rejestrowych należy ocenić jako dobry. Nie uległ on większym zmianom w porównaniu do ostatniego okresu programowania. Podano także analizę przynależności obiektów zabytkowych znajdujących się w rejestrze zabytków nieruchomych. Zabytki rejestrowe z terenu gminy należą do 6 parafii, os. prywatnych, ANR oraz KOWR. Zajwięcej z nich posiada parafia rzym-kat. p.w. zwiastowania NP. Marii w Popowie Kościelnym - 3. Ponadto, do osób prywatnych należą 2 dwory, które są zadbane, a niezbędne prace przy nich są na bieżąco wykonywane.

Tabela 5. Struktura własności oraz stan zachowania obiektów ujętych w rejestrze zabytków z terenu Gminy Mieścisko

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Własność	Stan zachowania
1	Budziejewko	kościół par. p.w. św. Wojciecha	kościelna, parafia p.w. św. Wojciecha	dobry
2	Budziejewko	cmentarz przykościelny	kościelna, parafia p.w. św. Wojciecha	brak nagrobków, teren uporządkowany
3	Budziejewo	zespół dworski: dwór	prywatna	bardzo dobry
4	Gołaszewo	zespół kościoła protestanckiego, ob. par. rzym.-kat. p.w. św. Stanisława Biskupa: kościół	kościelna, parafia p.w. św. Stanisława Biskupa	dobry
5	Mieścisko	zespół kościoła par. p.w. św. Michała Archaniola: kościół	kościelna, p.w. św. Michała Archaniola	dobry
6	Podlesie Kościelne	kościół par. p.w. św. Anny	kościelna, parafia p.w. św. Anny	dostateczny
7	Podlesie Kościelne	zespół dworski: dwór	KOWR	zły
8	Podlesie Kościelne	zespół dworski: park krajobrazowy	KOWR	dostateczny
9	Popowo Kościelne	zespół kościoła par. p.w. zwiastowania NP. Marii: kościół	kościelna, parafia p.w. zwiastowania NP. Marii	bardzo dobry
10	Popowo Kościelne	zespół kościoła par. p.w. zwiastowania NP. Marii: brama	kościelna, parafia p.w. zwiastowania NP. Marii	dostateczny
11	Popowo Kościelne	zespół dworski: dwór	prywatna	bardzo dobry (wewnątrz częściowo do adaptacji)
12	Popowo Kościelne	zespół dworski: park krajobrazowy	prywatna	bardzo dobry
13	Popowo Kościelne	zespół kościoła par. p.w. zwiastowania NP. Marii: cmentarz	kościelna, parafia p.w. zwiastowania NP. Marii	brak nagrobków, teren uporządkowany
14	Sarbia	zespół kościoła par. p.w. Matki Boskiej Polskiej: kościół	kościelna, parafia p.w. Matki Boskiej Polskiej	dobry
15	Żabiczyn	zespół dworski: park krajobrazowy	ANR	dobry

Źródło: opracowanie własne

Poniżej przedstawiono zestawienie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków z informacjami na temat czasu powstania, nr rejestru oraz daty wpisu do rejestru zabytków na podstawie danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków – stan na 31 marca 2021 r. (widok dla Gminy Mieścisko).

Wykaz wszystkich obiektów znajdujących się w rejestrze z ich podstawowymi informacjami zamieszczono w załączniku 1.

MIEŚCISKO – gm.

Budziejewko

- kościół par. pw. św. Wojciecha, 1848-58, nr rej.: 727/Wlkp/A z 19.12.2008
- cmentarz kościelny, j.w.

Budziejewo

- dwór, poł. XIX, nr rej.: 350/A z 29.10.1968

Golaszewo

- kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. św. Stanisława Biskupa, 1853, nr rej.: 2599/A z 10.07.1996

Mieścisko

- kościół par. pw. św. Michała Archanioła, k. XVII, 1875-76, nr rej.: 1016/A z 11.03.1970

Podlesie Kościelne

- kościół pw. św. Anny, drewn., 1712, nr rej.: 2459/A z 10.03.1933
- zespół dworski, XIX/XX, nr rej.: 2156/A z 7.06.1988:
 - dwór
 - park

Popowo Kościelne

- kościół par. pw. Zwiastowania NMP, drewn., 1629, 1720.1926, nr rej.: 761/Wlkp/A z 14.03.1933 i z 15.09.2009
- cmentarz kościelny, nr rej.: j.w.
- ogrodzenie, mur, z bramą, nr rej.: j.w.
- zespół dworski, k. XIX, nr rej.: 2099/A z 28.10.1986:
 - dwór
 - park

Sarbia

- kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. pw. MB Bolesnej, 1903-05, nr rej.: 2602/A z 31.07.1996

Żabiczyn

- park, I poł. XIX, nr rej.: 2036/A z 23.12.1985

Zgodnie ze Studium uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mieścisko, wszelkie prace remontowo–budowlane oraz konserwatorskie prowadzone przy obiektach zabytkowych winny być uzgadniane z organami konserwatorskimi i uzyskać akceptację Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Nowo projektowane inwestycje położone w strefie ochrony konserwatorskiej muszą oddzielnie być zatwierdzone ze stanowiska konserwatorskiego.

BUDYNKI MIESZKALNE

Budynki mieszkalne stanowią ok. 50% wszystkich obiektów znajdujących się w ewidencji wojewódzkiej (bez zabytków archeologicznych). Na terenach folwarcznych są to budynki zamieszkiwane często przez więcej niż jedną rodzinę, dwojaki, trojaki, czworaki. Obiekty te często nie stanowią spójności poprzez różny rodzaj zastosowanych materiałów budowlanych, czy też odmienną stylistykę elewacji. Zazwyczaj są tynkowane i kryte eternitem, niekiedy blachodachówką. Bardzo często ze współczesną stolarką okienną

i drzewiową. Występują głównie w miejscowościach takich jak: Budziejewo, Nieświastowice, Podlesie Kościelne, Popowo Kościelne, Zbietka.

Ponadto, jednorodzinne domy, głównie w zagrodach wiejskich na terenie całej Gminy Mieścisko są mocno zróżnicowane. Występują głównie obiekty tynkowane, rzadziej zbudowane z cegły czerwonej ze skromnym detałem architektonicznym. Domy ceglane, często kryte są papą, a kąt nachylenia dachów jest niewielki. Jednakże dominują głównie domy z dachami o spadach 30-45 stopni. Kryte są eternitem, dachówką lub blacho dachówką. Ich stan jest bardzo mocno zróżnicowany, jednakże lepszy od pofolwarcznych domów. Stolarka okienna i drzwiowa o pierwotnych wymiarach i podziałach występuje sporadycznie. W wyniku bieżących remontów właścicieli domów, obiekty te częściowo utraciły swój pierwotny charakter. Bryły domów mieszkalnych są zachowane w pierwotnych wymiarach. Warto zwrócić uwagę, iż w Gołaszewie występują 2 charakterystyczne domy. Są to niewielkie, tynkowane budynki mieszkalne o stromych dachach krytych dachówką z owalnym zakończeniem dachu nad drzwiami. Ciekawym przykładem budynku mieszkalnego jest budynek oberży w Płaskowie. To dwukondygnacyjny obiekt z reprezentatywną fasadą o charakterze małomiasteczkowej kamieniczki, obecnie niezamieszkały. Innym ciekawym przykładem budynku mieszkalnego, jest jedyny kamienny dom z terenu całej gminy w Wybranówku. To dom tzw. myśliwego z wysuniętym ryzalitem, zdobniczo zwieńczonym wraz z porożem. Domy drewniane nie występują na terenie Gminy Mieścisko.

Oprócz budynków o pierwotnym przeznaczeniu na cele mieszkaniowe, wiele obiektów zostało przekształconych na domy. Są to głównie dawne szkoły, ale także dworce kolejowe, dawne poczty czy budynki gospodarcze. Przykład budownictwa mieszkaniowego na obszarze wiejskim Gminy Mieścisko ukazuje poniższa fotografia.

Fot. 10. Przykład budownictwa mieszkalnego w Mirkowicach z lat 20. XX w.

Źródło: fotografia własna

Fot. 11. Nieliczny przykład zabytkowego budownictwa wielorodzinnego w Mieścisku, dom (kamienica) z ok. 1914 r.

Źródło: fotografia własna

Ujęcie w ewidencji zabytków budynków mieszkalnych, powinno zagwarantować ich ochronę i opiekę przez właścicieli i osoby je zamieszkujące. Jednakże obiekty te podatne są także na różnego rodzaju przekształcenia ze względu na brak świadomości właścicieli oraz ich problemy finansowe. Domy mogą ulec zatarciu np. poprzez:

- niewłaściwą wymianę stolarki okiennej;
- niewłaściwą wymianę stolarki drzwiowej;
- niewłaściwą wymianę połaci dachowej;
- ocieplenie budynku;
- otynkowanie budynku;
- wszelkiego rodzaju dobudówki;
- umieszczanie reklam zakrywających detale architektoniczne.

CMENTARZE

Cmentarze stanowią specjalną formę obiektów zabytkowych. Nekropolie z terenu omawianej gminy można wyróżnić ze względu na przynależność wyznaniową. Występują tu cmentarze ewangelickie, rzymsko – katolickie oraz cmentarz żydowski. Ponadto wyróżnić je można ze względu na lokalizację: przykościelne oraz ułożone z dala od zabudowań. Odnotowano 5 cmentarzy przykościelnych w miejscowościach: Budziejewko, Mieścisko, Podlesie Kościelne, Popowo Kościelne oraz Żabiczyn. Jedynie cmentarz w Żabiczynie jest cmentarzem czynnym. Łącznie na terenie gminy, zgodnie z GEZ odnotowano aż 27 zabytkowych cmentarzy. Większość cmentarzy, to cmentarze ewangelickie, pochodzące z XIX w., będące we własności Gminy Mieścisko. Najstarszy cmentarz występuje w Mieścisku, to przykościelna nekropolia pochodząca najprawdopodobniej już z XV w. Największym cmentarzem jest czynny cmentarz wyznaniowy w Mieścisku przy ul. Wągrowieckiej i Słonecznej, jego powierzchnia wynosi 1,25 ha. Cmentarze w Budziejewku i Popowie Kościelnym zostały wpisane do rejestru zabytków, jednak nie ma na ich terenie śladów nagrobków.

Stan cmentarzy jest zróżnicowany. Nekropolie rzymsko-katolickie ze względu na stałą opiekę są w dobrym stanie. Cmentarze ewangelickie zostały zachowane, jednak ich stan jest zły lub bardzo zły. Po cmentarzu żydowskim w Mieścisku nie ma śladu. Przy drodze wojewódzkiej ustawiono duży, ogrodzony kamień z napisem: „w tym miejscu był żydowski cmentarz”. Żydzi zamieszkiwali Mieścisko już w XVIII w., ale ich znaczny wzrost nastąpił

w wieku XIX, czego efektem było wybudowanie synagogi w Mieścisku w 1855 r., która mieściła się przy rynku.

Szczególnymi przepisami ochronnymi zostały ujęte w pełnym zakresie cmentarze żydowskie, gdyż według wyznania Mojżeszowego nie przewiduje się likwidacji cmentarzy, a ekshumacja zwłok dozwolona jest tylko w wyjątkowych sytuacjach, musi też zostać przeprowadzona w sposób zgodny z przepisami. Dla Żydów są to z jednej strony miejsca święte, z drugiej zaś nieczyste. Dlatego po jego opuszczeniu należało umyć ręce. Cmentarze żydowskie, zwane mylnie „kirkutami” są nienaruszalne i nie mogą zostać usunięte. Mimo braku nagrobków na terenie „domów życia” dla Żydów są to w dalszym ciągu cmentarze. Zasada nienaruszalności grobu dotyczy cmentarza żydowskiego w Mieścisku. Wszystkie oryginalne nagrobki z cmentarza żydowskiego zostały usunięte.

W przypadku cmentarzy ewangelickich ich rozpoznanie jest utrudnione z powodu braku stałej opieki nad nimi, często występują przy nich inne zadrzewienia utrudniające ich identyfikację w terenie. Zarośnięte niejednokrotnie samosiewami, często lokowane na niewielkich wzgórzach z dala od zabudowań. W okresie letnim wejście na ich teren jest niejednokrotnie niemożliwe. Miejsca te zakładane były z końcem XIX w. lub z pocz. XX w. Bardzo często nie posiadają stałego nadzoru, czego konsekwencją jest ich zarastanie. Cmentarze ewangelickie charakteryzują się następującymi cechami:

- występowanie cmentarzy na wzniesieniach;
- występowanie cmentarzy przy drogach;
- występowanie cmentarzy poza obszarami zabudowanymi;
- charakterystyczna roślinność: bluszcz, stare dęby i lipy;
- aleje drzewne.
- aleje prowadzące przy drogach dojazdowych.

Ogólny stan cmentarzy poewangelickich należy ocenić jako zły lub bardzo zły. Obiekty te są zaniedbane, występują na nich liczne samosiewy utrudniające identyfikację nekropoli. Ponadto w przypadku cmentarzy w Gólcie oraz Jaworówku zanikły polne drogi dojazdowe do cmentarzy. W przypadku cmentarzy ewangelickich w: Mieścisku, Kłodzinie, oraz miejscowości Wiela ich stan należy ocenić na dobry. Teren jest uporządkowany, nagrobki wolnostojące są widoczne, samosiewy są usunięte, teren jest ogrodzony. Z kolei stan pośredni występuje na cmentarzu w Mieścisku, ul. Ruda, gdzie teren jest względnie oczyszczony z samosiewów oraz cmentarz w Podlesiu Wysokim, na którym znajduje się drewniany krzyż oraz tablica z inskrypcją w języku polskim i niemieckim: „Radujcie się z tego, iż imiona Wasze w niebie są zapisane”. Pozostałe cmentarze poewangelickie wymagają pilnych prac porządkowych.

Na terenie cmentarza ewangelickiego w Mieścisku, przy ul. Pocztowej w 2005 roku otworzono lapidarium. Jednakże prace naprawcze na cmentarzu rozpoczęto już w 2000 roku. W miejsce to trafiają stare poewangelickie nagrobki z terenów najbliższych wsi. Gmina Mieścisko opiekuje się tym miejscem w każdym roku. Teren cmentarza jest uporządkowany. Zachowane zostały 2 ceglane słupy od bramy głównej. Jeszcze w latach 70. XX w. znajdowała się tu kuta, żelazna brama. Odnaleźć można tu drewniany krzyż upamiętniający zmarłych, a także nagrobki, pomniki i tablice kamienne z inskrypcjami. Teren ten jest zamknięty.

Warto również wspomnieć, iż wszelkie działania inwestycyjne na terenach pocmentarnych reguluje art. 6 ust. 4 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych z dnia 31 stycznia 1959 r. (Dz. U. z 2017, poz. 912 ze zm.).

4. Użycie terenu cmentarnego na inny cel jest dopuszczalne pod warunkiem zachowania znajdujących się na jego terenie zabytków, które mogą być przeniesione w inne miejsce po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Przedstawiona poniżej tabela charakteryzuje cmentarze występujące na terenie gminy.

Tabela 6. Zabytkowe cmentarze z terenu Gminy Mieścisko

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Adres	Nr ewid. dz.	Powierzchnia (ha)	Wpis do rejestru
1	Budziejewko	cmentarz przykościelny	poł. XIX w.		19/1	ok. 0,45	tak
2	Gołaszewo	cmentarz ewangelicki (obecnie rzym.-kat.)	ok. 1830 r.		67	0,62	nie
3	Gółka	cmentarz ewangelicki	ok. 1870 r.		46/1	0,63	nie
4	Jaroszewo Pierwsze	cmentarz ewangelicki	ok poł. XIX w.		36	0,22	nie
5	Jaroszewo Drugie	cmentarz ewangelicki	ok. 1887 r.		68	0,22	nie
6	Jaworówko	cmentarz ewangelicki	1870 r.		43	0,04	nie
7	Kłodzin	cmentarz ewangelicki	ok. 1900 r.		9069/2	0,08	nie
8	Mieścisko	zespół kościoła par. p.w. św. Michała Archaniola: cmentarz	XV w.?	ul. Kościelna	220	ok. 0,1	nie
9	Mieścisko	cmentarz wyznaniowy	2 poł XIX w.	po między ul. Wągrowiecką i Słoneczną	87	1,25	nie
10	Mieścisko	cmentarz żydowski	ok. 1800 r.	ul. Wągrowiecka-przy stadionie	95/3?, 96/3?, 106/1?, 107?, 108/2?	ok. 0,1	nie
11	Mieścisko	cmentarz poewangelicki	1900 r.	ul. Poczтовая	440	0,25	nie
12	Mieścisko	cmentarz rzymsko-katolicki	ok. pocz. XVIII w.	ul. Zacisze	123, 111/3	0,4	nie
13	Miłosławice	cmentarz poewangelicki	ok. 1870 r.		166	0,12	nie
14	Mirkowice	cmentarz poewangelicki	ok. 1860 r.		50, 51	0,15	nie
15	Mirkowiczki	cmentarz poewangelicki	2 poł. XIX w.		109	0,15	nie
16	Piastowice	cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.	naprzeciw domu nr 1	5	0,06	nie
17	Podlesie Kościelne	cmentarz przykościelny	przed 1712 r.		14	0,15	nie
18	Podlesie Kościelne	cmentarz wyznaniowy	2 poł. XIX w.		9	0,39	nie
19	Podlesie Wysokie	cmentarz poewangelicki	pocz. XX w.		19	0,25	nie
20	Popowo Kościelne	cmentarz wyznaniowy	2 poł. XIX w.		81	1,05	nie

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Adres	Nr ewid. dz.	Powierzchnia (ha)	Wpis do rejestru
21	Popowo Kościelne	zespół kościoła par. p.w. zwiastowania NP. Marii: cmentarz	XVII w.		185	ok. 0,17	tak
22	Ruda Kozłanka (ob. Mieścisko)	cmentarz poewangelicki	ok. 1910-1915 r.	ul. Ruda	40	0,08	nie
23	Sarbia	cmentarz poewangelicki	ok. 1905 r.		12	0,21	nie
24	Strzeszkowo	cmentarz poewangelicki	ok. 1860 r.		20	0,25	nie
25	Wielka	cmentarz poewangelicki	ok. 1900 r.		623	0,18	nie
26	Zbietka	cmentarz poewangelicki	ok. poł. XIX w.		120	0,25	nie
27	Żabiczyn	zespół kościoła par. p.w. św. Andrzeja Boboli: cmentarz	ok. 1930 r.		29	ok. 0,4	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ i karty cmentarzy będące w siedzibie WUOZ w Poznaniu

Fot. 12. Cmentarz w Kłodzinie

Źródło: fotografia własna

Należy także odnotować, iż służby konserwatorskie zaewidencjonowały pojedyncze nagrobki znajdujące się na terenie następujących cmentarzy wymienionych w tabeli poniżej.

Tabela 7. Zaewidencjonowane nagrobki z terenu Gminy Mieścisko

Lp.	Miejscowość	Cmentarz	Obiekt	Datowanie	Materiał
1	Mieścisko	cmentarz wyznaniowy	ogrodzenie metalowe nagrobka	1898 r.	kute żelazo, odlew żelazny
			ogrodzenie metalowe nagrobka	ok. 1900 r.	kute żelazo, odlew żelazny
			nagrobek wolnostojący	1904 r.	piaskowiec
			nagrobek wolnostojący	1904 r.	odlew cementowy, drewno,

Lp.	Miejscowość	Cmentarz	Obiekt	Datowanie	Materiał
					piaskowiec
			krzyż metalowy	1913 r.	odlew żeliwny, porcelana
			nagrobek wolnostojący	1919 r.	odlew cementowy, piaskowiec
			nagrobek wolnostojący	1930 r.	odlew cementowy, czarny marmur
			nagrobek wolnostojący	1937 r.	odlew cementowy
2	Podlesie Kościelne	cmentarz wyznaniowy	tablica inskryp.	1892 r.	odlew żeliwny
			grobowiec	pocz. XX w.	tynkowana cegła
			nagrobek wolnostojący	1909 r.	lastrico, marmur
			nagrobek wolnostojący	1913 r.	lastrico, marmur
3	Podlesie Wysokie	cmentarz poewangelicki	nagrobek wolnostojący	1914 r.	czarny marmur
			krzyże metalowe	ok. 1910 r.	kute żelazo
			nagrobek wolnostojący	ok. 1924 r.	odlew cementowy
			nagrobek wolnostojący	ok. 1924 r.	odlew cementowy
4	Popowo Kościelne	cmentarz wyznaniowy	nagrobek wolnostojący	1891 r.	piaskowiec
			nagrobek wolnostojący	1893 r.	piaskowiec
			krzyż metalowy	1896 r.	odlew żeliwny
			nagrobek wolnostojący	1897 r.	piaskowiec
			ogrodzenie metalowe nagrobka	1903 r.	kute żelazo, cement
			grobowiec	1900-1910 r.	tynkowana cegła
			grobowiec	ok. 1925 r.	tynkowana cegła, czarny marmur
			nagrobek wolnostojący	1915 r.	odlew cementowy
			nagrobek wolnostojący	ok. 1900-1915 r.	odlew cementowy, granit
			nagrobek wolnostojący	1922 r.	odlew cementowy, marmur
5	Sarbia	cmentarz poewangelicki	nagrobek wolnostojący	1914 r.	piaskowiec

Źródło: karty cmentarzy będące w siedzibie WUOZ w Poznaniu

KOŚCIOŁY

Budowle sakralne, czyli kościoły w: Budziejewku, Gołaszewie, Jaroszewie Pierwszym, Mieścisku, Podlesiu Kościelnym, Popowie Kościelnym, Sarbii oraz Żabiczynie stanowią o dziejach Gminy Mieścisko. Są dobrem wspólnym mieszkańców Gminy Mieścisko i parafian, a także utrzymywane są m.in. z ich datków. Zabytkowe kościoły znajdujące się na obszarze Gminy Mieścisko powstały w różnym przedziale czasowym, od XVII w. do poł. XX w. Mimo upływu stuleci budowle są dobrze zachowane, ich stan techniczny jest dobry. Wydaje się, że najpilniejszych prac konserwatorskich wymaga kościół w Podlesiu Kościelnym, zaś w najlepszym stanie są kościoły w Popowie Kościelnym oraz Jaroszewie Pierwszym, gdzie w ostatnich latach wymieniono dachówkę. W kościele znajdującym się w miejscowości Sarbia występują liczne ubytki dachówki, konieczne są prace remontowe dachu. 6 z 8 obiektów sakralnych wpisanych zostało do rejestru zabytków. Wszystkie charakteryzowane obiekty, to kościoły parafialne, rzymskokatolickie. Z kolei te o największym znaczeniu, to drewniane kościoły w Podlesiu Kościelnym i Popowie Kościelnym. Należy poddać weryfikacji, czy kościół w Jaroszewie Pierwszym nie mógłby zostać wpisany do rejestru zabytków.

Tabela 8. Zabytkowe kościoły z terenu Gminy Mieścisko

Lp.	Miejscowość	Nazwa kościoła	Styl	Czas powstania	Materiał	Wpis do rejestru
1	Budziejewko	kościół par. p.w. św. Wojciecha	neogotyck/neoromanizm	ok. 1848-1858 r.	cegła czerwona	tak
2	Gołaszewo	zespół kościoła protestanckiego, ob. par. rzym.-kat. p.w. św. Stanisława Biskupa: kościół	neoromanizm	1854 r., od 1971 r. parafialny	cegła czerwona	tak
3	Jaroszewo Pierwsze	kościół par. p.w. św. Kazimierza	częściowo cechy neogotyku	k. XIX w.	cegła czerwona, wieża drewniana	nie
4	Mieścisko	zespół kościoła par. p.w. św. Michała Archaniola: kościół	bezstylowy	1875-1876 r.	tynkowany na szaro	tak
5	Podlesie Kościelne	kościół par. p.w. św. Anny	o konstrukcji sumikowo-łatkowej	1712 r. i 1782 r.	drewno	tak
6	Popowo Kościelne	zespół kościoła par. p.w. zwiastowania NP. Marii: kościół	o konstrukcji zrębowej	1620 r., ok.1720 r., kaplice 1863 r., 1913 r., 1926 r. - restauracja	drewno	tak
7	Sarbia	zespół kościoła par. p.w. Matki Boskiej Polskiej: kościół	neogotyck	1903-1905 r.	cegła czerwona	tak
8	Żabiczyn	zespół kościoła par. p.w. św. Andrzeja Boboli: kościół	cechy stylowe niewidoczne	1939 r.	tynkowany na biało	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 13. Kościół w Jaroszewie Pierwszym

Źródło: fotografia własna

W ostatnich latach parafia w Mieścisku składała liczne wnioski o dofinansowania na rzecz parafialnych kościołów. W poniższej tabeli przedstawiono szczegółowe informacje.

Tabela 9. Dofinansowania przyznane na rzecz kościołów z terenu Gminy Mieścisko

Lp.	Nazwa kościoła	Nazwa zadania	Rok	Kwota dofinansowania (zł)	Źródło dofinansowania
1	kościół par. p.w. św. Michała Archaniola w Mieścisku	Prace konserwatorskie i restauratorskie przy ołtarzach bocznych z kościoła św. Michała Archaniola w Mieścisku	2021	15 000,00	Urząd Gminy
		Restauracja i konserwacja drewnianego polichromowego stropu kościoła – strop pod chórem muzycznym kościoła parafialnego pw. św. Michała Archaniola w Mieścisku	2020	10 000,00	Starostwo Powiatowe
		Konserwacja i restauracja drewnianego polichromowanego stropu kościoła św. Michała Archaniola w Mieścisku – strop pod chórem muzycznym	2020	15 000,00	Urząd Gminy
		Restauracja i konserwacja drewnianego, polichromowanego stropu kościoła pw. św. Michała Archaniola w Mieścisku – jedno przęsło nawy głównej	2019	8 000,00	Urząd Marszałkowski
		Restauracja i konserwacja drewnianego polichromowego stropu kościoła- jedno przęsło nawy głównej kościoła parafialnego pw. Św. Michała Archaniola w Mieścisku	2019	10 000,00	Starostwo Powiatowe
		Restauracja i konserwacja drewnianego polichromowanego stropu kościoła jedno przęsło nawy głównej kościoła parafialnego pw. Św. Michała Archaniola w Mieścisku	2019	10 000,00	Urząd Gminy
		Konserwacja i restauracja drewnianego polichromowanego stropu kościoła Św. Michała Archaniola w Mieścisku – jedno przęsło w nawie głównej	2019	20 000,00	Urząd Gminy
		Mieścisko - kościół parafialny - strop	2018	10 000,00	WWKZ
		Restauracja i konserwacja drewnianego, polichromowanego stropu kościoła pw. św. Michała Archaniola w Mieścisku – jedno przęsło nawy główne	2018	6 000,00	Urząd Marszałkowski
		Restauracja i konserwacja drewnianego polichromowanego stropu	2018	10 000,00	Starostwo Powiatowe

Lp.	Nazwa kościoła	Nazwa zadania	Rok	Kwota dofinansowania (zł)	Źródło dofinansowania
		kościół jedno przęsło nawy głównej Kościoła parafialnego pw. Św. Michała Archaniola w Mieścisku			
		Konserwacja i restauracja drewnianego polichromowanego stropu kościoła Św. Michała Archaniola w Mieścisku – jedno przęsło w nawie głównej	2018	15 000,00	Urząd Gminy
		Restauracja i konserwacja drewnianego, polichromowanego stropu kościoła pw. św. Michała Archaniola w Mieścisku - jedno przęsło nawy głównej	2017	10 000,00	Urząd Marszałkowski
		Konserwacja i restauracja drewnianego, polichromowanego stropu z kościoła św. Michała Archaniola w Mieścisku – jedno przęsło nawy głównej	2017	10 000,00	Starostwo Powiatowe
		Konserwacja i restauracja drewnianego polichromowanego stropu kościoła Św. Michała Archaniola w Mieścisku	2017	11 000,00	Urząd Gminy
		Prace konserwatorskie oraz restauratorskie przy chrzcielnicy z kościoła p.w. Św. Michała Archaniola w Mieścisku	2016	10 000,00	Starostwo Powiatowe
		Konserwacja i restauracja drewnianego polichromowanego stropu kościoła p.w. Św. Michała Archaniola w Mieścisku - etap drugi: druga połowa prezbiterium	2016	20 000,00	Urząd Gminy
2	kościół par. p.w. zwiastowania NP. Marii w Popowie Kościelnym	Prace konserwacyjne i restauratorskie przy zabytku – drewnianej kapliczce w formie miniaturowego drewnianego kościółka, znajdującej się na terenie przykościelnym kościoła	2017	5 000,00	Urząd Gminy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ogólnodostępnych z witryn internetowych:

<http://poznan.wuoz.gov.pl/>, <http://bjp.umwww.pl/>, www.bjp.wagrowiec.pl, <https://miescisko.bjp.net.pl/>

PARKI

Na terenie gminy występuje 9 parków ujętych w GEZ, które w sposób bezpośredni związane są z dworami oraz założeniami folwarcznymi. Pierwotnie, stanowiły funkcję reprezentatywną i rekreacyjną dla właścicieli ziemskich, którzy chętnie swój wolny czas poświęcali na odpoczynek w parkach. W większości zatraciły one swoje pierwotne założenia. Ścieżki, szpalery oraz stawy niejednokrotnie nie są pod stałą opieką i poprzez długotrwały proces degradacji zostały zarośnięte. Parki datowane są w zdecydowanej większości na XIX

w. W krajobrazie wiejskim, są widoczne i stanowią ich integralną i historyczną część. 3 z 9 parków wpisanych zostało do rejestru zabytków. Największym jest park w Popowie Kościelnym o powierzchni ponad 6 ha.

Stan parków jest mocno zróżnicowany. Park w Gorzewie jest mocno przerzedzony, chociaż zachowały się w nim liczne aleje przydrożne. Jednak jego obecna powierzchnia zadrzewienia wynosi ok. 3 ha. Z kolei w Jaroszewie Pierwszym występują jedynie pozostałości założenia parkowego, znajdują się tu pojedyncze drzewa świadczące o dawnej świetności parku, który pierwotnie liczył ok. 3 ha i jego południową granicę wyznaczał kościół, a północną zabudowania gospodarcze folwarku. Park w Jaworówku jest w bardzo złym stanie, bez stałej opieki, względnie w dobrym stanie jest park w Nieświastowicach, który jest pod stałą opieką. Stan parku w Podlesiu Kościelnym należy ocenić dostatecznie, znajduje się w nim kamień upamiętniający z napisem „MIEJSCE PAMIĘCI POMORDOWANYCH POLAKÓW PRZEZ HITLEROWCÓW”. W Popowie Kościelnym założenie parkowe jest w bardzo dobrym stanie – obecnie park wystawiony jest na sprzedaż. Parki w Zakrzewie i Żabiczynie prezentują dobry stan, zaś park w Zbietce nie jest na bieżąco pielęgnowany i jego stan należy ocenić jako zły.

Tabela 10. Zabytkowe parki z terenu Gminy Mieścisko

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Powierzchnia (ha)	Wody	Wpis do rejestru
1	Gorzewo	pozostałości założenia dworskiego: park krajobrazowy	3 ćw. XIX w.	6,25	-	nie
2	Jaroszewo Pierwsze	zespół dworski: park krajobrazowy	XIX/XX w.	ok. 0,5	0,05	nie
3	Jaworówko	zespół dworski: park krajobrazowy	k. XIX w.	2,26	0,06	nie
4	Nieświastowice	pozostałości zespołu dworskiego: park krajobrazowy	2 poł. XIX w., pocz. XX w.	4,44	0,25	nie
5	Podlesie Kościelne	zespół dworski: park krajobrazowy	XIX/XX w.	4,09	0,03	tak
6	Popowo Kościelne	zespół dworski: park krajobrazowy	XIX/XX w.	6,25	1,77	tak
7	Zakrzewo	zespół dworski: park krajobrazowy	2 poł. XIX w.	2,55	0,22	nie
8	Zbietka	zespół dworski: park krajobrazowy	2 poł. XIX w.	5,28	0,06	nie
9	Żabiczyn	zespół dworski: park krajobrazowy	1 poł. XIX w., przekształcony po 1945 r.	4,78	0,6	tak

Źródło: opracowanie własne

Fot. 14. Park w Żabichy – aleja dojazdowa do dworu

Źródło: fotografia własna

Zgodnie ze Studium uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mieścisko dla enklaw wysokiej zieleni w krajobrazie rolniczym o dużej wartości ekologicznej, historycznej i estetycznej ustala się zachowanie i rewaloryzację, zakaz lokalizacji nowych obiektów kubaturowych oraz niszczenia elementów kompozycyjnych; konieczność uwzględnienia w zagospodarowaniu stref ochrony konserwatorskiej i ekologicznej - zakaz utrzymywania i lokalizacji obiektów zagrażających czystości wód, powietrza, stanu sanitarnego zieleni oraz naruszających walory widokowe i kompozycje całości układu zabytkowego.

DWORY

Na terenie Gminy Mieścisko znajduje się 8 obiektów o dawnej funkcji rezydencjonalnej. Po II wojnie światowej właściciele ziemscy utracili swoje majątki, dwory zaadaptowane zostały na cele mieszkalne, biurowo-mieszkalne. Obecnie pełnią funkcję mieszkalne. Ich stan jest bardzo mocno zróżnicowany, począwszy od bardzo dobrego w Budziejewie i Popowie Kościelnym, skończywszy na budynkach, które nie posiadają stałej opieki, zostały porzucone i popadają w ruinę – Jaworówko, Podlesie Kościelne, Zbiełka. Budynki te pochodzą z XIX w. 3 obiekty zostały wpisane do rejestru zabytków. Obiekty te zaraz po kościołach stanowią dominanty architektoniczne w przestrzeni wiejskiej i są przykładem rozbudowanego systemu budownictwa mieszkalnego. To w nich mieszkali dawni „Panowie”, którzy zarządzali całymi wsiami. Dwory z terenu Gminy Mieścisko świadczą o historii tych ziem, są ważne społecznie, jak i kulturowo, dlatego należy podejmować wszelkie działania w celu ich ratowania. W tabeli poniżej scharakteryzowano dawne posiadłości dworskie.

Tabela 11. Zabytkowe dwory z terenu Gminy Mieścisko

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Czas powstania	Stan zachowania	Wpis do rejestru
1	Budziejewo	zespół dworski: dwór	1	ok. poł. XIX w.	bardzo dobry	tak
2	Jaroszewo Pierwsze	zespół dworski: dwór	12	XIX/XX w.	dostateczny	nie
3	Jaworówko	zespół dworski: dwór	14	1 ćw. XX w.	zły	nie
4	Podlesie Kościelne	zespół dworski: dwór	1	4 ćw. XIX w.	zły	tak

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Czas powstania	Stan zachowania	Wpis do rejestru
5	Popowo Kościelne	zespół dworski: dwór		4 ćw. XIX w.	bardzo dobry	tak
6	Zakrzewo	zespół dworski: dwór	2	k. XIX w.	dostateczny	nie
7	Zbietka	zespół dworski: dwór	37	2 poł. XIX w.	zły	nie
8	Żabiczyn	zespół dworski: dwór	22	ok. poł. XIX w.	dostateczny	nie

Źródło: opracowanie własne

Fot. 15. Dwór w Jaworówku

Źródło: fotografia własna

OBIEKTY BĘDĄCE WE WŁASNOŚCI I WSPÓŁWŁASNOŚCI GMINY MIEŚCISKO

Gmina Mieścisko posiada w swojej własności bądź współwłasności zabytki znajdujące się w WEZ. Przedstawia je poniższa tabela. Dla części z poniżej przedstawionych obiektów Gmina Mieścisko planuje prace modernizacyjne, które opisano szerzej w rozdziale XI. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

Tabela 12. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków będące własnością i współwłasnością Gminy z terenu Gminy Mieścisko

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Czas powstania	Struktura własności	Wpis do rejestru
1	Budziejewo	kolonia mieszkalna: czworak	3, 3a	XIX/XX w.	współwłasność	nie
2	Budziejewo	kolonia mieszkalna: czworak	7	XIX/XX w.	współwłasność	nie
3	Budziejewo	kolonia mieszkalna: czworak	9	XIX/XX w.	współwłasność	nie
4	Budziejewo	kolonia mieszkalna: dwojak	6	pocz. XX w.	współwłasność	nie
5	Gorzewo	pozostałości założenia dworskiego: czworak	18	2 ćw. XX w.	własność	tak
6	Gorzewo	pozostałości założenia dworskiego: czworak	19	2 ćw. XX w.	własność	nie
7	Gorzewo	pozostałości założenia dworskiego: stajnia		4 ćw. XIX w.	własność	nie
8	Gorzewo	pozostałości założenia dworskiego: brama przy nieistniejącej		k. XIX w.	własność	nie

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Czas powstania	Struktura własności	Wpis do rejestru
		stodole				
9	Gorzewo	pozostałości założenia dworskiego: park krajobrazowy		3 ćw. XIX w.	współwłasność (dz. 4/7 i 4/8 we własności)	nie
10	Jaworówko	zespół dworski: cegielnia		1905 r.	własność	nie
11	Mieścisko	zespół folwarczny probostwa: obora, ob. dom	ul. Kościelna 5	1 ćw. XX w.	własność	nie
12	Mieścisko	zespół folwarczny probostwa: brama II	ul. Kościelna	k. XIX w.	własność	nie
13	Mieścisko	szkoła	ul. Wągrowiecka 19	przed 1900 r.	własność	nie
14	Mieścisko	zespół dworca PKP: dworzec	ul. Kolejowa 3	1905 r.	własność	nie
15	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 2 (d. Wyzwolenia 2)	1 ćw. XX w.	własność	nie
16	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 3(d. Wyzwolenia 3)	2 poł. XIX w.	własność	nie
17	Mieścisko	cmentarz rzymsko-katolicki	ul. Zacisze	ok. pocz. XVIII w.	własność	nie
18	Mirkowice	cmentarz poewangelicki		ok. 1860 r.	własność	nie
19	Mirkowiczki	cmentarz poewangelicki		2 poł. XIX w.	własność	nie
20	Nieświastowice	kolonia mieszkalna: czworak	5	4 ćw. XIX w., pocz. XX w.	współwłasność	nie
21	Nieświastowice	kolonia mieszkalna: czworak	6	4 ćw. XIX w., pocz. XX w.	współwłasność	nie
22	Nieświastowice	kolonia mieszkalna: czworak	8	4 ćw. XIX w., pocz. XX w.	współwłasność	nie
23	Nieświastowice	kolonia mieszkalna: czworak	9	4 ćw. XIX w., pocz. XX w.	współwłasność	nie
24	Pląskowo	zespół szkoły podstawowej: szkoła, ob. dom	15	pocz. XX w.	własność	nie
25	Podlesie Kościelne	szkoła, ob. dom	18	1909 r.	współwłasność	nie
26	Popowo Kościelne	szkoła	21	1907 r.	własność	nie
27	Popowo Kościelne	kolonia mieszkalna: czworak, ob. dom	32	XIX/XX w.	własność	nie
28	Popowo Kościelne	dom	5	1 ćw. XX w.	współwłasność	nie
29	Sarbia	cmentarz poewangelicki		ok. 1905 r.	własność	nie
30	Wiele	cmentarz poewangelicki		ok. 1900 r.	własność	nie
31	Wiele	zagroda: dom	6	pocz. XX w.	własność	nie
32	Wiele	zagroda: chlew	6	pocz. XX w.	własność	nie

Lp.	Miejsowość	Obiekt	Adres	Czas powstania	Struktura własności	Wpis do rejestru
33	Żabiczyn	zespół dworski: rządówka	19	1 ćw. XX w.	współwłasność	nie

Źródło: dane UG Mieścisko

Włączanie nowych obiektów oraz ich wyłączanie z gminnej ewidencji zabytków musi być dokonywane w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wzór karty gminnej ewidencji zabytków określony został w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem i w taki sposób należy prowadzić gminną ewidencję zabytków (jej aktualizację). W gminnej ewidencji zabytków muszą znaleźć się obiekty wpisane do rejestru zabytków, obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków lub wskazane do ujęcia przez WKZ oraz inne nieruchomości zabytki wyznaczone przez burmistrza w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Mieścisko może w przyszłości ulec zmianie ze względu na otwarty charakter zbioru.

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków – zabytki archeologiczne

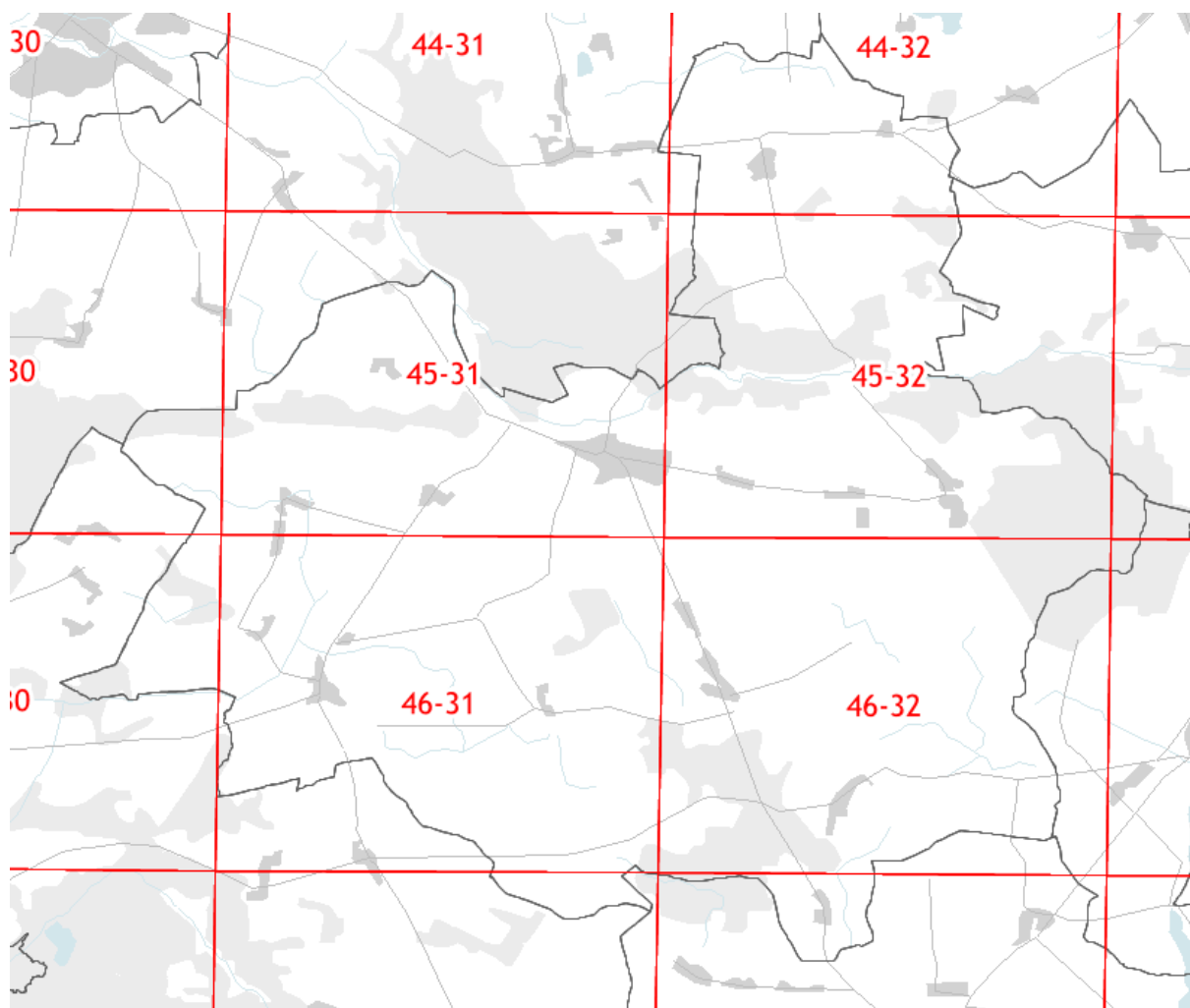
Nieruchomy zabytek archeologiczny, zwany jest także stanowiskiem archeologicznym. Narodowy Instytut Dziedzictwa wskazuje, że stanowisko archeologiczne to „obszar, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem – tzw. nawarstwieniami kulturowymi, czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku (np. osadzie pradziejowej) w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości”. Mogą to być grodziska, cmentarzyska, pozostałości dawnych osad, nawarstwienia miast, nawarstwienia związane z funkcjonowaniem zamków, wsi historycznych itd.

Badania powierzchni archeologicznej w ramach wykonywania Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) prowadzone były od 1978 roku na terenie całego kraju. Projekt zakładał znalezienie zabytków archeologicznych tzw. metodą powierzchniową polegającą na obserwacji zaoranych pól wiosną i jesienią. Prowadzone były również wywiady z mieszkańcami, analizy archiwalnych materiałów, jak i wykorzystywano zdjęcia lotnicze. Dziedzictwo archeologiczne na terenie Gminy Mieścisko reprezentują stanowiska archeologiczne w liczbie 971, w tym 4 stanowiska objęte wpisem do rejestru zabytków. Ponadto występują także stanowiska o nieustalonej lokalizacji – 69, są to stanowiska znane z archiwaliów. Większość stanowisk ujętych w ewidencji wojewódzkiej zalicza się do tzw. stanowisk płaskich, które na powierzchni mogą być mało czytelne.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego prowadzona jest zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, według której obecny poziom cywilizacyjny umożliwia wykorzystanie potencjału kulturowego, ekonomicznego i społecznego dziedzictwa archeologicznego bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na jego poznanie i obcowanie z autentycznymi, nienaruszonymi zabytkami przeszłości. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych *in situ* czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

GEZ w formie zbioru kart adresowych zabytków archeologicznych wykonana została w grudniu 2019 r. Uzyskała pozytywną opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dniem 29.03.2020 r., znak: Po – Wa.5124.7480.3.2020. GEZ została wykonana zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa narodowego z dnia 10 września 2019 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U 2019, poz. 1886). GEZ archeologicznych Gminy Mieścisko zawiera obiekty znajdujące się w rejestrze zabytków oraz ewidencji wojewódzkiej w liczbie 971 kart adresowych (w tym 4 stanowiska rejestrowe).

Charakteryzowana gmina znajduje się na obszarze 12 sektorów AZP, a w obrębie 10 sektorów znajdują się zidentyfikowane stanowiska archeologiczne: 44-31, 44-32, 45-30, 45-31, 45-32, 46-30, 46-31, 46-32, 47-31, 47-32. Każdy z nich posiada wymiary 5 x 8 km, czyli 40 km². W przypadku sektorów 45-33 i 46-33 nie odnotowano stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Mieścisko. Sektory te w niewielkiej części nachodzą na obszar gminy.

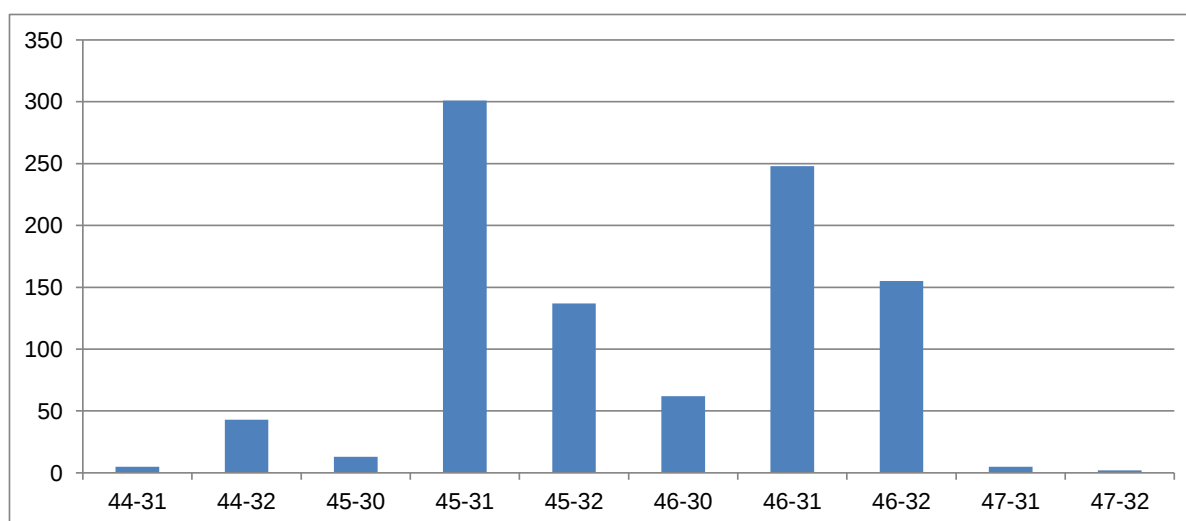

Ryc. 21. Obszary AZP na terenie Gminy Mieścisko

Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

Żaden z sektorów AZP nie jest w całości pokryty w granicach administracyjnych gminy. W przypadku sektorów 46-31 i 46-32 ok. 90% ich powierzchni znajduje się na terenie gminy i są to sektory, które w największym stopniu pokrywają obszar gminy. W najmniejszym stopniu na teren Gminy Mieścisko wkracza sektor 44-31, pomimo tego na jego obszarze (Żabiczyn) odnotowano 5 stanowisk archeologicznych.

Najwięcej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych zostało na 4. obszarach AZP: 45-31, 45-32, 46-31 oraz 46-32. W każdym z nich odnotowano ponad 100 stanowisk archeologicznych, tj. łącznie 841 stanowisk (86,6% wszystkich stanowisk z terenu gminy). Ponad połowa stanowisk archeologicznych znajduje się w obszarze 2 AZP: 45-31 i 46-31 (łącznie 549 stanowisk). Powyższe związane jest z faktem, że znaczna część powierzchni gminy znalazła się w tych obszarach, a także przepływem rzeki Wełny w sektorze 45-31 oraz występowaniem większych ośrodków jak Mieścisko oraz Popowo Kościelne. W sektorze AZP 45-31 odnotowano najwięcej stanowisk archeologicznych – 301. W tym miejscu należy przypomnieć, że lokacje osad od zarania dziejów zawsze dyktowało ukształtowanie terenu, dostępność wody pitnej, dogodna ekspozycja terenu do zamieszkania oraz odpowiednie do uprawy ziemi.

Wyk. 4. Rozmieszczenie stanowisk archeologicznych w poszczególnych sektorach AZP na terenie Gminy Mieścisko

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Należy zaznaczyć, że wszystkie stanowiska archeologiczne są tak samo ważne dla rekonstrukcji większych procesów lub wyjaśnienia mniejszych problemów i zagadnień. W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych, gdzie ingerencja człowieka w substancję zabytkową stanowiska jest najmniejsza. Stan zachowania nawarstwień kulturowych w obrębie stanowisk najczęściej jest trudny do określenia. Ustala się go przy okazji badań rozpoznawczych (powierzchniowych i sondażowych), planowych badań naukowych czy badań ratowniczych przy realizacji inwestycji.

Zgodnie ze Studium uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mieścisko, konieczne są uzgodnienia z konserwatorem zabytków archeologicznych, o ile inwestycja powstaje na obszarach zaznaczonych jako obszary eksploracji archeologicznej. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, w granicach „stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych” ustala się obowiązek prowadzenia badań archeologicznych podczas realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie wykopów budowlanych. Na prowadzenie badań archeologicznych Inwestor winien uzyskać pozwolenia WWKZ przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę.

W Gminie Mieścisko występują archeologiczne stanowiska rejestrowe, które przedstawiono w tabeli poniżej. Charakterystyka rejestrowych zabytków archeologicznych oparta została na podstawie informacji zawartych w kartach ewidencyjnych zabytków archeologicznych, znajdujących się w siedzibie WUOZ w Poznaniu.

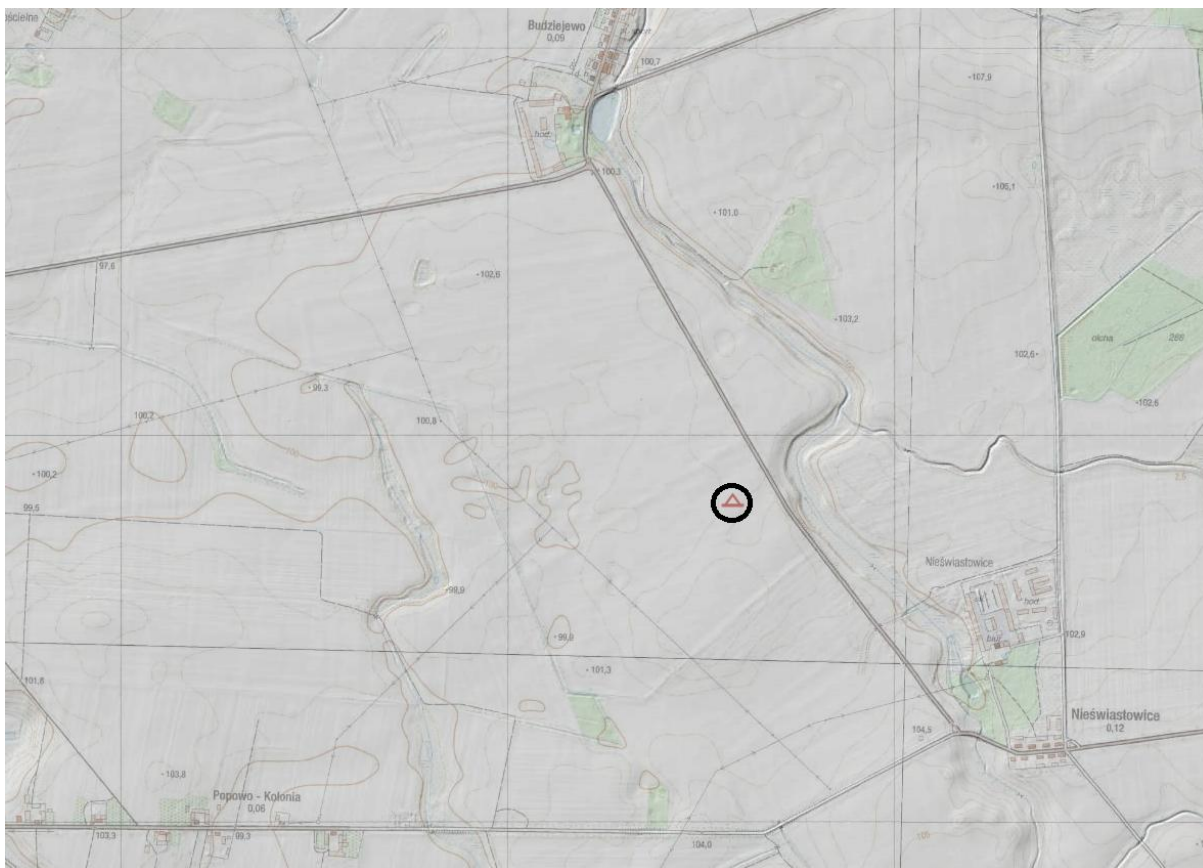
Tabela 13. Zabytki archeologiczne z terenu Gminy Mieścisko wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr w miejsc.	Nr na obszar.	Chronologia i funkcja	Rejestr zabytków
1	Budziejewo	46-31	1	163	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych osada – kultura łużycka	nr 95/Wlkp/C dnia 20.09.2009
2	Mirkowice	44-32	1	1	punkt osadniczy – schyłkowy paleolit cmentarzysko – kultura łużycka (IV- V EB) ślady osadnictwa – okres nowożytny	nr 96/Wlkp/C dnia 20.03.2009
3	Mirkowice	45-32	33	7	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych osada – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – wczesna epoka brązu	nr 97/Wlkp/C dnia 16.04.2009
4	Podlesie Kościelne	45-31	5	134	cmentarzysko – kultura pomorska- Ha D	nr 98/Wlkp/C dnia 20.09.2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ oraz danych przekazanych przez WWKZ

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z WWKZ.

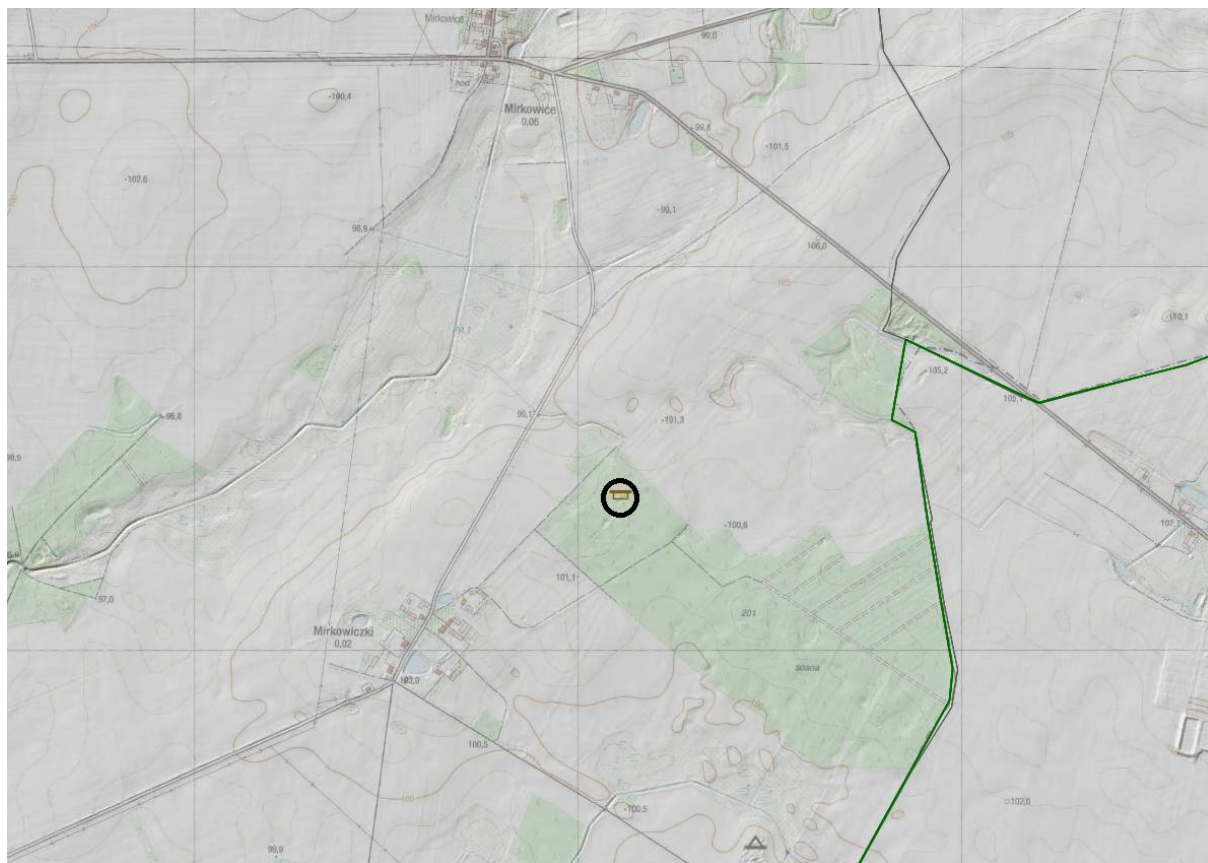
Zabytek archeologiczny w miejscowości Budziejewo oznaczono w miejscowości pod nr 1, na obszarze AZP 46-31 o nr 163. Wpisany został do rejestru zabytków archeologicznych 02.07.1976 r. Znajduje się na działce ewidencyjnej nr 20 oraz Nieświastowice 1. Badania ratunkowe D. Durczewskiego prowadzone były 14.IX.1960 r. W 1990 r. obszar zweryfikowano w ramach AZP. Odnaleziono tu 1 fragment ceramiki pochodzący z kultury pucharów lejkowatych – ślad osadnictwa oraz 31 fragmentów ceramiki i wyodrębnione żarno nieckowate z kultury łużyckiej – osada. Wykaz dokumentów dotyczący zabytku wg NID: 1749/A z 1976-07-02; 95/Wlkp/C z 2009-03-20.

Ryc. 22. Lokalizacja rejestrowego stanowiska archeologicznego w Budziejewie

Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

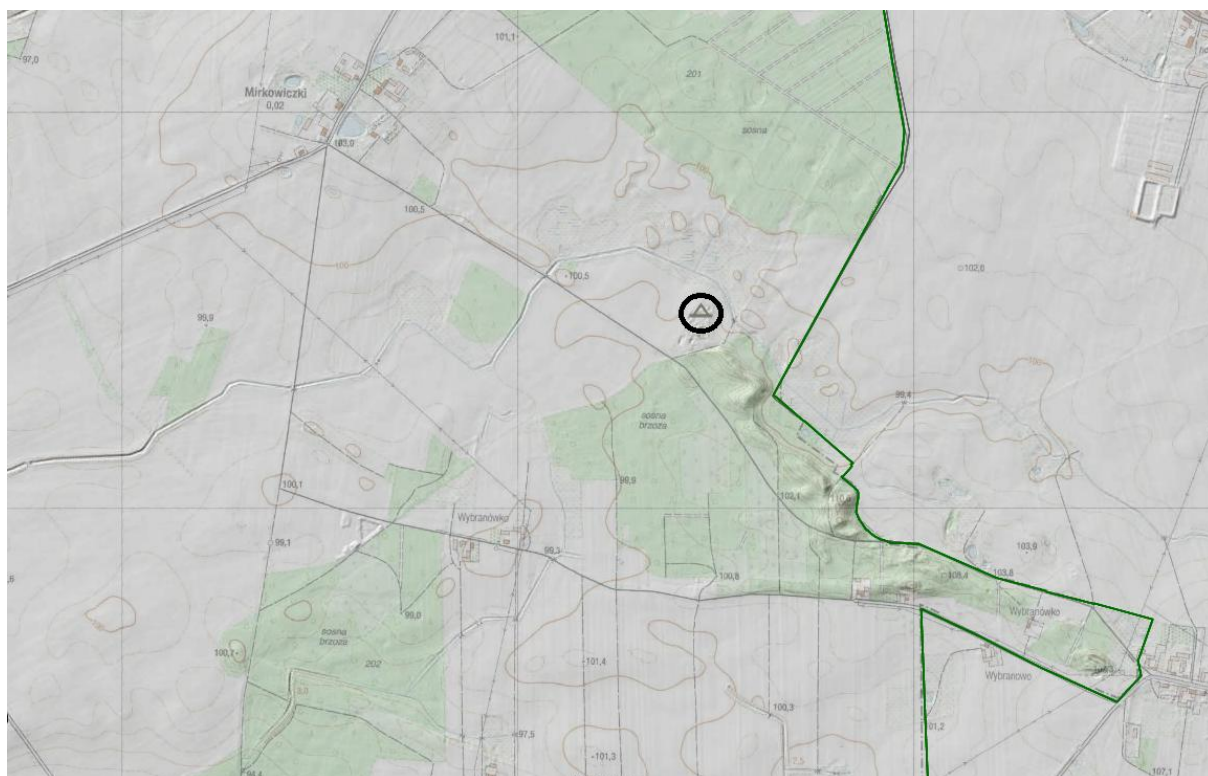
Zabytek archeologiczny w miejscowości Mirkowice oznaczono w miejscowości pod nr 1, na obszarze AZP 44-32 o nr 1. Wpisany został do rejestru zabytków archeologicznych 14.12.1974 r. Znajduje się na działce ewidencyjnej nr 192 i 193. Odkrycie przypadkowe miało miejsce w listopadzie 1970 r. w czasie orki pod nowe sadzonki w wyrugowanym lesie. Badania interwencyjne D. Durczewskiego prowadzone były 26.02.1971 r. W 1990 r. obszar zweryfikowano w ramach AZP. Odnaleziono tu 5 fragmentów ceramiki pochodzących ze schyłkowego neolitu – punkt osadniczy, 2 fragmenty ceramiki z kultury łużyckiej – cmentarzysko (inwentaryzacja 2 grobów) oraz 2 fragmenty ceramiki z kultury polskiej – ślad osadnictwa. Z grobów, które posiadały popielnice z przepalonymi kośćmi oraz przystawki, zachowały się 4 kubki, przekazane przez nadleśniczego Tadeusza Halickiego do Muzeum Archeologicznego w Poznaniu. Wykaz dokumentów dotyczący zabytku wg NID: 1658/A z 1974-12-14; 96/Wlkp/C z 2009-03-20.

Ryc. 23. Lokalizacja rejestrowego stanowiska archeologicznego w Mirkowicach

Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

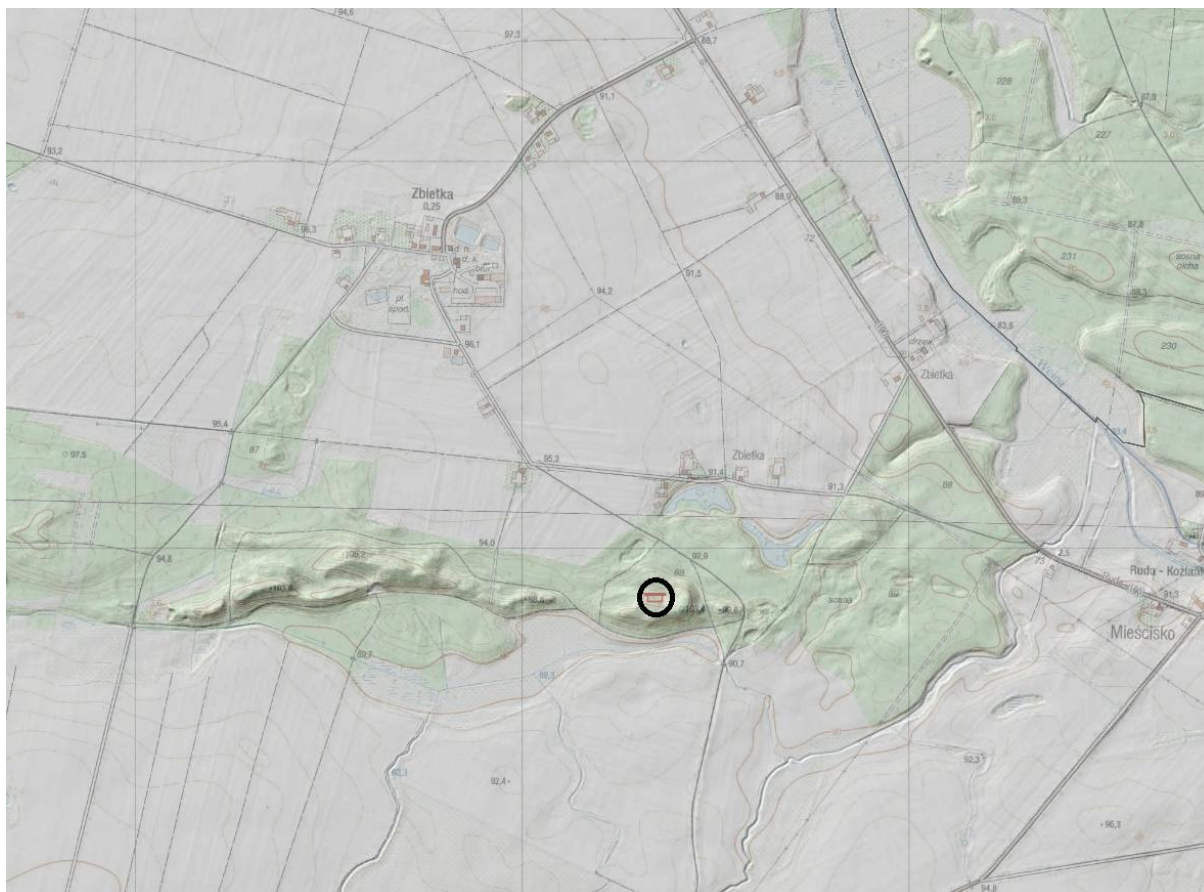
Zabytek archeologiczny w miejscowości Mirkowice oznaczono w miejscowości pod nr 33, na obszarze AZP 45-32 o nr 7. Wpisany został do rejestru zabytków archeologicznych 26.11.1998 r. Znajduje się na działce ewidencyjnej nr 176. Odnaleziono tu 1 odłupek i 1 fragment wióra z epoki kamienia – ślad osadnictwa, 4 frgmenty ceramiki z kultury pucharów lejkowatych – punkt osadniczy, 41 fragmentów ceramiki z kultury amfor kulistych oraz 1 fragment ceramiki z wczesnej epoki brązu – ślad osadnictwa. Wykaz dokumentów dotyczący zabytku wg NID: 2653/A z 1998-11-26; 97/Wlkp/C z 2009-04-16.

Ryc. 24. Lokalizacja rejestrowego stanowiska archeologicznego w Mirkowicach

Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

Zabytek archeologiczny w miejscowości Podlesie Kościelne oznaczono w miejscowości pod nr 5, na obszarze AZP 45-31 o nr 134. Wpisany został do rejestru zabytków archeologicznych 14.12.1974 r. Znajduje się na działce ewidencyjnej nr 89L. Badania ratownicze D. Durczewskiego prowadzone były w 1961 r. Odnaleziono tu 16 fragmentów ceramiki ze zniszczonego grobu skrzynkowego pochodzących z kultury pomorskiej - cmentarzysko. Wykaz dokumentów dotyczący zabytku wg NID: 1657/A z 1974-12-14; 98/Wlkp/C z 2009-03-20.

Ryc. 25. Lokalizacja rejestrowego stanowiska archeologicznego w Podlesiu Kościelnym

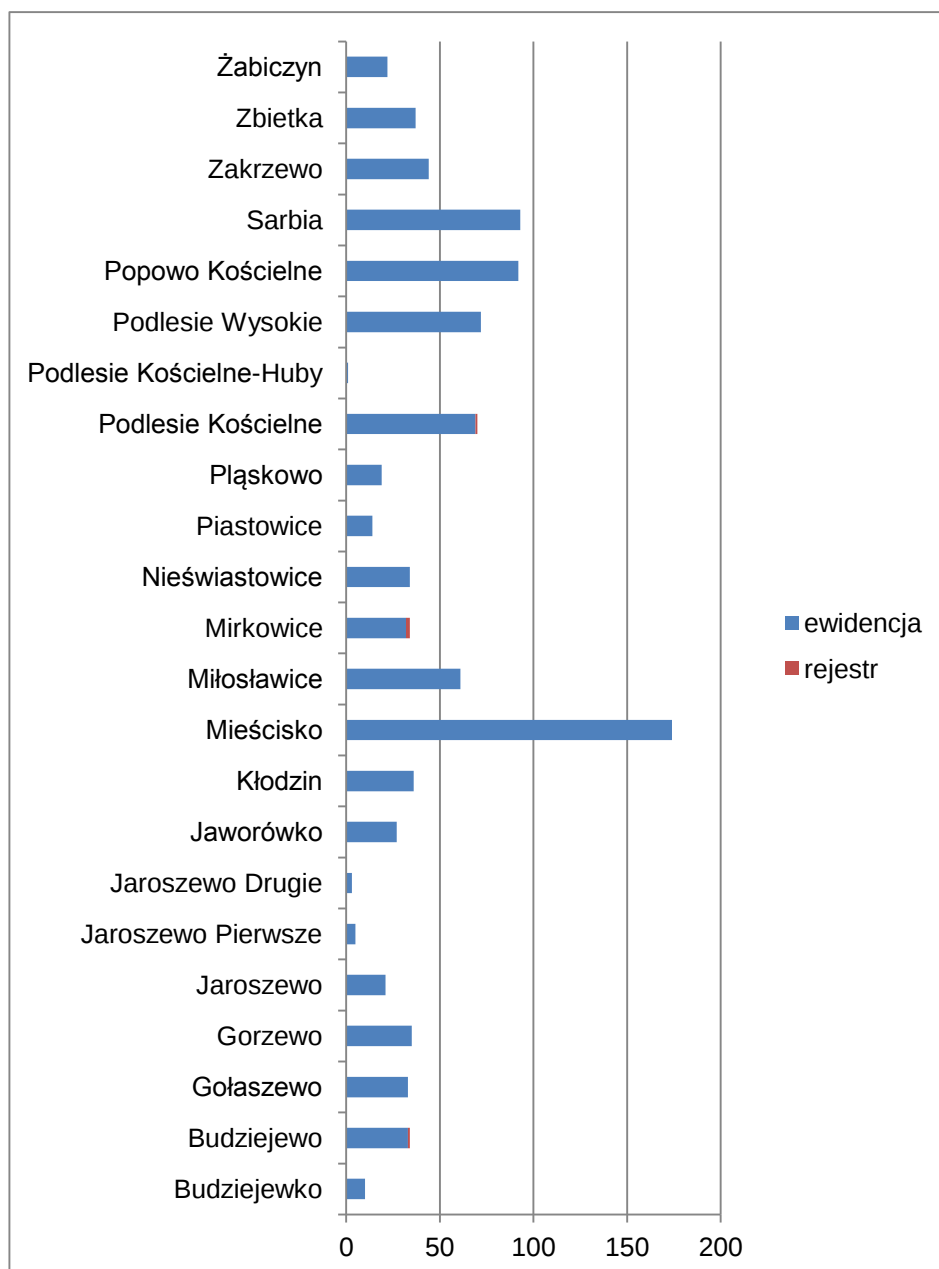
Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

Warto również wymienić zabytki archeologiczne o widocznej formie krajobrazowej. Są to:

- grodzisko wczesnośredniowieczne (stożkowate?) – Zbietka, stan. 1, AZP 45-31/93;
- grodzisko wczesnośredniowieczne (stożkowate) – Mieścisko, stan. 3, AZP 45-31/182;
- grodzisko wczesnośredniowieczne? (pierścieniowate) – Budziejewo, stan. 3, AZP 46-31/165.

Pozostałe stanowiska archeologiczne stanowią nieruchome zabytki archeologiczne nieekspozowane w terenie, które są dostępne do celów inwestycyjnych pod warunkiem uprzedniego uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Wszelkie prace ziemne wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora zabytków, który określi zakres prac archeologicznych, zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych.

Zdecydowanie najwięcej stanowisk archeologicznych łącznie znajduje się w Mieścisku (174). Liczbę przynajmniej 50 stanowisk odnotowano także w miejscowościach: Sarbia (93), Popowo Kościelne (92), Podlesie Wyższe (72), Podlesie Kościelne (69) oraz Miłosławice (61). Łącznie odnotowano 971 stanowisk archeologicznych.

Wyk. 5. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na miejscowości w Gminie Mieścisko

Źródło: opracowanie własne

W tabeli poniżej przedstawiono liczbę faktów osadniczych. W ramach jednego stanowiska archeologicznego może wystąpić kilka faktów osadniczych. Np. w Mieścisku na stanowisku w miejscowości 4, na obszarze 183, AZP 45-31 odnotowano 2 punkty osadnicze, 2 osady oraz ślad osadnictwa, które pochodzą z różnych epok i kultur. Większość stanowisk archeologicznych posiada jednak po jednym fakcie osadniczym. Łącznie, na terenie całej gminy odnotowano 1 692 faktów osadniczych.

Tabela 14. Liczba faktów osadniczych z terenu Gminy Mieścisko

Stanowiska archeologiczne	Ilość
ślad osadnictwa	919
punkt osadniczy	474
osada	263

cmentarz/cmentarzysko	33
grodzisko	3
suma	1 692

Źródło: opracowanie własne

Teren Gminy Mieścisko, to teren bogaty w stanowiska archeologiczne. Do najstarszych artefaktów pozyskanych w gminie należą zabytki ze stanowiska 33 w Mirkowicach. Stanowisko to figuruje w rejestrze zabytków jako osada ludności kultury pucharów lejkowatych, czyli związana jest z późnym paleolitem. Jest to bardzo znane wśród badaczy tego okresu stanowisko tzw. kultury hamburskiej. Społeczności te, jako pierwsze, skolonizowały obszar Niżu Północnoeuropejskiego po ustąpieniu z niego ostatniego lądolodu. Następna epoka, której stanowiska rejestrowane są na obszarze gminy to środkowa epoka kamienia znana także pod nazwą mezolit. W okresie tym doszło do zmiany widocznej w produkowanych przez te społeczności narzędziach krzemiennych. Ludność ta nadal tworzyła grupy oparte na gospodarce zbieracko-łowieckiej. Pierwsze ślady bytowania ludności neolitycznej (młodsza epoka kamienia) wiążą się z kulturą ceramiki wstęgowej. Najwięcej stanowisk z neolitu związanych jest z neolitem środkowym, ze społecznościami kultury pucharów lejkowatych. Odnotowujemy na tych obszarach jeszcze jedną neolityczną kulturę – amfor kulistych. W neolicie spotykamy społeczności zajmujące się hodowlą zwierząt i uprawą roli, co sprzyjało stabilizacji osadnictwa. Dlatego ślady po tym okresie są stosunkowo dobrze zachowane. Jeszcze lepiej widoczny jest rozkwit sieci osadniczej w następnej fazie chronologicznej, tj. w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza, w czasach kultury łużyckiej. Charakterystyczne dla tego okresu jest wprowadzenie na dużą skalę do użytku codziennego brązu a następnie żelaza. Dla okresu kultury łużyckiej aż trzy stanowiska objęte są wpisem do rejestru zabytków na terenie gminy. Z kolejną fazą osadniczą wiązać należy stanowiska ludności kultury pomorskiej, których pozostałości w postaci materiału ceramicznego są bardzo często nierozróżniane z ceramiką kultury łużyckiej. Z pewnością dzieje się tak, ponieważ podczas badań powierzchniowych pozyskuje się małą jej ilość. Na terenie gminy kolejne stanowiska archeologiczne związane są ze starszym okresem przedrzymskim i okresem wpływów rzymskich. W tej ostatniej dominują tutaj dwie kultury: przeworska i wielbarska. Dynamikę osadnictwa we wczesnym średniowieczu na terenie miasta odzwierciedlają stanowiska z różnych faz tego okresu. Począwszy od wczesnego średniowiecza, najlepiej reprezentowanego przez trzy grodziska, przez czasy średniowiecza (powstanie miasta Mieścisko) aż po okres nowożytny (np. stanowiska w pobliżu folwarków Mieścisko). Na obszarach wiejskich spotykane są stanowiska z właściwie każdego okresu chronologicznego. Warunki do lokowania osadnictwa musiały być tu dogodne, zwłaszcza w dolinach rzek i innych pośrednich cieków. Stąd tak duża ilość zaewidencjonowanych stanowisk. Większość z nich znana jest jedynie z badań powierzchniowych, które nie oddają całościowego obrazu osadnictwa w tym regionie. Należy potraktować je jako wstępne rozpoznanie stanowisk i dynamiki rozwoju. Na terenie gminy, zwłaszcza w wyznaczonej strefie zaewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, przeprowadza się systematyczne badania ratownicze przy różnego rodzaju inwestycjach budowlanych. Pozwala to w znaczny sposób wzbogacać stan wiedzy na temat rozwoju gminy. Na jej terenie znajdują się stanowiska wymagające weryfikacji. Na terenie gminy badania stacjonarne przeprowadzane są sporadycznie, a miejsca w których prowadzone są badania ratownicze podyktowane są wyłącznie realizowanymi tam inwestycjami budowlanymi. Miejsca takie objęte są strefą ochrony konserwatorskiej. W trakcie prowadzenia robót ziemnych pojawia się ryzyko zniszczeń stanowisk archeologicznych. Jedynym sposobem pozyskiwania informacji na temat stanowisk

archeologicznych jest kontrola wszelkich prac ziemnych, które powinny być każdorazowo uzgadniane z WWKZ.²³

Ochrona stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu odnosi się do planu zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, w których znajdują się ustalenia ochronne. Wszelkie prace remontowo – ziemne należy ustalać z WKZ. Trzeba zatem zwrócić się do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, z wnioskiem o wydanie decyzji administracyjnej zezwalającej na realizację przedsięwzięcia inwestycyjnego, jeżeli przeprowadzenie badań jest niezbędne w celu ochrony zabytków. W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z WKZ.

Do największych zagrożeń dla stanowisk archeologicznych zaliczają się:

- działalności inwestycyjne: budowa kanalizacji, wodociągów;
- inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe;
- budowy dróg;
- lokalizacje żwirowni i kopalni kruszywa oraz ich wydobywanie;
- planowane zalesienia;
- regulacje cieków wodnych i budowa zbiorników retencyjnych;
- działalności rabunkowe – nielegalne poszukiwania;
- działalności rolnicze – głęboka orka;
- gwałtowne zjawiska atmosferyczne.

W szczególnym stopniu inwestycje liniowe o charakterze ponadlokalnym, prymitywne i rabunkowe metody gospodarowania przestrzenią osadniczą oraz tak zwani „poszukiwacze skarbów”, wykorzystujący do poszukiwań urządzenia techniczne wydają się być największym zagrożeniem dla zabytkowych stanowisk. Dlatego też w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków powinien obowiązywać zakaz prowadzenia prac budowlanych w ich zasięgu.

Na terenie gminy planowane są w najbliższym czasie następujące inwestycje, podczas których istnieje ryzyko zniszczenia lub uszkodzenia obiektów zabytkowych i stanowisk archeologicznych:

1. Budowa Przychodni Lekarskiej w Mieścisku.
2. Budowa sali sportowej w Popowie Kościelnym.
3. Budowa drogi dojazdowej Mirkowiczki-Wybranówko.
4. Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Wielka.
5. Budowa nawierzchni asfaltowej na drogach dojazdowych do pól.
6. Budowa parkingu w Miłosławicach.
7. Budowa sieci wodno-kanalizacyjnej dla osiedla domków jednorodzinnych przy ul. św. Wojciecha w Mieścisku.
8. Rozbudowa sieci wodociągowej w miejscowościach Piastowice i Gółka.

²³ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019

9. Budowa boiska wielofunkcyjnego w Mieścisku.

10. Budowa obiektu rekreacyjno-wypoczynkowego w Mieścisku.

W celu ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego wyżej wymienione inwestycje powinny być realizowane w uzgodnieniu z WWKZ.

Liczba obiektów w ewidencji zabytków nie jest stała, ponieważ mogą być do niej wpisywane kolejne stanowiska archeologiczne odkryte podczas prac wykopaliskowych. Ewidencja stanowisk archeologicznych, podobnie jak i obiektów architektury i budownictwa ma charakter zbioru otwartego. Załącznik 2 przedstawia wszystkie stanowiska archeologiczne z terenu Gminy Mieścisko.

W większości miejscowości znajdują się zarówno zabytki archeologiczne, jak i architektoniczne. Jednak te mające największe znaczenie, które występują tylko w rejestrze zabytków (architektoniczne i archeologiczne) znajdują się w mniejszej ilości miejscowości. We wsiach takich jak: Budziejewo i Podlesie Kościelne występują zarówno archeologiczne, jak i architektoniczne obiekty wpisane do rejestru zabytków.

5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Niewątpliwie obiekty o największym znaczeniu dla Gminy Mieścisko figurują w rejestrze zabytków. Według autorów niniejszego dokumentu zabytki wyróżniające się największymi walorami zabytkowymi przedstawiono poniżej. Są to architektoniczne zabytki nieruchome, w skład których w głównej mierze wchodzi kościoły i dwory. Przy krótkiej charakterystyce obiektów umieszczono również fotografie. Najwcześniej wpisanym zabytkiem do rejestru spośród wszystkich zabytków zostały drewniane kościoły w Podlesiu Kościelnym - 10.03.1933 r. oraz Popowie Kościelnym – 14.03.1933 r., co świadczy o ich ważności oraz niewątpliwych walorach. Przy krótkim opisie niżej zamieszczonych zabytków umieszczono również ich fotografie. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zostały opisane w części poświęconej archeologii (podrozdział 5.5).

KOŚCIÓŁ W BUDZIEJEWKU

Kościół pod wezwaniem św. Wojciecha, wybudowany został w 1858 r. Parafia w Budziejewku (należy do niej również Budziejewo) powstała na mocy dekretu kard. E. Dalbora w 1925 r. Ma ona wspólnego proboszcza z parafią pw. św. Michała Archaniola w Mieścisku.²⁴

²⁴ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opisu z witryny internetowej <http://www.miescisko.pl>

Fot. 16. Kościół w Budziejewku

Źródło: fotografia własna

DWÓR W BUDZIEJEWIE

Właścicielami późnoklasycystycznego obiektu byli Świniarscy, którzy zostali właścicielami wsi w roku 1846. Majątek był własnością rodu aż do 1945 roku, kiedy przejął go Skarb Państwa. Pod koniec lat 70 – tych XX wieku przeprowadzono w nim remont generalny, który silnie zmienił jego zabytkowy charakter. W latach 1982-1995 istniało tu przedszkole, a stan budynku był zły. XXI wiek to duże zmiany dla obiektu. Stał się własnością prywatną i został całkowicie odrestaurowany. Na chwilę obecną jego stan jest bardzo dobry. W roku 2008 otrzymał główną nagrodę w ogólnopolskim konkursie „Modernizacja Roku 2008” w kategorii obiektów hotelarsko-turystycznych organizowanym przez Stowarzyszenie Ochrony Narodowego Dziedzictwa Materialnego.²⁵

Fot. 17. Dwór w Budziejewie

Źródło: fotografia własna

²⁵ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019

KOŚCIÓŁ W GOŁASZEWIE

Murowany kościół został wybudowany w 1853 r. dla gminy ewangelicko-unijnej. W 1945 r. został przekazany do użytku ludności wyznania rzymskokatolickiego. W 1971 r. utworzono w Gołaszewie parafię pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika, w skład której weszły: Gołaszewo, Gółka, Piastowice, Jaworówko, Strzeszkówko, Gorzewo, Tumidaj. Pierwszym proboszczem był ks. Kazimierz Gołdyński. Nieco później powstał cmentarz, wcześniej zmarłych z Gołaszewa chowano na nekropolii w Łopiennie. W 2003 roku miały miejsce uroczystości jubileuszowe kościoła, na które zaproszono Niemców – przedwojennych mieszkańców wsi. Dla upamiętnienia tego faktu na cmentarzu postawiono obelisk z tablicą, na której umieszczono napis: „Niech to miejsce przenosi w następne pokolenia pamięć o Siostrach i Braciach Wspólnoty Ewangelickiej tu mieszkających. W 150 rocznicę wybudowania przez nich kościoła. Rzymsko-katolicka Parafia Gołaszewo”.²⁶

Fot. 18. Kościół w Gołaszewie

Źródło: fotografia własna

KOŚCIÓŁ W MIEŚCISKU

Kościół murowany wybudowany w latach 1875-1876, na fundamentach poprzedniego, który uległ spaleniowi. Ma nawę główną i dwie nawy boczne oraz prezbiterium wieloboczne. Do kościoła dobudowana jest kruchta i okrągła wieżyczka ze schodami na chór i poddasze. Strop w kościele jest drewniany w kształcie prostokątów, a posadzka cementowa. W ołtarzu głównym znajduje się kopia obrazu Matki Bożej Miłosierdzia. Nad nią na samej górze jest figura św. Michała Archanioła.²⁷

²⁶ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opisu z witryny internetowej <http://www.miescisko.pl>

²⁷ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opisu z witryny internetowej <http://www.miescisko.pl>

Fot. 19. Kościół w Mieścisku

Źródło: fotografia własna

KOŚCIÓŁ W PODLESIU KOŚCIELNYM

Parafia erygowana w XIV wieku. Pierwszy drewniany kościół wybudowany w 1380 roku. Obecną świątynię, również drewnianą, wzniesiono w latach 1712-1727. W latach 1990-2001 przeszła gruntowną renowację.²⁸

Fot. 20. Kościół w Podlesiu Kościelnym

Źródło: fotografia własna

DWÓR W PODLESIU KOŚCIELNYM

Majątek w Podlesiu Kościelnym posiadał wielu interesujących właścicieli ale najciekawszym był Napoleon Rutkowski, kompozytor pieśni i utworów salonowych. Eklektyczny, parterowy budynek remontowany był w 1986 roku.²⁹

Na uwagę zasługuje figurka młodej dziewczyny z kwiatami znajdująca się w niszy, górnej części ryzalitu ponad wejściem głównym, która uświetnia obiekt. Jego właścicielem

²⁸ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opisu z witryny internetowej <http://www.miescisko.pl>

²⁹ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019

jest KOWR. Obiekt prezentuje najgorszy stan ze wszystkich obiektów rejestrowych z terenu Gminy Mieścisko.

Fot. 21. Dwór w Podlesiu Kościelnym

Źródło: fotografia własna

KOŚCIÓŁ W POPOWIE KOŚCIELNYM

Kościół w Popowie Kościelnym pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny. Obiekt pochodzi z 1629, postawiony w miejscu wcześniejszego kościoła sprzed 1423 roku. Odbudowany po zniszczeniach w 1730 przez plebana Stanisława Łepkowskiego. W 1863 kościół odnowiono i pokryto łupkiem. Na uwagę zasługuje wyposażenie wnętrza (XVII-XVIII w.) oraz szereg kapliczek (z 1926 r.) z figurami wokół kościoła. W samym kościele zachowały się umieszczone na bocznych ścianach XVII-wieczne portrety trumienne, w tym portret fundatora, Stanisława Zagórskiego z Zagorzyc. Interesującą zagadkę stanowi sprawa herbu rodziny - na kartuszu trumiennym Stanisława występuje herb Grzymała. Jednak w górnej części i w antepedium barokowego ołtarza bocznego znajduje się Ostoja, herb rodziny Zagórskich. Jeden z portretów wiszących na prawej bocznej ścianie pochodzi z XVIII wieku i przedstawia osobę duchowną, najprawdopodobniej Stanisława Łepkowskiego.³⁰

W przypadku zmiany dachu należy rozważyć wymianę pokrycia na gont.

³⁰ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opisu z witryny internetowej <http://www.miescisko.pl>

Fot. 22. Kościół w Popowie Kościelnym
Źródło: fotografia własna

DWÓR W POPOWIE KOŚCIELNYM

W latach 20 XX w. budynek od strony południowej został rozbudowany. Od strony ogrodu dobudowano altanę, a od północy powstał ryzalit. W roku 1974 przeprowadzono remont generalny. W roku 1994 naprawiono strop w części parterowej, wyremontowano poddasze i wymieniono instalację elektryczną.³¹

Obecnie, dwór wraz z parkiem wystawione są na sprzedaż. Wnętrze dworu częściowo jest niezaadaptowane i wymaga prac budowlanych.

Fot. 23. Dwór w Popowie Kościelnym
Źródło: fotografia własna

KOŚCIÓŁ W SARBII

Świątynię wybudowali koloniści w latach 1903–1905 dla lokalnej społeczności protestanckiej. Budowniczym był nieznany bliżej Naumann. Obiekt jest jednonawowy i reprezentuje styl neogotycki. Charakteryzuje się strzelistą wieżą, która jest punktem

³¹ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn. Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019

orientacyjnym w okolicy. Sklepienie ma drewniane, beczkowe. Na wieży kościoła umieszczono zegar. Obok kościoła wzniesiono pastorówkę. W 1947 świątynia przejęta została przez Kościół rzymskokatolicki.³²

Ciekawostką jest, że we wnętrzu kościoła znajduje się makietą kościoła wykonana najprawdopodobniej przez miejscową społeczność. Do najpilniejszych prac konserwatorskich należy zaliczyć wymianę pokrycia dachowego.

Fot. 24. Kościół w Sarbii
Źródło: fotografia własna

VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

W kolejnej tabeli przedstawiono analizę SWOT dla gminy (poprzez wskazanie mocnych i słabych stron, a także wskazanie szans oraz potencjalnych zagrożeń). Sporządzona analiza uwzględnia stan dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowania jego ochrony i realizowanej przez gminę polityki w zakresie rozwoju kultury, polityki przestrzennej i społeczno-gospodarczej. Dokonana analiza ma za zadanie pomóc w określeniu podstawowych priorytetów opracowanego dokumentu.

Tabela 15. Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Mieścisko

SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Cele, zasady i kierunki opracowań strategicznych zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich. 2. Zaktualizowana dokumentacja strategiczna gminy. 3. Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach planistycznych	1. Bezprawne/samowolne działania przy prywatnych obiektach o walorach zabytkowych. 2. Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego. 3. Kończąca się perspektywa finansowa 2014-2020 związana z pozyskiwaniem funduszy europejskich na renowację

³² Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opisu z witryny internetowej <http://www.miescisko.pl>

i strategicznych: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, MPZP, Strategia rozwoju gminy, Program rewitalizacji. - Modernizacja zabytkowych obiektów na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych. - Organizacja imprez kulturowych, w których podkreśla się lokalną kulturę np. Targi Michałowskie. - Zaangażowanie społeczności lokalnej, w tym dzieci i młodzieży w sprawy związane z dziedzictwem kulturowym. - Wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc. - Modernizacja zabytków należących do gminy z wykorzystaniem dotacji unijnych i krajowych. - Zaktualizowany Gminny Program Opieki nad Zabytkami. - Zaktualizowana gminna ewidencja zabytków (część architektoniczna i archeologiczna) - Nowa perspektywa finansowa 2021-2027 - możliwość pozyskania funduszy zewnętrznych na ochronę zabytków. - Pierniki pałuckie Stanisława Pijanowskiego jako szansa na rozwój produktu regionalnego. - Pozytywne zmiany oferty kulturalnej. - Rozwój ruchu turystycznego w oparciu o dziedzictwo kulturowe.	zabytków. - Brak środków na renowację zabytkowych obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. - Braki w edukacji z zakresu wartości i ochrony dziedzictwa kulturowego. - Epidemia koronawirusa COVID-19 i jej wielokierunkowe skutki. - Trwający stan epidemiczny, który paraliżuje i opóźnia działania związane z ochroną i opieką zabytków. - Zanikający ruch turystyczny z powodu COVID. - Coraz częstsze susze, które wpływają negatywnie na mikroklimat zabytków, w szczególności zabytkowych kościołów drewnianych. - Wprowadzanie nowoczesnej zabudowy o nieodpowiednich gabarytach i kształtach brył w strukturę zabytkowych budynków co prowadzi w konsekwencji do braku ładu przestrzennego i estetycznego. - Degradacja i powolne wygaszanie opuszczonych obiektów zabytkowych oraz zapomnianych cmentarzy, szczególnie ewangelickich. - Spadek zainteresowania agroturystyką. - Brak działań na skuteczne zachowanie dziedzictwa kulturowego.
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
- Bardzo liczna ilość stanowisk archeologicznych. - Występujące rejestrowe stanowiska archeologiczne. - Duża liczba zabytków architektury i budownictwa, w tym duża liczba cmentarzy. - Oznakowany i uporządkowany teren cmentarza żydowskiego w Mieścisku. - Duża liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków architektury i budownictwa – głównie dwory i kościoły. - Dobry stan obiektów sakralnych. - Liczenie otrzymane dofinansowania na prace restauratorskie i konserwacyjne przez parafię w Mieścisku. - Zachowany układ urbanistyczny Mieściska ujęty w ewidencji wojewódzkiej. - Przydzielane dofinansowania ze środków budżetu gminy na prace przy zabytkach rejestrowych. - Liczne zabytki ruchome znajdujące się w kościołach i w ich otoczeniu.	- Problem z dostępnością do niektórych zabytkowych obiektów (własność prywatna). - Postępująca degradacja cmentarzy ewangelickich. - Zły stan techniczny części zabytków ujętych w GEZ, w szczególności dworów wpisanych do rejestru zabytków. - Przekształcona część obiektów zabytkowych, głównie domy prywatne ujęte w GEZ. - Zanikająca zabudowa gospodarcza w dawnych zespołach folwarcznych. - Zanikanie cech tradycyjnych zabudowy mieszkalnej i gospodarczej (likwidacja detali, zakrywanie elewacji – ocieplanie budynków, otynkowania). - Licznie występujący eternit na dachach zabytkowych budynków mieszkalnych, w szczególności na terenach wiejskich zespołów folwarcznych. - Brak opracowanego programu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego

11. Przynależność części obszaru Gminy Mieścisko do Pałuk. 12. Liczne dziedzictwo niematerialne, w tym w sposób szczególny tradycja organizowania Targów Michałowskich. 13. Potencjał społeczny – zespół folklorystyczny „Sarbianie” oraz dziecięcy zespół ludowy „Jarzębinki”. 14. Potencjał społeczny – liczne koła gospodyń wiejskich oraz stowarzyszenia i organizacje działające na rzecz dziedzictwa kulturowego gminy, a także aktywnie działający twórcy ludowi. 15. Działalność obiektów kulturalnych: dom kultury Mieścisko, biblioteka w Mieścisku, świetlice wiejskie. 16. Funkcjonujący Instytut Pamięci Powstańców Wielkopolskich oraz Regionalne Centrum Tradycji w Mieścisku. 17. Liczne zbiory archeologiczne znajdujące się w Regionalnym Centrum Tradycji. 18. Liczne szlaki turystyczne, w tym Szlak Cysterki. 19. Organizacyjnych imprez i wydarzeń, w których podkreśla się lokalną kulturę. 20. Liczne publikacje książkowe na temat Gminy Mieścisko. 21. Elementy wyróżniające Gminę Mieścisko w skali regionu: drewniane kościoły w Popowie Kościelnym i Podlesiu Kościelnym oraz kamień św. Wojciecha w Budziejewku.	i sytuacji kryzysowych. 9. Niewystarczająca świadomości mieszkańców miejscowości o występowaniu zabytkowych obiektów (szczególnie w przypadku ewidencji). 10. Brak pozyskanych środków finansowych na realizację zadań związanych z dziedzictwem kulturowym. 11. Niezadowolająca promocja Gminy.
---	--

Źródło: opracowanie własne

VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Przedmiotowe opracowanie wyznacza gminie priorytety w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Prace nad wdrażaniem ustaleń programu oraz monitorowaniem ich postępu należą do zadań samorządu lokalnego. Zadania dla samorządu lokalnego w zakresie opieki nad zabytkami zostały opracowane na podstawie analiz gminnych dokumentów strategicznych, dokumentów programowych wyższego szczebla, diagnozy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, gminnej ewidencji zabytków, inwentaryzacji terenowej, bieżących potrzeb, a także przede wszystkim na podstawie wcześniejszego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Mieścisko, tak aby zapewnić kontynuację działań.

Przedmiotowy Program w zakresie ochrony zabytków gminy odnosi się do działań, o których mowa w art.4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*

- 4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Bazując na wcześniejszych celach oraz kierunkach wskazanych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Mieścisko na lata 2016-2019 określono obecne założenia programowe, które są zbieżne z poprzednimi.

Zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami Program Opieki nad Zabytkami ma na celu m. in.:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

7.1 Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego gminy wykonana na potrzeby programu pozwoliła na wypracowanie priorytetowych działań w zakresie opieki nad zabytkami.

1. Priorytet I

Ochrona i racjonalne kształtowanie krajobrazu kulturowego

2. Priorytet II

Dziedzictwo niematerialne i edukacja dziedzictwa kulturowego

3. Priorytet III

Rozwój potencjału turystycznego i promocja

W ramach poniższych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe zadania.

7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów określono długofalowe kierunki działań, mogące wykraczać poza 4-letni okres obowiązywania Programu.

Kierunki działań odpowiadają celom jakie GPOnZ powinien zawierać, o których mowa w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przedstawione poniżej kierunki są ściśle powiązane ze wskazanymi w poprzedniej edycji programu. Ponadto dodano kierunek działania pn. „dziedzictwo niematerialne” oraz wyodrębniono kierunki dot. działań mających na celu zahamowanie degradacji zabytków.

W ramach przyjętych priorytetów wyszczególniono następujące kierunki działań służące realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Mieścisko:

1. ***Zahamowanie procesów degradacji zabytków – zadania konserwacyjne, remontowe, adaptacyjne***
2. ***Zahamowanie procesów degradacji zabytków – pozostałe zadania***
3. ***Skuteczne gospodarowanie przestrzenią***
4. ***Monitoring obiektów zabytkowych***
5. ***Upowszechnienie wiedzy dotyczącej dziedzictwa kulturowego***
6. ***Niematerialne dziedzictwo kulturowe***
7. ***Wspieranie inicjatyw mających na celu poprawę wartości kulturowych***
8. ***Ekspozowanie zabytków i wykorzystanie ich w celach turystycznych***
9. ***Promocja dziedzictwa regionu***

7.3. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji zadań wyznaczono dwa okresy: etap pierwszy, po którym gmina dokona sprawozdania (do połowy 2023 r., za okres 2021-2022) oraz etap drugi (2023-2024).

„Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Mieścisko na lata 2021–2024” jest kontynuacją wcześniejszego Programu. Zadania przypisane w kierunkach działań są zgodne ze wcześniejszymi zaproponowanymi. W obecnym Programie przypisano również inne, nowe zadania mające na celu polepszenie ogólnej sytuacji obiektów zabytkowych, jak i mieszkańców gminy w nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego.

Część zadań, która została zrealizowana w poprzedniej perspektywie nie została obecnie uwzględniona (np. aktualizacja GEZ), bądź uznano, że niektóre zadania zostały przeszacowane, dlatego też ich kontynuacja nie została uwzględniona. Należy jednak wskazać, że Gmina zrealizowała priorytetowe zadania wyznaczone w poprzedniej perspektywie programowej.

Dla obszaru gminy, założono, iż w czasie trwania etapu pierwszego realizowane będą działania wstępne, mające charakter przygotowawczy do pełnej realizacji Programu. Aby określone działania mogły być zrealizowane potrzebna jest współpraca wielu podmiotów. Najważniejszym wydaje się być skoordynowana i zrównoważona współpraca między właścicielami obiektów zabytkowych, a Gminą Mieścisko. Ważne jest również współdziałanie władz Gminy z jej jednostkami organizacyjnymi, jednostkami samorządu terytorialnego wyższego szczebla w odniesieniu do ochrony i opieki zabytków, ich ratowania oraz niezbędnego finansowania.

W obecnej sytuacji związanej z epidemią covid-19 na terenie kraju, należy mieć na uwadze, że pierwszy etap realizacji zadań będzie niezmiernie trudny. Biorąc pod uwagę dynamiczną sytuację związaną z pandemią trudno jednoznacznie wskazać, kiedy zadania

wskazane w pierwszym etapie będą możliwe do zrealizowania. W pierwszej kolejności należy wykonać te, których realizacja możliwa jest do zrealizowania korespondencyjnie, za pomocą poczty e-mail, ustaleń telefonicznych, webinarów, czy wideo-rozmów.

Określono działania dotyczące zabytków, które są we własności Gminy Mieścisko:

1. Gorzewo 18 dom – remont elewacji.
2. Gorzewo 19 dom – wymiana pokrycia dachowego.
3. Wągrowiecka 19, Mieścisko szkoła – zmiana sposobu użytkowania ze szkoły na przedszkole.
4. Gnieźnieńska 2 dom, Mieścisko – remont elewacji.
5. Gnieźnieńska 3 dom, Mieścisko – remont elewacji.
6. Płaskowo 15 szkoła, ob. dom – wymiana pokrycia dachowego, remont elewacji.
7. Wiela 6 dom - wymiana pokrycia dachowego.
8. Popowo Kościelne 32 dom – remont elewacji i wymiana pokrycia dachowego.
9. Podlesie Kościelne 18 szkoła, ob. dom – wymiana pokrycia dachowego.
10. Popowo Kościelne 21 szkoła – naprawa dachu oraz rozbudowa budynku o salę gimnastyczną.

Zadania wskazane w GPOnZ nie stanowią zamkniętego katalogu zadań do realizacji w latach 2021-2024. W zależności od następujących zmian, działania interwencyjne powinny być na bieżąco realizowane stosując indywidualne podejście do zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym gminy.

Tabela 16. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Mieścisko

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Priorytet I - Ochrona i racjonalne kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Zahamowanie procesów degradacji zabytków – zadania konserwacyjne, remontowe, adaptacyjne	Remont elewacji domu nr 18 w Gorzewie.		
	Wymiana pokrycia dachowego domu nr 19 w Gorzewie.		
	Zmiana sposobu użytkowania na przedszkole i wykonanie niezbędnych prac adaptacyjnych w budynku szkoły przy ul. Wągrowieckiej 19 w Mieścisku.		
	Remont elewacji domu przy ul. Gnieźnieńskiej 2 w Mieścisku.		
	Remont elewacji domu przy ul. Gnieźnieńskiej 3 w Mieścisku.		
	Wymiana pokrycia dachowego dawnej szkoły, ob. domu nr 15 w Płaskowie.		
	Wymiana pokrycia dachowego domu nr 6 w miejscowości Wiela.		
	Remont elewacji i wymiana pokrycia dachowego domu nr 32 w Popowie Kościelnym.		
	Wymiana pokrycia dachowego dawnej szkoły, ob. domu nr 18 w Popowie Kościelnym.		
	Naprawa dachu oraz rozbudowa budynku o salę gimnastyczną budynku szkoły nr 21 w Popowie Kościelnym.		
	Kontynuacja prac konserwatorskich w zabytkowych kościołach.		
	Przeprowadzenie prac konserwacyjnych przy ołtarzach bocznych kościoła w Mieścisku.		
	Przeprowadzenie prac konserwatorskich w kościele w Popowie Kościelnym w tym zabytków ruchomych wewnątrz świątyni, kapliczek okalających kościół oraz zagospodarowanie otoczenia.		
	Usunięcie eternitu na dachach budynków mieszkalnych przez ich właścicieli.		
	Poprawa stanu dworu w Popowie Kościelnym oraz jego adaptacja na cele społeczno-kulturalno-turystyczne.		
	Poprawa stanu parku w Popowie Koscielnym, w tym wytyczenie ścieżek, wykonanie oświetlenia.		
Zahamowanie procesów degradacji zabytków – pozostałe zadania	Przygotowanie ofert prac sezonowych dla bezrobotnych mieszkańców gminy przy uporządkowaniu cmentarzy ewangelickich oraz poprawa ich stanu.		
	Przyznawanie dotacji z budżetu gminy na finansowanie prac przy zabytkach.		
	Ochrona nawarstwień kulturowych i stanowisk archeologicznych będących w GEZ.		
	Wietrzenie strychów kościołów, w szczególności drewnianych.		
	Zamieszczenie aktualizacji GPOnZ na stronie internetowej gminy.		
	Opracowanie planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.		
Skuteczne gospodarowanie przestrzenią	Wspieranie działań mających na celu poprawę ładu przestrzennego oraz wypełnianie przez inwestorów wytycznych konserwatorskich.		
	Opracowanie nowych MPZP dla terenów cennych kulturowo.		
	Przestrzeganie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego		

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
	w zakresie ochrony dóbr kultury oraz MPZP.		
Monitoring obiektów zabytkowych	Bieżąca aktualizacja stanów własnościowych obiektów będących w GEZ.		
	Wykonywanie wizji lokalnych.		
	Telemonitoring zabytków prowadzony z ich właścicielami.		
Priorytet II – Dziedzictwo niematerialne i edukacja dziedzictwa kulturowego			
Upowszechnienie wiedzy dotyczącej dziedzictwa kulturowego	Propagowanie historii miasta i gminy.		
	Informowanie mieszkańców gminy o możliwości korzystania z dotacji na rzecz obiektów zabytkowych oraz o konkursach związanych z dziedzictwem kulturowym poprzez zamieszczanie informacji na stronie internetowej gminy.		
	Zawiadomienie właścicieli zabytków o obowiązkach ustawowych względem zabytków.		
	Ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania – dotyczy zabytków rejestrowych.		
Niematerialne dziedzictwo kulturowe	Wspieranie projektów dokumentujących wartości niematerialne dziedzictwa kulturowego.		
	Współpraca z organizacjami pozarządowymi, KGW, twórcami ludowymi, zespołami folklorystycznymi w celu wsparcia ich działań.		
	Powrót do wypieków pierników jako produktu regionalnego - pałuckie pierniki Stanisława Pijanowskiego.		
Wspieranie inicjatyw mających na celu poprawę wartości kulturowych	Wspieranie inicjatyw mających na celu upamiętnienie ważnych wydarzeń historycznych regionu.		
	Wspieranie badań archeologicznych		
	Wspieranie imprez propagujących wydarzenia historyczne, kulturowe, etnograficzne związane z regionem.		
Priorytet III – Rozwój potencjału turystycznego i promocja			
Eksponowanie zabytków i wykorzystanie ich w celach turystycznych	Podjęcie działań mających na celu przekazania pamiątek historycznych, regionalnych do Regionalne Centrum Tradycji Gminy Mieścisko.		
	Podjęcie działań mających na celu uzyskanie wpisu do rejestru zabytków kościoła w Jaroszewie Pierwszym.		
	Wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego i promocja Gminy Mieścisko w oparciu o elementy dziedzictwa kulturowego wyróżniające się w skali regionu – drewniane kościoły w Popowie Kościennym i Podlesiu kościelnym oraz kamień św. Wojciecha w Budziejewku.		
Promocja dziedzictwa regionu	Opracowanie programu promocji gminy w zakresie dziedzictwa kulturowego oraz jego egzekwowanie.		
	Wsparcie, rozwój i promocja Szlaku Cysterskiego, w tym obiektów zabytkowych na szlaku.		
	Organizowanie imprez rekreacyjnych i kulturowych nawiązujących do historii, tożsamości		

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
	i dziedzictwa kulturowego regionu, w tym sposób szczególny kontynuacja organizowania Targów Michałowskich.		
	Wydawanie cyklicznych publikacji na stronie internetowej gminy, w tym dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy.		
	Zwiększenie liczby imprez kulturalnych, w których pojawiają się elementy dziedzictwa kulturowego.		
	Opracowanie folderów turystycznych, map, przewodników związanych z zabytkami na terenie gminy.		
	Wspieranie działalności wydawniczej dotyczącej dziedzictwa kulturowego i jego promocja.		
	Rozwój turystyki kulturowej i jej potencjału.		

VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konsekwentnie prowadzona i długofalowa polityka Gminy Mieścisko w zakresie opieki nad zabytkami oraz realizacja niniejszego Programu stanowi szansę na rozwój Gminy Mieścisko oraz na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Inwestycje zmierzające do poprawy stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych powinny się odbywać na zasadzie poszanowania istniejących wartości zabytkowych i dążenia do zachowania w jak największym stopniu oryginału, ewentualnie wkomponowaniu nowych elementów w sposób współgrający z zabytkiem.

Realizacja Programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- a) **instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, opracowanie planu na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, aplikowanie o dofinansowania, wykonywanie pozostałych decyzji administracyjnych przez WKZ oraz Urząd Gminy Mieścisko),
- b) **instrumentów finansowych** (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, finansowanie przez Gminę Mieścisko prac przy zabytkach rejestrowych, informowanie prywatnych właścicieli zabytków o możliwości składania wniosków o dofinansowanie na remont obiektów zabytkowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych),
- c) **instrumentów koordynacji** (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp. Współpraca z organizacjami wyznaniowymi, w tym parafie z terenu gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, czy pozostałymi właścicielami obiektów zabytkowych),
- d) **instrumentów społecznych** (m.in. poprzez działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami),
- e) **instrumentów kontrolnych** (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, telemonitoring, wizje lokalne, sporządzenie sprawozdania z realizacji Programu oraz pozostałej dokumentacji).

IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągania celów wytyczonych w Programie będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jego realizacji. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Wójta Gminy Mieścisko, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji Gminnego Programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków z terenu Gminy Mieścisko uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych;
- ocenę zaawansowania prac związanych z modernizacją obiektów zabytkowych;
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocenę przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem;
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury;
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych;
- ocenę rozwoju bazy turystycznej;
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do modernizacji obiektów zabytkowych.

Po przyjęciu przez Radę Gminy Mieścisko Programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na stronie internetowej gminy.

Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne.

Realizowanie założeń niniejszego Programu będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp. Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane.

X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Środki finansowe związane z zadaniami ochrony i opieki nad zabytkami dla Gminy Mieścisko mogą być uzyskane z następujących źródeł:

- środki publiczne;
- środki krajowe (budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego, fundusze celowe);
- środki zagraniczne (środki Unii Europejskiej i inne);
- środki niepubliczne (środki osób fizycznych, prawnych, spółek, organizacji, fundacji, instytucji kościelnych).

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określone zostały w rozdziale 7. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządowych. Finansowanie zabytków z tych źródeł odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy ww. ustawy.

Dysponentami powyższych środków są:

1. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
2. Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków.
3. Organ stanowiący - gminy, powiaty, samorządy województwa realizujące dotacje poprzez corocznie organizowane nabory wniosków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie.
4. Fundacje PPP.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale, przy czym może być ona udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych.

Poniżej wskazano przykładową listę instytucji oraz programów umożliwiających częściowe sfinansowanie zadań wskazanych w przedstawionym Programie.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków funkcjonuje od 1 stycznia 2018 r. Jego dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. To państwowy fundusz celowy, którego przychodem są wpływy z kar pieniężnych. Koszty obsługi NFOZ są pokrywane ze środków tego Funduszu. Środki Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są przeznaczane na dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Jednakże priorytetem ma być przeznaczenie pieniędzy funduszu na bezpieczeństwo przeciwpożarowe.

W latach 2017–2026 maksymalny limit wydatków budżetu państwa będący skutkiem finansowym ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wynosi 7,28 mln zł, z tym że w:

1. 2017 r. – 0,67 mln zł;
2. 2018 r. – 0,67 mln zł;
3. 2019 r. – 0,68 mln zł;
4. 2020 r. – 0,70 mln zł;
5. 2021 r. – 0,71 mln zł;
6. 2022 r. – 0,73 mln zł;
7. 2023 r. – 0,75 mln zł;
8. 2024 r. – 0,77 mln zł;
9. 2025 r. – 0,79 mln zł;
10. 2026 r. – 0,81 mln zł.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz tzw. mecenat, są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane przez między innymi jednostki samorządu terytorialnego. Na rok 2021 zostały przedstawione następujące programy z zakresu dziedzictwa kulturowego:

- Badanie polskich strat wojennych;
- Czasopisma;
- Edukacja artystyczna;
- Edukacja kulturalna;
- Film;
- Groby i cmentarze wojenne w kraju;
- Infrastruktura domów kultury;
- Infrastruktura kultury;
- Infrastruktura szkolnictwa artystycznego;
- Kultura cyfrowa;
- Kultura dostępna;
- Kultura ludowa i tradycja;
- Literatura;
- Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju;
- Miejsca Pamięci Narodowej za Granicą;
- Muzyczny ślad;
- Muzyka;
- Narodowa kolekcja sztuki współczesnej;
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą;
- Ochrona zabytków:
- Ochrona zabytków archeologicznych;
- Partnerstwo dla książki;
- Promesa dla kultury;
- Promocja czytelnictwa;
- Promocja kultury polskiej za granicą;

- Rozwój sektorów kreatywnych;
- Sztuki wizualne;
- Taniec;
- Teatr;
- Wpieranie działań muzealnych;
- Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży;
- Zamówienia kompozytorskie.

W kontekście realizacji niniejszego programu oraz zaplanowanych działań do najważniejszych należy zaliczyć poniższe programy: ochrona zabytków, ochrona zabytków archeologicznych, miejsca pamięci i trwałe upamiętnienie w kraju, kultura ludowa i tradycja, kultura cyfrowa.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Administracji - Fundusz Kościelny

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na realizację w 2021 r. następujących zadań:

1. konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo.

Dotacje na wspomniany cel przeznaczane będą, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki);

2. wspomaganie kościelnej działalności charytatywno-opiekuńczej, na określenie której, na potrzeby udzielania dotacji z Funduszu Kościelnego, stosuje się uregulowania zawarte w art. 39 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania.

Dotacje na w/w cel przeznaczane będą w szczególności na remonty placówek, w których prowadzona jest działalność charytatywno-opiekuńcza oraz zakup koniecznego wyposażenia i pomocy dydaktycznych, z wyjątkiem zakupów inwestycyjnych. W szczególnie uzasadnionych przypadkach finansowane będą z Funduszu Kościelnego koszty prowadzenia działalności tych placówek (np. żywność) oraz udzielanie pomocy w zapewnianiu opieki i wypoczynku osobom znajdującym się w potrzebie (np. kolonie letnie).

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Rada Ministrów przyjęła Założenia Programowania Rozwoju Obszarów Wiejskich ze Środków Europejskich na lata 2021-2027, przedłożone przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi. W dokumencie przedstawiono możliwości finansowania rozwoju wsi i obszarów wiejskich oraz sektora rolno-spożywczego ze środków Unii Europejskiej na lata 2021-2027, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) i Polityki Spójności. W celu szczegółowym nr 2 Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu

środowiska znalazł się kierunek interwencji 2.3 Rozwój infrastruktury społecznej i rewitalizacji wsi i małych miast.

Zmiana perspektywy finansowej z okresu 2014-2020 na 2021-2027 wymusza aktualizację dokumentu i założeń polityki finansowej. W chwili obecnej Program nie został jeszcze przyjęty w perspektywie 2021-2027 dlatego też należy wnikliwie obserwować, czy na podstawie jego założeń będzie można starać się o dofinansowanie na ochronę zabytków oraz jakie będą terminy naborów.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Wielkopolskiego

Zmiana perspektywy finansowej z okresu 2014-2020 na 2021-2027 wymusza aktualizację dokumentu i założeń polityki finansowej. W chwili obecnej Program nie został jeszcze przyjęty w perspektywie 2021-2027 dlatego też należy wnikliwie obserwować, czy na podstawie jego założeń będzie można starać się o dofinansowanie na ochronę zabytków oraz jakie będą terminy naborów. Szczegółowe informacje można uzyskać pod adresem: <https://wrpo.wielkopolskie.pl/dowiedz-sie-wiecej-o-programie/fundusze-europejskie-dla-Wielkopolski-2021-2027>.

Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Dotacja realizowana jest ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Jest to dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wnioski składa się do dnia 30 listopada roku poprzedzającego przeprowadzenie prac przy zabytku wpisanym do rejestru, w przypadku dofinansowania prac, które zostaną przeprowadzone. Niezbędnym dokumentem na etapie składania wniosku jest ważne pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków na prace objęte wnioskiem. Nabór wniosków o udzielenie dotacji na prace, planowane do wykonania w 2022 r. zostanie ogłoszony przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego – Departament Kultury

Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego ogłasza zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych lub znajdujących się na obszarze województwa wielkopolskiego na dany rok. Dotacje udzielane są na prace konserwatorskie lub roboty budowlane podejmowane w roku złożenia wniosku. Wnioski o dotację należy składać do dnia 1 marca każdego roku kalendarzowego. Z budżetu Województwa Wielkopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace lub roboty przy zabytku dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe. Dotacja może zostać udzielona do 70% ogółu nakładów na prace lub roboty. W uzasadnionych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową lub gdy wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, a także w sytuacji, gdy konieczne jest niezwłoczne podjęcie prac lub robót, może być udzielona dotacja do 100% nakładów. Podstawą ubiegania się o dotację jest prawidłowo złożony wniosek wraz z kompletem załączników.

Powiat Wągrowiecki – Starostwo Powiatowe

Powiat Wągrowiecki posiada Uchwałę Rady Powiatu Wągrowieckiego w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze Powiatu Wągrowieckiego. Z budżetu powiatu Wągrowieckiego mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, znajdującym się na obszarze powiatu Wągrowieckiego, jeżeli:

- a) obiekt znajduje się w złym stanie technicznym;
- b) obiekt posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe.

W budżecie Powiatu Wągrowieckiego na 2021 rok zabezpieczono 40.000 zł w formie rezerwy celowej.

Finansowanie przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym

Partnerstwo publiczno-prywatne (PPP) stanowi formę realizacji zadań publicznych przez podmiot prywatny przy wykorzystaniu możliwości finansowych, organizacyjnych lub innych podmiotu prywatnego. Istotą partnerstwa jest to, iż zlecającym zadanie jest podmiot publiczny, natomiast wykonawcą partner prywatny, którym zgodnie z ustawą z dnia 19 grudnia 2008 r. o PPP (jest przedsiębiorca lub przedsiębiorca zagraniczny).

Szczegółowe informacje w zakresie dofinansowań i związanych z nimi programów znajdują się na stronach internetowych przedstawionych instytucji.

XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, określone w art. 5 powyższej ustawy, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;*
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;*
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;*
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;*
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.*

W art. 28 wskazano również dodatkowe obowiązki właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków.

Art. 28. *Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:*

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;*
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;*
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;*
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.*

Na mocy art. 29 ust. 1 na wszystkich właścicielach i posiadaczach zabytków oraz przedmiotów o cechach zabytkowych spoczywa obowiązek udostępniania ich organom ochrony zabytków w celu przeprowadzenia badań.

Art. 29. 1. *Organy ochrony zabytków w czasie uzgodnionym z właścicielem lub posiadaczem przedmiotu będącego zabytkiem lub posiadającego cechy zabytku mogą prowadzić badania tego przedmiotu w miejscu, w którym przedmiot ten się znajduje.*

Zapisy art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określają zasady finansowania opieki nad zabytkami.

1. *W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego i ad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.*

Cele określone w GPOnZ dla Gminy Mieścisko na lata 2021-2024 będą osiągnięte poprzez:

- wspólne działania władz Gminy z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Urzędem Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego, Starostwem Powiatowym w Wągrowcu, Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, władzami kościelnymi (parafie z terenu Gminy) oraz innymi jednostkami, np. Dom Kultury Mieścisko, Bibliotek Publiczna w Mieścisku, na zasadach porozumień, umów, wspólnych podmiotów;
- inicjatywy własne władz Gminy Mieścisko;
- stosowanie instrumentów finansowych (dotacje, prowadzenie instytucji, nagrody, zachęty, itp.);
- funkcje programowe (programy lokalne i projekty, kontrakty, itp.);
- inne działania aktywizujące.

Gmina Mieścisko posiada uchwałę nr VII/46/07 w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, która została przyjęta przez Radę Gminy Mieścisko dnia 29 czerwca 2007 roku. Na jej podstawie Gmina Mieścisko przyznaje dofinansowania. Dotacje z budżetu Gminy mogą być udzielane podmiotom nie zaliczanym do sektora finansów publicznych i nie działającym w celu osiągnięcia zysku, posiadającym tytuł prawny do zabytku:

- 1) usytuowanego na terenie Gminy Mieścisko,

- 2) wpisanego do rejestru zabytków,
- 3) posiadającego istotne znaczenie historyczne lub artystyczne dla Gminy Mieścisko,
- 4) ogólnodostępnego dla mieszkańców.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac i robót przy zabytku. Wnioski o udzielenie dotacji składa się do dnia 15 października roku poprzedzającego rok przyznania dotacji. Na podstawie stosownych uchwał, w latach 2016-2021 Gmina Mieścisko sfinansowała z własnego budżetu następujące prace remontowe obiektów zabytkowych:

- prace konserwatorskie i restauratorskie przy ołtarzach bocznych z kościoła św. Michała Archaniola w Mieścisku – 15 000,00 zł – 2021 r.;
- konserwacja i restauracja drewnianego polichromowanego stropu kościoła św. Michała Archaniola w Mieścisku – strop pod chórem muzycznym – 15 000,00 zł – 2020 r.;
- restauracja i konserwacja drewnianego polichromowanego stropu kościoła jedno przęsło nawy głównej kościoła parafialnego pw. Św. Michała Archaniola w Mieścisku – 10 000,00 zł – 2019 r.;
- konserwacja i restauracja drewnianego polichromowanego stropu kościoła św. Michała Archaniola w Mieścisku – jedno przęsło w nawie głównej – 20 000,00 zł – 2019 r.;
- konserwacja i restauracja drewnianego polichromowanego stropu kościoła św. Michała Archaniola w Mieścisku – jedno przęsło w nawie głównej – 15 000,00 zł – 2018 r.;
- konserwacja i restauracja drewnianego polichromowanego stropu kościoła św. Michała Archaniola w Mieścisku – 11 000,00 zł – 2017 r.;
- konserwacja i restauracja drewnianego polichromowanego stropu kościoła p.w. św. Michała Archaniola w Mieścisku - etap drugi: druga połowa prezbiterium – 20 000,00 zł – 2016 r.;
- prace konserwacyjne i restauratorskie przy zabytku – drewnianej kapliczce w formie miniaturowego drewnianego kościółka, znajdującej się na terenie przykościelnym kościoła w Popowie Kościelnym – 5 000,00 zł – 2017 r.

Gmina Mieścisko sfinansuje część zadań, które wyznaczono w podrozdziale 7.3.

Niniejsza dokumentacja nie uchroni obiektów zabytkowych przed ich zniszczeniem. Umożliwia natomiast rozeznanie obecnego stanu dziedzictwa kulturowego. Ułatwia także podejmowanie pewnych decyzji mających na celu ochronę i opiekę nad zabytkami. Stanowi również pewnego rodzaju kompendium wiedzy o historii gminy, lokalnych wydarzeniach, a także przodkach oraz pozostawionej przez nich spuścizny zarówno materialnej, jak i niematerialnej. W związku z powyższym przedstawione informacje w GPONZ mają na celu pobudzenie lokalnej społeczności do pewnego rodzaju obowiązku zachowania stanu i pamięci historycznej w nawiązaniu do otaczającej zabytkowej tkanki, gdyż zabytki te stanowią wyraz tożsamości społecznej.

XII. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I OPRACOWANIA

Wybrane akty prawne, stan prawny na lipiec 2021 r.

Regulacje prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte są w wielu aktach prawnych. W kontekście realizacji niniejszego Programu szczególne znaczenie mają poniższe ustawy oraz rozporządzenia:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm., z dnia 2 kwietnia 1997 r.);
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 poz. 710 zm.);
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 poz. 713 ze zm.);
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2021, poz. 741 ze zm.);
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2020, poz. 1333 ze zm.);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020, poz. 1219 ze zm.);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021, poz. 1098);
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020, poz. 1990 ze zm.);
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020, poz. 194);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020, poz. 1057);
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2020, poz. 802 ze zm.);
- Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2020, poz. 1947);
- Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018, poz. 2337);
- Ustawa z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. z 2020, poz. 711 ze zm.);
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020, poz. 902);
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019, poz. 1479);
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020, poz. 164 ze zm.);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021, poz. 56);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań

konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021, poz. 81);

- Rozporządzenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2021, poz. 731).

Literatura i wybrane dokumenty programowe:

- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022
- Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku
- Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017 - 2020
- Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014 - 2020
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego Wielkopolska 2020+
- Strategia Rozwoju Powiatu Wągrowieckiego 2001-2020
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Mieścisko
- Strategia Rozwoju z Planem Lokalnego Rozwoju Gminy Mieścisko na lata 2021 – 2030
- Program Rewitalizacji dla Gminy Mieścisko na lata 2017-2023
- Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Mieścisko
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019;
- POM Mieścisko na lata 2009-2016;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami, Poradnik metodyczny, NID 2009;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami, Poradnik metodyczny, Poradnik prawny Konserwatora Zabytków, Kurier Konserwatorski;
- Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach, NID, Warszawa 2019 r.;
- Adaptacja obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji użytkowych, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków ICOMOS, Politechnika Lubelska, Warszawa – Lublin 2009 r.;
- Geografia regionalna Polski, J. Kondracki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009 r.;
- Geografia osadnictwa, D. Szymańska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009 r.;
- Geograficzny Słownik Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, F. Sulmierski, B. Chlebowski, W. Walewski, wyd. w Warszawie, 1880-1902 r.;
- Powiat Wągrowiecki – broszury informacyjne;
- Lokalny przewodnik po Gminie Mieścisko, Wydawnictwo "Media", 2020 r.;

- Sztuka ludowa i jej twórcy, wojewódzki dom kultury, Bydgoszcz, styczeń 1963 r.;
- Mieścisko Gmina i okolice, Wydawnictwo "Media", 2016 r.;
- Miejscowości wchodzące w skład Gminy Mieścisko, G. Patro, Wydawca Agencja Reklamowa J&T Belfer.
- Wielkopolskie kościoły drewniane, R. Brykowski;
- Pałuki region historyczno-etnograficzny, powiat żniński i okolice, 2009.

Dostępne strony internetowe:

www.isap.sejm.gov.pl	www.nid.pl
www.mkidn.gov.pl	www.mapy.zabytek.gov.pl
www.geoportal.gov.pl	www.maps.mapywig.org
www.bazy.ngo.pl	www.mapy.amzp.pl
www.mir.gov.pl	www.gok.ustronie-morskie.pl
www.funduszeuropejskie.gov.pl	www.bing.com
www.partnerstwopublicznoprywatne.info	www.samorząd.nid.pl
www.odleglosci.info	www.gloswielkopolski.pl
www.polskiezabytki.pl	www.miescisko.e-mapa.net
www.cybermoon.pl	www.wagrowiec.naszemiasto.pl
www.obszary.natura2000.org.pl	www.poznan.ap.gov.pl
www.stat.gov.pl	www.miescisko.pl
www.polskiekrajobrazy.pl	www.miescisko.nowoczesnagmina.pl
www.natura2000.gdos.gov.pl	www.miescisko.naszabiblioteka.com
www.crfor.gdos.gov.pl	www.stroje.pl
www.maps.google.com	www.poznan.wuoz.gov.pl
www.krajobraz.kulturowy.us.edu.pl	www.bip.umww.pl
www.samorząd.nid.pl	www.rejestr.io
www.kosciolydrewniane.pl	www.miescisko.bip.net.pl
www.krajobraz.kulturowy.us.edu.pl	www.bip.wagrowiec.pl
www.wtggniazdo.org/pliki/opracowania/Parafie_Archidiecezji_Gnieznienskiej.pdf	

Materiały w posiadaniu Urzędu Gminy Mieścisko:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Mieścisko
- Strategia Rozwoju z Planem Lokalnego Rozwoju Gminy Mieścisko na lata 2021 – 2030
- Program Rewitalizacji dla Gminy Mieścisko na lata 2017-2023
- Miejsowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Mieścisko
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019;
- POM Mieścisko na lata 2009-2016
- Karty adresowe gminnej ewidencji zabytków – Gmina Mieścisko.

SPIS RYCIN

Ryc. 1. Położenie Gminy Mieścisko w układzie gmin sąsiednich	11
Ryc. 2. Położenie Gminy Mieścisko na tle Polski	12
Ryc. 3. Gmina Mieścisko i okolice w 1924 r.	36
Ryc. 4. Mieścisko w 1940 r.	38
Ryc. 5. Budziejewo w 1936 r.	39
Ryc. 6. Gołaszewo w 1940 r.	39
Ryc. 7. Kłodzin w 1940 r.	40
Ryc. 8. Nieświastowice w 1936 r.	41
Ryc. 9. Podlesie Kościelne w 1936r.	42
Ryc. 10. Popowo Kościelne w 1936 r.	43
Ryc. 11. Sarbia w 1936 r.	44
Ryc. 12. Wiela w 1940 r.	45
Ryc. 13. Zbietka w 1936 r.	46
Ryc. 14. Żabiczyn w 1940 r.	47
Ryc. 15. Układ urbanistyczny Mieściska	50
Ryc. 16. Pałuki na tle pozostałych jednostek etnograficznych	59
Ryc. 17. Pałucki strój ludowy	61
Ryc. 18. Herb Gminy Mieścisko	66
Ryc. 19. Flaga Gminy Mieścisko	66
Ryc. 20. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków	67
Ryc. 21. Obszary AZP na terenie Gminy Mieścisko	90
Ryc. 22. Lokalizacja rejestrowego stanowiska archeologicznego w Budziejewie	93
Ryc. 23. Lokalizacja rejestrowego stanowiska archeologicznego w Mirkowicach	94
Ryc. 24. Lokalizacja rejestrowego stanowiska archeologicznego w Mirkowicach	95
Ryc. 25. Lokalizacja rejestrowego stanowiska archeologicznego w Podlesiu Kościelnym	96

SPIS TABEL

Tabela 1. Sołectwa i wsie wchodzące w skład sołectw w Gminie Mieścisko	10
Tabela 2. Liczba ludności w Gminie Mieścisko z podziałem na miejscowości	12
Tabela 3. Analiza SWOT Gminy Mieścisko uwzględniona w Strategii Rozwoju z Planem Lokalnego Rozwoju Gminy Mieścisko na lata 2021 – 2030 w nawiązaniu do dziedzictwa kulturowego	28
Tabela 4. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	55
Tabela 5. Struktura własności oraz stan zachowania obiektów ujętych w rejestrze zabytków z terenu Gminy Mieścisko	74
Tabela 6. Zabytkowe cmentarze z terenu Gminy Mieścisko	79
Tabela 7. Zaewidencjonowane nagrobki z terenu Gminy Mieścisko	80
Tabela 8. Zabytkowe kościoły z terenu Gminy Mieścisko	82

<i>Tabela 9. Dofinansowania przyznane na rzecz kościołów z terenu Gminy Mieścisko</i>	83
<i>Tabela 10. Zabytkowe parki z terenu Gminy Mieścisko</i>	85
<i>Tabela 11. Zabytkowe dwory z terenu Gminy Mieścisko</i>	86
<i>Tabela 12. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków będące własnością i współwłasnością Gminy z terenu Gminy Mieścisko</i>	87
<i>Tabela 13. Zabytki archeologiczne z terenu Gminy Mieścisko wpisane do rejestru zabytków</i>	92
<i>Tabela 14. Liczba faktów osadniczych z terenu Gminy Mieścisko</i>	97
<i>Tabela 15. Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Mieścisko</i>	106
<i>Tabela 16. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Mieścisko</i>	112

SPIS WYKRESÓW

<i>Wyk. 1. Nieruchome zabytki architektury i budownictwa z terenu Gminy Mieścisko z wyszczególnieniem na miejscowości</i>	72
<i>Wyk. 2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków z uwzględnieniem ich funkcji i lokalizacji</i>	73
<i>Wyk. 3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków z wyszczególnieniem na datę wpisu</i>	73
<i>Wyk. 4. Rozmieszczenie stanowisk archeologicznych w poszczególnych sektorach AZP na terenie Gminy Mieścisko</i>	91
<i>Wyk. 5. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na miejscowości w Gminie Mieścisko</i>	97

SPIS FOTOGRAFII

<i>Fot. 1. Głaz narzutowy w Budziejewku</i>	14
<i>Fot. 2. Część układu urbanistycznego Mieściska z widocznym rynkiem</i>	50
<i>Fot. 3. Południowa pierzeja ul. Gnieźnieńskiej w Mieścisku</i>	54
<i>Fot. 4. Odremontowany dom przy ul. Kościelnej 2 w Mieścisku</i>	54
<i>Fot. 5. Wnętrze kościoła w Mieścisku</i>	56
<i>Fot. 6. Eksponaty w Regionalnym Centrum Tradycji w Mieścisku</i>	57
<i>Fot. 7. Zabytki archeologiczne z terenu Puszcza Zielonka</i>	57
<i>Fot. 8. Budynek dawnego gimnazjum w Mieścisku</i>	58
<i>Fot. 9. Pierniki pałuckie Stanisława Pijanowskiego</i>	62
<i>Fot. 10. Przykład budownictwa mieszkalnego w Mirkowicach z lat 20. XX w.</i>	76
<i>Fot. 11. Nieliczny przykład zabytkowego budownictwa wielorodzinnego w Mieścisku, dom (kamienica) z ok. 1914 r.</i>	77
<i>Fot. 12. Cmentarz w Kłodzinie</i>	80
<i>Fot. 13. Kościół w Jaroszewie Pierwszym</i>	82
<i>Fot. 14. Park w Żabiczynie – aleja dojazdowa do dworu</i>	86
<i>Fot. 15. Dwór w Jaworówku</i>	87

<i>Fot. 16. Kościół w Budziejewku</i>	101
<i>Fot. 17. Dwór w Budziejewie</i>	101
<i>Fot. 18. Kościół w Gołaszewie</i>	102
<i>Fot. 19. Kościół w Mieścisku</i>	103
<i>Fot. 20. Kościół w Podlesiu Kościelnym</i>	103
<i>Fot. 21. Dwór w Podlesiu Kościelnym</i>	104
<i>Fot. 22. Kościół w Popowie Kościelnym</i>	105
<i>Fot. 23. Dwór w Popowie Kościelnym</i>	105
<i>Fot. 24. Kościół w Sarbii</i>	106

XIII. ANEKSY**Załącznik nr 1****Zabytki architektoniczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków**

Źródło: gminna ewidencja zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
1	Budziejewko	kościół par. p.w. św. Wojciecha		ok. 1848-1858 r.	nr rej. 727/Wlkp/A z 19.12.2008 r.
2	Budziejewko	cmentarz przykościelny		poł. XIX w.	nr rej. 727/Wlkp/A z 19.12.2008 r.
3	Budziejewo	zespół dworski: dwór	1	ok. poł. XIX w.	nr rej. 350/A z 29.10.1968 r.
4	Budziejewo	zespół dworski: stajnia i spichlerz, ob. magazyn		4 ćw. XIX w., 1935 r.	
5	Budziejewo	zespół dworski: obora		4 ćw. XIX w.	
6	Budziejewo	zespół dworski: świnia i kurnik, ob. obora i garaż		ok. poł. XIX w., 1939 r.	
7	Budziejewo	zespół dworski: owczarnia i obora, ob. owczarnia		k. XIX w.	
8	Budziejewo	zespół dworski: stodoła, ob. wozownia i paszarnia		k. XIX w.	
9	Budziejewo	zespół dworski: stodoła, ob. magazyn		pocz. XX w.	
10	Budziejewo	zespół dworski: brama I		pocz. XX w.	
11	Budziejewo	zespół dworski: brama II		pocz. XX w.	
12	Budziejewo	kolonia mieszkalna: czworak	3, 3a	XIX/XX w.	
13	Budziejewo	kolonia mieszkalna: czworak	7	XIX/XX w.	
14	Budziejewo	kolonia mieszkalna: czworak	9	XIX/XX w.	
15	Budziejewo	kolonia mieszkalna: dwojak	5	pocz. XX w.	
16	Budziejewo	kolonia mieszkalna: dwojak	6	pocz. XX w.	
17	Budziejewo	kolonia mieszkalna: dwojak	10	pocz. XX w.	
18	Budziejewo	kolonia mieszkalna: trojak	4	pocz. XX w.	
19	Budziejewo	zespół folwarczny		3 ćw. XIX w. – 2 ćw. XX w.	
20	Gołaszewo	zespół kościoła protestanckiego, ob. par. rzym.-kat. p.w. św. Stanisława Biskupa: kościół		1854 r., od 1971 r. parafialny	nr rej. 2599/A z 10.07.1996 r.
21	Gołaszewo	zespół kościoła protestanckiego, ob. par. rzym.-kat. p.w. św. Stanisława Biskupa: ogrodzenie		1 poł. XX w.	
22	Gołaszewo	cmentarz ewangelicki (obecnie rzym.-kat.)		ok. 1830 r.	
23	Gołaszewo	szkoła, ob. dom	26	pocz. XX w.	
24	Gołaszewo	zespół stacji PKP: dworzec, ob. dom	20	1912 r.	
25	Gołaszewo	zespół stacji PKP: szalety, ob. bud. gosp.	20	1910-1912 r.	
26	Gołaszewo	zespół folwarczny I: dom	31	k. XIX w.	
27	Gołaszewo	zagroda sołtysa, ob. zagroda: dom	18	1915 r.	
28	Gołaszewo	zagroda: dom	19, ob. 10	1910 r.	
29	Gołaszewo	zagroda: obora	19, ob. 10	1 ćw. XX w.	
30	Gołaszewo	zagroda: kuźnia	23	pocz. XX w.	
31	Gołaszewo	dom	24	pocz. XX w.	
32	Gołaszewo	dom	25	pocz. XX w.	

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
33	Gołaszewo	dom	17	pocz. XX w.	
34	Gołaszewo	zespół folwarczny I		k. XIX w. – pocz. XX w.	
35	Gołaszewo	zespół folwarczny III (zagroda sołtysa)		k. XIX w. – pocz. XX w.	
36	Gorzewo	pozostałości założenia dworskiego: czworak	18	2 ćw. XX w.	
37	Gorzewo	pozostałości założenia dworskiego: czworak	19	2 ćw. XX w.	
38	Gorzewo	pozostałości założenia dworskiego: stajnia		4 ćw. XIX w.	
39	Gorzewo	pozostałości założenia dworskiego: brama przy nieistniejącej stodole		k. XIX w.	
40	Gorzewo	pozostałości założenia dworskiego: park krajobrazowy		3 ćw. XIX w.	
41	Gorzewo	zagroda: dom	2	pocz. XX w.	
42	Gorzewo	dom z oborą	11	pocz. XX w.	
43	Gorzewo	dom	13	pocz. XX w.	
44	Gorzewo	zespół folwarczny		poł. XIX w. – 2 ćw. XX w.	
45	Gółka	zagroda: dom	2	1913 r.	
46	Gółka	zagroda: obora	2	pocz. XX w.	
47	Gółka	zagroda: dom	3	1912 r.	
48	Gółka	zagroda: chlew	3	pocz. XX w.	
49	Gółka	dom	1	1910-1920 r.	
50	Gółka	dom	4	1912 r.	
51	Gółka	cmentarz ewangelicki		ok. 1870 r.	
52	Jaroszewo Pierwsze	kościół par. p.w. św. Kazimierza		k. XIX w.	
53	Jaroszewo Pierwsze	zespół dworski: dwór	12	XIX/XX w.	
54	Jaroszewo Pierwsze	zespół dworski: obora i spichlerz, ob. dom i budynek inwentarski	10	XIX/XX w.	
55	Jaroszewo Pierwsze	zespół dworski: park krajobrazowy		XIX/XX w.	
56	Jaroszewo Pierwsze	cmentarz ewangelicki		ok. poł. XIX w.	
57	Jaroszewo Pierwsze	zespół folwarczny		XIX/XX w.	
58	Jaroszewo Drugie	zespół dworski: oficyna, stelmacharnia, ob. dom	13, ob. ul. Dębowa 4	4 ćw. XIX w.	
59	Jaroszewo Drugie	zespół dworski: stajnia, ob. obora		1924 r.	
60	Jaroszewo Drugie	zespół dworski: obora, wozownia, futernia		1914 r.	
61	Jaroszewo Drugie	dom	1, ob. ul. Klonowa 8	pocz. XX w.	
62	Jaroszewo Drugie	cmentarz ewangelicki		ok. 1887 r.	
63	Jaroszewo Drugie	zespół folwarczny		4 ćw. XIX w., 1924 r.	
64	Jaworówko	zespół dworski: dwór	14	1 ćw. XX w.	
65	Jaworówko	zespół dworski: stajnia, obora, ob. owczarnia		XIX/XX w.	
66	Jaworówko	zespół dworski: cegielnia		1905 r.	
67	Jaworówko	zespół dworski: park krajobrazowy		k. XIX w.	
68	Jaworówko	dom	3	1903 r.	

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
69	Jaworówko	cmentarz ewangelicki		1870 r.	
70	Jaworówko	zespół folwarczny		k. XIX – pocz. XX w.	
71	Kłodzin	cmentarz ewangelicki		ok. 1900 r.	
72	Kłodzin	szkoła, ob. dom	28	XIX/XX w., przebud. l. 70. XX w.	
73	Kłodzin	zespół folwarczny: dwojak	44	k. XIX w.	
74	Kłodzin	zagroda: dom	5	XIX/XX w.	
75	Kłodzin	zagroda: obora z chlewem	5	pocz. XX w.	
76	Kłodzin	zagroda: obora	20	pocz. XX w.	
77	Kłodzin	zagroda: dom	31	XIX/XX w.	
78	Kłodzin	dom	15, ob. 2	1905-1914 r., przebudz. l. 70. XX w.	
79	Kłodzin	dom	18	1903 r.	
80	Kłodzin	dom	19	pocz. XX w.	
81	Kłodzin	szkoła, ob. dom	29	1910-1920 r.	
82	Kłodzin	budynek gospodarczy	29	1 ćw. XX w.	
83	Kłodzin	dom	33	XIX/XX w.	
84	Kłodzin	budynek mieszkalno-gospodarczy	35	4 ćw. XIX w.	
85	Kłodzin	remiza strażacka, ob. straż pożarna	naprzeciw nr 7	1882 r.	
86	Kłodzin	dom	25	1910-1920 r.	o
87	Kłodzin	zespół folwarczny		3-4 ćw. XX w.	
88	Mieścisko	układ urbanistyczny		XVI-XVII w.	
89	Mieścisko	zespół kościoła par. p.w. św. Michała Archaniola: kościół	ul. Kościelna	1875-1876 r.	nr rej. 1016/A z 11.03.1970 r.
90	Mieścisko	zespół kościoła par. p.w. św. Michała Archaniola: dzwonnica	ul. Kościelna	l. 20. XX w.	
91	Mieścisko	zespół kościoła par. p.w. św. Michała Archaniola: brama	ul. Kościelna	ok. 1900 r.	
92	Mieścisko	zespół kościoła par. p.w. św. Michała Archaniola: cmentarz	ul. Kościelna	XV w.?	
93	Mieścisko	cmentarz wyznaniowy	pomiędzy ul. Mieściskoką i Słoneczną	2 poł XIX w.	
94	Mieścisko	cmentarz żydowski	ul. Mieściskoka- przy stadionie	ok. 1800 r.	
95	Mieścisko	cmentarz poewangelicki	ul. Poczтовая	1900 r.	
96	Mieścisko	zespół folwarczny probostwa: plebania	ul. Kościelna 1	l. 80. XIX w.	
97	Mieścisko	zespół folwarczny probostwa: obora, ob. dom	ul. Kościelna 5	1 ćw. XX w.	
98	Mieścisko	zespół folwarczny probostwa: stodoła	ul. Zacisze	k. XIX w.	
99	Mieścisko	zespół folwarczny probostwa: brama I	ul. Zacisze	k. XIX w.	
100	Mieścisko	zespół folwarczny probostwa: brama II	ul. Kościelna	k. XIX w.	
101	Mieścisko	posterunek policji, ob. dom	ul. Janowiecka 4	1904 r.	
102	Mieścisko	szkoła	ul. Mieściskoka 19	przed 1900 r.	
103	Mieścisko	poczta, ob. dom	ul. Gnieźnieńska 27 (d. Wyzwolenia 27)	przed 1900 r.	
104	Mieścisko	zespół dworca PKP: dworzec	ul. Kolejowa 3	1905 r.	

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
105	Mieścisko	zespół dworca PKP: dom kolejowy	ul. Dworcowa 1	1905 r.	
106	Mieścisko	zespół dworca PKP: dom kolejowy	ul. Kolejowa 1	1905 r.	
107	Mieścisko	zespół dworca PKP: budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 1	1905 r.	
108	Mieścisko	kasa oszczędnościowa, ob. dom	ul. Pocztowa 3	1912 r.	
109	Mieścisko	zespół folwarczny I: rządcówka	ul. św. Huberta 4, 5	1880 r.	
110	Mieścisko	zespół folwarczny I: stajnia, kuźnia, ob. stajnia, magazyn	ul. św. Huberta	1888 r.	
111	Mieścisko	zespół folwarczny I: obora, ob. spichlerz	ul. św. Huberta	pocz. XX w.	
112	Mieścisko	zespół folwarczny I: chlew i paszarnia, ob. spichlerz	ul. św. Huberta	pocz. XX w.	
113	Mieścisko	zespół folwarczny I: brama	ul. św. Huberta	k. XIX w.	
114	Mieścisko	zespół folwarczny II: dwojak	pl. Powstańców Wlkp. 16	XIX/XX w.	
115	Mieścisko	zespół folwarczny II: kuźnia		XIX/XX w.	
116	Mieścisko	dom	ul. Dworcowa 4, ob. 2	przed 1914 r.	
117	Mieścisko	dom	ul. Kościelna 2	poł. XIX w.	
118	Mieścisko	dom	ul. Kościelna 3	1 ćw. XX w.	
119	Mieścisko	dom	ul. Kościelna 6	ok. 1910 r.	
120	Mieścisko	dom	ul. Kościelna 8	1 ćw. XX w.	
121	Mieścisko	dom	ul. Kościelna 10	1918 r.	
122	Mieścisko	dom, ob. poczta	ul. Pocztowa 1	ok. 1900 r.	
123	Mieścisko	dom	ul. Polna 1, ob. ul. Parkowa 6	ok. 1900 r.	
124	Mieścisko	dom	pl. Powstańców Wlkp. 1	1906 r.	
125	Mieścisko	dom	pl. Powstańców Wlkp. 2	1914 r.	
126	Mieścisko	dom	pl. Powstańców Wlkp. 7	pocz. XX w.	
127	Mieścisko	dom	pl. Powstańców Wlkp. 8	1900-1910 r.	
128	Mieścisko	dom	pl. Powstańców Wlkp. 10	1 ćw. XX w.	
129	Mieścisko	dom	pl. Powstańców Wlkp. 15	pocz. XX w.	
130	Mieścisko	dom	pl. Powstańców Wlkp. 17	pocz. XX w.	
131	Mieścisko	dom	pl. Powstańców Wlkp. 18	1 ćw. XX w.	
132	Mieścisko	dom	pl. Powstańców Wlkp. 19	pocz. XX w.	
133	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 1	1 ćw. XX w.	
134	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 2	1900-1910 r.	
135	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 3	pocz. XX w.	
136	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 4	ok. poł. XIX w.	
137	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 6	przed 1900 r.	
138	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 7	4 ćw. XX w.	
139	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 8	poł. XIX w.	
140	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 9	k. XIX w.	
141	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 11	4 ćw. XX w.	

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
142	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 12	1 poł. XIX w.	
143	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 13	k. XIX w.	
144	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 14	k. XIX w.	
145	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 17	ok. poł. XIX w.	
146	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 20	1 poł. XIX w.	
147	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 21	ok. 1900 r.	
148	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 22	ok. 1914 r.	
149	Mieścisko	dom	ul. Mieściskoka 26	1 ćw. XX w.	
150	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 2 (d. Wyzwolenia 2)	1 ćw. XX w.	
151	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 3(d. Wyzwolenia 3)	2 poł. XIX w.	
152	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 5 (d. Wyzwolenia 5)	ok. 1900 r.	
153	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 6 (d. Wyzwolenia 6)	4 ćw. XIX w.	
154	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 7 (d. Wyzwolenia 7)	2 poł. XIX w.	
155	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 8 (d. Wyzwolenia 8)	poł. XIX w.	
156	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 9 (d. Wyzwolenia 9)	1 ćw. XX w.	
157	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 11 (d. Wyzwolenia 11)	1 ćw. XX w.	
158	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 14 (d. Wyzwolenia 14)	1 ćw. XX w.	
159	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 15 (d. Wyzwolenia 15)	1910-1920 r.	
160	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 17 (d. Wyzwolenia 17)	1910-1920 r.	
161	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 18 (d. Wyzwolenia 18)	1910-1920 r.	
162	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 19 (d. Wyzwolenia 19)	1 ćw. XX w.	

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
163	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 20 (d. Wyzwolenia 20)	4 ćw. XX w.	
164	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 21 (d. Wyzwolenia 21)	1 ćw. XX w.	
165	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 22 (d. Wyzwolenia 22)	pocz. XX w.	
166	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 24 (d. Wyzwolenia 24)	poł. XIX w.	
167	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 26 (d. Wyzwolenia 26)	1910-1920 r.	
168	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 29 (d. Wyzwolenia 29)	I. 20. XX w.	
169	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 33 (d. Wyzwolenia 33)	1 ćw. XX w.	
170	Mieścisko	dom	ul. Zacisze 3	pocz. XX w.	
171	Mieścisko	dom	ul. Zacisze 5	I. 20. XX w.	
172	Mieścisko	dom	ul. Zacisze 7	pocz. XX w.	
173	Mieścisko	dom	ul. Zacisze 8	1 ćw. XX w.	
174	Mieścisko	dom	ul. Zacisze 14	pocz. XX w.	
175	Mieścisko	mleczarnia	ul. Gnieźnieńska 32 (d. Wyzwolenia) 32	ok. 1900 r.	
176	Mieścisko	spichlerz	ul. Dworcowa 3	ok. 1900 r.	
177	Mieścisko	zespół młyński: spichlerz	ul. Ruda	XIX/XX w.	
178	Mieścisko	zespół młyński	ul. Ruda	k. XIX w. – pocz. XX w.	
179	Mieścisko	cmentarz rzymsko-katolicki	ul. Zacisze	ok. pocz. XVIII w.	
180	Mieścisko	zespół kościoła par. p.w. św. Michała Archaniola: kapliczka z figurą św. Floriana	ul. Kościelna	1845 r.?	
181	Mieścisko	brama cmentarza wyznaniowego	między ul. Mieściską i Słoneczną	2 poł. XIX w.	
182	Mieścisko	brama cmentarza poewangelickiego	ul. Pocztowa	pocz. XX w.	
183	Mieścisko	dom	ul. Gnieźnieńska 30	pocz. XX w.	
184	Mieścisko	dom	ul. Kościelna 16	po 1918 r.	
185	Mieścisko	budynek gospodarczy	ul. Kościelna 7	k. XIX w.	
186	Mieścisko	dom	pl. Powstańców Wlkp. 9	pocz. XX w.	
187	Mieścisko	budynek gospodarczy z ogrodzeniem	ul. Mieściskoka 7	pocz. XX w.	
188	Mieścisko	warsztat	ul. Mieściskoka 7	pocz. XX w.	
189	Mieścisko	ogrodzenie	ul. Mieściskoka 9	pocz. XX w.	
190	Mieścisko	zespół folwarczny I	ul. św. Huberta	1880 r. – pocz. XX w.	

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
191	Mieścisko	zespół folwarczny II	ul. Strzelecka	k. XIX w. – ok. 1930 r.	
192	Mieścisko	zespół folwarczny III (probostwa)	ul. Kościelna, ul. Zacisze	k. XIX w. – pocz. XX w.	
193	Mieścisko	cmentarz poewangelicki		ok. 1870 r.	
194	Mieścisko	zagroda: dom z oborą	3	pocz. XX w.	
195	Mieścisko	zagroda: chlew	3	pocz. XX w.	
196	Mieścisko	zagroda: dom	29, ob. 28	pocz. XX w.	
197	Mieścisko	zagroda: chlew	29	pocz. XX w.	
198	Mieścisko	zagroda: dom i spichlerz	33	1887 r.	
199	Mieścisko	zagroda: chlew	33	XIX/XX w.	
200	Mieścisko	budynek gospodarczy	27	XIX/XX w.	
201	Mieścisko	dom	25	pocz. XX w.	
202	Mieścisko	zespół folwarczny		1887 r., 4 ćw. XIX w. – 1 ćw. XX w.	
203	Mieścisko	cmentarz poewangelicki		ok. 1860 r.	
204	Mieścisko	szkoła, ob. dom	12	pocz. XX w.	
205	Mieścisko	szkoła, ob. dom	13	1 ćw. XX w.	
206	Mieścisko	zagroda: dom	14	I. 20. XX w.	
207	Mieścisko	zagroda: obora	14	1 ćw. XX w.	
208	Mieścisko	zagroda: stodoła	14	1 poł. XIX w.	
209	Mieścisko, ob. Mieściszki	zagroda: dom	17, ob. 3	k. XIX w.	
210	Mieścisko, ob. Mieściszki	zagroda: obora	17, ob. 3	4 ćw. XIX w.	
211	Mieścisko	dom	6	k. XIX w.	
212	Mieścisko	gospoda, ob. dom	9	poł. XX w.	
213	Mieścisko	stodoła	12	pocz. XX w.	
214	Mieścisko, ob. Mieściszki	dom	22, ob. 6	1910-1920 r.	
215	Mieściszki	cmentarz poewangelicki		2 poł. XIX w.	
216	Nieświastowice	pozostałości zespołu dworskiego: park krajobrazowy		2 poł. XIX w., pocz. XX w.	
217	Nieświastowice	zespół folwarczny: dom, ob. biura i garaże		4 ćw. XIX w.	
218	Nieświastowice	zespół folwarczny: stajnia		4 ćw. XIX w.	
219	Nieświastowice	zespół folwarczny: obora		4 ćw. XIX w.	
220	Nieświastowice	zespół folwarczny: obora II		4 ćw. XIX w.	
221	Nieświastowice	zespół folwarczny: chlew, ob. magazyn		4 ćw. XIX w.	
222	Nieświastowice	zespół folwarczny: stodoła		4 ćw. XIX w.	
223	Nieświastowice	zespół folwarczny: spichlerz		4 ćw. XIX w.	
224	Nieświastowice	kolonia mieszkalna: karczma, ob. dom	13	ok. poł. XIX w.	
225	Nieświastowice	kolonia mieszkalna: czworak	5	4 ćw. XIX w., pocz. XX w.	
226	Nieświastowice	kolonia mieszkalna: czworak	6	4 ćw. XIX w., pocz. XX w.	
227	Nieświastowice	kolonia mieszkalna: czworak	8	4 ćw. XIX w., pocz. XX w.	
228	Nieświastowice	kolonia mieszkalna: czworak	9	4 ćw. XIX w., pocz. XX w.	
229	Nieświastowice	kolonia mieszkalna: czworak	10	4 ćw. XIX w., pocz. XX w.	

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
230	Nieświastowice	kolonia mieszkalna: dwojak	11	4 ćw. XIX w.	
231	Nieświastowice	zagroda: dom	3	4 ćw. XIX w.	
232	Nieświastowice	zespół folwarczny: silosy		k. XIX w.	
233	Nieświastowice	zespół folwarczny		4 ćw. XIX w. – 1 ćw. XX w.	
234	Piastowice	zagroda: obora	3	1 ćw. XX w.	
235	Piastowice	zagroda: stodoła	3	ok. poł. XIX w.	
236	Piastowice	zagroda: dom	5	pocz. XX w.	
237	Piastowice	zagroda: chlew	5	pocz. XX w.	
238	Piastowice	cmentarz ewangelicki	naprzeciw domu nr 1	2 poł. XIX w.	
239	Pląskowo	zespół szkoły podstawowej: szkoła, ob. dom	15	pocz. XX w.	
240	Pląskowo	zespół oberży, ob. zarody: oberża, ob. dom	16	1913 r.	
241	Pląskowo	zespół oberży, ob. zarody: obora	16	1910-1920 r.	
242	Pląskowo	zespół oberży, ob. zarody: brama	16	1913 r.	
243	Pląskowo	zagroda: dom	2	1910-1920 r.	
244	Pląskowo	zagroda: obora	2	k. XIX w.	
245	Pląskowo	zagroda: dom	13, ob. 14	1916-1918 r.	
246	Pląskowo	zagroda: obora	13, ob. 14	pocz. XX w.	
247	Pląskowo	dom	19	pocz. XX w.	
248	Podlesie Kościelne	kościół par. p.w. św. Anny		1712 r. i 1782 r.	nr rej. 2459/A z 10.03.1933 r.
249	Podlesie Kościelne	cmentarz przykościelny		przed 1712 r.	
250	Podlesie Kościelne	cmentarz wyznaniowy		2 poł. XIX w.	
251	Podlesie Kościelne	szkoła, ob. dom	18	1909 r.	
252	Podlesie Kościelne	zespół dworski: dwór	1	4 ćw. XIX w.	nr rej. 2156/A z 07.06.1988 r.
253	Podlesie Kościelne	zespół dworski: park krajobrazowy		XIX/XX w.	nr rej. 2156/A z 07.06.1988 r.
254	Podlesie Kościelne	zespół folwarczny: stajnia, wozownia, stelmacharnia, ob. garaż, magazyn	1	1901 r.	
255	Podlesie Kościelne	zespół folwarczny: obora, ob. magazyn	1	1901 r.	
256	Podlesie Kościelne	zespół folwarczny: obora	1	1 ćw. XX w.	
257	Podlesie Kościelne	zespół folwarczny: stodoła	1	XIX/XX w.	
258	Podlesie Kościelne	zespół folwarczny: spichlerz	1	pocz. XX w.	
259	Podlesie Kościelne	kolonia mieszkalna: sześciórak	5	XIX/XX w.	
260	Podlesie Kościelne	kolonia mieszkalna: czworak	9, ob. 10	XIX/XX w.	
261	Podlesie Kościelne	kolonia mieszkalna: dwojak	10, ob. 11	XIX/XX w.	
262	Podlesie Kościelne	brama kościelna		pocz. XX w.	
263	Podlesie Kościelne	zespół folwarczny		2 poł. XIX w. – pocz. XX w.	
264	Podlesie Wysokie	cmentarz poewangelicki		pocz. XX w.	
265	Podlesie Wysokie	zespół folwarczny: rządcówka, ob. dom	19	k. XIX w.	
266	Podlesie Wysokie	zespół folwarczny: owczarnia	22	k. XIX w.	
267	Podlesie Wysokie	zespół folwarczny: chlew, ob. budynek gospodarczy	19, 18	k. XIX w.	
268	Podlesie Wysokie	dom	35	1910-1920 r.	
269	Podlesie Wysokie	dom	11	pocz. XX w.	
270	Podlesie Wysokie	dom	12	pocz. XX w.	
271	Podlesie Wysokie	zespół folwarczny		3-4 ćw. XIX w.	

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
272	Popowo Kolonia	zagroda: dom	3	1906 r.	
273	Popowo Kolonia	zagroda: obora	3	1906 r.	
274	Popowo Kolonia	dom	7	1938 r.	
275	Popowo Kościelne	zespół kościoła par. p.w. zwiastowania NP. Marii: kościół		1620 r., ok.1720 r., kaplice 1863 r., 1913 r., 1926 r. - restauracja	nr rej. 2460/A z 14.03.1933 r.
276	Popowo Kościelne	zespół kościoła par. p.w. zwiastowania NP. Marii: brama		XIX/XX w.	nr rej. 2099/A z 28.10.1986 r.
277	Popowo Kościelne	zespół kościoła par. p.w. zwiastowania NP. Marii: plebania		ok. 1860 r.	
278	Popowo Kościelne	cmentarz wyznaniowy		2 poł. XIX w.	
279	Popowo Kościelne	zespół folwarku kościelnego: dom dzierżawcy i pracowników, ob. dom i salka katechetyczna	23	k. XIX w. i pocz. XX w.	
280	Popowo Kościelne	zespół folwarku kościelnego: dom, ob. budynek gospodarczy		pocz. XX w.	
281	Popowo Kościelne	zespół folwarku kościelnego: chlew		pocz. XX w.	
282	Popowo Kościelne	zespół folwarku kościelnego: kurnik		pocz. XX w.	
283	Popowo Kościelne	szkoła	21	1907 r.	
284	Popowo Kościelne	pocztą, ob. dom	11	pocz. XX w.	
285	Popowo Kościelne	zespół dworca PKP: dworzec	51	pocz. XX w.	
286	Popowo Kościelne	zespół dworca PKP: dom pracowników kolei	50	pocz. XX w.	
287	Popowo Kościelne	zespół dworski: dwór		4 ćw. XIX w.	nr rej. 2099/A z 28.10.1986 r.
288	Popowo Kościelne	zespół dworski: park krajobrazowy		XIX/XX w.	nr rej. 2099/A z 28.10.1986 r.
289	Popowo Kościelne	zespół folwarczny: oficyna		k. XIX w., pocz. XX w., przebud.	
290	Popowo Kościelne	zespół folwarczny: stodoła		1836 r.	
291	Popowo Kościelne	zespół folwarczny: gorzelnia	37	k. XIX w.	
292	Popowo Kościelne	zespół folwarczny: ogrodzenie		XIX/XX w.	
293	Popowo Kościelne	zespół folwarczny: brama		XIX/XX w.	
294	Popowo Kościelne	zespół folwarczny: furtka I		XIX/XX w.	
295	Popowo Kościelne	kolonia mieszkalna: czworak, ob. dom	32	XIX/XX w.	
296	Popowo Kościelne	kolonia mieszkalna: czworak, ob. dom	33	pocz. XX w.	
297	Popowo Kościelne	kolonia mieszkalna: czworak, ob. dom	36	k. XIX w.	
298	Popowo Kościelne	kolonia mieszkalna: czworak, ob. dom	29	k. XIX w.	
299	Popowo Kościelne	zagroda: budynek gospodarczy	21	1900-1910 r.	
300	Popowo Kościelne	dom	3	1910-1920 r.	
301	Popowo Kościelne	dom	4	l. 20. XX w.	
302	Popowo Kościelne	dom	10	pocz. XX w.	
303	Popowo Kościelne	budynek gospodarczy	15	XIX/XX w.	
304	Popowo Kościelne	dom	5	1 ćw. XX w.	
305	Popowo Kościelne	zespół kościoła par. p.w. zwiastowania NP. Marii: cmentarz		XVII w.	nr rej. 2099/A z 28.10.1986 r.

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
306	Popowo Kościelne	zespół folwarczny I		3-4 ćw. XIX w. – pocz. XX w., 1924 r.	
307	Popowo Kościelne	zespół folwarczny II (kościelny)		4 ćw. XIX w. – pocz. XX w.	
308	Ruda Kożłanka (ob. Mieścisko)	cmentarz poewangelicki	ul. Ruda	ok. 1910-1915 r.	
309	Ruda Kożłanka (ob. Mieścisko)	zagroda: dom	ul. Ruda 2	XIX/XX w.	
310	Ruda Kożłanka (ob. Mieścisko)	zagroda: chlew	ul. Ruda 2	XIX/XX w.	
311	Ruda Kożłanka (ob. Mieścisko)	zagroda: stodoła	ul. Ruda 2	XIX/XX w.	
312	Ruda Kożłanka (ob. Mieścisko)	zagroda: dom	ul. Ruda 6	1910-1920 r.	
313	Ruda Kożłanka (ob. Mieścisko)	zagroda: obora	ul. Ruda 6	k. XIX w.	
314	Ruda Kożłanka (ob. Mieścisko)	dom	ul. Ruda 3	pocz. XX w.	
315	Ruda Kożłanka (ob. Mieścisko)	młyn	ul. Ruda 7	k. XIX w.	
316	Sarbia	zespół kościoła par. p.w. Matki Boskiej Polskiej: kościół		1903-1905 r.	nr rej 2602/A z 31.07.1996 r.
317	Sarbia	zespół kościoła par. p.w. Matki Boskiej Polskiej: plebania	44	1 ćw. XX w.	
318	Sarbia	cmentarz poewangelicki		ok. 1905 r.	
319	Sarbia	szkoła, ob. dom	43, 44?	ok. 1900 r.	
320	Sarbia	zagroda: dom	9	1910-1920 r.	
321	Sarbia	zagroda: obora	9	1 ćw. XX w.	
322	Sarbia	zagroda: chlew	9	1 ćw. XX w.	
323	Sarbia	zagroda: dom	47	ok. 1900 r.	
324	Sarbia	zagroda: stodoła	47	k. XIX w.	
325	Sarbia	dom	18	pocz. XX w.	
326	Sarbia	dom	39	pocz. XX w.	
327	Sarbia	magazyn, ob. dom	26	XIX/XX w.	
328	Strzeszkowo	cmentarz poewangelicki		ok. 1860 r.	
329	Strzeszkowo	szkoła, ob. dom	35	k. XIX w.	
330	Strzeszkowo	dom	3	pocz. XX w.	
331	Strzeszkowo	dom	7	pocz. XX w.	
332	Strzeszkowo	zespół folwarczny		3-4 ćw. XIX w.	
333	Wiela	cmentarz poewangelicki		ok. 1900 r.	
334	Wiela	zagroda: dom	1	1 ćw. XX w.	
335	Wiela	zagroda: dom	6	pocz. XX w.	
336	Wiela	zagroda: chlew	6	pocz. XX w.	
337	Wiela	zagroda: dom	12	pocz. XX w.	
338	Wiela	zagroda: obora	12	pocz. XX w.	
339	Wiela	zagroda: obora	15	pocz. XX w.	
340	Wiela	zagroda: parnik	15	pocz. XX w.	
341	Wiela	zespół domu pracowników kolei: dom	25	pocz. XX w.	
342	Wiela	zespół domu pracowników kolei: chlew	25	pocz. XX w.	
343	Wiela	zagroda: obora	11	pocz. XX w.	
344	Wiela	zagroda: stodoła	11	pocz. XX w.	

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
345	Wielka	zespół folwarczny		k. XIX w. – pocz. XX w.	
346	Wybranówko	domek myśliwski (Tumidaj), ob. dom	12 lub Tumidaj 1	k. XIX w.	
347	Wymysłowo	dom	1	1910 r.	
348	Zakrzewo	zespół dworski: dwór	2	k. XIX w.	
349	Zakrzewo	zespół dworski: oficyna	2	k. XIX w.	
350	Zakrzewo	zespół dworski: stajnia i obora		4 ćw. XIX w.	
351	Zakrzewo	zespół dworski: świnia i kurnik		4 ćw. XIX w.	
352	Zakrzewo	zespół dworski: gorzelnia		4 ćw. XIX w.	
353	Zakrzewo	zespół dworski: park krajobrazowy		2 poł. XIX w.	
354	Zakrzewo	zespół folwarczny		4 ćw. XIX w. – 1 ćw. XX w.	
355	Zbietka	cmentarz poewangelicki		ok. poł. XIX w.	
356	Zbietka	zespół dworski: dwór	37	2 poł. XIX w.	
357	Zbietka	zespół dworski: oficyna	38	4 ćw. XIX w.	
358	Zbietka	zespół dworski: rządcówka, ob. dom	19	1 ćw. XX w.	
359	Zbietka	zespół dworski: czworak	28	1 ćw. XX w.	
360	Zbietka	zespół dworski: czworak	29, ob. 29 i 30	4 ćw. XIX w.	
361	Zbietka	zespół dworski: czworak	31	4 ćw. XIX w.	
362	Zbietka	zespół dworski: świnia		4 ćw. XIX w., 1904 r.	
363	Zbietka	zespół dworski: park krajobrazowy		2 poł. XIX w.	
364	Zbietka	zespół folwarczny		4 ćw. XIX w. – 1 ćw. XX w.	
365	Żabiczyn	zespół kościoła par. p.w. św. Andrzeja Boboli: kościół		1939 r.	
366	Żabiczyn	zespół kościoła par. p.w. św. Andrzeja Boboli: plebania		1939 r.	
367	Żabiczyn	zespół kościoła par. p.w. św. Andrzeja Boboli: cmentarz		ok. 1930 r.	
368	Żabiczyn	zespół dworski: dwór	22	ok. poł. XIX w.	
369	Żabiczyn	zespół dworski: oficyna	28	pocz. XX w.	
370	Żabiczyn	zespół dworski: rządcówka	19	1 ćw. XX w.	
371	Żabiczyn	zespół dworski: czworak	13	1 ćw. XX w.	
372	Żabiczyn	zespół dworski: stajnia-wozownia		4 ćw. XIX w.	
373	Żabiczyn	zespół dworski: obora		1 ćw. XX w.	
374	Żabiczyn	zespół dworski: świnia, ob. obora		4 ćw. XX w.	
375	Żabiczyn	zespół dworski: stodoła, ob. magazyn		4 ćw. XX w.	
376	Żabiczyn	zespół dworski: stodoła, ob. magazyn		4 ćw. XX w.	
377	Żabiczyn	zespół dworski: spichlerz		1929 r.	
378	Żabiczyn	zespół dworski: pralnia i garaż, ob. garaż i chlew		1928 r.	
379	Żabiczyn	zespół dworski: ogrodzenie		k. XIX w.	
380	Żabiczyn	zespół dworski: brama I		k. XIX w.	
381	Żabiczyn	zespół dworski: brama II		k. XIX w.	
382	Żabiczyn	zespół dworski: park krajobrazowy		1 poł. XIX w., przekształcony po 1945 r.	nr rej 2036/A z 23.12.1985 r.
383	Żabiczyn	zespół dworski: kuźnia i stelmacharnia		XIX/XX w.	

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Wpis do rejestru zabytków
384	Żabiczyn	zespół folwarczny		3 ćw. XIX w. – 2 ćw. XX w.	

Załącznik nr 2

Zabytki archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Źródło: gminna ewidencja zabytków

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
1	Żabiczyn	44-31	15	215	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa - ? (pradzieje)	
2	Żabiczyn	44-31	16	216	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
3	Żabiczyn	44-31	17	217	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa - ?	
4	Żabiczyn	44-31	18	218	cmentarz? – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
5	Żabiczyn	44-31	19	219	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska	
6	Mirkowice	44-32	1	1	punkt osadniczy – schyłkowy paleolit cmentarzysko – kultura łużycka (IV-V EB) ślady osadnictwa – okres nowożytny	Wpis do rejestru zabytków pod nr: 1658/A z 14.12.1974 r.
7	Mirkowice	44-32	2	2	ślady osadnictwa – wczesna średniowiecze-fazy późne	
8	Mirkowice	44-32	3	3	ślady osadnictwa – kultura pomorska?	
9	Mirkowice	44-32	4	4	ślady osadnictwa – ? (pradzieje) ślady osadnictwa – okres nowożytny	
10	Mirkowice	44-32	5	5	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza E-F ślady osadnictwa – okres nowożytny	
11	Mirkowice	44-32	6	6	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza E-F ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
12	Mirkowice	44-32	7	7	punkt osadniczy – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – schyłkowy neolit	
13	Mirkowice	44-32	8	8	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
14	Mirkowice	44-32	9	9	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
15	Mirkowice	44-32	10	10	punkt osadniczy – kultura amfor kulistych punkt osadniczy – schyłkowy neolit ślady osadnictwa – okres nowożytny	
16	Mirkowice	44-32	11	11	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza E-F punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
17	Mirkowice	44-32	12	12	ślady osadnictwa – ? (pradzieje) ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? punkt osadniczy – okres nowożytny	
18	Mirkowice	44-32	13	13	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska? punkt osadniczy – okres nowożytny	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					ślady osadnictwa – ?	
19	Mirkowice	44-32	14	14	punkt osadniczy – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – ?	
20	Mirkowice	44-32	15	15	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
21	Mirkowice	44-32	16	16	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny	
22	Mirkowice	44-32	17	17	osada – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
23	Mirkowice	44-32	18	18	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze- faza E	
24	Mirkowice	44-32	19	19	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska osada – okres nowożytny	
25	Mirkowice	44-32	20	20	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze- fazy późne punkt osadniczy – okres nowożytny	
26	Mirkowice	44-32	21	21	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze- fazy późne	
27	Mirkowice	44-32	22	22	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – okres nowożytny	
28	Mirkowice	44-32	23	23	ślady osadnictwa – ? (pradzieje)	
29	Mirkowice	44-32	24	24	osada – kultura pucharów lejkowatych	
30	Mirkowice	44-32	25	25	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze- fazy późne osada – okres nowożytny	
31	Mirkowice	44-32	26	26	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze- fazy późne punkt osadniczy – okres nowożytny	
32	Mirkowice	44-32	27	27	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze- faza E ślady osadnictwa – okres nowożytny	
33	Mirkowice	44-32	28	28	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska	
34	Mirkowice	44-32	29	29	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	A
35	Żabiczyn	44-32	1	30	osada – okres nowożytny	
36	Żabiczyn	44-32	2	31	osada – kultura pucharów lejkowatych	
37	Żabiczyn	44-32	3	32	osada – wczesne średniowiecze-faza E	
38	Żabiczyn	44-32	4	33	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze- fazy późne ślady osadnictwa – okres nowożytny	
39	Żabiczyn	44-32	5	34	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze- faza D-E ślady osadnictwa – okres nowożytny	
40	Żabiczyn	44-32	6	35	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
41	Żabiczyn	44-32	7	36	ślady osadnictwa – kultura pucharów	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					lejkowatych	
42	Żabiczyn	44-32	8	37	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-fazy późne ślady osadnictwa – okres nowożytny	
43	Żabiczyn	44-32	9	38	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy wczesne	
44	Żabiczyn	44-32	10	39	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne ślady osadnictwa – okres nowożytny	
45	Żabiczyn	44-32	11	40	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska?	
46	Żabiczyn	44-32	12	41	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – ?	
47	Żabiczyn	44-32	13	42	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska	
48	Żabiczyn	44-32	14	43	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska? ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne ślady osadnictwa – okres nowożytny	
49	Sarbia	45-30	1	31	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – okres nowożytny	
50	Sarbia	45-30	2	32	punkt osadniczy – mezolit-neolit osada – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – okres nowożytny	
51	Sarbia	45-30	3	33	ślady osadnictwa – mezolit-neolit osada – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
52	Sarbia	45-30	4	34	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – okres nowożytny	
53	Sarbia	45-30	5	35	osada – okres nowożytny	
54	Sarbia	45-30	6	36	osada – okres nowożytny	
55	Sarbia	45-30	7	37	osada – okres nowożytny ? - ?	
56	Sarbia	45-30	8	38	ślady osadnictwa – okres nowożytny	
57	Sarbia	45-30	9	39	punkt osadniczy – mezolit-neolit ? - ?	
58	Sarbia	45-30	10	40	ślady osadnictwa – mezolit-neolit ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
59	Sarbia	45-30	11	41	osada – okres nowożytny	
60	Sarbia	45-30	12	42	osada – okres nowożytny	
61	Sarbia	45-30	13	43	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? punkt osadniczy – okres nowożytny	
62	Sarbia	45-31	14	16	punkt osadniczy – okres nowożytny	
63	Sarbia	45-31	15	17	osada – okres nowożytny	
64	Sarbia	45-31	16	18	ślady osadnictwa – mezolit-neolit osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
65	Sarbia	45-31	17	19	punkt osadniczy – okres nowożytny	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
66	Sarbia	45-31	18	20	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
67	Sarbia	45-31	19	21	punkt osadniczy – okres nowożytny	
68	Sarbia	45-31	20	22	osada – okres nowożytny	
69	Sarbia	45-31	21	23	punkt osadniczy – okres nowożytny	
70	Sarbia	45-31	22	24	ślady osadnictwa – mezolit-neolit osada – okres nowożytny	
71	Sarbia	45-31	23	25	punkt osadniczy – okres nowożytny	
72	Sarbia	45-31	24	26	osada – okres nowożytny	
73	Sarbia	45-31	25	27	ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny ? - ?	
74	Sarbia	45-31	26	28	ślady osadnictwa – kultura przeworska? punkt osadniczy – okres nowożytny	
75	Sarbia	45-31	27	29	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
76	Sarbia	45-31	28	30	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
77	Sarbia	45-31	29	31	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
78	Sarbia	45-31	30	32	punkt osadniczy – okres nowożytny	
79	Sarbia	45-31	31	33	osada – okres nowożytny	
80	Sarbia	45-31	32	34	osada – okres nowożytny	
81	Sarbia	45-31	33	35	ślady osadnictwa – okres nowożytny	
82	Sarbia	45-31	34	36	ślady osadnictwa – kultura łużycka?	
83	Sarbia	45-31	35	37	? - ?	
84	Sarbia	45-31	36	38	punkt osadniczy – kultura przeworska/późny okres lateński	
85	Sarbia	45-31	37	39	punkt osadniczy – okres nowożytny	
86	Sarbia	45-31	38	40	punkt osadniczy – okres nowożytny	
87	Sarbia	45-31	39	41	punkt osadniczy – okres nowożytny	
88	Sarbia	45-31	40	42	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
89	Sarbia	45-31	41	43	punkt osadniczy – okres nowożytny	
90	Sarbia	45-31	42	44	punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
91	Sarbia	45-31	43	45	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
92	Sarbia	45-31	44	46	punkt osadniczy – okres nowożytny	
93	Sarbia	45-31	45	47	punkt osadniczy – kultura pomorska?	
94	Sarbia	45-31	46	48	punkt osadniczy – kultura przeworska	
95	Sarbia	45-31	47	49	osada – kultura przeworska	
96	Sarbia	45-31	48	50	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
97	Sarbia	45-31	49	51	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
98	Sarbia	45-31	50	52	punkt osadniczy – kultura przeworska	
99	Sarbia	45-31	51	53	punkt osadniczy – okres nowożytny	
100	Sarbia	45-31	52	54	punkt osadniczy – okres nowożytny	
101	Sarbia	45-31	53	55	osada – kultura pucharów lejkowatych	
102	Sarbia	45-31	54	56	punkt osadniczy – okres nowożytny	
103	Sarbia	45-31	55	57	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
104	Sarbia	45-31	56	58	ślady osadnictwa – kultura przeworska? ślady osadnictwa – okres nowożytny	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
105	Sarbia	45-31	57	59	ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
106	Sarbia	45-31	58	60	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
107	Sarbia	45-31	59	61	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – okres nowożytny	
108	Sarbia	45-31	60	62	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
109	Sarbia	45-31	61	63	osada – okres nowożytny	
110	Sarbia	45-31	62	64	osada – wczesne średniowiecze-faza F osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
111	Sarbia	45-31	63	65	osada – późne średniowiecze	
112	Sarbia	45-31	64	66	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – okres nowożytny	
113	Sarbia	45-31	65	67	punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
114	Sarbia	45-31	66	68	ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
115	Sarbia	45-31	67	69	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza F ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
116	Sarbia	45-31	68	70	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ? - ?	
117	Sarbia	45-31	69	71	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycka punkt osadniczy – okres nowożytny	
118	Sarbia	45-31	70	72	ślady osadnictwa – kultura pomorska?	
119	Sarbia	45-31	71	73	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – okres nowożytny	
120	Sarbia	45-31	72	74	punkt osadniczy – okres nowożytny	
121	Sarbia	45-31	73	75	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych	
122	Sarbia	45-31	74	76	ślady osadnictwa – kultura łużycka	
123	Sarbia	45-31	75	77	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych	
124	Sarbia	45-31	76	78	osada – okres nowożytny	
125	Sarbia	45-31	77	79	osada – kultura pucharów lejkowatych osada – wczesne średniowiecze-faza D-E	
126	Sarbia	45-31	78	80	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych? punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza E	
127	Sarbia	45-31	79	81	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? osada – okres nowożytny	
128	Sarbia	45-31	80	82	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych? ślady osadnictwa – kultura pomorska?	
129	Sarbia	45-31	81	83	osada – okres nowożytny	
130	Sarbia	45-31	82	84	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F?	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					punkt osadniczy – okres nowożytny	
131	Sarbia	45-31	83	85	osada – okres nowożytny	
132	Sarbia	45-31	84	86	osada – okres nowożytny	
133	Sarbia	45-31	85	87	osada – okres nowożytny	
134	Sarbia	45-31	86	88	ślady osadnictwa – epoka kamienia	
135	Sarbia	45-31	87	89	ślady osadnictwa – okres nowożytny	
136	Sarbia	45-31	88	90	punkt osadniczy – okres nowożytny	
137	Sarbia	45-31	89	91	punkt osadniczy – okres nowożytny	
138	Sarbia	45-31	90	92	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – okres nowożytny	
139	Sarbia	45-31	90	92	punkt osadniczy - neolit	A
139	Zbietka	45-31	1	93	grodzisko stożkowe? – wczesne średniowiecze?	
140	Zbietka	45-31	2	94	punkt osadniczy – okres nowożytny	
141	Zbietka	45-31	3	95	punkt osadniczy – okres nowożytny	
142	Zbietka	45-31	4	96	punkt osadniczy – okres nowożytny	
143	Zbietka	45-31	5	97	osada – okres nowożytny	
144	Zbietka	45-31	6	98	punkt osadniczy – okres nowożytny	
145	Zbietka	45-31	7	99	punkt osadniczy – okres nowożytny	
146	Zbietka	45-31	8	100	ślady osadnictwa – kultura ceramiki wstęgowej?	
147	Zbietka	45-31	9	101	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
148	Zbietka	45-31	10	102	punkt osadniczy – okres nowożytny	
149	Zbietka	45-31	11	103	punkt osadniczy – okres nowożytny	
150	Zbietka	45-31	12	104	osada – okres nowożytny	
151	Zbietka	45-31	13	105	? - ?	
152	Zbietka	45-31	14	106	punkt osadniczy – okres nowożytny	
153	Zbietka	45-31	15	107	cmentarzysko – kultura łużycka	
154	Zbietka	45-31	15	107	ślady osadnictwa – kultura pomorska?	
155	Zbietka	45-31	16	108	? - ?	
156	Zbietka	45-31	16	108	ślady osadnictwa – kultura pomorska?	
157	Zbietka	45-31	17	109	? - ?	
158	Zbietka	45-31	17	109	ślady osadnictwa – wczesna epoka brązu?	
159	Zbietka	45-31	18	110	? - ?	
160	Zbietka	45-31	18	110	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	
161	Zbietka	45-31	19	111	? - ?	
162	Zbietka	45-31	19	111	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	
163	Zbietka	45-31	20	112	osada – okres nowożytny	
164	Zbietka	45-31	21	113	punkt osadniczy – kultura pomorska?	
165	Zbietka	45-31	22	114	ślady osadnictwa – schyłkowy neolit-wczesna epoka brązu	
166	Zbietka	45-31	23	115	ślady osadnictwa – okres nowożytny	
167	Zbietka	45-31	24	116	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	
168	Zbietka	45-31	25	117	punkt osadniczy – okres nowożytny	
169	Zbietka	45-31	26	118	punkt osadniczy – okres nowożytny	
170	Zbietka	45-31	27	119	ślady osadnictwa – okres nowożytny	
171	Zbietka	45-31	28	120	punkt osadniczy – kultura pomorska	
172	Zbietka	45-31	29	121	punkt osadniczy – okres nowożytny	
173	Zbietka	45-31	30	122	punkt osadniczy – okres nowożytny	
174	Zbietka	45-31	31	123	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
175	Zbietka	45-31	31	123	ślady osadnictwa – kultura przeworska?	
176	Zbietka	45-31	31	123	ślady osadnictwa – kultura przeworska- wielbarska	
177	Zbietka	45-31	31	123	osada – wczesne średniowiecze-faza E-F	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					? - ?	
170	Zbietka	45-31	32	124	cmentarzysko – kultura łużycka	A
171	Zbietka	45-31	33	125	ślady osadnictwa – neolit	A
172	Zbietka	45-31	34	126	ślady osadnictwa – epoka kamienia	A
173	Zbietka	45-31	35	127	ślady osadnictwa – epoka kamienia	A
174	Zbietka	45-31	36	128	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	A
175	Zbietka	45-31	37	129	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	A
176	Podlesie Kościelne	45-31	1	130	osada - mezolit	
177	Podlesie Kościelne	45-31	2	131	osada - mezolit	
178	Podlesie Kościelne	45-31	3	132	cmentarzysko – kultura pomorska-Ha D	
179	Podlesie Kościelne	45-31	4	133	osada – mezolit-neolit	
180	Podlesie Kościelne	45-31	5	134	cmentarzysko – kultura pomorska-Ha D	Wpis do rejestru zabytków pod nr: 1657/A z 14.12.1974 r.
181	Podlesie Kościelne	45-31	6	135	cmentarzysko – kultura pomorska-Ha D	
182	Podlesie Kościelne	45-31	7	136	punkt osadniczy – schyłkowy neolit-wczesna epoka brązu	
183	Podlesie Kościelne	45-31	8	137	punkt osadniczy – okres nowożytny	
184	Podlesie Kościelne	45-31	9	138	punkt osadniczy – kultura pomorska? ślady osadnictwa – okres nowożytny ? - ?	
185	Podlesie Kościelne	45-31	10	139	osada – kultura pomorska ślady osadnictwa – okres nowożytny ? - ?	
186	Podlesie Kościelne	45-31	11	140	ślady osadnictwa – kultura pomorska? ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny	
187	Podlesie Kościelne	45-31	12	141	ślady osadnictwa – kultura pomorska? punkt osadniczy – okres nowożytny	
188	Podlesie Kościelne	45-31	13	142	punkt osadniczy – okres nowożytny	
189	Podlesie Kościelne	45-31	14	143	ślady osadnictwa – kultura pomorska?	
190	Podlesie Kościelne	45-31	15	144	osada – okres nowożytny	
191	Podlesie Kościelne	45-31	16	145	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
192	Podlesie Kościelne	45-31	17	146	ślady osadnictwa – kultura pomorska? osada – okres nowożytny	
193	Podlesie Kościelne	45-31	18	147	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – okres nowożytny	
194	Podlesie Kościelne	45-31	19	148	ślady osadnictwa – kultura pomorska?	
195	Podlesie	45-31	20	149	punkt osadniczy – okres nowożytny	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
	Kościełne				? - ?	
196	Podlesie Kościełne	45-31	21	150	punkt osadniczy – okres nowożytny	
197	Podlesie Kościełne	45-31	22	151	punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
198	Podlesie Kościełne	45-31	23	152	punkt osadniczy – okres nowożytny	
199	Podlesie Kościełne	45-31	24	153	punkt osadniczy – okres nowożytny	
200	Podlesie Kościełne	45-31	25	154	punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
201	Podlesie Kościełne	45-31	26	155	punkt osadniczy – okres nowożytny	
202	Podlesie Kościełne	45-31	27	156	punkt osadniczy – okres nowożytny ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych-faza V ślady osadnictwa – okres nowożytny	
203	Podlesie Kościełne	45-31	28	157	punkt osadniczy – okres nowożytny	
204	Podlesie Kościełne	45-31	29	158	osada – okres nowożytny	
205	Podlesie Kościełne	45-31	30	159	osada – okres nowożytny ? - ?	
206	Podlesie Kościełne	45-31	31	160	ślady osadnictwa – późne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny	
207	Podlesie Kościełne	45-31	32	161	punkt osadniczy – kultura pomorska? osada – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
208	Podlesie Kościełne	45-31	33	162	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – okres nowożytny	
209	Podlesie Kościełne	45-31	34	163	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – okres nowożytny ? - ?	
210	Podlesie Kościełne	45-31	35	164	punkt osadniczy – kultura przeworska- wielbarska osada – okres nowożytny ? - ?	
211	Podlesie Kościełne	45-31	36	165	ślady osadnictwa – kultura pomorska ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
212	Podlesie Kościełne	45-31	37	166	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – okres nowożytny	
213	Podlesie Kościełne	45-31	38	167	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
214	Podlesie Kościełne	45-31	39	168	ślady osadnictwa – schyłkowy neolit osada – kultura przeworska-wielbarska ? - ?	
215	Podlesie Kościełne	45-31	40	169	cmentarzysko – młodsza epoka brązu-kultura łużycka cmentarzysko? – kultura pomorska	A
216	Podlesie Kościełne	45-31	41	170	cmentarzysko – kultura łużycka-młodsza epoka brązu	A
217	Podlesie Kościełne	45-31	42	171	punkt osadniczy - ?	A
218	Podlesie	45-31	43	172	ślady osadnictwa – neolit	A

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
	Kościełne					
219	Podlesie Kościełne	45-31	44	173	osada – kultura przeworska-okres rzymski	A
220	Podlesie Kościełne	45-31	45	174	cmentarzysko - ?	A
221	Podlesie Kościełne	45-31	46	175	ślady osadnictwa – neolit	A
222	Podlesie Kościełne	45-31	47	176	ślady osadnictwa – neolit	A
223	Podlesie Kościełne	45-31	48	177	ślady osadnictwa – kultura przeworska-okres rzymski	A
224	Budziejewko	45-31	1	178	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
225	Budziejewo	45-31	5	179	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny ? - ?	
226	Mieścisko	45-31	1	180	osada – kultura łużycka-VEB-Ha punkt osadniczy – kultura przeworska-wielbarska ślady osadnictwa – okres nowożytny ? - ?	
227	Mieścisko	45-31	2	181	ślady osadnictwa – kultura łużycka-V EB punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	MPZP
228	Mieścisko	45-31	3	182	grodzisko stożkowate – wczesne średniowiecze	
229	Mieścisko	45-31	4	183	punkt osadniczy - neolit punkt osadniczy – kultura łużycka osada – kultura pomorska osada – kultura przeworska-wielbarska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ? - ?	
230	Mieścisko	45-31	5	184	punkt osadniczy - neolit osada – kultura przeworska-okres rzymski ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ? - ?	
231	Mieścisko	45-31	6	185	osada - mezolit ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – schyłkowy neolit-wczesna epoka brązu ślady osadnictwa – kultura łużycka	
232	Mieścisko	45-31	7	186	cmentarzysko – wczesny i środkowy okres laterński	
233	Mieścisko	45-31	8	187	ślady osadnictwa – epoka kamienia osada – kultura przeworska-okres rzymski punkt osadniczy – okres nowożytny	
234	Mieścisko	45-31	9	188	cmentarzysko – kultura pomorska-Ha D	
235	Mieścisko	45-31	11	189	ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
236	Mieścisko	45-31	12	190	punkt osadniczy – kultura przeworska-wielbarska punkt osadniczy – okres nowożytny	
237	Mieścisko	45-31	13	191	punkt osadniczy – okres nowożytny	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
238	Mieścisko	45-31	14	192	punkt osadniczy – kultura pomorska ślady osadnictwa – kultura przeworska-wielbarska	
239	Mieścisko	45-31	15	193	punkt osadniczy – kultura pomorska? osada – kultura przeworska-wielbarska ? - ?	
240	Mieścisko	45-31	16	194	ślady osadnictwa – kultura pomorska? osada – kultura przeworska-wielbarska punkt osadniczy – okres nowożytny	
241	Mieścisko	45-31	17	195	osada – kultura przeworska-wielbarska ? - ?	
242	Mieścisko	45-31	18	196	osada – kultura przeworska-późny okres laterński punkt osadniczy – wczesne średniowiecze?	
243	Mieścisko	45-31	19	197	punkt osadniczy – kultura pomorska? ślady osadnictwa – okres nowożytny	
244	Mieścisko	45-31	20	198	punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
245	Mieścisko	45-31	21	199	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze- faza E ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny ? - ?	
246	Mieścisko	45-31	22	200	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny	
247	Mieścisko	45-31	23	201	punkt osadniczy – wczesna epoka brązu? ślady osadnictwa – okres nowożytny	
248	Mieścisko	45-31	24	202	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura pomorska?	
249	Mieścisko	45-31	25	203	punkt osadniczy – okres nowożytny	
250	Mieścisko	45-31	26	204	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze- faza E	
251	Mieścisko	45-31	27	205	punkt osadniczy – okres nowożytny	
252	Mieścisko	45-31	28	206	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
253	Mieścisko	45-31	29	207	ślady osadnictwa – kultura pomorska punkt osadniczy – okres nowożytny	MPZP
254	Mieścisko	45-31	30	208	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
255	Mieścisko	45-31	31	209	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura przeworska? osada – późne średniowiecze-okres nowożytny(XV-XVI w.)	MPZP
256	Mieścisko	45-31	32	210	punkt osadniczy – okres nowożytny	
257	Mieścisko	45-31	33	211	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
258	Mieścisko	45-31	34	212	punkt osadniczy – okres nowożytny	
259	Mieścisko	45-31	35	213	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny ? - ?	
260	Mieścisko	45-31	36	214	punkt osadniczy – kultura pomorska	
261	Mieścisko	45-31	37	215	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze- faza F	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					? - ?	
262	Mieścisko	45-31	38	216	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – okres nowożytny ? - ?	
263	Mieścisko	45-31	39	217	ślady osadnictwa – kultura pomorska? punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
264	Mieścisko	45-31	40	218	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F? osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
265	Mieścisko	45-31	41	219	punkt osadniczy – okres nowożytny	
266	Mieścisko	45-31	42	220	punkt osadniczy – okres nowożytny	
267	Mieścisko	45-31	43	221	punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	MPZP
268	Mieścisko	45-31	44	222	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	MPZP
269	Mieścisko	45-31	45	223	osada – okres nowożytny ? - ?	MPZP
270	Mieścisko	45-31	46	224	punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
271	Mieścisko	45-31	47	225	ślad osadniczy – kultura łużycka osada – okres nowożytny ? - ?	
272	Mieścisko	45-31	48	226	ślady osadnictwa – okres nowożytny ? - ?	MPZP
273	Mieścisko	45-31	49	227	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? osada – okres nowożytny	
274	Mieścisko	45-31	50	228	ślady osadnictwa – kultura przeworska-późny okres lateński	
275	Mieścisko	45-31	51	229	punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
276	Mieścisko	45-31	52	230	ślady osadnictwa – kultura przeworska-wielbarska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze? punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
277	Mieścisko	45-31	53	231	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura pomorska osada – kultura pomorska-wielbarska punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
278	Mieścisko	45-31	54	232	osada – kultura przeworska-wielbarska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F	
279	Mieścisko	45-31	55	233	ślady osadnictwa – kultura łużycka osada – kultura przeworska-wielbarska punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
280	Mieścisko	45-31	56	234	punkt osadniczy – kultura przeworska-wielbarska ? - ?	
281	Mieścisko	45-31	57	235	punkt osadniczy – kultura przeworska-wielbarska	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					punkt osadniczy – wczesne średniowiecze ? - ?	
282	Mieścisko	45-31	58	236	ślady osadnictwa – kultura przeworska ? - ?	
283	Mieścisko	45-31	59	237	ślady osadnictwa – kultura pomorska ? - ?	
284	Mieścisko	45-31	60	238	ślady osadnictwa – kultura przeworska-wielbarska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
285	Mieścisko	45-31	61	239	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ? - ?	
286	Mieścisko	45-31	62	240	ślady osadnictwa – kultura przeworska? punkt osadniczy – okres nowożytny	
287	Mieścisko	45-31	63	241	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ? - ?	
288	Mieścisko	45-31	64	242	ślady osadnictwa – okres nowożytny ? - ?	
289	Mieścisko	45-31	65	243	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny	
290	Mieścisko	45-31	66	244	punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
291	Mieścisko	45-31	67	245	ślady osadnictwa – okres nowożytny ? - ?	
292	Mieścisko	45-31	68	246	punkt osadniczy – okres nowożytny	
293	Mieścisko	45-31	69	247	punkt osadniczy – okres nowożytny	
294	Mieścisko	45-31	70	248	punkt osadniczy – okres nowożytny	
295	Mieścisko	45-31	71	249	punkt osadniczy – okres nowożytny	
296	Mieścisko	45-31	72	250	punkt osadniczy – okres nowożytny	
297	Mieścisko	45-31	73	251	punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
298	Mieścisko	45-31	74	252	? - ?	
299	Mieścisko	45-31	75	253	osada – okres nowożytny	
300	Mieścisko	45-31	76	254	punkt osadniczy – okres nowożytny	
301	Mieścisko	45-31	77	255	ślady osadnictwa – kultura łużycka? punkt osadniczy – okres nowożytny	
302	Mieścisko	45-31	78	256	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – okres nowożytny ? - ?	
303	Mieścisko	45-31	79	257	ślady osadnictwa – kultura pomorska?	
304	Mieścisko	45-31	80	258	punkt osadniczy – okres nowożytny	
305	Mieścisko	45-31	81	259	punkt osadniczy – okres nowożytny	
306	Mieścisko	45-31	82	260	osada – okres nowożytny	
307	Mieścisko	45-31	83	261	osada – okres nowożytny ? - ?	
308	Mieścisko	45-31	84	262	osada – okres nowożytny	
309	Mieścisko	45-31	85	263	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych osada – okres nowożytny	
310	Mieścisko	45-31	86	264	ślady osadnictwa – kultura pomorska?	
311	Mieścisko	45-31	87	265	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
312	Mieścisko	45-31	88	266	osada – okres nowożytny	
313	Mieścisko	45-31	89	267	osada – okres nowożytny	
314	Mieścisko	45-31	90	268	ślady osadnictwa – okres nowożytny	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					? - ?	
315	Mieścisko	45-31	91	269	punkt osadniczy – okres nowożytny	
316	Mieścisko	45-31	92	270	ślady osadnictwa – kultura pomorska	
					ślady osadnictwa – okres nowożytny	
317	Mieścisko	45-31	93	271	punkt osadniczy – okres nowożytny	
					? - ?	
318	Mieścisko	45-31	94	272	punkt osadniczy – okres nowożytny	
319	Mieścisko	45-31	95	273	punkt osadniczy – okres nowożytny	
320	Mieścisko	45-31	96	274	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
321	Mieścisko	45-31	97	275	ślady osadnictwa – schyłkowy neolit-wczesna epoka brązu	
322	Mieścisko	45-31	98	276	ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
323	Mieścisko	45-31	99	277	punkt osadniczy – okres nowożytny	
324	Mieścisko	45-31	100	278	ślady osadnictwa – okres nowożytny	
325	Mieścisko	45-31	101	279	ślady osadnictwa – kultura pomorska?	
					punkt osadniczy – okres nowożytny	
326	Mieścisko	45-31	102	280	punkt osadniczy – okres nowożytny	
327	Mieścisko	45-31	103	281	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
					ślady osadnictwa – schyłkowy neolit	
					ślady osadnictwa – okres nowożytny	
328	Mieścisko	45-31	104	282	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
					cmentarzysko – kultura przeworska?-późny okres lateński	
329	Mieścisko	45-31	105	283	ślady osadnictwa – schyłkowy neolit-wczesna epoka brązu	
330	Mieścisko	45-31	106	284	punkt osadniczy – okres nowożytny	
331	Mieścisko	45-31	107	285	ślady osadnictwa – epoka kamienia	
					ślady osadnictwa – okres nowożytny	
332	Mieścisko	45-31	108	286	punkt osadniczy – okres nowożytny	
333	Mieścisko	45-31	109	287	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
334	Mieścisko	45-31	110	288	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
335	Mieścisko	45-31	111	289	ślady osadnictwa – kultura pomorska?	
					ślady osadnictwa – okres nowożytny	
336	Mieścisko	45-31	112	290	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
					? - ?	
337	Mieścisko	45-31	113	291	cmentarzysko – kultura pomorska-Ha D	A
338	Mieścisko	45-31	114	292	cmentarzysko – kultura pomorska-wczesny okres lateński	A
339	Mieścisko	45-31	115	293	cmentarzysko - ?	A
340	Mieścisko	45-31	116	294	ślady osadnictwa – kultura ceramiki wstęgowej	A
341	Mieścisko	45-31	117	295	ślady osadnictwa – neolit	A
342	Mieścisko	45-31	118	296	punkt osadniczy - ?	A
343	Mieścisko	45-31	119	297	osada – kultura pucharów lejkowatych	A
					cmentarzysko – kultura pomorska-Ha D	
344	Mieścisko	45-31	120	298	cmentarzysko – kultura pomorska	A
345	Mieścisko	45-31	121	299	ślady osadnictwa – kultura łużycka	A
346	Mieścisko	45-31	122	300	ślady osadnictwa – neolit	A
347	Mieścisko	45-31	123	301	ślady osadnictwa – neolit	A

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
348	Mieścisko	45-31	124	302	osada – kultura pomorska	A
349	Mieścisko	45-31	125	303	osada – wczesne średniowiecze	A
350	Mieścisko	45-31	126	304	osada – późne średniowiecze	A
351	Mieścisko	45-31	127	305	ślady osadnictwa – ?	A
352	Mieścisko	45-31	128	306	ślady osadnictwa – neolit	A
353	Mieścisko	45-31	129	307	ślady osadnictwa – neolit	A
354	Mieścisko	45-31	130	308	ślady osadnictwa – neolit	A
355	Mieścisko	45-31	131	309	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	A
356	Mieścisko	45-31	132	310	ślady osadnictwa – neolit	A
357	Mieścisko	45-31	133	311	ślady osadnictwa – neolit	A
358	Mieścisko	45-31	134	312	ślady osadnictwa – neolit	A
359	Mieścisko	45-31	135	313	ślady osadnictwa – neolit	A
360	Mieścisko	45-31	136	314	ślady osadnictwa – neolit	A
361	Mieścisko	45-31	137	315	ślady osadnictwa – okres nowożytny	
362	Mieścisko	45-31	138	316	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
363	Żabiczyn	45-32	22	1	ślady osadnictwa – neolit	
364	Żabiczyn	45-32	21	2	punkt osadniczy – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – pradzieje	
365	Żabiczyn	45-32	20	3	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura przeworska ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
366	Mirkowice	45-32	30	4	ślady osadnictwa – neolit ślady osadnictwa – okres nowożytny	
367	Mirkowice	45-32	31	5	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – okres nowożytny	
368	Mirkowice	45-32	32	6	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
369	Mirkowice	45-32	33	7	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych osada – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – wczesna epoka brązu	Wpis do rejestru zabytków pod nr: 2653/A z 26.11.1998 r.
370	Mirkowice	45-32	34	8	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
371	Zakrzewo	45-32	1	9	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura łużycka	
372	Zakrzewo	45-32	2	10	punkt osadniczy – późne średniowiecze/okres nowożytny	
373	Zakrzewo	45-32	3	11	punkt osadniczy – późne średniowiecze/okres nowożytny	
374	Zakrzewo	45-32	4	12	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
375	Zakrzewo	45-32	5	13	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
376	Zakrzewo	45-32	6	14	punkt osadniczy – późne średniowiecze/okres nowożytny	
377	Zakrzewo	45-32	7	15	punkt osadniczy – późne średniowiecze/okres nowożytny	
378	Zakrzewo	45-32	8	16	punkt osadniczy – późne średniowiecze/okres nowożytny	
379	Zakrzewo	45-32	9	17	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
380	Zakrzewo	45-32	10	18	punkt osadniczy – późne średniowiecze/okres	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					nowożytny	
381	Zakrzewo	45-32	11	19	punkt osadniczy – późne średniowiecze/okres nowożytny	
382	Zakrzewo	45-32	12	20	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
383	Zakrzewo	45-32	13	21	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
384	Zakrzewo	45-32	14	22	punkt osadniczy – późne średniowiecze/okres nowożytny	
385	Zakrzewo	45-32	15	23	punkt osadniczy – późne średniowiecze/okres nowożytny	
386	Zakrzewo	45-32	16	24	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
387	Zakrzewo	45-32	17	25	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
388	Zakrzewo	45-32	18	26	ślady osadnictwa – kultura łużycka	
389	Zakrzewo	45-32	19	27	osada – kultura łużycka	
390	Zakrzewo	45-32	20	28	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
391	Zakrzewo	45-32	21	29	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – okres nowożytny	
392	Zakrzewo	45-32	22	30	ślady osadnictwa – wczesna epoka brązu	
393	Zakrzewo	45-32	23	31	punkt osadniczy – kultura łużycka ślady osadnictwa – okres nowożytny	
394	Zakrzewo	45-32	24	32	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	
395	Zakrzewo	45-32	25	33	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – okres nowożytny	
396	Zakrzewo	45-32	26	34	ślady osadnictwa – wczesna epoka brązu	
397	Zakrzewo	45-32	27	35	ślady osadnictwa – epoka kamienia osada – wczesna epoka brązu punkt osadniczy – kultura przeworska ślady osadnictwa – pradzieje	
398	Zakrzewo	45-32	28	36	punkt osadniczy – kultura łużycka ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
399	Zakrzewo	45-32	29	37	punkt osadniczy – kultura amfor kulistych punkt osadniczy – kultura łużycka ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
400	Zakrzewo	45-32	30	38	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – kultura przeworska	
401	Zakrzewo	45-32	31	39	punkt osadniczy – kultura łużycka ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
402	Zakrzewo	45-32	32	40	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – okres nowożytny	
403	Zakrzewo	45-32	33	41	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycka ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny	
404	Zakrzewo	45-32	34	42	osada – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
405	Zakrzewo	45-32	35	43	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura łużycka	
406	Zakrzewo	45-32	36	44	punkt osadniczy – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
407	Zakrzewo	45-32	37	45	ślady osadnictwa – kultura przeworska	
408	Zakrzewo	45-32	38	46	ślady osadnictwa – późne średniowiecze punkt osadniczy – kultura przeworska	
409	Zakrzewo	45-32	39	47	ślady osadnictwa – neolit ślady osadnictwa – kultura przeworska ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
410	Zakrzewo	45-32	40	48	ślady osadnictwa – neolit cmentarzysko – kultura przeworska	
411	Zakrzewo	45-32	41	49	ślady osadnictwa – neolit	A
412	Zakrzewo	45-32	42	50	osada - neolit punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych? ślady osadnictwa – kultura ceramiki sznurowej?	A
413	Zakrzewo	45-32	43	51	ślady osadnictwa – kultura łużycka	A
414	Zakrzewo	45-32	44	52	ślady osadnictwa – neolit	A
415	Mieścisko	45-32	101	53	ślady osadnictwa – kultura pomorska? punkt osadniczy – okres nowożytny	
416	Mieścisko	45-32	99	54	punkt osadniczy –okres nowożytny	
417	Mieścisko	45-32	140	55	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
418	Mieścisko	45-32	98	56	ślady osadnictwa – późne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
419	Mieścisko	45-32	141	57	ślady osadnictwa – późne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny	
420	Mieścisko	45-32	142	58	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny	
421	Mieścisko	45-32	143	59	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
422	Mieścisko	45-32	144	60	ślady osadnictwa – wczesna epoka brązu ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
423	Mieścisko	45-32	145	61	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
424	Mieścisko	45-32	146	62	ślady osadnictwa – neolit punkt osadniczy – późne średniowiecze	
425	Mieścisko	45-32	147	63	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – pradzieje ślady osadnictwa – okres nowożytny ślady osadnictwa – kultura łużycka	
426	Mieścisko	45-32	148	64	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
427	Mieścisko	45-32	149	65	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
428	Mieścisko	45-32	150	66	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycka	
429	Mieścisko	45-32	151	67	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny	
430	Mieścisko	45-32	152	68	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
431	Mieścisko	45-32	153	69	ślady osadnictwa – kultura przeworska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
432	Mieścisko	45-32	154	70	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
433	Mieścisko	45-32	155	71	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
434	Mieścisko	45-32	156	72	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
435	Mieścisko	45-32	157	73	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – pradzieje punkt osadniczy – późne średniowiecze	
436	Mieścisko	45-32	158	74	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
437	Mieścisko	45-32	159	75	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny osada – kultura przeworska	
438	Mieścisko	45-32	160	76	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
439	Mieścisko	45-32	161	77	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
440	Mieścisko	45-32	162	78	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycka ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
441	Mieścisko	45-32	163	79	osada – kultura przeworska punkt osadniczy – późne średniowiecze	
442	Mieścisko	45-32	164	80	ślady osadnictwa – neolit	A
443	Gorzewo	45-32	1	81	cmentarzysko – kultura pomorska	
444	Gorzewo	45-32	2	82	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
445	Gorzewo	45-32	3	83	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
446	Gorzewo	45-32	4	84	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
447	Gorzewo	45-32	5	85	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
448	Gorzewo	45-32	6	86	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycka punkt osadniczy – okres nowożytny	
449	Gorzewo	45-32	7	87	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny	
450	Gorzewo	45-32	8	88	ślady osadnictwa – późne średniowiecze/okres nowożytny	
451	Gorzewo	45-32	9	89	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny	
452	Gorzewo	45-32	10	90	ślady osadnictwa – kultura przeworska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	
453	Gorzewo	45-32	11	91	ślady osadnictwa – neolit ślady osadnictwa – kultura przeworska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
454	Gorzewo	45-32	12	92	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny	
455	Gorzewo	45-32	13	93	ślady osadnictwa – kultura łużycka	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					ślady osadnictwa – okres nowożytny	
456	Gorzewo	45-32	14	94	ślady osadnictwa – kultura łużycka	
457	Gorzewo	45-32	15	95	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych punkt osadniczy – neolit	
458	Gorzewo	45-32	16	96	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – wczesna epoka brązu osada – kultura łużycka punkt osadniczy – kultura przeworska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
459	Gorzewo	45-32	17	97	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – okres nowożytny	
460	Gorzewo	45-32	18	98	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycka	
461	Gorzewo	45-32	19	99	ślady osadnictwa – neolit osada – kultura przeworska	
462	Gorzewo	45-32	20	100	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – kultura łużycka ślady osadnictwa – kultura przeworska	
463	Gorzewo	45-32	21	101	osada – kultura łużycka	
464	Gorzewo	45-32	22	102	ślady osadnictwa – neolit	A
465	Gorzewo	45-32	23	103	ślady osadnictwa – neolit	A
466	Gorzewo	45-32	24	104	ślady osadnictwa – neolit	A
467	Gorzewo	45-32	25	105	cmentarzysko – kultura pomorska	A
468	Gołaszewo	45-32	3	106	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – kultura przeworska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
469	Gołaszewo	45-32	4	107	punkt osadniczy – kultura przeworska ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
470	Gołaszewo	45-32	2	108	cmentarzysko ciepłopalne - pradzieje	
471	Gołaszewo	45-32	5	109	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – okres nowożytny	
472	Gołaszewo	45-32	6	110	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych	
473	Gołaszewo	45-32	1	111	osada – kultura ceramiki sznurowej osada – kultura przedłużycka cmentarzysko – kultura łużycka	
474	Gołaszewo	45-32	7	112	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny	
475	Gołaszewo	45-32	8	113	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – neolit ślady osadnictwa – okres nowożytny	
476	Gołaszewo	45-32	9	114	ślady osadnictwa – wczesna epoka brązu ślady osadnictwa – kultura przeworska ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
477	Gołaszewo	45-32	10	115	osada – kultura przeworska	
478	Gołaszewo	45-32	11	116	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
479	Gołaszewo	45-32	12	117	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
480	Gołaszewo	45-32	13	118	osada – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycka	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					punkt osadniczy – okres nowożytny	
481	Gołaszewo	45-32	14	119	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
482	Gołaszewo	45-32	15	120	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura ceramiki sznurowej	
483	Gołaszewo	45-32	16	121	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – neolit	
484	Gołaszewo	45-32	17	122	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – wczesna epoka brązu ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
485	Gołaszewo	45-32	18	123	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
486	Gołaszewo	45-32	19	124	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – neolit ślady osadnictwa – pradzieje	
487	Gołaszewo	45-32	20	125	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
488	Gołaszewo	45-32	21	126	punkt osadniczy – kultura przeworska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	
489	Gołaszewo	45-32	22	127	osada - neolit	A
490	Gołaszewo	45-32	28	128	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
491	Gołaszewo	45-32	29	129	ślady osadnictwa – ? (pradzieje)	
492	Gołaszewo	45-32	30	130	ślady osadnictwa – ? (pradzieje)	
493	Gołaszewo	45-32	31	131	ślady osadnictwa – ? (pradzieje)	
494	Gołaszewo	45-32	32	132	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
495	Gołaszewo	45-32	33	133	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
496	Gorzewo	45-32	32	134	ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny	
497	Gorzewo	45-32	33	135	ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny	
498	Gorzewo	45-32	34	136	ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny	
499	Gorzewo	45-32	35	137	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	
500	Podlesie Wysokie	46-30	3	166	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze- faza E	
501	Podlesie Wysokie	46-30	4	167	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycka	
502	Podlesie Wysokie	46-30	5	168	osada – kultura łużycka	
503	Podlesie Wysokie	46-30	6	169	punkt osadniczy – okres nowożytny	
504	Podlesie Wysokie	46-30	7	170	punkt osadniczy – kultura łużycka	
505	Podlesie Wysokie	46-30	8	171	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycka	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
506	Podlesie Wysokie	46-30	9	172	osada – kultura łużycka	
507	Podlesie Wysokie	46-30	10	173	ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
508	Podlesie Wysokie	46-30	11	174	osada – kultura łużycka ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
509	Podlesie Wysokie	46-30	12	175	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – okres nowożytny	
510	Podlesie Wysokie	46-30	13	176	punkt osadniczy – okres nowożytny	
511	Podlesie Wysokie	46-30	14	177	punkt osadniczy – kultura łużycka ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
512	Podlesie Wysokie	46-30	15	178	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
513	Podlesie Wysokie	46-30	16	179	ślady osadnictwa – kultura łużycka osada – okres nowożytny	
514	Podlesie Wysokie	46-30	17	180	punkt osadniczy – okres nowożytny	
515	Podlesie Wysokie	46-30	18	181	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza E-F punkt osadniczy – okres nowożytny	
516	Podlesie Wysokie	46-30	19	182	punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
517	Podlesie Wysokie	46-30	20	183	osada – okres nowożytny	
518	Podlesie Wysokie	46-30	21	184	punkt osadniczy – okres nowożytny	
519	Podlesie Wysokie	46-30	22	185	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
520	Podlesie Wysokie	46-30	23	186	ślady osadnictwa – kultura łużycka? punkt osadniczy – okres nowożytny	
521	Podlesie Wysokie	46-30	24	187	punkt osadniczy – okres nowożytny	
522	Podlesie Wysokie	46-30	25	188	punkt osadniczy – okres nowożytny	
523	Podlesie Wysokie	46-30	26	189	ślady osadnictwa – kultura przeworska? punkt osadniczy – okres nowożytny	
524	Podlesie Wysokie	46-30	27	190	ślady osadnictwa – kultura łużycka	
525	Podlesie Wysokie	46-30	28	191	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – okres nowożytny	
526	Podlesie Wysokie	46-30	29	192	punkt osadniczy – okres nowożytny ? - ?	
527	Podlesie Wysokie	46-30	30	193	punkt osadniczy – okres nowożytny	
528	Podlesie Wysokie	46-30	31	194	punkt osadniczy – okres nowożytny	
529	Podlesie Wysokie	46-30	32	195	punkt osadniczy – okres nowożytny	
530	Podlesie Wysokie	46-30	33	196	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych osada – wczesne średniowiecze-faza B?-C	
531	Podlesie Wysokie	46-30	34	197	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					ślady osadnictwa – okres nowożytny	
532	Podlesie Wysokie	46-30	35	198	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – okres nowożytny ? - ?	
533	Podlesie Wysokie	46-30	36	199	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – okres nowożytny	
534	Podlesie Wysokie	46-30	37	200	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze osada – okres nowożytny	
535	Podlesie Wysokie	46-30	38	201	punkt osadniczy – okres nowożytny	
536	Podlesie Wysokie	46-30	39	202	osada – wczesne średniowiecze-faza E osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
537	Podlesie Wysokie	46-30	40	203	punkt osadniczy – okres nowożytny	
538	Podlesie Wysokie	46-30	41	204	punkt osadniczy – okres nowożytny	
539	Podlesie Wysokie	46-30	42	205	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych osada – wczesne średniowiecze-faza E-F osada – okres nowożytny	
540	Podlesie Wysokie	46-30	43	206	ślady osadnictwa – kultura łużycka? ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F punkt osadniczy – okres nowożytny	
541	Podlesie Wysokie	46-30	44	207	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F? punkt osadniczy – okres nowożytny	
542	Podlesie Wysokie	46-30	45	208	punkt osadniczy – okres nowożytny	
543	Podlesie Wysokie	46-30	46	209	punkt osadniczy – okres nowożytny	
544	Podlesie Wysokie	46-30	47	210	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza D-E punkt osadniczy – okres nowożytny	
545	Podlesie Wysokie	46-30	48	211	osada – okres nowożytny	
546	Podlesie Wysokie	46-30	49	212	punkt osadniczy – okres nowożytny	
547	Podlesie Wysokie	46-30	50	213	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza C-D	
548	Podlesie Wysokie	46-30	51	214	punkt osadniczy – okres nowożytny	
549	Podlesie Wysokie	46-30	52	215	punkt osadniczy – okres nowożytny	
550	Podlesie Wysokie	46-30	53	216	punkt osadniczy – okres nowożytny	
551	Podlesie Wysokie	46-30	54	217	punkt osadniczy – okres nowożytny	
552	Podlesie Wysokie	46-30	55	218	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza C?-D	
553	Podlesie Wysokie	46-30	56	219	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
554	Podlesie Wysokie	46-30	57	220	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – kultura łużycka	A
555	Podlesie Kościelne	46-30	1	221	punkt osadniczy – kultura łużycka ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – okres nowożytny	
556	Podlesie Kościelne	46-30	2	222	ślady osadnictwa – kultura łużycka? ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
557	Podlesie Kościelne	46-30	3	223	punkt osadniczy – kultura łużycka ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
558	Podlesie Kościelne	46-30	4	224	ślady osadnictwa – kultura łużycka	
559	Podlesie Kościelne	46-30	5	225	punkt osadniczy – kultura łużycka	
560	Podlesie Kościelne	46-30	6	226	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycka ślady osadnictwa – okres nowożytny	
561	Podlesie Kościelne	46-30	7	227	ślady osadnictwa – okres nowożytny	
562	Podlesie Wysokie	46-31	1	1	osada – epoka kamienia ślady osadnictwa - neolit osada – kultura łużycka osada – wczesne średniowiecze-faza E-F osada – późne średniowiecze ślady osadnictwa - ?	
563	Podlesie Wysokie	46-31	2	2	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura łużycka cmentarzysko – kultura wielbarska (OWR) osada – wczesne średniowiecze-faza E osada – wczesne średniowiecze-faza F osada – późne średniowiecze	
564	Podlesie Wysokie	46-31	59	3	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze- fazy późne punkt osadniczy – okres nowożytny	
565	Podlesie Wysokie	46-31	60	4	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze- fazy późne osada – późne średniowiecze-okres nowożytny (XV-XVII w.) ślady osadnictwa – ?	
566	Podlesie Wysokie	46-31	61	5	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze- fazy późne osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
567	Podlesie Wysokie	46-31	62	6	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny (XV-XVII w.)	
568	Podlesie Wysokie	46-31	63	7	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze- fazy późne punkt osadniczy – okres nowożytny	
569	Podlesie Wysokie	46-31	64	8	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – schyłkowy neolit	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					punkt osadniczy – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
570	Podlesie Wysokie	46-31	65	9	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-fazy późne ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
571	Podlesie Wysokie	46-31	66	10	osada – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – ?	
572	Podlesie Wysokie	46-31	67	11	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych osada – kultura przeworsko-wielbarska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-fazy późne	
573	Podlesie Wysokie	46-31	68	12	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – schyłkowy neolit osada – wczesne średniowiecze-faza E ślady osadnictwa – okres nowożytny	
574	Podlesie Wysokie	46-31	69	13	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych? ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne ślady osadnictwa – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
575	Podlesie Wysokie	46-31	70	14	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
576	Podlesie Wysokie	46-31	71	15	osada – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy wczesne	
577	Podlesie Wysokie	46-31	72	16	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? punkt osadniczy – okres nowożytny	
578	Podlesie Wysokie	46-31	58	17	ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – późne średniowiecze ślady osadnictwa – ?	
579	Sarbia	46-31	91	18	osada – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne ślady osadnictwa – okres nowożytny	
580	Sarbia	46-31	92	19	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska	
581	Sarbia	46-31	93	20	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska osada – wczesne średniowiecze-fazy późne	
582	Podlesie Kościelne	46-31	49	21	ślady osadnictwa – schyłkowy neolit-wczesna epoka brązu ślady osadnictwa – późne średniowiecze ślady osadnictwa – ?	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
583	Podlesie Kościelne	46-31	50	22	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska punkt osadniczy – okres nowożytny	
584	Podlesie Kościelne	46-31	51	23	osada – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska punkt osadniczy – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
585	Podlesie Kościelne	46-31	52	24	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska? osada – kultura przeworsko-wielbarska	
586	Podlesie Kościelne	46-31	53	25	osada – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – okres nowożytny	
587	Podlesie Kościelne	46-31	54	26	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
588	Podlesie Kościelne-Huby	46-31	1	27	cmentarzysko – kultura pomorska	A
589	Podlesie Kościelne	46-31	2	28	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska	
590	Podlesie Kościelne	46-31	3	29	ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska	
591	Podlesie Kościelne	46-31	4	30	ślady osadnictwa – ? (pradzieje) ślady osadnictwa – okres nowożytny	
592	Podlesie Kościelne	46-31	5	31	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych? osada – kultura przeworsko-wielbarska	
593	Podlesie Kościelne	46-31	6	32	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
594	Podlesie Kościelne	46-31	7	33	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska	
595	Podlesie Kościelne	46-31	8	34	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska osada – kultura przeworsko-wielbarska-okres wczesnorzymski ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
596	Podlesie Kościelne	46-31	9	35	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska osada – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
597	Podlesie Kościelne	46-31	10	36	osada – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – ?	
598	Popowo Kościelne	46-31	8	37	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska	
599	Popowo Kościelne	46-31	9	38	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska	
600	Popowo Kościelne	46-31	10	39	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
601	Popowo Kościelne	46-31	11	40	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
602	Popowo Kościelne	46-31	12	41	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	
603	Popowo Kościelne	46-31	13	42	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – ?	
604	Popowo Kościelne	46-31	14	43	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska	
605	Popowo Kościelne	46-31	15	44	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska	
606	Popowo Kościelne	46-31	16	45	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
607	Popowo Kościelne	46-31	17	46	osada – okres nowożytny	
608	Popowo Kościelne	46-31	18	47	osada – wczesne średniowiecze-faza C-D ślady osadnictwa – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
609	Popowo Kościelne	46-31	19	48	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
610	Popowo Kościelne	46-31	20	49	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – późne średniowiecze osada – okres nowożytny	
611	Popowo Kościelne	46-31	21	50	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy wczesne? ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne punkt osadniczy – późne średniowiecze ślady osadnictwa – ?	
612	Popowo Kościelne	46-31	22	51	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne ślady osadnictwa – okres nowożytny	
613	Popowo Kościelne	46-31	23	52	osada – okres nowożytny	
614	Popowo Kościelne	46-31	24	53	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze osada – okres nowożytny ślady osadnictwa – ? (pradzieje)	
615	Popowo Kościelne	46-31	25	54	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – okres nowożytny	
616	Popowo	46-31	26	55	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
	Kościełne				faza F punkt osadniczy – okres nowożytny	
617	Popowo Kościełne	46-31	27	56	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-fazy późne punkt osadniczy – okres nowożytny	
618	Popowo Kościełne	46-31	28	57	osada – wczesne średniowiecze-faza D-E punkt osadniczy – okres nowożytny	
619	Popowo Kościełne	46-31	29	58	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy wczesne? osada – wczesne średniowiecze-faza E-F osada – późne średniowiecze-okres nowożytny (XV-XVII w.)	
620	Popowo Kościełne	46-31	30	59	osada – wczesne średniowiecze-faza D-E punkt osadniczy – okres nowożytny	
621	Popowo Kościełne	46-31	31	60	punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska punkt osadniczy – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
622	Popowo Kościełne	46-31	32	61	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne osada – wczesne średniowiecze-okres nowożytny ślady osadnictwa – ? (pradzieje)	
623	Popowo Kościełne	46-31	33	62	ślady osadnictwa – schyłkowy neolit osada – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
624	Popowo Kościełne	46-31	34	63	osada – kultura łużycka ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne osada – okres nowożytny (XVI-XVII w.)	
625	Popowo Kościełne	46-31	35	64	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
626	Popowo Kościełne	46-31	36	65	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
627	Popowo Kościełne	46-31	37	66	punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska	
628	Popowo Kościełne	46-31	38	67	punkt osadniczy – kultura przeworska-PL? ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? osada – późne średniowiecze-okres nowożytny ślady osadnictwa – ? (pradzieje)	
629	Popowo Kościełne	46-31	39	68	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska osada – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
630	Popowo Kościełne	46-31	40	69	ślady osadnictwa – kultura łużycka? ślady osadnictwa – wczesna epoka brązu ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
631	Popowo Kościełne	46-31	41	70	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska osada – kultura przeworsko-wielbarska	
632	Popowo Kościełne	46-31	42	71	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – ? (pradzieje)	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
633	Popowo Kościelne	46-31	43	72	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
634	Popowo Kościelne	46-31	44	73	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – okres nowożytny	
635	Popowo Kościelne	46-31	45	74	osada – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	MPZP
636	Popowo Kościelne	46-31	46	75	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny	
637	Popowo Kościelne	46-31	47	76	osada – kultura przeworsko-wielbarska	
638	Popowo Kościelne	46-31	48	77	ślady osadnictwa – kultura przeworsko- wielbarska punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
639	Popowo Kościelne	46-31	49	78	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych osada – kultura przeworsko-wielbarska	
640	Popowo Kościelne	46-31	50	79	osada – kultura przeworsko-wielbarska	MPZP
641	Popowo Kościelne	46-31	51	80	ślady osadnictwa – kultura łużycko- pomorska? punkt osadniczy – kultura przeworsko- wielbarska ślady osadnictwa – ?	MPZP
642	Popowo Kościelne	46-31	52	81	osada – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – okres nowożytny	MPZP
643	Popowo Kościelne	46-31	53	82	punkt osadniczy – kultura przeworsko- wielbarska punkt osadniczy – późne średniowiecze	
644	Popowo Kościelne	46-31	54	83	osada – wczesne średniowiecze-faza E punkt osadniczy – późne średniowiecze?- okres nowożytny	
645	Popowo Kościelne	46-31	55	84	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
646	Popowo Kościelne	46-31	56	85	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
647	Popowo Kościelne	46-31	57	86	ślady osadnictwa – kultura pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze- faza F ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny	
648	Popowo Kościelne	46-31	58	87	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
649	Popowo Kościelne	46-31	59	88	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze- faza D-E ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny	
650	Popowo Kościelne	46-31	60	89	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze- fazy wczesne osada – wczesne średniowiecze-faza E-F	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
651	Popowo Kościelne	46-31	61	90	punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F ślady osadnictwa – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
652	Popowo Kościelne	46-31	62	91	ślady osadnictwa – kultura pomorska? punkt osadniczy – okres nowożytny	
653	Popowo Kościelne	46-31	63	92	ślady osadnictwa – kultura przeworska-PL? punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
654	Popowo Kościelne	46-31	64	93	osada – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
655	Popowo Kościelne	46-31	65	94	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
656	Popowo Kościelne	46-31	66	95	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska? ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
657	Popowo Kościelne	46-31	67	96	ślady osadnictwa – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
658	Popowo Kościelne	46-31	68	97	punkt osadniczy – kultura pomorska osada – późne średniowiecze?-okres nowożytny	
659	Popowo Kościelne	46-31	69	98	punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-fazy późne osada – okres nowożytny	
660	Popowo Kościelne	46-31	70	99	punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza C-D? ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
661	Popowo Kościelne	46-31	71	100	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska	
662	Popowo Kościelne	46-31	72	101	ślady osadnictwa – późne średniowiecze osada – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
663	Popowo Kościelne	46-31	73	102	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
664	Popowo Kościelne	46-31	74	103	punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
665	Popowo Kościelne	46-31	75	104	ślady osadnictwa – kultura pomorska? ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska punkt osadniczy-okres nowożytny	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
666	Popowo Kościelne	46-31	76	105	punkt osadniczy – kultura pomorska punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy wczesne osada – okres nowożytny	
667	Popowo Kościelne	46-31	77	106	ślady osadnictwa – schyłkowy neolit-wczesna epoka brązu?	
668	Popowo Kościelne	46-31	78	107	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska? ślady osadnictwa – kultura przeworska-PL ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza E-F osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
669	Popowo Kościelne	46-31	79	108	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza C?-D	
670	Popowo Kościelne	46-31	80	109	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
671	Popowo Kościelne	46-31	81	110	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza E-F ślady osadnictwa – okres nowożytny	
672	Popowo Kościelne	46-31	82	111	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska	
673	Popowo Kościelne	46-31	83	112	punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska osada – wczesne średniowiecze-fazy późne ślady osadnictwa – ?	
674	Popowo Kościelne	46-31	84	113	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska	
675	Popowo Kościelne	46-31	85	114	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
676	Popowo Kościelne	46-31	86	115	osada – wczesne średniowiecze-faza F	
677	Popowo Kościelne	46-31	87	116	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – ?	
678	Popowo Kościelne	46-31	88	117	punkt osadniczy – kultura pomorska osada – wczesne średniowiecze-faza E ślady osadnictwa – ?	
679	Popowo Kościelne	46-31	89	118	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura pomorska	
680	Popowo Kościelne	46-31	90	119	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura pomorska	
681	Popowo Kościelne	46-31	91	120	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska	
682	Popowo Kościelne	46-31	92	121	osada – okres nowożytny	
683	Popowo Kościelne	46-31	93	122	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
684	Popowo Kościelne	46-31	94	123	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska	
685	Popowo Kościelne	46-31	95	124	osada – późne średniowiecze	A
686	Popowo Kościelne	46-31	96	125	cmentarzysko-kultura pomorska	A
687	Popowo Kościelne	46-31	97	126	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	A
688	Popowo Kościelne	46-31	98	127	ślady osadnictwa – ?	A
689	Popowo Kościelne	46-31	99	128	ślady osadnictwa – epoka kamienia	A
690	Nieświastowice	46-31	1	129	punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska osada – wczesne średniowiecze-fazy późne ślady osadnictwa – okres nowożytny	
691	Nieświastowice	46-31	2	130	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne	
692	Nieświastowice	46-31	3	131	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – późne średniowiecze?	
693	Nieświastowice	46-31	4	132	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
694	Nieświastowice	46-31	5	133	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F punkt osadniczy – okres nowożytny	
695	Nieświastowice	46-31	6	134	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F? osada – późne średniowiecze-okres nowożytny (XV-XVI w.)	
696	Nieświastowice	46-31	7	135	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny (XV-XVI w.)	
697	Nieświastowice	46-31	8	136	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F? osada – późne średniowiecze-okres nowożytny (XV-XVI w.)	
698	Nieświastowice	46-31	9	137	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-fazy późne osada – późne średniowiecze-okres nowożytny (XV-XVI w.)	
699	Nieświastowice	46-31	10	138	osada – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-fazy późne punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
700	Nieświastowice	46-31	11	139	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne? osada – okres nowożytny	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
701	Nieświastowice	46-31	12	140	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
702	Nieświastowice	46-31	13	141	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – schyłkowy neolit punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – okres nowożytny	
703	Nieświastowice	46-31	14	142	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska	
704	Nieświastowice	46-31	15	143	punkt osadniczy – kultura łużycka punkt osadniczy – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
705	Nieświastowice	46-31	16	144	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – okres nowożytny	
706	Nieświastowice	46-31	17	145	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
707	Nieświastowice	46-31	18	146	punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska? punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-fazy późne ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
708	Nieświastowice	46-31	19	147	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska osada – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	
709	Nieświastowice	46-31	20	148	ślady osadnictwa – epoka kamienia osada – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
710	Nieświastowice	46-31	21	149	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
711	Nieświastowice	46-31	22	150	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-fazy późne ślady osadnictwa – okres nowożytny	
712	Nieświastowice	46-31	23	151	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska	
713	Nieświastowice	46-31	24	152	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska?	
714	Nieświastowice	46-31	25	153	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy wczesne ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
715	Nieświastowice	46-31	26	154	osada – wczesne średniowiecze-faza E-F	
716	Nieświastowice	46-31	27	155	punkt osadniczy – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
717	Nieświastowice	46-31	28	156	ślady osadnictwa – schyłkowy neolit? punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska	
718	Nieświastowice	46-31	29	157	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska osada – wczesne średniowiecze-faza E-F punkt osadniczy – okres nowożytny	
719	Nieświastowice	46-31	30	158	punkt osadniczy – późne średniowiecze	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
720	Nieświastowice	46-31	31	159	osada – wczesne średniowiecze-faza D-E ślady osadnictwa – okres nowożytny	
721	Nieświastowice	46-31	32	160	punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska osada – wczesne średniowiecze-faza E-F ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
722	Nieświastowice	46-31	33	161	punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
723	Nieświastowice	46-31	34	162	cmentarzysko – kultura pomorska	A
724	Budziejewo	46-31	1	163	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych osada – kultura łużycka	Wpis do rejestru zabytków pod nr: 1749/A z 02.07.1976 r.
725	Budziejewo	46-31	2	164	cmentarzysko – kultura pomorska	A
726	Budziejewo	46-31	3	165	grodzisko pierścieniowate? - ?	A
727	Budziejewo	46-31	4	166	ślady osadnictwa – ?	A
728	Budziejewo	46-31	6	167	osada – wczesne średniowiecze-faza F	
729	Budziejewo	46-31	7	168	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza E-F ślady osadnictwa – okres nowożytny	
730	Budziejewo	46-31	8	169	osada – wczesne średniowiecze-faza F osada – okres nowożytny	
731	Budziejewo	46-31	9	170	osada – wczesne średniowiecze-faza E	
732	Budziejewo	46-31	10	171	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny (XV-XVIII w.)	
733	Budziejewo	46-31	11	172	osada – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza D-E ślady osadnictwa – ?	
734	Budziejewo	46-31	12	173	osada – późne średniowiecze	
735	Budziejewo	46-31	13	174	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne	
736	Budziejewo	46-31	14	175	osada – kultura przeworsko-wielbarska osada – wczesne średniowiecze-faza D-E osada – okres nowożytny	
737	Budziejewo	46-31	15	176	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
738	Budziejewo	46-31	16	177	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-fazy późne osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
739	Budziejewo	46-31	17	178	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – okres nowożytny	
740	Budziejewo	46-31	18	179	osada – wczesne średniowiecze-faza F osada – okres nowożytny	
741	Budziejewo	46-31	19	180	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy wczesne osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
742	Budziejewo	46-31	20	181	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – schyłkowy neolit? punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza F punkt osadniczy – okres nowożytny ślady osadnictwa – ? (pradzieje)	
743	Budziejewo	46-31	21	182	osada – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
744	Budziejewo	46-31	22	183	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? osada – późne średniowiecze ślady osadnictwa – ?	
745	Budziejewo	46-31	23	184	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
746	Budziejewo	46-31	24	185	ślady osadnictwa – okres nowożytny ślady osadnictwa – ? (pradzieje)	
747	Budziejewo	46-31	25	186	punkt osadniczy – kultura przeworska-PL ślady osadnictwa – ?	
748	Budziejewo	46-31	26	187	ślady osadnictwa – schyłkowy neolit punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
749	Budziejewo	46-31	27	188	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska? punkt osadniczy – wczesne średniowiecze? ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
750	Budziejewo	46-31	28	189	ślady osadnictwa – schyłkowy neolit-wczesny brąz ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
751	Budziejewo	46-31	29	190	osada – kultura przeworska-PL punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza C-D punkt osadniczy – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
752	Budziejewo	46-31	30	191	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza C-D ślady osadnictwa – okres nowożytny	
753	Budziejewo	46-31	31	192	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
754	Budziejewo	46-31	32	193	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					punkt osadniczy – okres nowożytny	
755	Budziejewo	46-31	33	194	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? osada – późne średniowiecze-okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
756	Budziejewo	46-31	34	195	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska	
757	Budziejewko	46-31	2	196	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
758	Budziejewko	46-31	3	197	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne punkt osadniczy – okres nowożytny	
759	Budziejewko	46-31	4	198	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – okres nowożytny	
760	Budziejewko	46-31	5	199	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – okres nowożytny	
761	Budziejewko	46-31	6	200	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza E-F ślady osadnictwa – okres nowożytny	
762	Budziejewko	46-31	7	201	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – okres nowożytny	
763	Budziejewko	46-31	8	202	ślady osadnictwa – kultura łużycka-epoka brązu	
764	Budziejewko	46-31	9	203	osada – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
765	Budziejewko	46-31	10	204	ślady osadnictwa – ?	
766	Mieścisko	46-31	137	205	ślady osadnictwa -? (pradzieje)	
767	Mieścisko	46-31	138	206	punkt osadniczy – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – okres nowożytny	
768	Mieścisko	46-31	139	207	osada – okres nowożytny	
769	Miłostawice	46-31	1	208	punkt osadniczy – epoka kamienia ślady osadnictwa - ?	A
770	Miłostawice	46-31	2	209	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura przeworska-PL? ślady osadnictwa – późne średniowiecze-okres nowożytny	
771	Miłostawice	46-31	3	210	ślady osadnictwa – kultura pomorska? ślady osadnictwa – okres nowożytny	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
772	Miłosławice	46-31	4	211	osada – wczesne średniowiecze-faza C-D	
773	Miłosławice	46-31	5	212	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – okres nowożytny	
774	Miłosławice	46-31	6	213	ślady osadnictwa – mezolit-neolit ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
775	Miłosławice	46-31	7	214	ślady osadnictwa – neolit	
776	Miłosławice	46-31	8	215	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska osada – okres nowożytny	
777	Jaroszewo	46-31	1	216	ślady osadnictwa - ?	A
778	Jaroszewo	46-31	2	217	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska osada – wczesne średniowiecze-faza E-F punkt osadniczy – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
779	Jaroszewo	46-31	3	218	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
780	Jaroszewo	46-31	4	219	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska osada – wczesne średniowiecze-faza B-C ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza E ślady osadnictwa – ?	
781	Jaroszewo	46-31	5	220	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych osada – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – ?	
782	Jaroszewo	46-31	6	221	osada – kultura łużycko-pomorska	
783	Jaroszewo	46-31	7	222	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
784	Jaroszewo	46-31	8	223	ślady osadnictwa –wczesne średniowiecze-faza F punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
785	Jaroszewo	46-31	9	224	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F? osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
786	Jaroszewo	46-31	10	225	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
787	Jaroszewo	46-31	11	226	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska osada – wczesne średniowiecze-faza E punkt osadniczy – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
788	Jaroszewo	46-31	12	227	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					faza F osada – późne średniowiecze	
789	Jaroszewo	46-31	13	228	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska? punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-fazy późne osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
790	Jaroszewo	46-31	14	229	osada – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – późne średniowiecze ślady osadnictwa – ?	
791	Jaroszewo	46-31	15	230	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-fazy późne osada – okres nowożytny	
792	Jaroszewo	46-31	16	231	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – kultura przeworsko-wielbarska punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
793	Jaroszewo	46-31	17	232	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
794	Jaroszewo	46-31	18	233	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza E-F ślady osadnictwa – ?	
795	Jaroszewo	46-31	19	234	ślady osadnictwa – ? (pradzieje)	
796	Pląskowo	46-31	1	235	cmentarzysko - ?	A
797	Pląskowo	46-31	2	236	cmentarzysko – kultura pomorska	A
798	Pląskowo	46-31	8	237	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
799	Pląskowo	46-31	9	238	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza F	
800	Pląskowo	46-31	10	239	osada – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – okres nowożytny	
801	Pląskowo	46-31	11	240	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza F ślady osadnictwa – okres nowożytny	
802	Pląskowo	46-31	12	241	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-faza F osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
803	Pląskowo	46-31	13	242	ślady osadnictwa – kultura przeworsko-wielbarska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze-fazy wczesne osada – wczesne średniowiecze-faza F punkt osadniczy – okres nowożytny ślady osadnictwa – ?	
804	Pląskowo	46-31	14	243	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska osada – okres nowożytny	
805	Pląskowo	46-31	15	244	osada – kultura łużycko-pomorska	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-faza F punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
806	Pląskowo	46-31	16	245	ślady osadnictwa – kultura łużycko-pomorska	
807	Pląskowo	46-31	17	246	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
808	Pląskowo	46-31	18	247	punkt osadniczy – kultura łużycko-pomorska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze? punkt osadniczy – okres nowożytny	
809	Pląskowo	46-31	19	248	ślady osadnictwa – późne średniowiecze ślady osadnictwa – okres nowożytny ślady osadnictwa – ? (pradzieje)	
810	Mieścisko	46-32	10	1	osada – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych osada – epoka kamienia ślady osadnictwa – wczesna epoka brązu osada – kultura przeworska ślady osadnictwa – ?	
811	Mieścisko	46-32	165	2	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
812	Mieścisko	46-32	166	3	ślady osadnictwa – kultura przeworska	
813	Mieścisko	46-32	167	4	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
814	Mieścisko	46-32	168	5	ślady osadnictwa – mezolit?	
815	Mieścisko	46-32	169	6	ślady osadnictwa – kultura łużycka	
816	Miłosławice	46-32	9	7	ślady osadnictwa – kultura łużycka punkt osadniczy – późne średniowiecze	
817	Miłosławice	46-32	10	8	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – kultura przeworska ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
818	Miłosławice	46-32	11	9	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
819	Miłosławice	46-32	12	10	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
820	Miłosławice	46-32	13	11	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
821	Miłosławice	46-32	14	12	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	
822	Miłosławice	46-32	15	13	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
823	Miłosławice	46-32	16	14	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
824	Miłosławice	46-32	17	15	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	
825	Miłosławice	46-32	18	16	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
826	Miłosławice	46-32	19	17	osada – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – późne średniowiecze	
827	Miłosławice	46-32	20	18	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
828	Miłosławice	46-32	21	19	ślady osadnictwa – neolit osada – późne średniowiecze	
829	Miłosławice	46-32	22	20	osada – późne średniowiecze	
830	Miłosławice	46-32	23	21	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
831	Miłosławice	46-32	24	22	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
832	Miłosławice	46-32	25	23	osada – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
833	Miłosławice	46-32	26	24	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
834	Miłosławice	46-32	27	25	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
835	Miłosławice	46-32	28	26	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny	
836	Miłosławice	46-32	29	27	osada – późne średniowiecze	
837	Miłosławice	46-32	30	28	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
838	Miłosławice	46-32	31	29	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
839	Miłosławice	46-32	32	30	osada – późne średniowiecze	
840	Miłosławice	46-32	33	31	ślady osadnictwa – kultura przeworska	
841	Miłosławice	46-32	34	32	osada – kultura przeworska	
842	Miłosławice	46-32	35	33	punkt osadniczy – kultura łużycka	
843	Miłosławice	46-32	36	34	ślady osadnictwa – kultura łużycka	
844	Miłosławice	46-32	37	35	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
845	Miłosławice	46-32	38	36	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
846	Miłosławice	46-32	39	37	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
847	Miłosławice	46-32	40	38	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
848	Miłosławice	46-32	41	39	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
849	Miłosławice	46-32	42	40	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
850	Miłosławice	46-32	43	41	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	
851	Miłosławice	46-32	44	42	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	
852	Miłosławice	46-32	45	43	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
853	Miłosławice	46-32	46	44	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze	
854	Miłosławice	46-32	47	45	ślady osadnictwa – kultura przeworska	
855	Miłosławice	46-32	48	46	osada – późne średniowiecze	
856	Miłosławice	46-32	49	47	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – późne średniowiecze	
857	Miłosławice	46-32	50	48	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
858	Miłosławice	46-32	51	49	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
859	Miłosławice	46-32	52	50	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
860	Miłosławice	46-32	53	51	ślady osadnictwa – kultura łużycka?	
861	Miłosławice	46-32	54	52	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
862	Miłosławice	46-32	55	53	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura przeworska	
863	Miłosławice	46-32	56	54	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
864	Miłosławice	46-32	57	55	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
865	Miłosławice	46-32	58	56	ślady osadnictwa – kultura przeworska	
866	Miłosławice	46-32	59	57	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
867	Miłosławice	46-32	60	58	ślady osadnictwa – kultura łużycka	
868	Miłosławice	46-32	61	59	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
869	Gorzewo	46-32	26	60	ślady osadnictwa – epoka kamienia	
870	Gorzewo	46-32	27	61	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – kultura łużycka punkt osadniczy – kultura przeworska	
871	Gorzewo	46-32	28	62	ślady osadnictwa – kultura łużycka	
872	Gorzewo	46-32	29	63	punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycka	
873	Gorzewo	46-32	30	64	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
874	Gorzewo	46-32	31	65	ślady osadnictwa – mezolit ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – ?	
875	Gołaszewo	46-32	23	66	ślady osadnictwa – mezolit ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – ?	
876	Gołaszewo	46-32	24	67	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
877	Gołaszewo	46-32	25	68	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
878	Gołaszewo	46-32	26	69	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – późne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny	
879	Gołaszewo	46-32	27	70	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych	
880	Piastowice	46-32	1	71	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycka?	
881	Piastowice	46-32	2	72	punkt osadniczy – kultura przeworska	
882	Piastowice	46-32	3	73	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – kultura przeworska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze	
883	Piastowice	46-32	4	74	ślady osadnictwa – epoka kamienia	
884	Piastowice	46-32	5	75	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny	
885	Piastowice	46-32	6	76	punkt osadniczy – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
886	Piastowice	46-32	7	77	cmentarzysko – kultura łużycka	MPZP
887	Piastowice	46-32	8	78	punkt osadniczy – kultura amfor kulistych	
888	Piastowice	46-32	9	79	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
889	Piastowice	46-32	10	80	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych- wcz. epoka brązu punkt osadniczy – kultura łużycka ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	
890	Piastowice	46-32	11	81	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – ?	
891	Piastowice	46-32	12	82	ślady osadnictwa – kultura amfor kulistych ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
892	Piastowice	46-32	13	83	ślady osadnictwa – kultura pucharów	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
					lejkowatych ślady osadnictwa – kultura łużycka?	
893	Piastowice	46-32	14	84	punkt osadniczy - neolit	A
894	Jaworówko	46-32	1	104	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
895	Jaworówko	46-32	2	105	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze? punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
896	Jaworówko	46-32	3	106	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
897	Jaworówko	46-32	4	107	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
898	Jaworówko	46-32	5	108	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
899	Jaworówko	46-32	6	109	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
900	Jaworówko	46-32	7	110	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
901	Jaworówko	46-32	8	111	osada – wczesne średniowiecze	
902	Jaworówko	46-32	9	112	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
903	Jaworówko	46-32	10	113	ślady osadnictwa – epoka kamienia ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze	MPZP
904	Jaworówko	46-32	11	114	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
905	Jaworówko	46-32	12	115	punkt osadniczy – wczesna epoka brązu ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
906	Jaworówko	46-32	13	116	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
907	Jaworówko	46-32	14	117	punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
908	Jaworówko	46-32	15	118	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
909	Jaworówko	46-32	16	119	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	
910	Jaworówko	46-32	17	120	ślady osadnictwa – kultura przeworska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze	
911	Jaworówko	46-32	18	121	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
912	Jaworówko	46-32	19	122	ślady osadnictwa – kultura łużycka osada – wczesne średniowiecze ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
913	Jaworówko	46-32	20	123	ślady osadnictwa – kultura przeworska punkt osadniczy – późne średniowiecze	MPZP
914	Jaworówko	46-32	21	124	ślady osadnictwa – kultura przeworska? ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
915	Jaworówko	46-32	22	125	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-późne fazy	MPZP
916	Jaworówko	46-32	23	126	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze-późne fazy punkt osadniczy – późne średniowiecze	MPZP
917	Jaworówko	46-32	24	127	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	
918	Jaworówko	46-32	25	128	ślady osadnictwa – kultura przeworska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
919	Jaworówko	46-32	26	129	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych punkt osadniczy – kultura łużycka punkt osadniczy – późne średniowiecze	
920	Jaworówko	46-32	27	130	ślady osadnictwa – epoka kamienia	A
921	Kłodzin	46-32	1	131	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
922	Kłodzin	46-32	2	132	ślady osadnictwa – kultura łużycka	MPZP
923	Kłodzin	46-32	3	133	punkt osadniczy – kultura łużycka	
924	Kłodzin	46-32	4	134	ślady osadnictwa – kultura przeworska punkt osadniczy – późne średniowiecze	MPZP
925	Kłodzin	46-32	5	135	punkt osadniczy – późne średniowiecze	MPZP
926	Kłodzin	46-32	6	136	osada – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	MPZP
927	Kłodzin	46-32	7	137	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
928	Kłodzin	46-32	8	138	ślady osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
929	Kłodzin	46-32	9	139	osada – późne średniowiecze	
930	Kłodzin	46-32	10	140	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
931	Kłodzin	46-32	11	141	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
932	Kłodzin	46-32	12	142	osada – późne średniowiecze	
933	Kłodzin	46-32	13	143	ślady osadnictwa – kultura łużycka? ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
934	Kłodzin	46-32	14	144	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
935	Kłodzin	46-32	15	145	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
936	Kłodzin	46-32	16	146	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
937	Kłodzin	46-32	17	147	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze-okres nowożytny	
938	Kłodzin	46-32	18	148	ślady osadnictwa – kultura przeworska punkt osadniczy – późne średniowiecze	MPZP
939	Kłodzin	46-32	19	149	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	
940	Kłodzin	46-32	20	150	ślady osadnictwa – kultura przeworska? ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	
941	Kłodzin	46-32	21	151	punkt osadniczy – kultura przeworska	
942	Kłodzin	46-32	22	152	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	
943	Kłodzin	46-32	23	153	punkt osadniczy – kultura przeworska punkt osadniczy – późne średniowiecze	
944	Kłodzin	46-32	24	154	punkt osadniczy – kultura przeworska ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
945	Kłodzin	46-32	25	155	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze osada – późne średniowiecze	
946	Kłodzin	46-32	26	156	osada – późne średniowiecze	
947	Kłodzin	46-32	27	157	osada – późne średniowiecze	
948	Kłodzin	46-32	28	158	ślady osadnictwa – kultura łużycka? punkt osadniczy – późne średniowiecze	

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu/bliższa chronologia	Uwagi
949	Kłodzin	46-32	29	159	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
950	Kłodzin	46-32	30	160	punkt osadniczy – kultura łużycka punkt osadniczy – późne średniowiecze	
951	Kłodzin	46-32	31	161	ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
952	Kłodzin	46-32	32	162	ślady osadnictwa – kultura łużycka ślady osadnictwa – późne średniowiecze	
953	Kłodzin	46-32	33	163	punkt osadnictwa – kultura przeworska	
954	Kłodzin	46-32	34	164	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
955	Kłodzin	46-32	35	165	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze/późne średniowiecze	
956	Kłodzin	46-32	36	166	cmentarzysko – wczesne średniowiecze	A
957	Jaroszewo Pierwsze	46-32	1	177	ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze?	
958	Jaroszewo Pierwsze	46-32	2	178	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
959	Jaroszewo Pierwsze	46-32	3	179	ślad osadnictwa – późne średniowiecze ślad osadnictwa – okres nowożytny	
960	Jaroszewo Pierwsze	46-32	4	180	ślad osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślad osadnictwa – późne średniowiecze	
961	Jaroszewo Pierwsze	46-32	5	181	ślad osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze? ślad osadnictwa – późne średniowiecze	
962	Jaroszewo Drugie	46-32	20	182	ślady osadnictwa – epoka kamienia	
963	Jaroszewo Drugie	46-32	21	183	ślady osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – późne średniowiecze	
964	Jaroszewo Drugie	46-32	22	184	ślady osadnictwa – epoka kamienia osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
965	Pląskowo	47-31	3	134	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	
966	Pląskowo	47-31	4	135	osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
967	Pląskowo	47-31	5	136	ślady osadnictwa – wczesne średniowiecze osada – późne średniowiecze-okres nowożytny	
968	Pląskowo	47-31	6	137	ślady osadnictwa – wczesna epoka brązu punkt osadniczy – kultura pomorska punkt osadniczy – wczesne średniowiecze	
969	Pląskowo	47-31	7	138	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze osada – okres nowożytny	
970	Jaroszewo	47-32	6	20	ślady osadnictwa – późne średniowiecze- okres nowożytny	
971	Jaroszewo	47-32	7	21	ślady osadnictwa – epoka kamienia	

A – stanowisko znane z archiwaliów

MPZP – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego